جتھا ٿڙ لدور

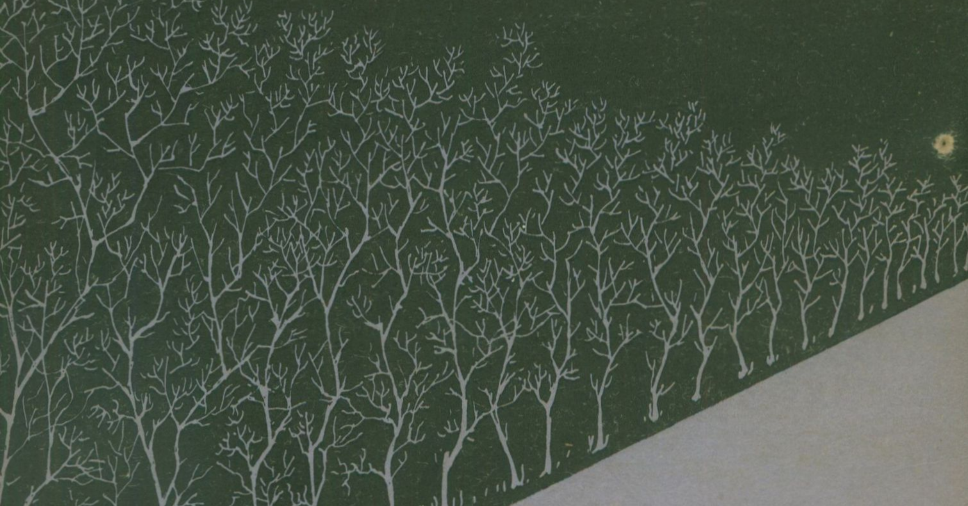

١٩٨٦

سنگم چونڊ ڪھاڻيون

من تنها، منزل دور

چونڊ ۽ ترتيب

ڪرم الاهي چنا

سنگم پبليڪيشنس

٣٧ - يوني پلازه ، آءِ آءِ - چندريگر روڊ

ڪراچي ، سنڌ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنگم پبليڪيشنس جو ويهون ڪتاب

چيئرمين : سيد بشير احمد شاھ
سڪريٽري : ڪرم الاھي چنا

قيمت : پندرھن رپيا

MAN TANHA – MANZIL DOOR
(Selected Sindhi Short Storeis)

Edited by: Karam Illahi Channa
Published by: M/s SANGAM PUBLICATIONS,
37- Uni Plaza, I.I. Chundrigar Road,
Karachi - Sindh.
Printed by: Wahid Art Printing Press,
Rattan Talao, Akbar Road,
Karachi - Sindh.
First Published: April 1984.
Price: Rs. 15.00

پاران ايم ايچ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.
Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro
www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پبلشر پاران

اداره سنگم پبليڪيشنس جو ويهون نمبر ڪتاب ”من تنها - منزل دور“ حاضر آهي - هي ڪتاب انهن شاهڪار ڪهاڻين تي مشتمل آهي جيڪي ڪافي وقت اڳ سنگم سيريز ڪتابي سلسلي جي مختلف ڪتابن ۾ ڇپيون هيون - ۽ ان وقت اسان جي مهربان پڙهندڙن انهن کي ڏاڍو وساراهيو هيو ۽ سوين خط لکي پنهنجي پسند جو اظهار ڪيو هو. انهي مذڪوره ڪهاڻين جي تخليقي معيار ۽ اهميت کي مد نظر رکندي ڪين هڪ هنڌ گڏ ڪري ڇاپيو اٿئون. اميد ته پڙهندڙن وٽ اسانجي هي نمائي ڪاوش قبول پوندي.

ڇڳو سدائين گڏ
سڪمان
ڪرم الاهي چنا
اپريل ۸۴ ۱۹ ع

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

فهرست

ميڙ باڳو ۽ سنڌ راڻي	ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ	7
صبح ازلِ	غلام رباني	18
ڳامون سچار جي پٽ جو انٽرويو	امر جليل	29
اعتراف	خالد سنڌي	46
ٿڪل سوچون	خيرالنساء جعفري	58
نئون روپ	گل محمد چنا	65
عورت ۽ سماج	حليم بروهي	80
ٽڪري پڇاڙي	شوڪت حسين شورو	94
حقيقت	نسرين رانا	102
ليڊر جو عشق	لياقت عزيز	106
هڪ ڪنواري ڇوڪري	ولي رام ولڀ	119
ڪانڌ وهيڻو	خاڪي جويو	125
جذبا - پرندڙ وجود جا	زيب سنڌي	129
مامتا	عذرا چنا	135
سليم هاشي جو چريو ٽيو	ابراهيم خشڪ	155
مينهن ڪڻي	شهناز ميمڻ	160
اڇايل مَنُ	منير چانڊيو	165
وياڪل نظرون - وياڪل واٽ	ڪلا پرڪاش	171
من تنها - منزل دور	محمد علي سنڌي	179

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ

ميرباگو ۽ سنڌ راڻي

سنڌ جو مشهور عشقيه داستان

ٻه سئو ڪن ورهيه اڳ جي ڳالهه آهي، سنڌ ۾ ميان غلام شاهه ڪلهوڙي جي حڪومت جو آخري دور هو، جو سنڌ جي قديم تاريخي شهر ”ٺري“ جي آسپاس وارو علائقو سرسبز ۽ آباد هو. منجهس گاهه جا وڏا وڙ ۽ وڏڙيون هيون. ان پٽيءَ آڊيجن جا ڀاڻ مشهور هئا. هي وڏا ڀاڳيا ماڻهو هئا، ڪير مڪڻ جي ونن ڪمي ڪانه هئي، پر سندن راڄ جي چڱي مڙس ڪي اولاد ٿي ڪونه ٿيندو هو، جنهنڪري سڀ آپاڻڪا هئا. آخرڪار هن ڪي هڪ ڌيءَ ڄائي، جنهن تي راڄ وارن سڙني اچي مبارڪون ڏنيون. وڏيري سيني ڪي چيو ته: ”ادا، ڀلي آئيو. ڌڻي پٽ ڏئي ها ته اوهان جون مبارڪون من لڳن ها، هيءَ ڌيءَ ڪنڙي جنهن جي ڄائي راڄ مبارڪون ڏين! پر ان ۾ به ڪو قدرت جو راز آهي!“

وڏيري پنهنجي ڌيءَ جو نالو ’مريم‘ ٿي رکيو، پر هوءَ اهڙي ته سهڻي سدا ملوڪ هئي، جو سندس نالو ڦيرائي ”سونيتي“ رکيائون ۽ ڪيس لاڏ ڪوڏ مان نپائڻ لڳا. ان ڪان پوءِ ستت ٿي ڌڻي ڪيس پٽ ڏنو، جنهن جو نالو ”سائين ڏنو“ رکيائين. راڄ وري اچي مبارڪون ڏنيون. وڏيري سيني جي مرحبا ڪئي. ننڍڙي سهڻي سونيتي سندن آڌو پئي ٿلي. ڇوڪريءَ جي سونهن ڏسي، وڏيري جي عزيزن مان ڳهڻ ڪي خيال ٿيو ته هوڪانئس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سونيتيءَ جو سگ گهرڻ. ڏينهون ڏينهن ”سونيتي“ جي سونهن نکرندي وئي. ذرا وڏيرڙي ٿي ته سهيلين سان تلاءَ تي وڃي وندرندي هئي. سهيلين جي ساڻس گهڻي پريت هئي. ۽ هو پڻ سندس سونهن صلابت تي حيران هيون. ڀلا سندس نزاڪت جي ڪا حد هئي! پاڻيءَ ۾ گلاب جا پن وجهي ڍُڪ ڀريندي هئي ته اهي پن نڙيءَ مان پيا نظر ايندا هئا. سندس سهيليون تلاءَ تي هلڻ وقت ۽ ٻين خاص موقعن تي معيو ڪري گلاب جا گل پاڻ سان آڻينديون هيون ۽ پاڻي گهرڻ وقت سونيتي کي ورق وجهي ڏينديون هيون. هوءَ آهستي آهستي ڍڪ ڀريندي هئي ته سهيليون سڀ مڙي وٽي سندس چنڊ جهڙي منهن ۽ ڪونج جهڙي ڳچيءَ ڏي ڏسنديون هيون، ۽ نڙيءَ مان وهندڙ ورقن جو تماشو ڏسي، ٽهڪ ڏينديون هيون.

انهيءَ وقت سنڌ جو حاڪم ميان غلام شاهه ڪلهوڙو، ڪڇ جي راءِ سهڻي ٻانڀڻي راءِ ويسوجي جي ڌيءَ پرڻجي ڌام ڌوم سان پنهنجي لشڪر سپاهه سان ٻئي آيو ۽ اڏيجن جي ڳوٺ جي ڀاهران گاهه جي سرسبز ميدان ۾ اچي رات جي منزل ڪيائين. ڳوٺ ڳوٺ ۽ ٻار ٻار جي وات ۾ اها واڳي هئي ته: ميان صاحب، سونهن ڀري ”سنڌ راڻي“ پرڻجي آيو آهي. سونيتي جي سهيلين به اها ڳالهه ٻڌي، سو چيائون ته: ”جي ڪڇ جي راءِ جي ٻانڀڻي سهڻي ”سنڌ راڻي“ آهي ته اسان جي سونهن ڀري سهيلي به گهٽ ڪانهي.“ سو پاڻ ۾ پيهه ڪري پنهنجي سهيلي کي ”سنڌ سونيتي“ سڏڻ لڳيون. پوءِ ته اهو نالو سڄي ڳوٺ ۾ مشهور ٿي ويو.

هاڻي وڏيري جي عزيزن مان ٻه ٽريون وڏيري کان سونيتي جو سگ گهرڻ لڳيون. وڏيري سندن ڳالهه ٻڌي ڪين چيو ته: ”ادا آخرڪار اُنَ جو سڱ جنڊ ڏانهن آهي. مونکي عزيزن کان عار ڪونهي، پر اجان نياڻي ننڍي آهي. اوهين رهي ڪي ڏهاڙا صبر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪريو. جڏهن وقت آيو، تڏهن آءٌ ٻوهان ڪان پري ڪونہ آهيان.
هڪ ڏر چيو تہ: ”ادا، تو شاناٿي ڳالهہ ڪئي آهي ۽ جيئن
چوين ٿو تيئن ڪنداسون. پر ٻي ڏر وڏيري ڪان رنج ٿي آئي ۽
چئي: ”تون اسان ڪان عار ٿو ڪرين، هاڻي اسين توتي حاڪم
چاڙهي ايندا سين.“

سونيتي جي عمر آن وقت اٺ سال ڪن هئي، پر اوڙي پاڙي
سندس سونهن جون ڳالهيون پئي پيون. هن مخالف ڏر وڃي سنڌ
جي حاڪم ميان سرفراز کي ٻڌايو تہ: ”اسان جي وڏيري وٽ
هڪ اهڙي تہ سهڻي سدا ملوڪ ٻانهن آهي جا جيڪر اوهانجي
ڪوٽ ۾ سونهي.“ آن وقت ميان سرفراز ڪڇ ۽ گجرات تي
چڙهائي ڪرڻ لاءِ سنبريل هو. هنن ساٿين صلاح ڏنس تہ اوهين
اسان جي ڳوٺ وٽ ماڳي انهيءَ جاءِ تي منزل ڪريو، جتي
ميان غلام شاهہ اچي لٿو هو، ۽ پوءِ وڏيري کي سڏائي مڱ
لاءِ چئو. ميان سرفراز کين دلاسو ڏيئي روانو ڪيو. ميان صاحب
پوءِ جڏهن لشڪر سپاهہ ساڻ ڪري ڪڇ تي چڙهيو تہ ماڳي
انهيءَ جاءِ تي اچي منزل ڪيائين.

صبح جو ميان صاحب اڪيلي سر پنهنجي ڇانوڻيءَ مان گهوٽ
واري تلاءَ ڏانهن سير ڪرڻ لاءِ ويو. ان وقت سونيتي پڻ
پنهنجي سهيلين سان گڏ تلاءَ تي پاڻي ڀرڻ آئي هئي. ميان صاحب
سونهن پري سونيتي کي ڏسندي ئي سمجهي ويو تہ لاشڪ وڏيري
جي ڌيءَ آهي. پيار ۽ محبت سان چوڪرين سان ڳالهايائين،
جن چيس تہ: ”اسين آڏيجون آهيون، هيءَ اسان جي وڏيري جي
ڌيءَ آهي ۽ اسين کيس ’سنڌ سونيتي‘ سڏينديون آهيون.“ ميان
سرفراز وري پنهنجي ڇانوڻيءَ ڏانهن موٽيو ۽ دل ۾ پڪو ارادو
ڪيائين تہ ان ڇوڪريءَ کي آءٌ پنهنجي ’سنڌ راڻي‘ ڪندس.
ڇانوڻيءَ ۾ اچڻ بعد ڳوٺن جا سڀ چڱا مڙس ۽ وڏيرا سندس
سلام تي آيا. ساڻن ملي ٻين سڀني کي موڪل ڏنائين، باقي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سونيتيءَ جي پـيءُ وڏيري کي ترسايائين، ۽ پوءِ خلاصو ويهي ڪانئس سڱ جي طلب ڪيائين. وڏيري هٿ ٻڌي عرض ڪيو تہ: ”سائين هر ڪو پنهنجي اڄ ڪڄ وارو آهي، اسان پنهنجي راڄ کان ٻاهر سڱ ڪو نہ ڏيون. سونکي هڪ مخالف ڏر تازو دڙڪو ڏنو هو تہ توتي حاڪم چاڙهي ايندا سين. هاڻي تو اسان تي هلان ڪانہ ڪئي آهي، پر مانَ ۽ عزت سان نياڻيءَ جو سڱ گهريو آهي. تون ملڪ جو بادشاهہ آهين، ۽ تنهنجا اهـي لائق ڏسي آءٌ توکي سونيتي جي سڱ ڏيڻ جو وعدو ڪريان ٿو. پر چوڪري اڃا ننڍي آهي، جڏهن وقت آيو تڏهن تون مونکي سنڀارج.“ ميان سرفراز اها ڳالهہ قبول ڪئي ۽ وڏيري کي عزت ۽ مانَ سان رخصت ڪيائين.

ميان سرفراز کي ’سونيتي‘ جي سونهن موهي وڌو هو، هو ڪڇ فتح ڪرڻ لاءِ چڙهي نڪتو هـو ۽ ’سونيتي‘ جي سڱ ملڻ واري خوشخبري کــي پنهنجي ڀيرين فتح ڀانيائين. ڀيريون سوڻ سولو ٿيو، سو نہ رڳو ڪڇ جي راءِ سندس آڻ مڃي، پر ميان صاحب گجرات ۽ آتي جي رجواڙن کي بہ وڌي مطيع ڪيو. آتان ابو جبل ۽ سيروهي جـي راجائـن سان ناتا ڳنڍيندو، وڃي مارواڙ ۾ ’پوڪراڻ‘ جي نڪر تي ڪڙڪيو ۽ کيس شڪست ڏنائين. اهڙيءَ طرح سونيتي کي ’سندس راڻي‘ بنائڻ جا پهہ پچائيندو فتحون ڪندو، ٻن اڍائي مهينن کان پوءِ اچـي پنهنجي گاديءَ واري نئين بڌايل شهر ’خدا آباد‘ ۾ وارد ٿيو.

سنڌ ۾ اچڻ سان هن ’سونيتي‘ جي پيءُ کي نوازڻ شروع ڪيو. اتي خبر هلي ويئي تــہ وڏيري، ميان صاحب کي سڱ ڏيڻ قبوليو آهي. ’سونيتي‘ خود ميان صاحب کي تلاءَ تـي پيار ۽ محبت سان ڳالهائيندي ڏٺو هـو، ۽ دل ۾ ميان صاحب جي سڱ بنجڻ تي راضي هئي. سهيلين کيس چيو تہ: ”ياد اٿئي جو ننڍڙي هوندي اسان وڏي ميان صاحب جي سنڌ راڻي جو ٻڌي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

توکي 'سنڌ سونيتي' مڃيو هو. هاڻي ته تون مچ پچ هڪ ڏينهن 'سنڌ راڻي' ٿيندينءَ."

سونيتيءَ جو پيءُ، ميان صاحب جي نوازشن تي راضي ٿي، خدا آباد ۾ ونس ملاقاتن لاءِ وڃڻ لڳو. هڪ دفعي با قبائل ويو ته ميان صاحب شاهي ڪوٽ اندر کيس شان سان رهايو. بلوچ سردار اُن وقت ميان صاحب جي ڪوٽ ۽ ڪچهريءَ جا محافظ هئا، ۽ واري سان ميان صاحب جي حفاظت ۽ خدمت لاءِ مقرر ٿيندا هئا. ان وقت مير مرزي خان پنهنجي پاران پنهنجي نوجوان پٽ مير باگي خان کي خدمت لاءِ خدا آباد موڪليو. ڪوٽ جو انتظام مير باگيءَ جي حوالي ٿيو. وڏيري جي روانگيءَ وقت اتفاق سان هن نوجوان جي نظر وڃي 'سونيتي' تي پئي، جنهن جي سونهن کيس گهائي ڇڏيو، پر پنهنجي مربي ميان صاحب جو ننگ، سندس ننگ هو، انهيءَ ڪري ڳالهه کي وساري ڇڏيائين.

ان بعد وڏيري جي رضا سان، ميان صاحب جي 'سنڌ سونيتي' سان مڱڻي جي رسم ادا ٿي. ان وقت هن سونهن پريءَ جي عمر ڏهه ٻارهن سال کن هئي. وڏيرو پنهنجي اصلوڪي ڳالهه تي قائم رهيو ته شادي تڏهن ٿيندي، جڏهن نياڻي لائق ٿيندي. ميان صاحب اها ڳالهه خوشيءَ سان قبول ڪئي.

ان بعد، ميان صاحب جي دعوتن تي وڏيرو باقبائل خداآباد ايندو ويندو هو. ڪنهن موقعي تي ميان صاحب جي ڀاءُ 'ميان عبدالنبي' سنڌ سونيتي کي ڏسي ورتو ۽ هوش خطا ٿي ويس. حسرت سان چوڻ لڳو ته: "جيڪر هيءَ حور منهنجي مڱ هجي ها!" ان عرصي ۾ ميان سرفراز جي وزير راجي ليکي جي سازشن سببان ملڪ ۾ مانڌاڻ متل هو. راجي جي چورت تي ميان سرفراز، مير بهرام خان کي شهيد ڪرايو، ۽ انهيءَ ظلم سببان آخرڪار ميان سرفراز کي قيد ڪيو ويو ۽ سندس ڀاءُ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مِيان غلام نبي کي گاديءَ تي ويهاريو ويو، جنهن جي اِــڻ
ٽالپور اميرن سان اڻبڻت ٿــي ۽ جنگ جــي ميدان ۾ هارائــي
پنهنجي جــان هٿان وڃايائين. انهيءَ عرصــي ۾ ميان عبدالنبي،
ميان سرفراز کي قيد جــي ڪوٺڙيءَ ۾ مارائــي ڇڏيو. انهيءَ
دردناڪ واقعي جي خبر جڏهن وڏيري آڏيجي کي پهتي، تڏهن
ڏاڍو ڏک ٿيس. 'سونيتي' کي پڻ هي خبر ٻڌڻ سان وڏو صدمو
پهتو. چيائين ته: ”منهنجو بخت مون کان ڦيرو ٿيو آهي.“ پر
سهيلين کيس دلداري ڏني ۽ چيائون ته: ”جيئن ڏٺي گهربو هوندو
تيئن ٿيندو.“

اتفاق اهڙو بڻيو جو حڪومت جون واڳون ميان عبدالنبي
جي هٿ ۾ آيون. سوڀاوان سونيتي اڳ ئــي سندس نظر تــي
چڙهي هئي، ۽ ان وقت کان ئي سندس نيت ۾ خلل پيدا ٿيو هو
انهيءَ ڪري هن وڏيري آڏيجي ڏانهن پنهنجا ماڻهو روانا ڪيا ،
۽ چوائي موڪليو ته: ”ڀانهن اسان جي حوالي ڪر. جو اهو
شاهي سڱ آهي ۽ اسان جو آهي.“ وڏيرو ڪڙ وارو مڙس هو،
تنهن کي هن دڙڪي ۽ زور بار تي خار لڳا ۽ ميان جي ماڻهن
کي ڪتو جواب ڏيڻ وارو هو، پر سوچيائين ته سونيتي به وڏيرڙي
ٿي آهــي، انهيءَ سان ڳالهه ڪرڻ ضروري آهي. ساڃهي سونيتي
اکين ۾ پاڻي آڻي چيو ته: ”ميان سرفراز رحمدل هــو ۽ مانس
مڱڻي تي آءٌ راضي هيس، پر هن ميان سان آءٌ ڪڏهن به شادي
ڪانه ڪنديس.“ انهيءَ تي وڏيري، ميان جي ماڻهن کي صاف
جواب ڏيئي موٽائي ڇڏيو. ميان عبدالنبي کي مدي من ۾ هئي
سو ظاهري طرح ورِي بــه وڏيري ڏانهن ماڻهو موڪليندو رهيو.
پر وقت گذرندو ويو ۽ ميان جي پيغامن جو ڪو به اثر ڪونه
ٿيو. انهيءَ تي ميان ڪنهن بهاني سان وڏيري کي پاڻ وٽ سڏائي ،
مارائي ڇڏيو، ۽ سونيتي جي ڀاءُ سائينڏني تي زور آندائين، جنهن لاچار
ميان سان پنهنجي ڀيڻ جي مڱڻي جي رسم ادا ڪئي، ۽ ميان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عبدالنبي، سونيتي کي پنهنجي 'سنڌ راڻي' بڻائڻ جو اعلان ڪيو. پر سونيتي پنهنجي پاءُ کي چيو ته: ”آءٌ ميان سان ڪڏهن به شادي نه ڪنديس.“ ڪيس چيائين ته: ”هو بلوچ سردارن جي مدد وٺي ميان کان ڪنهن طرح منهنجي جند ڇڏائي.“

مير باگي خان کي جڏهن اها خبر پئي، تڏهن سائينڏني کي مير فتح علي خان جي ڪچهري ۾ وٺي آيو ۽ سائينڏني ميرصاحب کي عرض ڪيو ته: ”ميان صاحب منهنجي پيءُ کي راهه گناهه مارايو آهي. منهنجي ڀيڻ، ميان سان شادي ڪرڻ تي راضي نه آهي.“ جنهن تي مير صاحب چيو ته: ”جي ميان تنهنجي پيءُ کي پنهنجي مطلب خاطر مارايو آهي ۽ اوهان جو گهر ڪيس سڱ ڏيڻ لاءِ راضي نه آهي، ته پوءِ اسين ميان کي سمجهائينداسون.“ سائيڏني چيو ته: ”اسين هاڻي اوهان وٽ سام آهيون.“ جنهن تي مير صاحب، سائينڏني ۽ سندس آڪهه کي پنهنجي پناهه ۾ رهايو. انهيءَ عرصي ۾ ميان عبدالنبي بلوچن سردارن سان پاڻي ڪنئي، ۽ مير بجار خان ۽ ٻين کي مارايائين. آخر ڪار عبدالنبي ۽ مير فتح علي خان جي پاڻ ۾ جنگ لڳي ۽ ميان عبدالنبي هار ڪائي، سنڌ ڇڏي ڀڄي ويو، ۽ حڪومت جون واڳون ٽالپر اميرن جي هٿ ۾ آيون.

سنڌ راڻي ۽ سندس ڀاءُ سائينڏنو، مير فتح علي خان جي پناهه هيٺ رهيل هئا. 'سنڌ راڻي' پنهنجي ڀاءُ کي چيو ته: ”هاڻي ڪوٽ مان نڪرڻ ٺيڪ نه ٿو ڄڻائي، منهنجو سڱ مير صاحبن جي حوالي ڪر، پوءِ جيئن قسمت ۾ لکيو هوندو تيئن ٿيندو.“ انهيءَ تي اچي ڳالهيون هليون ته 'سنڌ راڻي' جو سڱ ڪنهن سان ڪجي. سنديس سونهن جي تـه اڳيئي هاڪ هئي. هينئر سنديس عمر سورهن سال ڪن هئي، ۽ جڻ ته وڄ ٿي چمڪي. سنڌ جو فاتح مير فتح علي خان هو، ۽ چيائون ته 'سنڌ راڻي' سندس ڪوٽ ۾ جڳائي. مير باگي جنهن ڏينهن کان 'سنڌسونيتي'

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي ڏنو هو، تنهن ڏينهن کان ڪانئس مٿي فدا هو. تنهن هيئر ڪوشش ڪئي ته 'سنڌ راڻي' سان سندس شادي ٿئي. اهڙيءَ طرح ڪن ٻين اميرن جي پڻ 'سنڌ راڻيءَ' سان شادي ڪرڻ جي خواهش هئي.

بلوچ سردارن ڏنــو ته 'سنڌ راڻيءَ' جو قدم ڳرو آهــي. هن کان اڳ جنهن جي به نالي سندس سڱ ٿيو، سو سلامت ڪو نه رهيو. ڪلهوڙن جي حڪومت جو خاتمو ٿيو، پر هاڻي ٽالپورن ۾ سندس سڱ تان ڪو فساد نه مچي. سو صلاح ڪري ٻري ڪچهريءَ ۾ ڳالهه آنـدائون تـه 'سنڌ راڻي' سان آهــو شادي ڪندو، جـو ملڪ ۾ ملڪيت ڇڏيندو. اهــو هڪ وڏو شرط هو. اها ٻڌي ڪنهن ڪجهه ڪين ته مير باگي خان چيو ته: "مون ملڪ ۾ ملڪيت جي حصي تان هٿ ڪنيو." بلوچن سردارن کي پنهنجي وڏي اڳواڻ مير فتح علي خان کي، جنهن جي قوت بازو تي ملڪ ۾ حڪومت جو مدار هو، هن سڱ کان پري رکڻ جو ارادو هو، سو يڪمشت ٿي چيائون تــه: "بس فيصلو ٿي چــڪو، پر 'سنڌ راڻي' جي پيءُ کي ميان مارائي ڇڏيو، هاڻي ڪو سندس پيءُ بنجي ڪيس لاڏ ڪوڏ سان پرڻائي." اتي وري چپ ٿي ويئي. سڀني ۾ وڏو مير فتح علي خــان هو، جنهن ڳالهايو ۽ چيائين ته: "آءٌ اهو حق ادا ڪندس، پر اول مائيءَ کان پڇان ته هوءَ پنهنجي خوشيءَ سـان مير باگي کـي قبولي ٿي يا نه؟"

مير صاحب ڪچهريءَ مان آئي ڪوٽ ۾ ويــو ۽ پهريون دنعو وڃي 'سنڌ راڻيءَ' سان ڳالهايائين ۽ ڪيس سڄي خبر ٻڌايائين. 'سنڌ راڻــيءَ' ادب سان سندس آڏو بيهي چيو ته: "جي اوهان منهنجو حق ادا ڪرڻ قبوليو آهي ته مهرباني ڪري خنجر ڪڍي سونکي هتي ئي پورو ڪريو: منهنجو خون اوهان کي هيت توڙي قيامت ۾ بخش آهي." مير صاحب ان جو سبب پڇيو، جنهن تي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنڌ راڻيءَ چيو ته: ”جي ڪچهريءَ ۾ مير باگي جو نالو مون تي پئجي چڪو آهي ته مونکي قبول آهي. وري ٻيو نالو ڪٿي ٻاڻ تي نٽڪو ڪونه لائيندس، پر آءٌ راڄن توڙي حاڪمن تي علامت آهيان؛ پنهنجن ۾ وير وڌم، ميان سرفراز سان منهنجو سڱ ٿيو ته هو بيگناهه مارجي ويو، ميان عبدالنبي منهنجي پيءُ کي ماريو ۽ آخر پنهنجي حڪومت وڃايائين. اوهان ۾ پڻ منهنجي سڱ تان نفاق پوي ها، پر اوهان دور انديشي ڪري هي فيصلو ڪيو آهي، اڳتي الاجي ڇا ٿئي؟ هينئر پڻ اوهانجي شرط موجب هو مون سان سڪٿين هٿين شادي ڪندو ۽ مفلسيءَ ۾ گذاريندو.“ مير صاحب اهو ٻڌي ويچار ۾ پئجي ويو. پوءِ چيائين ته: ”مائي خود منهنجو ارادو هو ته توکي پنهنجي ڪوٽ ۾ آڻيان، ۽ باگي کي جيڪر ٻاڻ وٽ ٻني ڪرڻ لاءِ به ڪونه ڏيان، پر هاڻي آءٌ تنهنجي پيءُ برابر آهيان ۽ تنهنجي ھانئين باگي کي سڪٿين هٿين ڪونه ڏيندس. باگي کي چوندس ته ”گوني“ مان وڃي واهه ڪڍائي، پوءِ جيڪا سرڪاري غير آباد زمين آباد ڪيائين، سا کيس جاگير ڪري ڏيندس.“

اٿين چئي مير صاحب ٻاهر ڪچهري ۾ آيو ۽ چيائين ته: ”’سنڌ راڻي‘ جو سڱ مير باگي جي حوالي آهي. ملڪ ۽ ملڪيت ۾ سندس حصو ڪونهي، پر کيس اجازت آهي ته هيٺ گوني مان وڃي واهه ڪڍائي، پوءِ جيڪا غير آباد زمين آباد ڪيائين، سا سندس جاگير ٿي رهندي.“ مير باگي کي ’سنڌ راڻيءَ‘ سان گڏ هڪ ٻلي گنيوڙي ٻڻ پتيءَ ۾ ملي. پوءِ فتح علي خان ’سنڌ راڻي‘ کيس پرڻائي.

مير باگي خان کي ’سنڌ راڻي‘ سان دلي محبت هئي. سوچيائين ته تخت ويو پر بخت مونکي مليو؛ پوءِ ’سنڌ راڻي‘ جي ٻانهن سانيندڙني کي ساڻ ڪري هيٺ لاڙ ڏانهن روانو ٿيو. راڄن ٻڌو ته مير باگي ملڪ ۽ ملڪيت کي ڇڏي ’سنڌ راڻي‘ سان شادي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪئي آهي، سي ڪيس ملڻ آيا ۽ چيائون تہ: ”مير صاحب، ڇيڙون تيار آهن، تون هلي واهہ ڪٿاءِ.“ پر مير باگو ’سنڌ راڻي جي محبت ۾ اهڙو تہ مست ٿي ويو جو، سچا سارا پارنيٺ مهينا ڪوٽ کان ٻاهر ڪرنہ نڪتو. تڏهن سندس پيءُ مرزي خان اچي کيس سمجهايو تہ: ”تون اٿي راڻي کي سنهن ڏي ۽ پنهنجي گذران جو بندوبست ڪر“. ’سنڌ راڻي‘ ان تي چيس تہ: ”جيئن بابا چوي ٿو تيئن ڪر.“

بس انهيءَ اشاري تي مير باگو ڪمر ٻڌي نڪتو. راڻي ۾ مڏ وڏائين تہ ڇيڙون اچي گڏ ٿيون ۽ هڪ شاهي واهہ ٻئي فصل کان اڳ کڻي تيار ٿي ويو، جنهن تي هزارين ايڪڙ زمين جا آباد ٿيا، جي سڀ مير باگي کي جاگير ٿي مليا. اهو واهہ سندس نالي سان ’باگو واهہ‘ سڏجڻ لڳو. ڪيترائي غريب غربا لڏي اچي سندس ڪوٽ وٽ ويٺا، ۽ اهو هڪ شاهي ڳوٺ ٿي ويو، جو مير صاحب جي نالي سان ”ٽنڊو باگو“ سڏجڻ لڳو. سنڌ راڻي جي ڀاءُ سائينڏني کي مير باگي گهڻو نوازيو ۽ کيس پنهنجي جاگير جو ڪاردار بنايائين. اهڙي طرح ٻن ٽن سالن ۾ مير باگي خان وٽ سڀ رنگ لڳي ويا. اندر حويليءَ کي ’سنڌ راڻيءَ پنهنجي حسن ۽ سمجهہ سان سينگاريو تہ ٻاهر مير صاحب جي قرب ۽ ڳرهاڻيءَ ڪچهريءَ جي رونق وڌائي. اوسي پاسي جا سردار ۽ زميندار، ويندي عمر ڪوٽ جي راڻي سميت، مير باگي وٽ رس رهاڻ ۽ شڪار لاءِ ايندا هئا، ۽ مير صاحب، سائينڏني کي ساڻ ڪري وٽن ويندو هو.

بخت جي ياوريءَ سببان مير باگي خان جا پنج ڇهہ سال انهيءَ رس ۽ رنگ ۾ گذريا، پر پوءِ وري اچي بخت ڦيرو کاڌو. مير صاحب جي بيحد مهربانين ۽ نوازشن سببان سائينڏنو نهايت سرڪش ٿي پيو، ڪنهن تي بہ سندس اک ڪانہ ٿي ٻڌي. هڪ دفعي عمرڪوٽ جو راڻو دستور موجب اچي ميرصاحب وٽ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لٿو. ڪچهري لڳي پئي هئي. مير صاحب، راڻو، سائينڏنو ۽ ٻيو
هڪ بلوچ سردار چوپڙ راند ڪرڻ ويٺا. راند ۾ ڪنهن ’چالي‘
تان راڻي ۽ سائينڏني پاڻ ۾ ڳالهايو، جنهن تي سائينڏني، راڻي
کي ڪو ويڻ ڏنو. مير صاحب انهيءَ تي سائينڏني کي سمجهايو
۽ راڻي پڻ اُن وقت مير صاحب جي تڏي تي ڪٽي ماٺ ڪئي.
عمر ڪوٽ پهچي راڻي اها ڳالهه پنهنجن ۾ ڪيِي، جنهن تي
لَڪر وير وٺڻ لاءِ تيار ٿيا. ڪي ڏينهن گذريا ته مير صاحب
سائينڏني کي ساڻ ڪري نئين ڪوٽ طرف، ڍوري تي شڪار
لاءِ ويو. اتي راڻي جي ماڻهن وجهه وٺي ”روهاڙي جي گهيڙ“
وٽ سائينڏني کي ماري وڌو. ’سنڌ راڻيءَ‘ کي هيءَ خبر پڌي
وڌو صدمو رسيو ۽ انهيءَ ڏک ۾ بيمار ٿي پئي. ان وقت سندس
عمر چوويهه پنجويهه سال هئي. ’سنڌ راڻي‘ جي بيماري ڪري،
مير صاحب کي پڻ سڀ ڪجهه وسري ويو. گهڻا حيلا ڪيائين،
پر مائي ڏينهون ڏينهن وڌيڪ بيمار ٿيندي. مير صاحب کي
ٻه ڏينهن رات جهجهڻ ۽ جهوري هئي. آخر ڏينهن اچي پورا ٿيا
۽ ’سنڌ راڻي‘ مير صاحب کان روئي موڪلايو ۽ کيس وصيت
ڪيائين ته مٺي کان پوءِ مونکي پنهنجي مائٽاڻي مقام ۾ دفن
ڪرائجو. تاريخ پنجين رمضان سنه ۱۲۰۴هه هو، جو ’سنڌ راڻيءَ‘
دم ڏنو. مير صاحب وصيت موجب پاڻ ڪلهي ڪانڌي ٿي،
’سنڌ راڻي‘ کي وهي ٽري لڳ ”ديواني شاهه“ جي قبرستان ۾
”آڏيجن جي مقام“ ۾ دفنايو ۽ سندس ياد ۾ مٿس سهڻي
سنگتراشي ۽ سنگ مرمر سان قبر جوڙائي، جا اڃا تائين سلامت
آهي، ۽ ’سنڌ راڻيءَ‘ جي داستان تي شاهد آهي. ❋

غلام رباني

صبحِ ازل

ڏس، تو ڪي خط لکڻ لاءِ مون کهڙو نہ بامعنيٰ ۽ خوشنما ليٽرهيڊ منتخب ڪيو آهي!
ڪنهن ڏاهي چيو آهي:

خوشتر آن باشد کہ سر دلبران
گفت آيد در حديث ديگران
(چڱو ائين آهي تہ دلبرن جا راز
ٻين جي ڳالهين ٻولهين ۾ بيان ٿين.)

سو، مون بہ مناسب ائين سمجهيو تہ توسان مخاطب ٿيڻ لاءِ، خط تي سنڌو سنئون تنهنجو نالو لکڻ بدران ڪنهن خوبصورت تشبيه ۽ استعاري جي اوٽ وٺان.

اهو خيال ڪري، جڏهن تنهنجي مرڪندڙ منهن جو تصور ڪيم، تہ مونا ليزا کان مارلين مونرو تائين، دنيا جي دلربائن جا نالا منهنجي دل جي دنيا جي آسمان تي تارن وانگر جهرمر ڪرڻ لڳا. انهن مڙني مہ لقائن ۾ هڪ نالو مون کي سڀني کان وڌيڪ وڻيو: اهو هو ”قرت العين —— صبح ازل“.

ايران ۾، جڏهن قاچاري خاندان جا بادشاهہ حڪومت ڪندا هئا، تڏهن حسن ۽ عشق جي هن سرزمين تي، هڪ پيڪر ناز جلوه افروز ٿي. سندس نالو هو قرت العين طاهره. (قرت العين جي معنيٰ آهي ”اکين جو ٺار“).

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ايران جي شاعرن سندس سونهن جي ساراهہ ۾ ڪيئي قصيدا جوڙيا، جن کي ٻڌي، وقت جو بادشاهہ، ٻرپٽ دل وڃائي ويٺو ۽ قرت العين کي شاديءَ جو پيغام موڪليائين.

قرت العين جي سونهن رڳو گوريءَ رنگت ۽ خوبصورت منهن مهانڊي تائين محدود ڪانہ هئي. هوءَ حسن جي راڻي هئڻ سان گڏ،بي انتها حساس ۽ اعلى پايي جي شاعره هئي. ”مجازي خفتن“ کان ڪنڌ ورڪو پاڻ ڇڏائي، ”ذات مطلق“ ذانهن متوجهہ ٿي چڪي هئي ۽ قلندري طريقو اختيار ڪري، ميران ٻائيءَ وانگر نگر نگر ڦري رهي هئي.

جڏهن بادشاهہ جو پيغام پهتس، تہ خانہ بدوشن واري زندگي ڇڏي، منهنجيءَ محلات جي رونق ٿيڻ قبول ڪر، تڏهن جواب ۾ چورائي موڪليائينس:

تو و حشم و جاه سکندري
من و رسم و راه قلندري
اگر آن خوش است تو در خوري
اگر اين بد است مرا سزا
(تون ۽ سڪندر وارو رعب تاب
مان ۽ قلندرن وارو هي فقيري نمونو
جي اهو سٺو آهي تہ شال تو کي نيبهہ هجي
جي هيءُ برو آهي تہ اهو منهنجو نصيب!)

قرت العين اها ڳالهہ وساري ڇڏي تہ ”نازڪ مزاج شاهان تاب سخن ندارند.“ (بادشاهن جو نازڪ مزاج، سچ جو تاب سهي نہ سگهندو آهي). سو، بادشاهہ سندس جواب ٻڌي، ڪاوڙجي، کيس مارائي ڇڏيو. پر قرت العين جي ڪوس ايران جي ڌرتيءَ کي ڌوڏي ڇڏيو!

هر شهيد جي خون وانگر، سندس خون جي قطري قطري مان ڪيئي شمعون روشن ٿي ويون، جن جي جوت ۾ اڃا تائين ڪيترا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻڌڪيل انسان پنهنجي واٽ ڳولهي لهندا آهن.

ايران جي شاعرن پنهنجي عقيدت ۽ محبت جي اظهار ڪرڻ لاءِ قرت‌العين کي ”صبح ازل“ جو خطاب ڏنو. هاڻي، روءِ زمين جا اهل‌دل انسان کيس ”صبح ازل“ جي پياري نالي سان پڪاريندا آهن.

”صبح ازل“ ڪنهڙي نه پياري تشبيهه آهي ۽ تنهنجي حسن جي جمال ۽ جلال سان ڪيڏي نه ٺهڪي اچي ٿي! مون، ان ڪري، هن خط تي، تنهنجي حقيقي نالي لکڻ بدران ”صبح ازل“ جي صفت جي اوٽ ورتي آهي.

خبر ناهي ته ان نالي سان، جڏهن هي خط تنهنجن نرم ۽ نازڪ هٿن تائين پهچندو ته تون ڪيئن محسوس ڪندينءَ؟ خوش ٿي، زيرلب مسڪرائيندينءَ، يا ٿڌو ساهه ڀري مون وانگر اداس ٿي ويندينءَ.

صبح ازل! مان صبح جو سوير ذات مطاق کي سجدو ڏيئي، جڏهن ٻاهر نڪرندو آهيان، تڏهن رات جا پويان پاڇا هوندا آهن ۽ آسمان جا سڪايل تارا منهنجين اجايل اکڙين وانگر آفتاب افروز جي انتظار ۾ هوندا آهن.

اهڙي سمي تون مون کي اڪثر ياد ايندي آهين. سو، ڪڏهن ڪڏهن توکي ننڊ مان جاڳائيندو آهيان. تون ننڍڙا ڪڙي آواز ۾ پڇندي آهين: ”تون ڪير آهين؟“ تنهنجو اهو سوال مون کي منجهائي ڇڏيندو آهي.

”مان ڪير آهيان؟“ ان سوال جي جواب لاءِ مان سالن کان وٺي نگر نگر ڀٽڪندو رهيو آهيان.... ابوالڪلام کان وٺي ڪيليفورنيا يونيورسٽيءَ جي استادن تائين، هر اهل دل انسان ۽ عالم جي دروازي تي دستڪ ڏني اٿم، پر ڪٿان به جواب ڪونه ڏو مليم.

ڪڏهن‌ڪڏهن سوچيندو آهيان ته تخارق آدم وقت، جڏهن کيس سيني شين جا نالا ٻڌايا ويا هئا، تڏهن کيس اهو به ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ ايٽم بم اڇلايائون. هزارين انسان ـ ٻار، ٻڍا، مرد ۽ زالون ـ جهٽ پلڪ ۾ اجل جو لقمو ٿي ويا.

آمريڪا جي اخبار نويسن اچي مون کي واريو. چيو: هي ڪهڙو ڪيس ڪيئه! هزارن انسانن جو قتل تنهنجي ئي گردن تي آهي.

مون کين سڄي روئداد ٻڌائي ۽ روز ويلٽ ڏانهن لکيل پنهنجو ليٽر ڏيکاريو. تڏهن وڃي همراه مس مس ٿڌا ٿيا. پر پوءِ به مايوس ٿي چيائون: جي سائنس ۽ ٽيڪنالاجيءَ جا اهي هاڃا جاري رهيا، ته هڪ ڏينهن انسان ذات جو وجود ئي ڏرتيءَ تان مٽجي ويندو."

آئنسٽائين چيو ته: "مون ان تي کين چٽي طرح ذهن نشين ڪرايو ته:

"انسانذات جي ترقي ۽ روشن مستقبل جو دارو مدار سائنس ۽ ٽيڪنالاجيءَ جي ليول تي منحصر نه آهي.
ان جو انحصار معاشري جي اخلاقي قدرن تي آهي."

آئنسٽائين جي ڳالهه ٻڌي، مون کان ڇرڪ نڪري ويو ۽ سمجهه ۾ آيم ته قرآن ڪريم ۾ انسان کي "عمل صالح" (اخلاقي قدرن جي بالا دستيءَ) جو بار بار تاڪيد ڇو ڪيل آهي؟ اهو به ياد آيم ته قرآن ڪريم صاف صاف ٻڌائي ڇڏيو آهي ته:

"پوءِ جنهن ذرڙي جيتري نيڪي ڪئي هوندي، اهو اُن کي ڏسندو ۽
جنهن ذرڙي جيتري بدي ڪئي هوندي، اهو اُن کي ڏسندو."

مان آئنسٽائين کان موڪلائي آئيس، سمهڻ جي ڪمري ۾ وڃي اچا بستري تي ليٽيس مس ته دروازو کڙڪيو ۽ حافظ ۽ خيام اندر آيا. کلي چيائون: "ٻڌءِ، ڪانيوخان پروچ ۽ البرٽ آئنسٽائين جون ڳالهيون. اسان ته توکي اڳي ئي ٻڌايو هو ته هي سڄو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪنڊا ڪپ اجايو آهي. ”سبب“ ۽ ”نتيجو“ — بس، هي يار ان گورک ڌنڌي مان ٻاهر نڪري نٿا سگهن. ”سبب جو سبب“ ڪٿي ۽ ڪيئن ٿو سرجي، ان ڳالهه تي ويچار نٿا ڪن!

نادان نٿا ڄاڻن ته هي اکيون جيڪي ڏسن پسن ٿيون، سو چئن ڏينهن جو چٽڪو آهي.... معصوم ٻار جو خواب آهي.“

مون ڳوڙهن ڀريل اکين مان ڏانهن نهاري چيو: ”هن دنيا جي رڻ پٽ ۾، اڪيلوئي اڪيلو، هلي هلي، هاڻي ته مان ڏاڍو ٿڪجي پيو آهيان! هيءُ واريءَ جو ٻنڌ الائي ڪڏهن ڀورو ڀورو ٿيندو!“

خيام ڪي منهنجي حال تي رحم اچي ويو. مٿي تي شفقت جو هٿ ڦيري چيائين:

نيکي وبدي کہ درنہاد بشراست
شادي و غمي کہ درقضا و قدراست

(نيڪي ۽ بدي انسان جي فطرت آهي
سک ۽ ڏک قضا ۽ قدرت جي وس آهي.)

حافظ چيو: ”اسان توکي شعر پڙهي ٿا ٻڌايون. توکي جنت نند اچي ويندي. تون ٿڪل آهين. توکي آرام جي ضرورت آهي.“

خيام ۽ حافظ پنهنجا ديوان کوليا. مون اکيون ڪٿي ٻوٽيون ۽ محسوس ڪيم ته ڪي طائران جنت آفاقي ترانا ڳائي رهيا آهن. جڏهن نند مون کي پنهنجي گود ۾ ڪٿي ورتو، تڏهن حافظ پاڄهاريءَ ٻوليءَ ۾ نغمه سرا هو:

تانگردي آشنا زين پرده رمزي نشوي
گوش نامحرم نہ باشد جاي پيغام شروش

(جيسين هن ”پردي“ جي رمزسان آشنا نه ٿيندين، تيسين ٻڌي نه سگهندين ”موسيقيءَ جو پيغام“ ٻڌڻ لاءِ نامحرم جو ڪن موزون جاءِ نه آهي.)

ٻئي ڏينهن، صبح جو سوير، ننڊ مان اٿيس، ته پاڻ کي تازو توانو محسوس ڪيم. حسب معمول، سِر ٻسار ڪرڻ لاءِ ٻاهر نڪتس ته ڏٺم ته سبزه زار تي، گلاب جي گلن مٿان، برسات

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جا قطرا چمڪي رهيا هئا — غالباً سڄي رات برسات وسندي رهي هئي. آسمان ۾ ڪٿي ڪٿي ڪارا ڪڪر اڃا تائين موجود هئا.

توکي معلوم آهي ته اهڙي سمي تون مون کي ڪيڏي نه ياد ايندي آهين! سو، منهنجون پانهون توکي ياد ڪري، ڪڪرن وانگر ڪر موڙڻ لڳيون ۽ ڪارن ڪڪرن جي چيڙي وٽ روشن لڪير (Silver- Lining) ڏسي، سون پنهنجو پاڻ کان سوال ڪيو:

”مجاز جون سرحدون ڪٿي ختم ٿين ٿيون ۽ حقيقت جون سرحدون ڪٿان شروع ٿين ٿيون؟“

توکي ياد هوندو ته گذريل عيد جي اڳئين ڏينهن، لطيف سائينءَ جي زبان ۾، تون ”وسڻ جا ويس“ ڪري خوبصورت نفيس ساڙهيءَ ۾ منهنجي اڱڻ تي جلوه افروز ٿي هئينءَ. شام جي هوا جا هلڪا هلڪا جهونڪا تنهنجن زلفن سان کيڏي رهيا هئا ۽ لهندڙ سج جا ڪرڻا، هوا جي انهن جهونڪن سان جهيڙو ڪري، تنهنجي سينڌ سنواري رهيا هئا.

تو چيو هو:”پڌم ته ڏاڍو مذهبي ٿي ويو آهين. سو، تولاءِ مديني پاڪ جي تسبيح عيد جو تحفو ڪري کڻي آئي آهيان. هيءَ تسبيح صندل مان ٺهيل آهي، ڏاڍي خوشبودار آهي.“

مون توکان تسبيح وٺي چمي هئي. ان ۾ تنهنجي هٿن سان ڪِلَ صندل جي سرهاڻ ته هئي، پر ان کان متي مديني جي مهڪ هئي، جيڪا مون لاءِ هر مشڪ ۽ عنبر کان وڌيڪ آهي. سعديءَ جو اهو شعر ته تو پڙهو هوندو، ته هڪ حسين همنشين جي اثر ڪري، ڪيئن مٽيءَ مان مشڪ ۽ عنبر جي خوشبوءِ اچي رهي هئي. تو ته مون لاءِ ٻنهي جهانن جي سردار، مديني جي مير جي گليءَ جو پاڪيزه تحفو آندو هو. اها تسبيح هينئر به منهنجي اڳيان رکي اهي. مان ان تي الله پاڪ جو مٺو نالو اچاريندو آهيان.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

صبح ازل! ڪڏهن ڪڏهن تسبيح ڏسي، سون ۾ڪي سفيد موتين جو اهو هار ٻه ياد ايندو آهي، جو ان ڏينهن تون ڳلي ۾ پائي آئي هئينءَ، ۽ مان سوچڻ لڳندو آهيان: ”مجاز جون سرحدون ڪٿي ختم ٿين ٿيون ۽ حقيقت جون سرحدون ڪٿان شروع ٿين ٿيون؟“

تنهنجي اها ملاقات منهنجي دل تي ائين نقش ٿيل آهي، جيئن تاج محل جي ديوارن تي سنگمرمر جا گل. خاص طرح، اها ساعت، جڏهن موڪلائڻ مهل، ڪار ۾ ويهي، تو ناز ڀريا نيڻ کڻي، مٺيءَ مرڪ سان مونڏي نهاريو هو. ان گهڙيءَ ٿي مونکي سمجهه ۾ آيو هو ته لطيف سائينءَ اهو شعر ڪهڙيءَ ڪيفيت ۾ چيو هوندو:

ڪٿي نيڻ خمار مان جان ڪيائون ناز نظر
سورج شاخون جيئڪيون، ڪوماڻو قمر!

صبح ازل، تنهنجي اها ناز واري نظر ۽ مٺي مرڪ مون کان ڪڏهن ڪانه وسرندي. مان ايڏي انعام جو لائق ته ڪونه هوس. اها ته ”سچل کي سلطاني“ ملڻ واري ڳالهه هئي.

ان ڏينهن تو چيو هو: ”مجازي منظر پٺيان حقيقت جو پس منظر پسڻ هر ڪنهن جي وس جي ڳالهه نه آهي. هن دنيا جي ڪاڪ محل ۾ مجازي منظر ٿي ماڻهوءَ کي مست ڪيو ڇڏين.“

صبح ازل، تو صحيح چيو هو. اهڙو هڪ منظر مون اڄ کان پنج سال اڳ ايران ۾ ڏٺو هو.

مان ۽ (مرحوم) نواب نور احمد خان لغاري، اصفهان جي هاڪاري عالم آقا هنرفر سان گڏجي، اصفهان جا تاريخي گلاب ڏسڻ لاءِ، چهار باغ ويا هئاسون. اتي باغ جي هڪ ڪنڊ ۾ گلاب جي گلن جو خرمن هو. تو قلتريءَ وارا سنڌي اجرڪ ته ڏٺا هوندا. ائين سمجهه ته گلن جا اهڙا بيشمار اجرڪ حد نظر تائين، وڇايل هئا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اصفهان جي گلابن جي انهيءَ تاريخي خرمن ڏانهن ويندي، اسان کي صنوبر جي وڻن جي هڪ گهاٽي جهڳٽي هيٺان لنگهڻو پيو. اتي سنگ مرمر جي بينچ تي، هڪ نوجوان ڇوڪري ۽ ڇوڪرو، پيار محبت جون ڳالهيون ٻوليون ڪري رهيا هئا ۽ انهن ۾ ايڏو تہ محو هئا، جو صحيح معنيٰ ۾ "دنيا و ما فيها" کان غافل هئا. ڪين اسان جي پرسان لنگهي وڃڻ جو احساس بہ نہ ٿيو.

نواب صاحب، هنرفر ۽ مون خرمن مان گلاب جا گل پٽيا. واپسيءَ تي هنرفر مهني جي اڳيان هو ۽ سندس پٺيان نواب صاحب. جڏهن ٻئي ڇٽا ڪافي مفاصلو اڳتي وڌي ويا، تڏهن مان ان جوڙي جي قريب ويس ۽ گلاب جو گل، ڏانهن وڌائي چيم: "گل بہ تماشاي گل".

ڇوڪر ۽ ڇوڪريءَ اول ايڏو تہ ڇرڪ پريو، جو ڄڻ آدم ۽ حوا بهشت تان لهي زمين تي آيا هجن. پر پوءِ متت پنهي پاڻ سنڀاليو ۽ ڇوڪريءَ مون کان گلاب جو گل وٺي مرڪي چيو: "متشڪرم".

سج لهڻ وارو هو. آسمان تي شفق جا پاڇولا پئجي رهيا هئا. هنرفر جي چوڻ تي، نواب صاحب ۽ مان چهار باغ جي اڳيان پاڻي جي حوض ۾ پيلپائن جا پاڇولا ڏسڻ لاءِ، هڪ بينچ تي وڃي ويٺاسين. ٿوريءَ دير کان پوءِ ساڳي ڇوڪري ۽ ڇوڪرو بہ سنگ مرمر جي بينچ تان اٿيا ۽ هٿ ۾ هٿ ڏيئي باغ مان روانا ٿيا. پر هو ايڏي تہ ناز ۽ انداز سان، ڪون ڪٽي رهيا هئا، جو مون محسوس ڪيو تہ ساري ڪائنات سندن عشق جي مستيءَ ۾ رقص ڪري رهي هئي. جڏهن منهنجي اڳيان اچي لنگهيا، تڏهن ڇوڪريءَ مون ڏي نهاريو ۽ نهايت پياري انداز سان مرڪي چيو: "آقا، خيلي متشڪرم" (Sir, thank you very much)

ان کان اڳ جو مان ڪيس ڪو مناسب جواب ڏيان، ڇوڪر،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪلي ڇيو: ”ولي را ولي مي شناسد“. (ڇوڪر جي ڳالهه ٻڌي مان به ڪِيلي ويئس ڇو ته حقيقت اها آهي ته مون ساڻن تنهنجي ڪا به ڳالهه ڪانه ڪئي هئي.)

ان رات امان جي اعزاز ۾، اصفهان يونيورسٽيءَ وارن ”عشائيه“ ڏني هئي. آمريڪا جي ايمپاير اسٽيٽ بلڊنگ وانگر هڪ فلڪ بوس عمارت، جيڪا شيشي ۽ رڪ مان ٺهيل هئي ، جي ڇتينءَ ماڙيءَ تي دعوت جو انتظام ٿيل هو. حد نظر تائين، ”اصفهان- نصف جهان“ جون رنگبرنگي روشنيون، هڪ دلفريب منظر پيش ڪري رهيون هيون.

منهنجي چوطرف ڪوه قاف جي پرين جا ولر ۽ سندن منڙا منڙا ٻڪڙا هئا، ۽ حافظ، سعدي ۽خيام جي جانشين دانشورن جا ميڙ ۽ سندن ذاهپ جاڳفتا هئا، پر منهنجو من، بقول سچل سائين: ”جتي ساڻهن ميڙ، تتي مان ناهيان“ جي مصداق، چنار باغ ۾ اصفهاني گلابن جي خرمن وٽان ٿيندو، دور دور، درياءَ سنڌجي مشرقي ڪناري تي، حيدرآباد شهر جي هڪ خوبصورت ڪالوني ۾، سرسبز ۽ گهاٽن وڻن سان ڍڪيل هڪ بنگلي جي مٿان ، چنڊ سان گڏ ليٽا پائي رهيو هو، جنهن ۾ تون، منهنجن خوابن جي راڻي، محو خواب هئينءَ.

ان رات، دير دير سان، مان جڏهن ننڊاکڙا ٿيڻ ڪٿي، هوٽل شاهه عباس ۾ پنهنجي ڪمري ۾ موٽي آيس ، ته ميز جي خاني مان تنهنجي سدا مرڪندڙ تصوير ڪڍي اڳيان رکيم. شيشي جي درين تان ريشمي پردن کي هٽائي ڏٺم ته اصفهان جي جبلن تي چوڏهينءَ جو چنڊ چمڪي رهيو هو. چنڊ کي ايڏو سهڻو مون اڳي ڪڏهن ڪونه ڏٺو آهي. چنڊ جي مونهن پسي وري جو تنهنجي چهري تي نظر ڪيم ته ڪيئي چنڊ چمڪي اٿيا! تنهنجي مونهن ڏسي، عمر خيام جي رباعيءَ جون هي سٽون بيساخته چپن تي آيون:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هر چندکه رنگ و بوی زیبا است مرا
چون لاله رخ و چو سرو بالا ست مرا
معلوم نشدکه در طرب خانهٔ خاک
نقاش ازل بهرچه آراست مرا

جيتوڻيڪ منهنجو رنگ ۽ خوشبوءِ وڻندڙ آهي
منهنجو چهرو گل لاله جهڙو گلابي ۽ قد سرو وانگر بلند آهي
پر خبر ناهي ته هن مٽيءَ جي ماڳ ۾
نقاش ازل مون کي ڇو سينگاري آندو آهي ؟

صبح ازل! تون ڪيڏي نه خوبصورت ۽ خوب سيرت آهين ۽ علم ۽ عقل جي نعمتن سان نوازيل آهين! هن مٽيءَ جي ماڳ ۾ نقاش ازل جو ڪيڏو نه وڏو شاهڪار آهين! تون ئي بڌاءِ ته مجاز جون سرحدون ڪٿي ختم ٿين ٿيون ۽ حقيقت جون سرحدون ڪٿان شروع ٿين ٿيون؟ ”المجاز قنطرة الحقيقت“ جي معنيٰ ڇاهي؟ ذات ۽ صنت جي وچ ۾ ڪيترو سنڌو ۽ ڪيترو مفاصلو آهي؟ جيڪو ماهه جي رڱڻ کان به ويجهو آهي سو اکين کان اوجهل ڇو آهي ؟ لنواريءَ جي لالَ خواجا محمد زمان سائينءَ يا ڪنهن ٻئي بزرگ، اثين ڇو فرمايو آهي: ”اپٽيان تان انڌيون، پوريون پرين پسن؛ آهي اکڙين عجب پَرِ، پَسڻ جي.“

ويهارو ورهيه اڳ، مان هڪ يار جي دعوت تي، ڪن دوستن سان گڏ، ڪوٽ لالوءَ ويو هوس. اسان سنجها ويل اتي پهتاسين. ريلوائي اسٽيشن جي اوير طرف، ٿوري مفاصلي تي، ريلوائي گدامن جي پاسي ۾، اسان جي يار جو اوتارو هو. بس، ڪچين سرن جو هڪ ڪوٺو هو، جنهن جي گاري سان لنب ٿيل ڍتين تي ڪکائين ڇت پيل هئي. ڪوٺي جي اڳيان وڏو وارياسو ميدان هو. اسان جي پهچڻ کان ڪلاڪ کن پوءِ سخت برسات اچي لٿي.

اسان جي ميزبان، ڪڪڙ ڪهائي، گرم گرم ٻوڙ ۽ مانيون اسان جي اڳيان آڻي رکيون. اسان ماني کائي ڍؤ ڪيو ۽ پوءِ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٺڏ ڪان بچڻ لاءِ ڪنن تي چڙهي، سوڙيون ويڙهي، ڪچهري ڪرڻ لڳاسين. ڪجهه دير ڪچهري ڪرڻ کان پوءِ، راڳ شروع ٿيو. ڪوٽ لالوءَ جوڻي جي هڪ ڪلاونت هو. هن ڳائڻ شروع ڪيو. ٻاهر واڙياسي تي وڏڦڙو وسندو رهيو ۽ ڪچي ڪوٺي اندر، يڪتاري جي لرزندڙ تار تي، دل درد مند جون صدائون بلند ٿينديون رهيون:

جوڙي قلب بيت ربي، انسان ۾ سمايو
ڏسي "ذات" کي "صفت" ۾، ملڪن ني سر نمايو
جوڙي قلب بيت ربي ....

صبح ازل! مون کي گهڻن ئي وڏين هوٽلن ۾ رهڻ جو موقعو مليو آهي. ڪراچيءَ جي بيچ لگزري هوٽل، لاهور جي فليٽيز هوٽل، راولپنڊيءَ جي انٽر ڪانٽيننٽل هوٽل، اسلام آباد جي اسلام آباد هوٽل ۽ سيدو شريف جي سوات هوٽل ۾ رهائش جو لطف ورتو اٿم. اهي هوٽلون هر لحاظ کان محلاتون آهن. پر اصفهان جي هوٽل شاهه عباس اڳيان ڪجهه ڪونهن.

راڳ ۽ موسيقيءَ جي به گهڻين ئي مجلسن ۾ ويٺو آهيان. اعليٰ کان اعليٰ درجي جون مجلسون! پر انهن مڙني محلاتن ۾ ڪابه محلات ۽ راڳ جي مجلسن ۾ ڪابه مجلس، ڪوٽ لالوءَ جي ڪچي ڪوٺي ۽ راڳ جي مجلس کان مٿي ڪانه هئي.

اڄ رات سخت برسات وسي رهي آهي. بجلي ٻتيون وسامي ويون آهن. توکي خط لکڻ لاءِ مون شمعدان کي روشن ڪيو آهي. ٿوري دير اڳ، ريڊيو تي، حيدرآباد اسٽيشن ڪوليم. ڪوڻي ڪلاونت، دلسوز آواز ۾، ساڳيو ڪلام ڳائي رهيو هو. جيسين هو ڳائيندو رهيو، مان رئندو رهيس:

جوڙي قلب بيت ربي، انسان ۾ سمايو،
ڏسي "ذات" کي "صفت" ۾ ملڪن ني سر نمايو،
جوڙي قلب بيت ربي، انسان ۾ سمايو.

—☆—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

امر جليل

گامون سچار جي پٽ جوانٽر ويو

امتحان جا نتيجا نڪرڻ جي موسم موٽي آئي. اخبارن جا خاص نمبر ۽ سپليمينٽ شايع ٿي رهيا هئا. نتيجا هڪ ٻئي جي ڪڍ نڪري رهيا هئا، تنهنڪري اخبارن جا ڪالم ۽ صفحن جا صفحا انگن سان ڇپجي رهيا هئا. هونئن جو روزانو ٻن ڇئن ٻنگين، پيلن، ڇيڙن ۽ مينگهواڙن جي مسلمان ٿيڻ جون خبرون ۽ ٿر جي واڻيائڻ جسو اسلامي اصولن کان متاثر ٿي ڪنهن مسلمان وڏيري سان راضي-خوشيءَ، ۽ بنا ڪنهن ڏهڙ دوڙ جي شادي ڪرڻ، ۽ اسلام قبول ڪرڻ جا اعلان ساڄي آڳوٺي سان شايع ٿيندا هئا، شايع ٿيڻ بند ٿي ويا. سياسي ۽ بين الاقوامي خبرن جسي اهميت گهٽجي ويئي. ڏک وچان پوڙهن ۽ نوڙهن سياسي مدارين في الحال حالتن آڏو هٿيار اڇلي ڇڏيا ۽ خاموشيءَ جي ٻرن ۾ گم ٿي ويا.

مان عالمگير اخبار جسو سياسي نمائندو آهيان. منهنجو ڪم آهي سياسي جلسا قلمبند ڪرڻ، ۽ سياسي پارٽين ڪان پوءِ ڊنرن يعني رات جسي مانسيءَ ۾ شرڪت ڪرڻ. مونکي گهڻو ڪري جلسن بدران رات جي ماني، يعني ڊنر ۾ شامل ٿيڻ سان گهڻي دلچسپي آهسي. سنڌ جسي سياسي طوائف جي پڳ هميشه کان سرمائيدارن جي هٿ ۾ رهي آهي. سياسي رن اسان جهڙن ڪنگالن جي ور نه چڙهي آهي جو دال-مانيءَ تي، ۽ ڪڏهن بکن ۾

پاھہ ٿيڻ تـي ھـريل ھجي. منڌ جي سياست ۾ چلڻ ۽ چـوزو، مزو ٿي مزو. تنھنڪري سياسي گڏجاڻين ڪانپوءِ جيڪا ڪچھري ٿيندي آھي، تنھن ۾ اھو سڀ ڪجھہ ٿيندو آھـي، جيڪو ٻئي ھنڌ نہ ٿيندو آھي.

جڏھن نتيجن نڪرڻ جي موسم نـازل ٿـي، تڏھن سياسي ليڊرن جي بيان بازي بند ٿي ويئي، سندن اوطاقن ۽ بينڪن جا در جيڪي اڳ صحافين لاءِ کليل ھونـدا ھئا، بند ٿي ويـا. پرائيويٽ ڪم چالو رھيو.

ھڪڙي ڏينھن اسانجي روزاني اخبار "عالمگير" جي ايڊيٽر صاحب، جناب احمد ڀائي محمد ڀائي مونکي پنھنجي آفيس ۾ گھرايو.

احمد ڀائي محمد ڀائي اصل ڪاٺيا واڙ جو وينل آھي. ھو ڀيڙين جي ٻن جو وڏو واپاري آھـي ۽ گڏو گڏ ھڪ روزانـي اخبار جو ايڊيٽر بـہ آھي. پاڻ پرنٽر پبلشر بہ آھي. ھـو سڄو ڏينھن پان چباڙيندو، ۽ ٻن جون ڀيڙيون واچ ۾ وجھي چڪيندو آھي. ڏينھن جو وڏو حصو ٽيليفون تي اسٽاڪ ايڪسچينج وارن سان قيمتن جي لاھين ۽ چاڙھين متعلق ڳالھائڻ ۾ وڃائيندو آھي. ۽ باقي وقت اشتھاري ادارن سان لھہ وچڙ ۾ گذاريندو آھـي، جتان ڪيس روزانو پنجين اٺين ھزارين رپئي جا اشتھار ملي ويندا آھن. ھو پنھنجي وقت جـو ناڪام اديب نما ايڊيٽر نہ آھـي، تنھنڪري ٺيٺ ڪاروباري قسم جو ماڻھو آھي ۽ اسانکي وقت سر پگھار ڏيندو آھي.

مان جنھن وقت ايڊيٽر صاحب، جناب احمد ڀائي محمد ڀائي جي آفيس ۾ ويس، تنھن وقت ھو ٽيليفون تي ڳالھائي رھيو ھو. ھـن مونکي ھٿ سان ڪرسيءَ تي ويھڻ جـو اشارو ڪيو. مان ڪرسيءَ تي ويھي رھيس.

احمد ڀائيءَ محمد ڀائيءَ جا ٻئي پير ڪرسيءَ تي رکيا ھئا. سنھڙا سڪل گوڏا پڪٽين سميت پاجامي مان ظاھر ٿـي رھيا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئس. هو هاڻي ڪاڻي جو سڪل آهي، تنهنڪري جڏهن هُن پير ڪرسيءَ تي چاڙهي ۽ گوڏا آيا ڪري ويهندو آهي. تڏهن ڪڪڙ لڳندو آهي. نڪ پـرون وٺان سنهڙو ۽ اکيان شرناء جيان ويڪرو ۽ قنديل اٿس، جنهن تي موهيڙن جا چڱهه آهنس. سندس هـب چچيءَ وانگر سنهڙا، ۽ ڪاڏي بيحد ننڍڙي آهيس. ٻريان ائين محسوس ٿيندو آهي، ڄڻ سندس سنهڙا چپ سڌو سنئون ڳچيءَ سان مليل آهن. وارن تي ٻارهو ئـي سرءُ اٿس. وار ويڃس ميداٰن ڪندا.

هو ڳالهائي رهيو هو ۽ هٿ سان اشارا بہ ڪري رهيو هو. هٿ ۾ ٻـن جي پيڙي هئس. هـن ڳالهائيندي ڳالهائيندي ساهہ روڪي ٻي ورتو ۽ ڳالهائيندڙ جي ڳالهہ تي ڌيان ڏيندي پيڙيءَ جو سوٽو هٽي ئي ورتو. ڪڏهن سندس واڇون ٽڙي پاپڙين سان وڃي ٿي لڳيون، ۽ ڪڏهن هيٺيون چپ لٽڪي ٻي پيس. هـن اوچتو وڏي واڪ ڳالهايو، ”اري مائي باپ، پـڻ بـو لک ۾ مانگو ناهي، وٺي گهنو.“

ترسي جواب ٻڌائين. واڇون وڃي پاپڙين سان لڳس.

”اي ماليڪم بسلام.“

هن ٽيليفون رسيور رکي ڇڏيو.

”ڪرو آئي باپ.“ هن مون ڪان پڇيو.

عرض ڪيم، ”سائين اوهان ياد فرمايو، بندو ڳندو حاضر آهي، ڪو حڪم، ڪو احڪام.“

هو سوچ ۾ ڪم ٿي ويو. پوءِ هڪدم ڄڻ ڪيس الهام ٿيو. چيائين، ”اري باپ مڻت جو تنخواه ڪائين ٿو، ڪرو؟“

”سائين بندي ڳندي ڪان ڪا غلطي ٿي وئي آهي؟“

”اي ڪم ڪر، باپ، ڪم ڪر.“ هـن سنهڙي هٿ سان منهنجي منهن ۾ اشارو ڪندي چيو.

”سائين ڪم ڪندو آهيان.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”اي سنڌي ماڻهو، ڪم ڪر ٻاپ، ڪم ڪر.“ هو پنهنجو هڏائون هٿ منهنجي نڪ تائين کڻي آيو.
”سائين“، ڪيس ٻڌايم، ”اڄڪلهه سياستدانن جي ٽوڙي خاموش آهي.“
”اري ٻاپ،“ هن مٽي تي هٿ رکندي چيو، ”شياشتدان جي ٻولتي بند آئي، تہ ني توکي تنخواه مڦت جي ملدي، ڪُرو.“
”سائين ڇا ڪيان؟ ليڊر سڀورا ڳالهائڻ شروع ڪندا، تہ پوءِ مان بہ خبرون آڻڻ شروع ڪندس.“ هيٺ ڪنڌ ڪري آهستي وراڻيم.
اڄ ڪلهہ روزي خدا جي هٿ ۾ نہ، پر سرمائيدار جي هٿ ۾ آهي. سوچيم هيءُ ڪاٺياواڙي سيٺ جيڪڏهن ڪاوڙجي پوي، تہ جيڪر هن ڌرتيءَ تي منهنجو جيئڻ محال ڪري ڇڏي. مون کي رڻ ۾ رولي ماري. پوليس ۽ سي- آءِ- ڊي کان جيڪر منهنجا لاهہ ڪيڊرائي ڇڏي. مان روح تائين ڪنبي ويس.
”سائين“، عرض ڪيم، ”اڄ- سڀان ۾ ڪٿي نہ ڪٿي ضرور ڪو جلسو ٿيندو، مارا ماري ٿيندي، ۽ اخبار لاءِ هڪ بهترين خبر ملي ويندي. ٽوڙها پوڙها سياستدان وڌيڪ انتظار ڪري نہ سگهندا.“
سيٺ صاحب گهور ڪري منهنجي منهن ۾ نهاريو. بيڙيءَ جو ڪش هڻي، دونهون منهنجي منهن ۾ ڇڏي پڇيائين، ”ڪم ڪرٿو آهي؟“
”ها سائين.“
”ڪم ڪرٿو آهي؟“
”ها سائين.“
”ڪم ڪرٿو آهي؟“
”ها سائين.“
”اري تہ پوءِ ڪم ڪر ني ٻاپ،“ هن ٻيهي هٿن سان چڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پاراتو ڏيندي چيو، ”هاپ ڪم ڪر.“
”ڪهڙو ڪم ڪريان؟“ سون روئٽهارڪي آواز ۾ چيو، ”بد بخت ڪـڪ ڪجهه ڳالهائين، ڪو پيان ڏين، تڏهن وڃي منهنجو ڪم شروع ٿيندو.“
”سندي ماڻو،“ سيٺ هٿي ٻانهون ٽيبل تي رکي اڳتي جهڪي آيو، ”ڪم ڪرڻ جي نيت آئي؟“
”ها سائين، چونه آهي.“
”هي جمانو آئي اشڪول جي ٻچا لوگ جو،“ هن سون کي سمجهائڻ شروع ڪيو، ”ني تون هين ڪر. فشٽ نمبر ٻچي جو انٽرويو ڳني اچ. سمجهين، ڪرو؟“
”يعني هي جو اڄڪلهه امتحانن جا نتيجا پيا نڪرن، تنهن ۾ پهريون نمبر ايندڙ شاگرد جو انٽرويو وٺان؟“
”ها، ائين ڪم ٿيندو،“ سيٺ اکيون ڦوٽارينديءَ چيو، ”مفت جي تنخواه پاڻ وٺ ناهي.“
”سائين،“ مان آئي پيٺس. ”اجهو تو ڪنهن نه ڪنهن امتحان جي فرسٽ نمبر شاگرد جو انٽرويو وٺي اچان.“
مان سيٺ احمد ڀائي محمد ڀائي، ايڊيٽر، پرنٽر، پبلشر روزانه ”عالمگير“ کي سلام ڪري پنهنجي ڪئبن ۾ آيس، جتي نورمحمد سليماني، سليماني چانهه پي رهيو هو ۽ فلمي صفحي کي ترتيب ڏيئي رهيو هو.
مان جڏهن ڪئبن ۾ داخل ٿيس، تڏهن نورمحمد سليماني چانهه جو گلاس رکي مونڏانهن ڏٺو.
پڇيائين، ”چو آزاد، منهن تي پوڻا چار وڳا پيا ٿئي؟“
”نوڪري خطري ۾ آهي.“
”پرواه نه ڪر.“
”پرواه نه ڪريان ته ڇا گهرجي ڀاتين کي بک ماريان.“
”الله هڪ در بند ڪري، ڏهه در کوليندو آهي.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”اُهو زمانو گذري ويو. اڄ ڪلهه در در تـي چوڪيدار ڏنڊو کنيو ويٺو آهي.“

نورمحمد سليماني پنهنجي ڪرسيءَ تان اُٿي، منهنجي ڀرسان اچي ويٺو. پنهنجي ٺونٺ ڪرسيءَ جي ٻانهن تي رکي، ڪاڏيءَ هيٺان هٿ ڏيئي، منهنجي منهن ۾ نهارڻ لڳو.

ڪجهه دير ڪان پوءِ چيائين، ”تنهنجي منهن ۾ فلم ايڪٽر ٿيڻ جا آثار آهن.“

”يار مشڪري ڇڏ،“ ڪيس ڀـري ڪندي چيم، ”مان سخت پريشان آهيان.“

نورمحمد سليمانـيءَ ڇاتيءَ تـي هٿ هڻندي چيو ، ”جنهن ڏينهن مان پروڊيوسر - ڊائريڪٽر ٿيندس، تنهن ڏينهن توکي فلم انڊسٽريءَ جو سڀ ڪان ڪامياب آرٽسٽ ثابت ڪندس.“ پـوءِ منهنجي ڀنـي نپيندي چيائين ،”تنهنجي منهن ۾ ڀچا فلم ايڪٽر ٿيڻ جا آثار آهن.“

”جيستائين فلم ناهين، تيستائين عالمگير اخبار جـو فلمي صفحو ناهيندو رهه. سمجهيئه. هاڻي اُٿ هتان.“ ڪيس ڇڙٻ ڪڍيم.

نورمحمد سليماني پنهنجي ڪرسيءَ تـي وڃي ويٺو ۽ گلاس ۾ بچيل چانهه جا ڍڪ ڀرڻ لڳو.

مان پنهنجي ڪئبن مان نڪري نيوز ايڊيٽر جي ڪمري ۾ آيس. نيوز ايڊيٽر پنجونجاهه سالن جو پوڙهو آهي، پـر ٻاڻ ڪي نوجوان سڏائيندو ۽ لڪرائيندو آهي. عالمگير اخبار جي عملي ۾ اچڻ کان اڳ هو جنن ۽ ڀوتن ، ڏائڻن ۽ راڪاسن ، ديون ۽ جادوگرن جا پراڻا ۽ سنسني خيز افسانا لکندو هو، ۽ پڙهندڙن جي ننڊ ڦٽائيندو ۽ سندن هانو ڦاڙيندو هو.

مان جنهن وقت نيوز ايڊيٽر جي ڪمري ۾ پهتس، ان وقت هو ٻئي ڏينهن جي اخبار لاءِ هڪ سنسني خيز خبر جي سرخي تيار ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هو. ٽي - چار ڏاڍا ڇرڪائيندڙ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ دل ڏاريندڙ جملا سندس آڏو رکيا هئا، جن جي هو چڱيءَ ريت ڇڪاس ڪري رهيو هو. جهڙوڪ: هڪ هوائي جهاز جو سرڻ سان تصادم. هوائي جهاز انٽيهه هزار فوٽن جي بلنديءَ تان ڪري پاش پاش ٿي ويو. انٽيهه ماڻهو موت جو شڪار.

ٻي خبر هن ريت هئي: شتر مرغ جي آني مان هاٿيءَ جو ٻچو ڦٽي نڪتو، قدرت جو ڪرشمو، انڌن لاءِ ايمان جو لمحو.

ٽين خبر هئي: هڪ برباد عاشق جي ريل گاڏيءَ آڏو خودڪشي ڪرڻ جو دردناڪ واقعو؛ ريل گاڏي پٽڙي تان لهي ويئي؛ چار سؤ ڇويهه ماڻهو زخمي.

مونکي پنهنجي ڪمري ۾ ڏسي هن پُر اسرار نموني سان ڏانهن نهاريو. گنڀير آواز ۾ چيائين، "جيڪڏهن سچو پچو آزاد آهين ته پلي ڪري آئين. پر جي جن آهين ته مونٽي وڃ. اجايو خوفناڪ خبر پڙهائي هاڻ نه ڦاڙي وجهانءِ."

"مان آزاد آهيان،" وراڻيم. "دي پوليٽيڪل ڪريسپونڊنٽ اينڊ رپورٽر آف ڊيلي عالمگير."

"ويهي رهه."

مان ويهي رهيس.

هن ٽيئي خبرون منهنجي آڏو رکيون. پڇيائين، "ٻڌاءِ، ڪهڙي خبر پڙهي ماڻهن جا ڏاٽا نڪري ويندا؟"

"في الحال منهنجا ڏاٽا نڪري ويا آهن."

"ڪهڙي خبر پڙهي. ٻڌاءِ ٻڌاءِ. جنٽ ڪر."

"خبر پڙهي نه."

"ته پوءِ؟"

"سيٺ احمد ٻائي محمد ٻائي جي ڳالهه ٻڌي منهنجا ڏاٽا نڪري ويا آهن."

"ته پوءِ جلد ٻڌاءِ. اهائي خبر ڪٿي سرخي ڪري ٿا استعمال ڪريون."

مون خبرن وارو ڪاغذ پري ڪندي چيو، "منهنجي نوڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڊينجر زون ۾ آهي.“
”ڇـو؟“
”ڇيو اٺائين ته ڪنهن به امتحان ۾ پهريون نمبر آيل شاگرد جو انٽرويو وٺي اچ.“
”ته پوءِ وارو ڪر،“ هن هڪدم چيو، ”سونهري موقعو هٿان نه وڃاءِ. اڄ ته رزلٽ نڪتا آهن. هڪ ايم- بي- بي- ايس فائنل ۽ ٻيو بي- اي سول انجنيئرنگ جو. مزي جي ڳالهه ته ٻنهي ۾ ساڳيو شاگرد، نالي گهاڻ پهريون نمبر آيـو آهي. وڃـي هٿ ڪرينس.“
”اٺين وري ڪيئن هوندو.“ مون حيرت وچان ڏانهس نهاريندي چيو.
”اٺين آهي،“ هن صلاح ڏني، ”جهٽ ڪر، وڃي انٽرويو وٺينس.“
”ڪيئن هٿ ڪريانس،“ ڏک وچـان چيم، ”سندس ائڊريس ڪٿان آڻيان.“
”نهيو پٽ. تون وڃي الغوزا وڄاءِ.“
”يار منهنجي مدد ڪر.“ کيس عرض ڪيم.
”هوڏ سامهون جيڪا ڪاري شيءِ رکي آهي، ڏسين ٿو؟“
هن ميز ڏانهن اشارو ڪندي پڇيو.
”هـــا.“
”ڄاڻين ٿو ته اها ڪاري شيءِ ڪهڙي آهي؟“
مونکي ڪاوڙ وٺي ويئي. چيم، ”اها ڪاري ڪاري پراسرار شيءِ هوائي جهاز آهي.“
”هي هوائي جهاز آهي!“ هن ڪان رڙ نڪري ويئي.
”نه، ٽينڪ آهي.“
هن کي ٻڇان لڳي. چيائين، ”اٺين نخرا ٻيڻو ڪندين ته ٻي ڪنهن اخبار جو نمائندو گهاڻ جـو انٽرويو وٺي ڇڏيندو، ۽ تون ٻيڻو جهانجهه وڄائيندين.“
”ته پوءِ تون به سڌي طرح ڳالهاءِ نه،“ وراڻيم، ”اڄايو رابرٽ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بلڪ ٽيڻ جي ڪوشش ڇو ٿو ڪرين."

ڇيائين، "ٽيليفون تي يونيورسٽيءَ جي ايگزيمينيشن ڊپارٽمينٽ مان گهامڻ جي ايڊريس هٿ ڪر، ۽ هڪدم روانو ٿي وڃ، نه ته هٿ مهٽيندين. سمجهيئه."

مونکي نيوز ايڊيٽر جي ڳالهه سمجهه ۾ آئي. يونيورسٽيءَ وارن ڪان گهامڻ جي ايڊريس گهريم.

ايڊريس هٿ ڪري، قلم پينسل تيار ڪري، نوٽ بوڪ کيسي ۾ وجهي، پنهنجي صحافت جي زندگيءَ جو سڀ ڪان اهم ۽ انوکو تجربو ڪرڻ لاءِ عالمگير اخبار جي آفيس مان نڪري دل ۾ درود شريف پڙهندو، گهامڻ جي گهر ڏانهن روانو ٿيس.

سوا ڪلاڪ جي جستجو ڪان پوءِ مان گهامڻ جي ڪٽيءَ ۾ پهتس. گهامڻ پنهنجي ڪٽيءَ ۾ ڪنهن فلم ايڪٽر وانگر مشهور هو.

رات ٿي وئي هئي. ڪٽيءَ جي دڪانن جا ميرانجهڙا بلب ٽمڪي رهيا هئا. هڪ ڏيڍ فوٽ جو ٻار مونکي گهامڻ جي گهر تائين وٺي آيو. در ڏانهن هٿ سان اشارو ڪندي ڇيائين، "هتي گهامڻ رهندو آهي."

"مهرباني ٻچ،" مون ڏهه پيسا کيسي مان ڪڍي ڏانهس وڌائيندي چيو، "مهرباني. وڌو ٿي تون گهامڻ جو گرامه فون ٻجندين."

هن ڏهه پيسا نه ورتا. منهن ۾ شور وجهي مون ڏانهن ڏسڻ لڳو. جتي اسان بيٺا هئاسين اتي روشني جهڪي هئي. مان سندس منهن تي تاثر چڱي طرح ڄاڃي نه سگهيس.

کيس مٿي تي پيار ڪندي چيم، "وٽ ٻچ، شاباس."

"اڙي مان تنهنجو ٻچ آهيان؟ هان، بيشرم،" هو ٽپ ڏيئي هڪ وڏي پٿر تي چڙهي بيٺو. چيائين، "مان تنهنجو پيءُ آهيان."

تڏهن ڏٺم ته هو سٺ سالن جو ڄامڙو هو.

ڄامڙو پٿر تان لهي پهنجيون پتڪڙيون ٻانهون لوڏيندو هليو ويو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون گهاڻ جو در کڙڪايو.

هڪ ڏيڍ فوٽ جي شخص در کوليو. پڇيائين، ”ڪير آهين؟“

ٻانيم گهاڻ جي گهٽيءَ جو هرڪو پوڙهو ڄامڙو آهي، تنهنڪري ڏاڍي احترام سان عرض ڪيم، ”چاچا، مونکي گهاڻ صاحب سان ملڻو آهي.“

هو ٻاهر نڪري آيو. ٻئي هٿ چيلهه تي رکي چيائين، ”مان تنهنجو چاچو آهيان! واهه نمونا واهه.“

هو ويهن - ٻنجويهن سالن جو بندرو جوان هو. سٺ سالن جو پوڙهو ڄامڙو نه هو.

مون ڪائنس معافي ورتي.

پڇيائين، ”ڪهڙو مشڪرو آهين، ۽ رات جو اٺ لڳي ستيتاليهه منٽ ۽ ٽيرنهن سيڪنڊن تي ڇو آيو آهين؟“

مون سائنس پنهنجي واقفيت ڪرائيندي چيو، ”منهنجو نالو آزاد آهي.“

”اهو غلط آهي،“ هن چيو، ”دنيا ۾ ڪوبه آزاد ناهي. هرڪو غلام آهي. پنهنجو نالو بدلاءِ.“

”توهم خاصخيلي.“

” آزاد تنهنجو تخلص آهي؟“

” ڪجهه ڪجهه شايد.“

” شاعر آهين؟“

” نه،“ ڪنگهي نڙي صاف ڪيم. پنهنجي حواسن کي قابو ڪندي چيم، ” مان عالمگير اخبار جو پوليٽيڪل ڪريسپانڊنٽ ۽ رپورٽر آهيان.“

ڄامڙي نوجوان چيو، ” مونتي انگريزيءَ جو رعب نه ويهار. فلمي سنڌيءَ ۾ ڳالهاءِ.“

” فلمي سنڌي؟“ مون حيرت مان ڏانهس نهاريو.

” ها، ها فلمي سنڌي،“ هن چيو، ”يعني آسان سنڌي زبان ۾ ڳالهاءِ.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مندس ڳالهه سمجهندي وراڻيم، ”مان عالمگير اخبار جو سياسي نمائندو آهيان.“

”هون،“ هن پنهنجي ٻانهن ۾ ٻڌل ناس جي دهليءَ جهڙي واچ ۾ وقت ڏسندي پڇيو، ”رات جو اٺ لڳي اٺونجاهه منٽ ۽ ڇويهه سيڪنڊن تي هتي ڇو آيو آهين؟“

چيم، ”مان ڪهاڻ صاحب سان ملڻ آيو آهيان.“

”ڪهاڻ اسٽوڊنٽ ليڊر نه آهي، ۽ نه ئي ڪنهن سياسي ٽولي جي پچ ۾ ٻڌل آهي... حا هُن ڪڏهن بک هڙتال جو اعلان ڪيو آهي؟“

”سائين،“ مونکي پنهنجو ساهه مُٺ ۾ محسوس ٿيو. چاماڙو جوان آتان ٿي آيو جتان ڪوڙو نه مونئي. ڏاڍيءَ آزيءَ وچان چيم، ”ائين برابر آهي ته مان عالمگير اخبار جو پوليٽيڪل ڪريسپانڊنٽ ۽ رپورٽر آهيان، پر مان ڪهاڻ صاحب سان هٽي مسئلي تي ڳالهائڻ آيو آهيان.“

”ڪشمير جي مسئلي تي؟“

”نه.“

”مسجد اقصیٰ جي مسئلي تي؟“

”نه.“

”ته پوءِ رات جو اٺ لڳي پنجونجاهه منٽ ۽ ٻائيتاليهه سيڪنڊن تي تون ڪهڙو مسئلو کڻي آيو آهين؟“

مونکي چاماڙي تي ڪاوڙ پئي آئي. مونکي پهنجو انٽرويو تيار ڪري ڏهين لڳي تائين نيوز ايڊيٽر آڏو رکڻو هو، ۽ چاماڙو منهنجو وقت برباد ڪري رهيو هو.

مون چاماڙي کان پڇيو، ”سائين، اوهان ڪير آهيو؟“

چاماڙي چيلهه تي هٿ رکي، سينو ڦوڪيندي چيو، ”گامون سچار جي پيءُ جو پونو آهيان.“

”يعني، مطلب ته“ مان هبڪيس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”مطلب تہ مان ڳاموَن سچار جو پٽ آهيان،“ هن پنهنجو نِنڊِڙو هٿ اڳتي وڌائيندي چيو، ”منهنجو نالو گهاڻ آهي.“

”اڙي منهنجا سائين،“ مون خوشيءَ وچان گهاڻ کي ڏرتيءَ تان کڻي ورتو.

”مونکي هيٺ لاهہ.“

مون گهاڻ کي ڏرتيءَ تي رکي ڇڏيو.

”هائي کيٽ، ۽ مختصر لفظن ۾ بڌاءِ تہ رات جو پوري نوين لڳي ڇو آيو آهين؟“

”سائين،“ مون نوٽ بوڪ کڻندي چيو، ”اوهان بي. اي سول انجنيرنگ ۽ ايم. بي. بي. ايس فائنل ۾ هڪ ئي وقت پهريون نمبر آيا آهيو.“

”اها ڪا وڏي ڳالهہ ناهي،“ هن جواب ڏنو، ”مان جلد ئي ايل. ايل. بي ۽ ايم. ايس. سي ايگريڪلچر جي امتحانن ۾ ساڳئي وقت پهريون نمبر ايندس.“

”ضرور ضرور،“ مون نوٽ ڪيو، ”سائين جنهن وقت اوهان اخبار ۾ پنهنجو رزلٽ ڏٺو ان وقت اوهان ڇا محسوس ڪيو؟“

”ڪجهہ بہ نہ.“

”ڪجهہ بہ نہ!؟“

”نہ،“ هن وراڻيو، ”ڇو جو رزلٽ جي خبر مونکي اڳوات پهچي چڪي هئي.“

مون حيرت مان گهاڻ ڏانهن ڏٺو.

هن چيو، ”ايگزيمنيشن ڊپارٽمينٽ ۾ پٽيوالي کان وٺي ڪنٽرولر تائين منهنجا يار آهن.“

”هوشيار شاگرد جو هر هنڌ قدر هوندو آهي،“ مون نوٽ بڪ ۾ لکندي ڳالهايو: ”ڇا اوهان پيا امتحان بہ خصوصي حيثيت سان پاس ڪيا آهن؟“

”ها،“ هن آسمان ڏانهن ڏسندي وراڻيو، ”ميٽرڪ مون ڇهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪان اڳ پاس ڪئي هئي، تنهنڪري سڌو سنئون بي- اي جو امتحان ڏنم."

"انٽر؟"

"انٽر جو سرٽيفڪيٽ پنجاهه رپين ۾ ملي ويو هو." هن وراڻيو، "ڊيءِ آءِ- جي امتحان پيري واقفيت گهٽ هئي، تنهنڪري ست دفعا فيل ٿيس. پوءِ جڏهن يونيورسٽي ۽ ڪاليجن ۾ دوستي گنڍي وڌم ۽ سورس هٿ ڪيم، تڏهن انين سال بي- اي جو امتحان فرسٽ ڪلاس فرسٽ ۾ پاس ڪيم."

منهنجو وات ڦاٽل ڏسي هن چيو، "در اصل مان ڏاڍو هوشيار آهيان. ممتحن بدبخت جڏا آهن، تنهنڪري مونکي حسد وچان فيل ڪندا آمن. پر ڪڏهن ڪڏهن انصاف ملي ويندو آهي، جيئن هن دفعي ٿيو آهي."

"برابر برابر" لکندو ويس،"ڪير ڪيستائين ڪنهنجو حق ماريندو."

"هتي روشني گهٽ آهي، پان واري جي دڪان وٽ ٿا هلي ويهون،" هن چيو، "اجايو ڪا غلط سلط خبر نه لکي ويهين."

اسان پان واري جي دڪان وٽ اچي ويناسين.

مون گهامڻ ڪان پڇيو، "سائين پنهنجي امتحان لاءِ اوهان گهڻا ڪلاڪ روزانو پڙهندا هئا."

"هڪ منٽ به نه."

"ڇا؟"

"ها،" هن وراڻيو، "هڪ منٽ به نه."

"ته پوءِ پنهنجي امتحان ۾ پوزيشن ڪيئن ڪئي سگهيا آهيو؟"

"ماڻ پاڻ سان امتحان حال ۾ ڪتاب ڪئي ويندو هوس." هن چيو ۽ "پيو ته سوالن جو پيپر اڳوات مونکي ملي ويندو هو."

مان لکندو رهيس، ۽ هو ڳالهائيندو رهيو، "امتحان هال ۾ نگرانن به ڏاڍي مدد ڪئي. واري واري سان منهنجي ڪاپي ٻاهر ڪئي ويندا هئا، ۽ جواب لکي، يا لکارائي ايندا هئا."

"ڪڏهن ڪا تڪليف درپيش آيو؟"

”ها. ڪڏهن ڪڏهن ڪو مغز ڦريل نگران منهنجي ڪم ۾ رکنو وجهڻ جي ڪوشش ڪندو هو.“

” ان لاءِ اوهان ڇا ڪندا هئا؟“

” مان پاڻ سان پانهن جيڏو چاقو کڻي ويندو هوس، ۽ امتحان هال ۾ کولي پنهنجي اڳيان ڊيسڪ تي اڱڪائي ڇڏيندو هوس.“

” اُن چاقوءَ سان اوهان پينسل گهڙيندا هئا؟“

” نه. پڌرو ڪيندو هوس،“ هن رکائيءَ وچان جواب ڏنو.

” چاقو ڏسي چڱا چوکا نگران به مونکي ويجهو نه ايندا هئا.“

” اوهه، سمجهيم.“

” پوءِ منهنجي پارٽي جا دادا گير به مونسان گڏ امتحان جي سينٽر تائين هلندا هئا، ۽ پاڻ ڏيکاري استادن کي پارت ڪري ڇڏيندا هئا.“

مان نوٽ وٺي رهيو هوس، جو هن چيو، ”امتحان ۾ ڪامياب ٿيڻ لاءِ فقط ايترو ڪافي ناهي. پيو ڪجهه به ڪرڻو پوندو آهي.“

” ڇــا؟“

” ممتحن جي ڳولا.“

” اهي ممتحن ڇا هوندا آهن سائين؟“

” ممتحن اُن ماڻهوءَ کي چئبو آهي، جنهن کي يونيورسٽيءَ وارا اعتبار جوڳو ۽ قابل استاد ڄاڻي، جاچڻ لاءِ پيپر ڏيندا آهــن. ممتحن لاهه به ڪيندو آهي، ۽ پڙو پار به ڪندو آهي.“

” توهان ان سلسلي ۾ ڇا ڪندا آهيو؟“

” امتحان ڏيڻ کان پــوءِ مان ممتحن جي ڳولا ۾ نڪري پونــدو آهيان. سندن دوست احباب هٿ ڪري، پٺيان لڳائــي ڇڏيندو آهيان، جي سِير تي چڙهي ڪانٽس مارڪون وٺي ايندا آهن.“ مان لکندو رهيس.

ڳهامن چيو، ”هاڻي توهان ئي غور ڪيو تــه امتحان پاس ڪرڻ، ۽ نمبر کڻڻ ڪيتري قدر نه ڏکيو ڪم آهي. ماڻهو تـه امتحان کي ڀرچو سمجهندا آهن.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"سائين،" مون کهاڻ کان پڇيو، "ڀلا ڀنهي امتحانن مان توهانکي سولو امتحان ڪهڙو محسوس ٿيو؟"

"بي- اي سول انجنيئرنگ جي امتحان ۾ مان پاڻ وينو هيس، تنهنڪري سمجهان ٿو اهو امتحان مڙيئي سولو هو،" هن ڏاڍي فراخدليءَ سان ٻڌايو، "۽ ايم- بي- بي- ايس جي امتحان ۾ منهنجي بدران منهنجو هڪ ڊاڪٽر دوست وينو هو."

"يعني توهين——"

"ها، مان ايم-بي-بي-ايس جي امتحان ۾ وينو ئي نه هوس."

"خير،" مون نوٽ بڪ جو پنو اٿلائيندي چيو، "اهو ته ٿيو امتحانن جي تياري وغيره جي باري ۾ احوال. هاڻي مهرباني ڪري ٻڌايو ته، جيئن ته توهين خدا جي فضل سان ڊاڪٽر ۽ انجنيئر ٿي پيا آهيو، اڳتي لاءِ اوهان جو ڪهڙو پروگرام آهي؟"

"مان نوڪري ڪندس،" هڪدم چيائين، "سرڪاري نوڪري."

"ماشاءالله، قوم ۽ ملڪ جي خدمت ڪندؤ."

کهاڻ مونکي پيٽ ۾ آڱر هڻين. مون ڏانهس نهاريو. هن ٻئي ٻانهون هوا ۾ ڦيرائيندي چيو، "مان ڳاسون سچار جي ٻيءَ جو پوٽو آهيان، يعني ڳاسون سچار جو پٽ آهيان. تنهنڪري مري پوندس، پر ڪوڙ هرگز هرگز نه ڳالهائيندس."

"ته ڇا، توهين ڊاڪٽر ۽ انجنيئر ٿي قوم ۽ ملڪ جي خدمت ڪرڻ نٿا چاهيو؟"

"نه. ميان پنهنجي ۽ پنهنجي آل اولاد جي خدمت ڪندس."

"ته پوءِ سرڪاري نوڪري ڇو پسند ڪئي اٿوَ!"

"ڇو جو سرڪار جو پيڙو پورڻ ڪابي هٿ جو ڪم آهي."

"ڪيئن؟"

هن گهڙي ڪن سوچڻ کان پوءِ چيو، "انجنيئر ٿيندس. سرڪاري سيمنٽ جون ڳوٿيون گدامن مان ڪڍائيندس، سرڪاري لوهه وڪڻندس، ناقص عمارتون تعمير ڪرائيندس، ۽ ٺيڪيدارن مان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سلي جُلي لکن جون کھوپيون ھُٺندس.“
مون اچرج مان ڏانھس نھاريو. تڏھن ڏاڍي نھٺائــيءَ سان چيائين، ”پاڪستان ھڪو اسلامي ملڪ آھي، تنھنڪري منھنجو ايمان بہ ھذا من فضل ربي ۾ آھي.“
”۽ ڊاڪٽر ٿي ڇا ڪندا؟“
”مان اول ايف- آر- سي- ايس جو ڪٺان نہ ڪٺان سرٽيفڪيٽ حاصل ڪندس،“ ڪھامن چيو، ”پوءِ مان سرڪاري اسپتال ۾ مريضن کي ھيري ڦاڙي ماري ڇڏيندس، ۽ پرائيويٽ اسپتال ۾ ڪانئن وڏيون رقمون وٺي ڏاڍي ڏيان سان منڊن علاج ڪندس. دوائون ۽ انجيڪشن وغيره سرڪاري استعمال ڪندس.“
ڪھامڻ ڪجھہ سوچي ڪلڻ لڳو. مونکي اڪ ھٿندي چيائين، ”ڪنھن اسپتال جو سپريڊنٽ ٿي پس تہ پوءِ نرسن مان دوستن سميت ڏ َو َ تي ھوندس.“
ايترو ڳالھائڻ کان پوءِ ڪھامڻ خاموش ٿي ويو.
مون نوٽ بڪ کيسي ۾ وجھندي چيو، ”ڪھامن صاحب اوھان جا لک ٿورا، مھرباني جو اوھان پنھنجو قيمتي وقت سيڙائي مونکي عالمگير اخبار لاءِ انٽرويو ڏنو.“
”مان بلڪل بيڪار ويٺو ھوس، ۽ پنھنجو قد وڏو ڪرڻ جون ترڪيبون سوچي رھيو ھوس،“ ھن جواب ڏنو، ”تنھن ھوندي بہ تو منھنجو قيمتي وقت وڃايو آھي، تنھنڪري مونکي ھڪ ڪوپ چانھہ جو پيار.“
”حاضر حاضر، اچو.“
اسان ھڪ ھاڪڙي ۾ وڃي ويٺاسين. ڪھامڻ چانھہ جــي ھڪ ڪوپ سان اڌ ڊزن ڪارا بسڪٽ کائي ويو. مون دخل تي پيسا ڏنا.
جڏھن ٻاھر آياسين، تڏھن ڪھامڻ پنھنجي دہليءَ جھڙي واچ ۾ وقت ڏسندي چيو، ”ھن وقت رات جا نو وڄي ايڪٽيھہ منٽ ۽ اٺھٺ سيڪنڊ ٿيا آھن. تون وڃي سگھين ٿو.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون ڪانئس موڪلائڻ ڪان اڳ عرض ڪيو، ”سائين جيڪڏهن هڪ عدد فوٽو ڏيئي سگهو، خاص ڪري سائيز پوز ته توهان جا ٿورا. انٽرويو سان گڏ شايع ٿيندو، ته ڏاڍو ڀلندو.“
گهامڻ ڳالهه ٽٽائيندي چيو، ”مونکي فوٽي سان دلچسپي ناهي.“
”ائين نه ڪريو، سائين گهامڻ،“ ڪيس راضي ڪرڻ لاءِ چيم، ”اڄ ڪلهه جهونا سياستدان به ايڪٽرن وانگر ڦيرا ڪائي، هٿ پير هيٺ مٿي ڪري، ۽ اکين ۾ خمار ڀري فوٽا ڪڍرائي ۽ اخبارن ۾ ڇپارائي رهيا آهن. توهان به ڪو ايڪٽر ڇاپ فوٽو عنايت ڪريو.“
”فوٽو ڪم وڃائي ڇڏيندو، مسٽر آزاد.“
”اهو وري ڪيئن؟“
گهامڻ چيو، ”مان ڳامون سچار جي پيءُ جو پوٽو آهيان، يعني ڳامون سچار جو پٽ گهامڻ آهيان. تنهنڪري مري پوندس، پر ڪوڙ نه ڳالهائيندس.“
هڪندي ڪانئس پڇيم ، ”مون اوهانجو مطلب نه سمجهيو آهي، سائين.“
هن پٽي هٿ ڇيلهه تي رکندي چيو، ”مان ڳامون سچار جو پٽ گهامڻ ضرور آهيان، پر آهو گهامڻ نه آهيان جنهن جي تلاش ۾ تون آهين.“
”ته ڇا، هي سڀ—“ مان جملو آکلي نه سگهيس.
گهامڻ وقت ڏسندي چيو، ”هن وقت رات جا نوَ وڄي پنجيهه منٽ ۽ ست سيڪنڊ ٿيا آهن. هتان هڪدم هليو وڃ، يا مونکي هڪ موهني تماڪ وارو پان ڪاراءِ.“
مون ڳامون سچار جي پٽ گهامڻ کي هڪ موهني تماڪ وارو پان وٺي ڏنو. هو پان چٻاڙيندو، پنهنجي گهر ڏانهن هليو ويو. گهرجي در وٽ ترسي، منهن ورائي مون ڏانهن ڏٺائين ۽ پوءِ پانهن مٿي ڪري لوڏي، در کولي اندر هليو ويو.❋

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خالد سنڌي

اعتراف Confessions

”مون پنهنجي وجود کي ايٽم بم جي هڪ ٺي ٺماڪي سان اڏائي رک ڪري ڇڏيو آهي. ۽ تو پنهنجي وکريل وجود جي تڪميل انيڪ خوبصورت جسمن سان ڪئي آهي.
تنهنجو اهو الزام اکين تي....

مريم،
ڪجهه انسان، بيگناهه هوندي به گناهگار هوندا آهن
۽ مان،
نه خدا آهيان،
۽ نه ئي پنهنجي تقدير بدلائڻ جي آرزو اٿم.
توکي،
بيگناهه، معصوم ۽ خدا هئڻ مبارڪ....

مان توکي ڏوهه ڏيڻ نٿو چاهيان. ڏوهه منهنجوئي آهي!
مان Utopian (تصوراتي) دنيا جو باسي آهيان. خيالي دنيا جو رهاڪو. آئيڊيلزم جو شڪار. پاڇولي جي پويان ڊوڙندڙ- بي منزل مسافر.... مون تمام عمر سپنا ڏٺا آهن. سندر سندر سپنا. انهن سپنن ۾ وڏا وڏا خيالي محل جوڙيا اٿم. تاج محل کان به اوچا. جيڪي حقيقي دنيا ۾ فقط ڪو شهنشاهه ئي جوڙي سگهيتو.
مريم تنهنجو پيار هڪ سپنو هيو.
اڻ پورو اڌورو سپنو.

تو جنهن شدت سان مونکي پيار ڪيو،
انهيءَ تي اڄ به سان اٽم.
ته پوءِ اڌوري سپني جي تقدير تي ماتم ڇو ڪريان؟
زندگي ته پائڻ ۽ وڃائڻ جو نالو آهي.
اسان زندگي جي انهي مختصر عرصي ۾
ڪجهه خوشيون حاصل ڪرڻ چاهيندا آهيون.
ڪجهه خوشيون حاصل ڪندا آهيون.
۽ ڪجهه خوشيون حاصل ڪري، پين کي خيرات ڪري
ڇڏيندا آهيون!
۽ ائين زندگي پائڻ ۽ وڃائڻ واري عمل ۾ گذريو وڃي.
ائين ٺيڪ به ته آهي.
زندگي ۾ فقط خوشيون ئي هجن ها،
ته هر انسان فرعون بنجي وڃي ها.
(مون کي تنهنجي مومي هٺ جو اعتراف آهي).

توکي ياد آهي مريم.
۲ فبروري تي، جڏهن تون هميشه لاءِ مونکان جدا ٿيڻ لاءِ موڪلائڻ آئي هئين ته مان توکي روڪڻ چاهيو، ليڪن ڪوشش ڪانپوءِ بہ توکي روڪي نه سگهيس .... ۽ انهيءَ کان ڪجهه ئي وقت اڳ، جڏهن بلقيس مونکي پنهنجي زندگي جو محور سمجهي، منهنجي وجود جي چوگرد ڊوڙون پائي طواف ڪري رهي هئي، ته مان انهي جي خلوص کان متاثر هوندي به پنهنجي پيار جو اعتراف نه ڪري سگهيس.
خبر ائني ڇو؟
انهيءَ لاءِ جو مان بزدل آهيان!
هر پيري منهنجي مات جي پويان خوف هيو.
شڪست جو خوف.
هڪ ڊنل ۽ هيسائيل پار جيان،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مان هر پيري،
پنهنجي جيت جو ڀرم قائم رکڻ خاطر مات رهيس.
انهيءَ مات تي اڄ به شرمنده آهيان!

مريم؟ سونکي اعتراف آهي.
مان ضدي، خود غرض، شڪي، ڪم ظرف، ڪميڻو، خود پرست
۽ بزدل انسان آهيان....

پنهنجي خول ۾ لڪل، ڏنل ۽ هيسيل....
اڄ مان انهن سڀني ۽ ٻين عيبن، خامين ۽ گناهن جو
اعتراف سولائي سان ڪري سگهان ٿو.
شايد انهيءَ لاءِ جو مون هارايو آهي.
۽ هارايل انسان هميشه ڪان،
پنهنجن ڪيل ۽ اڻ ڪيل گناهن جو اعتراف ڪندا آيا آهن.
....
وقت توکي بي گناهه
۽ مونکي ڏوهاري بنايو آهي....
....
پنهنجو پنهنجو نصيب آ سائڻ ڪنهنکي ڪيڙو ڏوهه ڏجي....
مريم ائين ڇو آهي؟
ڪو انسان ڪنهن سان تمام عمر گذاري ڇڏيندو آهي ۽
موت تي پنهنجي پويان ڪا ياد ڪا نشاني نه ڇڏيندو آهي....
۽ ڪنهنجي قرب ۾ گهاريل هڪ ئي لمحو، جهنم کي جنت
۾ تبديل ڪرڻ جو اختيار رکي ٿو....

هائو هڪ پل....
سپني جيان گهاريل هڪ لمحو.
۽ تو انهيءَ هڪ لمحي ۾،
ڪاتب تقدير ٿي، منهنجي نصيبن کي بنائڻ جو عزم ڪيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تصيب، نہ تون بدلائي سگھينءَ نہ ئي خدا....
تہ پوءِ توکي ڇو ڏوھہ ڏيان!

مريم،

مونکي توسان گھاريل انھيءَ ھڪ پل تي بہ ناز آھي.
انھيءَ ھڪ پل ۾ مون پنھنجي وجود کي زماني کان زوري قبول ڪرايو اٿم.
انھيءَ ھڪ پل ۾ تون آسمان تان لھي زمين تي آئين.
انھيءَ ھڪ پل ۾ صدين جا جوڙيل اصول ٽٽا.
رنگ ۽ نسل جي بنياد تي ڪڙا ڪيل اوچا محل انھيءَ ھڪ پل ۾ زمين تي ڪري مٽيءَ جا ڍير ٿي پيا.... سان انھي ھڪ پل جو ٽورو ڪڏھن بہ لاھي ڪين سگھندس!

مريم،

مون انھيءَ ھڪ پل کي قيد ڪرڻ جي تمنا ڪئي!
قسمت ڏس پنھنجي وجود کي زماني کان قبول ڪرائڻ جي تڪرار ۾ زندگي جي حاصل انھيءَ ھڪ لمحي کي بہ قيد ڪري نہ سگھيس، ۽ وقت جي تيزرفتار وھڪري ۾ انھيءَ کي نڪري وڃڻ ڏنم.

مريم، اڄ ١٤ اپريل جي دل ايذائيندڙ رات ھئي.... مونکي ڪنھن ٻڌايو تہ بيليءَ خودڪشي ڪئي آھي. مونکي يقين ڪين آيو تہ بلقيس جھڙي ڇوڪري خودڪشي بہ ڪري سگھي ٿي.
منھنجي چپن تي انھيءَ پل مشڪ اڀري. ياد نہ اٿم مشڪ ۾ طنز ھئي يا اداسي! سوچيم. ڇگوڻي ٿيو ھو مري وئي. توکي بہ تہ ھنڪان شڪايت ھئي. ياد آھي تو ھڪ ڀيري چيو ھو:
”بلقيس ڪنھن آسماني آفت جيان اٿل، منھنجي راھہ روڪيو بيٺي آھي.“
بلقيس بھادر ھئي. پوءِ بہ ھن خودڪشي ڪئي!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهڙا انسان خودڪشي ئي ڪندا آهن.
۽ انهيءَ رات بلقيس جي ياد ڏاڍي شدت سان آئي.

ائين ڇو آهي مريم!

اسان زندهہ انسانن جي مقابلي ۾ مري ويلن کي وساري ڪين سگهندا آهيون. ۽ ائين بہ ڇو آهي مريم جنکي حاصل ڪرڻ چاهيندا آهيون اهي ئي نہ ملندا آهن زندگي جي سفر ۾.....

انهيءَ رات پهريون ڀيرو نهايت سچائي ۽ ايمانداري سان سوچيم، ڇا بلقيس واقعي ڪرپٽ هئي! نہ مريم، ائين نہ هيو. مون تو سان ڪوڙ ڳالهايو هيو. (ڀين هزارن ڪوڙن وانگيان) خبر اٿئي ڇو؟ فقط تنهنجي قرب حاصل ڪرڻ خاطر....

اسان ڪيڏا نہ خود غرض ۽ ڪميڻا آهيون!
ڪنهنجي قرب خاطر، ڪنهنکي ماريندا آهيون،
۽ ڪنهنکي ماري، ڪنهنکي جياريندا آهيون.

بلقيس جي خوڪشي مونکي احساس ڏياريو تہ اصل ۾ مان ئي بزدل، بي همت ۽ ڳيدي آهيان. پاڇولن جي ڀويان ڊوڙندڙ....

بلقيس جي خود ڪشي کان پوءِ، انهيءَ ڏينهن پهريون ڀيرو، ورهين کان پوءِ توکي اديات تي ڏٺم. تو سان گڏ تنهنجيون ماسيون بہ هيون. آهي عمر ۾ توکان گهٽيون وڏيون آهن ليڪن خبر نہ آهي ڇو تون انهن سڀني ۾ پوڙهي نظر اچي رهي هئين.

مونکي حيرت ٿي.... زندگي جي تلخ حادثن کان تون بہ پاڻ کي بچائي نہ سگهين! سوچيان تو هارايو تہ مون آهي، توکي ڇا ٿيو؟ سچ چاڻ مريم انهي ڏينهنءَ مونکان پنهنجو درد وسري ويو. نہ مونکي ائين نہ چوڻ گهرجي. درد ئي تہ آهي جو ڪڏهن نہ وسرندو آهي. البتہ ڪڏهن ڪڏهن پنهنجي ڪنهن قرب دار کي درد ۾ ڏسي، پنهنجي درد جي شدت ۾ ڪمي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

محسوس ٿيندي آهي. شايد انهيءَ وقت منهنجي به ڪجهه اهڙي ڪيفيت هئي.

خبر نه آهي ڇو توتي رحم اچڻ لڳو. مان توکي رحم جي قابل سمجهڻ لڳس. شايد ائين تنهنجي موني وڃڻ کي Justified ڪرڻ لاءِ. يا پنهنجي لاشعور ۾ لڪل ڪنهن انتقامي جذبي کي ٺڌي ڪرڻ لاءِ....

تو ڏانهن هڪ ڀرپور نظر سان نهاريم، الائي ڇو ڀيريون ڀيرو سونکي پنهنجي شڪست جو احساس ٿيو. مون فراريت اختيار ڪئي ۽ ڪتاب کولڻ لڳس. مون زندگيءَ ۾ هر ڏکئي وقت کي منهن ڏيڻ بجاءِ فراريت اختيار ڪئي آهي. مون ۾ پيهر توڏانهن نهارڻ جي همت نه هئي. پوءِ به مان توکي آڏي اک سان ڪنهن ڪنهن مهل لڪ چوري ۾ ڏسندو رهيس. تنهنجي چهري تي درد جون انيڪ ريکائون هيون. دل ۾ آيم ته اٿتي وڌي تنهنجا سڀ ڏک درد پنهنجي جهولي ۾ ميڙي وٺان! ليڪن مان ڪجهه نه ڪري سگهيس. ڪيڏيون نه مجبوريون هيون. انهيءَ ڏينهن احساس ٿيم ته ڇاتل سڃاتل چهرن ڀرپاسان اڻ ڄاڻ ۽ اجنبي چهرا ڪيئن جنم وٺندا آهن.

تون الائي ڇو سونکي پنهنجي سامهون ڏسي ڪجهه پريشان ٿي وئين. پر ٻئي لمحي تو پاڻ کي سنڀالي ورتو. ڏسندي ئي ڏسندي تو پنهنجي چهري تي اجنبيت جو خول چاڙهي ورتو. الائي ڇو مونکي ڪل اچي وئي ....

انسان ڪيڏو نه بيوس ۽ مجبور آهي! انسان پنهنجي مرضي سان نه خوشيون ٿو ورهائي سگهي ۽ نه ئي محروميون.... اسان پنهنجو غم ۽ محروميون سيني اندر لڪائي پنهنجي چهري تي ڪيڏا به ڪئي خول چاڙهيون، ڪيڏا به وس ڪريون، ليڪن حقيقت هر حال ۾ چهري جي ڪنهن ڪنڊ پاسي کان چغلي کائڻ لڳندي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نون به ته انهيءَ پل، پنهنجي اکين تـي کو خيل چاڙهي
کين سگهين. ۽ پوءِ تون ڪتاب خريد ڪرڻ ڪانسواءِ دڪان
مان نڪري وڃـي ڪار ۾ ويٺين. انهـيءَ ڏينهن آخـري ڀيرو
تنهنجو پيڇو ڪيم. سوچيم ڏسان ڪيتري فاصلـي تائين تنهنجو
پيڇو ڪري سگهان ٿو! تلڪ چاڙهي کان حيدر بخش جتوئي چوڪ
تائين .... تون ڪار ۾ هئين ۽ مان موٽر سائيڪل تي .... موٽر
سائيڪل، ڪار جو ڪجهه فاصلي تائين پيڇو ڪري سگهندي
آهي، ۽ پوءِ ايترو ئي پوئتي رهجي ويندي آهي جيترو پوئتي مان
توکان رهجي ويو آهيان.

مونکي پوئتي رهجي وڃڻ جــو کو ڏک ڪونهـي ، البته
انهن سپنن جي ٽٽڻ جو ڏک اٿم جيڪي مون تمام عمر ڏٺا
هيا .... جنهن انسان جا سپنا وکري ويندا آهن انهيءَ وٽ ته
جيئڻ لاءِ ڪجهه به باقي نه هوندو آهي.

تون ئي بڌاءِ زندگي مونکي ڏنو ئي ڇا آهي جنهن تي مان
ڪريان! توکي چاهيم تون نه مليـن. زندگي جا ڇاليهه سال فقط
پنهنجي وجود کي قبول ڪرائڻ لاءِ وڙهندي گذاري ڇڏيم ۽ هاڻ،
جڏهن هيڪلائي جو شدت سان احساس ٿيڻ لڳو اٿم ۽ هرطرف
اونداهه ۽ موت جهڙي ماٺ آهي ته سوچيان ٿو ڇـا ڪريان!
ڪنهن ڪنهن مهل من فيصلو ڏيندو آهي ته پاڻ کي ڪنهن آپ
جيڏي آفت سان ٽڪرائي پاش پاش ڪري ڇڏيان .... شايـد
ائين زندگي جو ڪو مقصد پورو ٿي پوي....

تون ائين نه سمجهه ته مان پنهنجي هيڪلائي، پنهنجي بربادي
جو سارو ڏوهه ڪو توکي ڏيڻ چاهيان ٿو! نه انهيءَ ۾ ته تنهنجو
ڪو ڏوهه ئي ناهي.... تون هڪ ڏينهن اوچتو منهنجي زندگيءَ ۾
آئين ۽ پوءِ پنهنجي مرضي سان بنا ٻڌائڻ جي مونـي به وئين.
. البته تنهنجي اچڻ ۽ وڃڻ واري عرصي ۾ هڪ ڳالهه اهڙي
هئي جيڪا ٻي کان مختلف هئي.... ياد آهي تـه ايندي مهل،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجي اچڻ جو سبب منهنجو پيار، منهنجو خلوص ۽ منهنجي غربت پڌائي هئي. ۽ ويندي مهل، تو پنهنجي سوٽ جو سبب ڪجهه نه پڌايو. مان تنهنجي خاموش واپسي جو سبب ڳولهي نه سگهيو آهيان. مان اڄ تائين ڪنهن فيصلي تي نه پهچي سگهيو آهيان. ڪٿي تنهنجي موٽ جو سبب منهنجو پيار، منهنجو خلوص ۽ منهنجي غربت ئي ته نه آهي.

هڪ ڀيري ڪنهن قربدار چيو هيم: ”ناصر تون به ڪو وڏو ماڻهو هجين ها ته جيڪر ذات پات جي ديوار ڊاهي من جي مومل ماڻي سگهين ها....“

نه من جي مومل ماڻي سگهيس ۽ نه ئـي سپنا ميڻايان ٿيا! جيڪي ڪجهه ٿيو انهيءَ کي تقدير سمجهي قبول ڪري ورتو اٿم. انهيءَ لاءِ جو تون اکيون بند ڪري اوچي حويلي جون ديوارون ٽپڻ لاءِ تيار نه ٿئين ۽ مان اکيون کولي تنهنجي منهنجي وچ ۾ حائل فاصلي جو اندازو لڳائـي نـه سگهيس. عجب حقيقت آهي، هڪ ئي وقت ۾ تون به غلط هئين ۽ مان به....

مريم تڙڪان اڳ جڏهن بلقيس منهنجي زندگي ۾ داخل ٿي ته هن مونسان وعدو ڪيو ته هو ڪنهن به شيءِ جو عيوضو نه وٺندي، چيائين: ”نه مان تاريخ کان اڳ جي سوداگر آهيان جـو جنس جـي عيوض جنس وٺـان ۽ نـه ئي جيٽ ايج جي ـ ڪا جيننس. هت هر انسان کي هر شيءِ جو معاوضو ڏيڻو ۽ وٺڻو پوندو آهي. مون وٽ انهيءَ پيار لاءِ ڪو تصور ئي نـه آهـي جنهن جو ڪو معاوضو به ورتو وڃي. پوءِ اهو معاوضو ڪار ۽ بنگلي جي صورت ۾ هجي يا تحفظ جي نالي تي چار ديواري جي صورت ۾....“ ۽ پوءِ جسماني جنت جي ڳولهائو ڇوڪري سڀ ڪجهه ڏئي به معاوضي ۾ مون کان ڪجهه نه ورتو. نه هڪ لمحي جي خوشي ۽ نه ئي هڪ پل جي پابند رفاقت....!

مريم، بلقيس ڀيري، پاڻ سان گڏ وڃائڻ لاءِ ڪجهه به نه هيم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ليڪن تو پيري، توکي پاڻ سان گڏ وهائڻ جو بہ خوف هيم. هڪ طرف زندگي جو حاصل تنهنجو پيار هيو، ٻئي طرف وڇوڙو هيو، شڪست ۽ رسوائي هئي. مون تنهنجي پيار تان هٿ کڻي فقط شڪست کان بچڻ لاءِ فراريت اختيار ڪيم. اهوئي سبب هيو جو ٢ فبروري تي جڏهن تون موڪلائي واپس وڃڻ لڳين تہ توکي روڪڻ لاءِ زبان مان هڪ لفظ بہ نہ آڪليو. لاشعور ۾ لڪل خوف کان مان ماٺ رهيس ۽ تون بنا پوئتي ڏسڻ جي ننڍا ننڍا قدم کڻندي ڪمري کان ٻاهر نڪري وئين.

توکي ياد آهي مريم، هڪ ڀيري جڏهن مان زخمي ٿـي اسپتال پهتو هيس ۽ تون مونسان ملڻ اسپتال آئي هئين تہ تـو مونکي زخمي ڏسي روئي ڏنو هيو. ۽ پوءِ جڏهن ملاقات جو وقت ختم ٿيو ۽ هرطرف اونداهہ ٿيڻ لڳي تـہ مون توکي چيو هيو: ”مريم اونداهہ ٿي وئي آهي، گهر وارا انتظار ڪندا هوندا.“ تون جواب ۾ ماٺ رهئين. تنهنجي اکين ۾ لڙڪ هيا.

هڪ آها بہ تنهنجي واپسي هئي جنهن ۾ جدائي جو ڪرب هيو ليڪن ميلاپ جي اميد بہ .... الائي ڇـو تنهنجي انهيءَ عارضي جدائي تي بہ روئڻ آيو هيم. چيو هيم: ”هڪ پل لاءِ بہ وڇڙي وئين تہ زنده نہ رهندس!“

تون حيران هوندين. حيرت تہ مونکي بہ آهي. پنهنجي فطرت، هٽ ڌرمي، ضد ۽ منجهيل نفسيات سان اڄ بہ زنده آهيان....

مريم، اڄ مان تو آڏو پنهنجي هر خامي، ڪوتاهي ۽ خودغرضي جو کليل دل سان اعتراف ڪرڻ چاهيان ٿو.... مان بزدل هيس پنهنجي ئي هٿن سان شڪست ماڻي اٿم. توکي پاڻ لاءِ خلوص دل سان تنهنجو پيڇو ڪيان ها تہ شايد توکي حاصل بہ ڪري وٺان ها.

ليڪن سنهنجي اندر ۾ تہ خوف هيو. شڪست جـو خوف. محبت جي ڀرم ٽٽڻ جو خوف، .... ۽ مون لاءِ توکي وهائـڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪان، پنهنجي پرم تنتن جو احساس وڌيڪ تباھ ڪندڙ هيو. شايد تنهنجي پيار ڪان وڌيڪ، مونکي پنهنجي انا پياري هئي.

مريم، مون وٽ پيار لاءِ هڪ عجيب ۽ خود غرضانه تصور هيو- تو منهنجي چاهت، منهنجي پيار جي شدت کي جاگيرداري جو نالو ڏنو. تون اڪثر چوندي هئين: "ناصر هر سنڌي وانگيان تنهنجي سوچ ۽ فطرت به جاگيردارن جهڙي آهي."

مونکي اعتراف آهي مريم منهنجي Possessive Nature آهي. مان اڪثر چوندو هيس جيڪا شئي منهنجي آهي. آها فقط منهنجي آهي. ڪنهن ٻئي جو انهيءَ تي رتي برابر به حق نه هئڻ گهرجي. مان پيار جي رشتي کي سڀني رشتن ڪان اُتم ۽ Dominate ڪندڙ رشتو سمجهندو هيس. هڪ اهڙو رشتو، جنهن اڳو هر رشتو ۽ ناتو پنهنجي اهميت وڃائي ڇڏي.

۽ پوءِ تون مون خاطر پنهنجي هر مٽ مائٽ ڪان تعلق ٽوڙيندي وئين. تو رنگ ۽ نسل ۽ هر رشتي ناتي جو مذاق اڏايو. پنهنجي آڏو ايندڙ هر ديوار کي نهايت بي رحمي سان ٽوڙي تون اڳتي وڌندي وئين.

اهو سڀڪجهه تو مون خاطر ڪيو. فقط مون خاطر. مان، جنهن سان تنهنجو ڪو به رشتو ناتو نه هيو.... هڪ اهڙي شخص لاءِ جيڪو تو لاءِ ڪجهه وقت اڳ تائين اوپرو هيو. تون هر تعلق کي ٽوڙي مون تائين محدود ٿي وئين. تو پاڻ کي هر طرح منهنجي وجود ۾ مڪمل طرح قيد ڪري ڇڏيو....

۽ مان .... مان هر پيري تنهنجي اعتماد جو خون ڪري، بلقيس سان پنهنجو تعلق ڪنهن نه ڪنهن دليل، سهاري قائم رکندو آيس.

هائو.... مونکي اقرار آهي ته جسماني رشتي، هر پيري روح جي رشتي کي شڪست ڏني آهي. اڄ يوم حساب آهي ۽ مان به کليل دل سان پنهنجي گناهن جو اعتراف ٿو ڪيان. تون پنهنجي قهر ۽ جلال کي آزماءِ ـ تنهنجو مجرم، تنهنجو ڏوهاري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجا گناه ڀوڳڻ لاءِ تيار آهي.

مان اقرار ٿو ڪيان ـ مان تنهنجو ڏوهاري آهيان. تنهنجي هوندي به منهنجو بلقيس سان تعلق قائم رهيو. مان هر پيري بلقيس سان جسماني تعلق قائم رکندو آيس، ۽ انهي! تعلق کي قائم رکڻ لاءِ، توکي ڪو نه ڪو Logic ڏيندو رهيس.... منهنجو هر دليل ڪمزور هوندو هيو، ليڪن اهو تنهنجو ظرف هيو جو تون منهنجي هر ڪمزور ۽ بي وزن دليل کي اکيون پوري قبول ڪري وٺندي هئين. (شايد منهنجي خوشي خاطر.)

اڪثر ائين به ٿيندو هيو ته مان پنهنجي ڪنهن چوري کي لڪائڻ ۾ ظاهر ٿي پوندو هيس ۽ پوءِ جڏهن ڪنهن ٻئي ڪوڙ جو سهارو وٺندو هيس ته تون پوري ڏيـان سان منهنجي ڳالهه ٻڌندي هئين. جڏهن مان ڳالهه ڪري پوري ڪندو هيس ته تون اکيون پوري چڙيندي هئين. ۽ ائين تون منهنجي دل رکڻ خاطر قبوليت جو اعتراف ڪري وٺندي هئين....

انهي پل پنهنجي ڪاميابي تي اندر ۾ خوشي جي لهر اٿندي هئي ۽ مان سک جو ساهه کڻي ڳالهه مٽائڻ خاطر ٻـي ڳالهه شروع ڪندو هيس .... اڄ جڏهن ماضي بابت سوچيندو آهيان ته محسوس ٿيندو اٿم مان توکي نـه، پنهنجو پاڻ کي تمام عمر فريب ڏيندو آيو آهيان.

تو ٺيڪ ٿي چيو آهي مريم. سون پنهنجي وجود جي تڪميل انيڪ خوبصورت جسمن سان ڪئي آهي. تنهنجي هوندي، ۽ تنهنجي موت کانپوءِ به. هر پيري ڪنهن نه ڪنهن خوبصورت جسم سان منهنجو جسماني تعلق رهيو آهي. تنهن هوندي به ڏس، اڄ مان ڪيڏو نه تنها آهيان.... هيڪلائي ڪنهن آسيب جيان منهنجي ڪمزور وجـود کي وڪوڙي وٺي آهي.... هر خوبصورت ۽ دلڪش جسم جي رفاقت، سياري جي سج جيان عارضي ٿي.... رات جي تنهائين جا ساٿي ڪڏهن زندگي جا ساٿي نه ٿيندا آهن. تڏهن به هرڪنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سندس وجود کي پنهنجي جهوليءَ ۾ ميڙڻ بجاءِ، بند مٺين ۾ مروڙي هوا جي رخ تي اڇلايو آهي ته جيئن وکريل وجود جا ذرا اڃان به وڌيڪ وکري وڃن.

مريم.... جڏهن بلقيس جدا ٿي ته انهيءَ کي ائين چئي قبول ڪيم ته بلقيس جسماني جنت جي ڳولهائو ڪريٽ ڇڙڪري هئي. ۽ پوءِ هڪ ڏينهن جڏهن تون به بنان ڪجهه ٻڌڻ ۽ ٻڌائڻ جي هر تعلق، ڪنهن ڪچي ڌاڳي جيان ٽوڙي هلي وئين، ته سوچيم: ڇڱو ٿيو مريم تون پاڻ هلي وئين. جي تون نه وڃين هان ته شايد اڳتي هلي مان نباهه نه ڪري سگهان هان. مان هڪ لوئر ڪلاس انسان. مون وٽ توکي ڏيڻ لاءِ ڪجهه به ته نه هيو. نه مانُ نه مرتبو ۽ نه ئي زندگي جو ڪو سک....

۽ ائين مون پنهنجي شڪست کي، هر ڀيري خوبصورت انداز ۾ قبول ڪرڻ لاءِ، هميشه ڪنهن نه ڪنهن لاجڪ جو سهارو ورتو آهي.

ليڪن اڄ ڀرم ٽٽو آهي. هر دليل رد ٿيو ۽ شڪست پنهنجي تمام تر حقيقت سان ڪنهن راڪاس جيان پاڻ کي قبول ڪرائي چڪي آهي. منهنجي وجود ڪان خود پرستي ۽ مغروريت جا پٿر، ڪنهن اجڙيل ۽ ويران مزار وانگيان لهي چڪا آهن....

مان خوش آهيان مريم.... تون پوري هوش ۽ حواس سان زنده رهڻ جي جستجو ڪري رهي آهين ۽ مون وٽ، زندگي ۽ موت، هڪ ئي ڪيفيت جا به نالا آهن....

تون انهيءَ زندگي کي، انيڪ خوبصورت جسمن سان وکريل وجود جي تڪميل جو الزام ڏئي پاڻ کي Justified ڪري سگهين ٿي.

تنهنجو اهو الزام اکين تي ....
تنهنجو هر الزام اکين تي ....

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خيرالنساءِ جعفري

ننڍڙيون سوچون

آمن، يامن، جذبن ۽ احساسن جا رشي ۽ پيغمبر ڪا وات هلائي ڪا وات منجهائي ماڻهوءَ کي وچ ۾ مير ۾ ڦٽو ڪري مٿان ئي مٿان آڏري ويا.

اندر جي بيڪار قيدخاني ۾ جذبن ۽ آدمن جي ڪا قيمتي يادگار، جا وقت گذرڻ سان ڳل گذري نه ٿي، بلڪ محفوظ کان محفوظتر ٿيندي ٿي وڃي. ماڻهوءَ ليکي مان آزاد ذهن سان آزاد زندگي گذاري سگهان ٿي. هر سچي زندگي ڪا شهزادي سليم ۽ ۽ نورجهان جي آڏريل ڪبوترن جهڙي رومانڪ نه ناهي جو هڪ ڪبوتر اتفاقاً اڏيو، پيو ارڏائي وڃان اڏايو ويو ۽ نتيجي ۾ عشق جي انڌ تي ٻئي ڄڻان زندگيءَ جو سفر هڪ ٻئي جي آڌار تي گذاري ويا.... هت ته ٻنهي هٿن جا ڪبوتر اتفاقاً اڏاڻا. ٻئي هٿ خالي ڪنيو، فيصلو اهو ڪرڻ ويني آهيان ته انهن خالي هٿن سان دل کي جهليان يا دماغ کي!

**

وک وک هرڪائي ٿي، سوچڻ نٽي چاهيان ٻر الاهه چو هڪ قدم اڳيان کڻڻ جي بجاءِ ٻه قدم پويان ٿي وڃان. جت ماضيءَ جي بيشمار يادگارن سان انيڪ يادون جذباتي رنگ سان دڳ جهليو بيهن.

پريشان ٿي پاسي کان پيل ريڊئي جو بٽڻ آن ڪيم ته اتفاقاً، جو آواز ٻه ڪنن ۾ پيو ته اهو هي: "يه تو وهي جگه هے- گذرے تهے هم جہاں سے -

جيڪڏهن ڏٺن تان ڪوئي لڳيو ته ڇا ٿي پيو. ڏک ته هوندا ئي لکڻ لاءِ آهن..... پر ڪي ڏک احساس جي رنگ سان هميشه الاءِ ڇو رنگين ٿي رهندا آهن. وقت جي دز ۾ ايندڙ ويندڙ ماڻهن جي قدمن جا پيچرا، اهي رنگ ڦٽائي نه سگهندا آهن. ذهن جي ڪهڙن ڪوشن ۾ اهي رنگ محفوظ آهن خبر ناهي. ڪڙو ڪڙي سان ملائي رنگن جي هڪ ڍڳهي ڌارا محفوظ آهي، ذهن جي نوال خاني ۾... هڪ ڪڙي کي ڪڙڪائي سڄي ڌارا کي جنجهوڙي سگهجي ٿو.....

**

سمجهه ۾ نه ٿو اچي ته مان ڇو ايڏي Third rate ڍڳري واري ماڻهو بڻجي وئي آهيان.... ڇا هر انسان جيئڻ مهل محض هڪ بيقيمت Worthless Commodity آهي. بس هو صرف مرڻ مهل ئي Social animal آهي (جو انيڪ سماجي رهنمائن جي ڪلهن تي بوجهو بڻجي قبر ۾ لاٿو وڃي ٿو.) باقي انسان! انسان، هو صرف تڏهن آهي، جڏهن اندر جي تنهائين ۾ پٽڪڻ مهل هو پاڻ کي جيئرن ڪڏ پاڻي ٿو نه مٿلن ڪڏ.

**

اڪثر چاهيو اٿم ته زندگيءَ جي نقشي کي اکين اڳيان ڦهلائي ان تي گذريل موسمن جا اثر جانچي غور سان ڏسان. ڏسان ته زندگي جي ڪهڙي رت ۾ ساوڻ وٺو، ڏڏيون هوائون هليون. ڪٿ جهولا پيا ۽ لڪون لڳيون. ڪٿ زندگيءَ جو پارو بيحد جذباتي حرارت باعث فئرن هائيٽ (F.H.) تان چڙهي ويو، ۽ ڪٿ بيحد احساس۔ سردي باعث نقطہ انجماد تان ڪري پيو! ڪاش مرڻ کان چند گهڙيون پوءِ ۽ قبر ۾ پوڻ کان چند گهڙيون اڳ، مان مڙي هڪ سرسري نظر پنهنجي گذريل جيون تي وجهي سگهان!

**

زندگيءَ جو هر عڪس ٽيپ ڪري ڪنهن پروجيڪٽر تي

ڇاڙهي ڏسڻ چاهيان ٿي ۽ الاهه ڇو پاڻ تي شرمندو اچيم. تت.... تت....تت.... فرحت سلطانه! ايڏي پڙهيل ڳڙهيل Intellectual ۽ Idealist تون به زندگي گذارڻ جي فلسفي ۽ عملي طرح انتهائي جاهل! انڌي ۽ غيرمنطقي نڪتينءَ! بلڪل ڪنهن مذهبي ڪٺ پتليءَ جيئن....!!

**

"Let us enjoy Some Change" زندگيءَ جي روزمره Routine کان بيزار ٿي هڪ فيصلو ڪندي پنهنجي Friends کي چيو هوم.

ٽي سال اڳ جڏهن ڪاليج ۾ ڪلاسن جو ورڪ Discuss ڪندي اسان چئني Friends مالٽن ۾ لوڻ مرچ ڀرڪيندي ڪلون هڙچڙائي سان وچ رستي تي اچليندي فيصلو ڪيو هو. جون B.sc Home Economics جون شاگرديائيون ---- ساڳئي گوشت مان نيوٽريشن به محفوظ رهي سگهي ۽ ڊشز به مختلف ذائقه دار تيار ڪري سگهجن، جي سکيا وٺي وٺي، ڪپڙن جي ڳنڍڻ ۽ سائي ليڙن مان گل دستا جوڙيندي (جنهن ۾ خوشبو نه ڀري سگهاسين). عجب ۾ جوڳائيندڙ فيصلو ڪيو هو زندگي گذارڻ جو.

**

"مرد جي دل جي دهليز تي پير ڪپائڻ لاءِ ڀهريون ڏاڪو مندس پيٽ آهي." رضوانه امير مون کي چيو هو. "تون ته ڊشز جي تياريءَ ۾ بيحد مشاق آهين، تنهنجي هٿ ۾ جو چش آهي. اهو چش تنهنجي تنهنجي 'هبي' جي پيٽ تان ٿيندي تنهنجي زندگيءَ کي به مٺو ڊش بڻائي ڇڏيندو ۽ مان اوهان ٻنهين جي وچ ۾ اچي، اوهان جو ٻنهين جو مڪسڊ سوئيٽ ڊش وڏا چوچا ڀري پنهنجي پيٽ ۾ لاهي ڇڏيندس." هن کلي ٽهڪ ڏنو هو.

مان کلي ڪپڙن جي رنگن جي Adjustment ڪرڻ لڳي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويندي هئس ته کهڙي ريت سائي ليڙن ۾ان ٽاريون ٿاهڻ، وڏن وڏن ڇنوڪور ٿـڪرن ۾ان گلابي گل ٿاهي گلدستي ۾ايئن فٽ ڪجي جو پريان اينديي سامهون ڏسندڙ ماٺهو انجي حسن ۾ ڪوئجي 'خوشبوءِ' جي تلاش نٿي نه ڪري سگهي....

**

رضوانه امير.... اسان جي Friends ۾ انتهائي سادي سودي مزاج جي، سادي ماحول ڪان آيـل سادن ڪپڙن ۾ ويـڙهيل ڇوڪري هئي. ڪاليج جي ماحول ۾ اهي ڪوڙا گل ٿاهيندي ٿاهيندي سامهون پيل تازن گلن ۾ان ڪجهه 'خوشبوءِ' پنهنجي اندر ۾ سمائي وٺي هئي.... ٿيندي هئي، ڪاليجي زندگي ختم ٿيندي ته گهر جي گهٽيل ماحول ۾ مري ويندس.... منهنجي گهر ۾ هي ڪوڙا گل ته ڇا سادبون ڪونڊيون به ناهن جنهن ۾ان پنهنجو مٿو ٽيئي ٽڪرائي سگهان! دراصل هن ۾ عجب نموني جي Inferiority پريل هئي. پر ڪاليج جي ماحول ان Inferiority ڪي Complex ۾ وڌڻ نه ڏنو....

**

ثمينه احمد اڪثر پڇندي هئي، "تنهنجي زندگيءَ جو ڪارج؟" جواب ٿنهين دوستن جو ملندو هو، "Happiness"
مون اڪثر پاڻ ڪان پڇيو، "تنهنجي زندگيءَ جو ڪارج؟" ايمانداريءَ ۾ان دل ورائيندي هئي. "دل جي اها پڳهرندڙ Position، جڏهن هلڪڙي ٿڌي هوا ۾ جسم ذهن ڪان آزاد ٿي بستر تي ڍلو ڍلو پيو رهي.... دل وڪهرندي رهي.... چانهه جو ڪوپ پي ميرانديءَ ٿڌو ڪريان ۽ عابده پروين جا سُر وڪريل هجن.... چپل پيرن ۾ ڪسرائيندي گهر جي اڱڻ ۾ گهمندي رهان.... تنهائي هجي.... چـاءِ جو ڪوپ هجي.... سگريٽ جـو ڪش هجي.... باقي ڪجهه بـه نه.... باقي ڪجهه به نه.... صبح جو وقت هجي.... نـه پيهر هجن ۽ نه ٿپهر هجن- صرف صبح جـو وقت هجي...."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ اهڙي ئي پراڻي صبح جو ذڪر آهي....جڏهن سگريٽ جو ڪش هڻي، چاهه جو ڪوپ ميراندي ۾ ڦٽو ڪري چپل گسرائيندي، تعليم جي ڊگري وٺي گهر جي اڳڻ بدران وهي رستي تي ڪنهن ڪاليج جي Principal جو دڳ جهليو هوم.

Let us enjoy Some Change!

**

منظور احمد. Secretaty نوڪري ۾ جي ڪر ۾ نوڪري ته نه ملي. البت نانءَ جي تبديلي ملي جا به پوءِ جماندار ثابت نه ٿي سگهي. منظور جي هٿن جو لائينون منهنجي هٿن جي لائينن مائين نڪرائجي ويون. لائينون لائينن سان اڻين به Adjust نه ٿيون جيئن ڪوري ڪپڙي جون ليڙون هڪ ٻئي سان Adjust ٿينديون آهن....

به ماڻهو مليا... اڻين جڻن به شيشي جا گلاس پاڻ ۾ ٽڪرائجي پيا....

شاديءَ کي ٻه مهينا مس گذريا... جو ٻن شخصن جون Urges پاڻ ۾ شيشي جي گلاسن جيان ٽڪرائبيون رهيون. اهڙي ته ٻه مهينا مس ٿيا آهن- ان کان اڳ جو شيشي جي گلاسن جيان زندگيون پچي پورٽين- هڪ ماڻهو ٻي ماڻهوءَ جي عزت ڪرڻ جي صلاحيت به ڪونه رهي— بهتر اڻين آهي ته هڪ ٻئي کان Separation وٺجي.

Separation شاديءَ جي مونجهاري جو آخري حل-

**

ٻه وڳا بنڪ ۾ پيري مون موڊ کي بدلائڻ لاءِ رضوانه امير جو رخ رکيو، جا گهر جي فضا ۾ هري مري وٺي هئي- خطن مان خبر پوندي هئي ته هن شادي ڪري ڪلاسن ۾ ڪوڙن گلن جي بدران، پنهنجي دل ۾ سچن گلن جهڙن پاررڻ ۾ وندرائي رهي آهي.... هونئن به رضوانه هر خط ۾ مونکي پاڻ ڏانهن اچڻ لاءِ لکندي رهندي هئي.

سالن پڄاڻان به اسان چئن ئي ساهيڙين جو واسطو هڪٻئي سان ڪڏهن فونن آڌار، ڪڏهن خطن آڌار قائم ئي رهيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٺمينه.... جا سخت Idealist هئي، جنهن جي زندگيءَ جو ڪارج هو ته زندگي اهڙي همسفر جي تلاش ۾ گذارجي جو هر ويل هردم گڏوگڏ رهي. ڪنهن ڪاهيءَ ۾ ڪرجي ته مهربان ساٿيءَ جو مضبوط هٿ ان ڪاهيءَ مان ڪڍي وٺي — اگر آسمان تي آڌرجي ته اهو ساڳيو مهربان هٿ، Security جو سايو بڻجي دست شفقت جيان مٿي تي ڇانو ڪندو رهي.... ٺمينه اهڙي ساٿيءَ جي تلاش ۾ انتظار ڪندي ڪندي پاڪستان ڇڏي انگلنڊ ۾ وڃي آباد ٿي، جت هن خط ۾ لکيو ته ڪنهن Private فرم ۾ سيڪريٽري آهي. هوءَ يقينن هر ايندڙ ويندڙ ماڻهوءَ ۾ ان Ideal کي تلاش ڪندي رهندي هوندي.

**

رضوانه امير ذانهن . ريل جو سفر.... گاڏيءَ جي ڪوڪ ۽ هلڻ جي آواز ۾ عجيب بي ترتيبي، اهڙي جهڙي منهنجي موڊ ۾ بي ترتيبي سمايل آهي. ننڍي هوندي ريل جو سفر ڪندي.... ڦيٿن جي ڇڪ ڇڪ کي ڪئين معنيٰ ۽ مفهوم ڏيندي هئس! ذهن جو ڪوفرضي لفظ ڇڻ ڦيٿن جي آواز سان هم آواز ٿي ويندو هو.... ريل جي ڇڪ....ڇڪ....ڇڪ جو آواز.... ڇڻ ڇئي رهي هجي هجي- اوم! اوم!! اوم!!!- ڇڻ ڇئي رهي، هجي شانتي!....شانتي شانتي!!! شانتي ڪٿي آهي؟!

شانتي هئي ئي ڪٿي؟!

ڇا منظور احمد وٽ؟؟؟ نه نه- پر هن جي نظرياتي عينڪ ته منهنجي اکين جي نمبر سان ملي ئي نه ٿي سگهي....

هرويرو بس ته ويٺي ويٺي منهنجي آڏو شاه لطيف سان ڪيڏان ڪڍندو رهندو هو....

شاه! جنهن تي ٻاهرين دنيا ۾ Research ڪندي ڪندي نه ٿڪي. ان تي ئي الزام هيئين ته شاهه محض هڪ سياسي ڍڪوسلو ۽ سياسي پناهه آهي.... شاهه سخت مزاج شاعر ۽ هڪ جنوني شخص هو. جنهن هڪ طرف، "ڪوماڻو ڪپور مون واجهائيندي پرين جو...." جهڙو درس ڏنو ته ساڳئي وقت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”هٺ ٻالا وڙه ٻاڪرين“ جو غير فطري سبق سيکاريو. ”ڪپور ڪوماٿيل هجن ته وڏهي ڪير ٻـزدل سکهندو؟“ منظور ڪلي سون ڏي ڏٺو هو.... پر مون کي ڪيئن نه سندس ڪل تي جڪ آئي هئي!

عجيب Sexy انسان.... بيڪار، مثل جانور جي....

**

رضوانه امير سان ٻاڪر پائيندي عجيب محرومي ۽ جلاپي جو احساس.... کهڙي ٿلهي بيڊولي.

Intellectual ته اڳ ۾ئي ڪونه هئي. ويتر Aesthectic Sense جو ٿورو گهڻو هوس، سو به وڃائي ويٺي هئي.

پن ڪلاڪن جي مختصر عرصي دوران هن ١٢ دفعه مڙس جون ۽ الائي گهڻا دفعه ٻارن جون بار بار ورجايل ڳالهيون ٿي دهرايون. نه ڪا نواڻ نه ڪوئي Idealism ـــــ!

توبه هيءَ ته منظور سان به خوش رهڻ وارن سان هئي! بوربت جي احساس سان ريل ۾ موٽندي عجيب Negative خيال....

ريل جي بيمعنيٰ ڇڪ ڇڪ وري ڪنهن بامعنيٰ لفظ سان همآهنگ ٿيڻ لڳي هئي....

مون پنهنجي طرفان ڪوبه لفظ گهڙي ريل جي ڇڪ ڇڪ کي ڪا معنيٰ ۽ مفهوم ڀارائڻ نه ٿي چاهيو....

ريل ته محض ڇو.... ڇو.... ڇڪ ڇڪ ڪري رهي آهي.... پر وري هتان هتان ڏيان ٿيڙ ڪائي ڇڪ ڇڪ سان هم آهنگ ٿيڻ لڳو....

ڇڪ.... ڇڪ.... ڇڪ.... ڇڻ ڇڻي رهي هجي اوم! اوم!! اوم!!!

ڇو.... ڇو.... ڇو.... شانتي! شانتي!! شانتي!!!

”شانتي آهي ڪٿي آهي سنسار ۾؟“

شانتي هئي ئي ڪٿي....؟

حقيقت ۾ شاهه ٿي نه.... بلڪ هي سنسار ئي سچو سياسي ڍڪوسلو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گل محمد چنا

نئون روپ

ڪامريڊ پير سان منهنجي پهرين ملاقات سنڌ جي ڳوٺ ۾ ٿي. بئنڪ جي نوڪريءَ ۾ اچڻ کان اڳ، مان بنيادي جمهوريتن جي نئين کاتي ۾ سپروائيزر چونڊجي ويو هوس. تقريباً ٽن ڏينهن جي ٽريننگ بعد، جا ٽنڊي ڄام ۾ ٿي، اسانجي پوسٽنگ ڪئي وئي. منهنجي حصي ۾ لاڙ جا ٻه تعلقا آيا. سامان سڙو ويڙهي وڃي پنهنجي حد ۾ پهتس. ڪجهه ڏينهن ته ڪم نه ڪار. سارو ڏينهن آواره‌گردي ۾ گذري ويندو هو. پر نيٺ بنيادي جمهوريت جي ميمبرن جي ٽريننگ شروع ٿي. اسانکي پنهنجي حد ۾ سينٽر مقرر ڪري، ان ۾ يونين ڪائونسلن جي ميمبرن کي پندرهن ڏينهن جي ٽريننگ ڏيڻي پوندي هئي. جنهن ۾ انهن کي بنيادي جمهوريت وارا قانون، سماجي ڀلائي، اڳواڻ ڪئين ٿجي ۽ ٻيا مضمون پاڙهڻا پوندا هئا.

ٽريننگ سينٽر ٽنڊو ڄام يونين ڪائونسل جي آفيس کي بنايو ويو، جا ڪن دوڪانن مٿان هئي. آفيس جي ڏاڪڻ جي حالت بيحد خسته هئي، تنهن ڪري مٿي چڙهڻ سچ ته جهاد ڪرڻ برابر هو. ٽريننگ سينٽر ۾ آيس ته پهريون شخص جو مونکي نظر آيو، سو هو ڪامريڊ پير.

پير عبدالفتاح اٽڪل ساڍن ڇهن فوٽن واري هلڪي جسم جو مالڪ هو. سنڌ منهن ٿورو ڊگهڙو ليڪن مٺو هو،

سندس نڪ انب جي ڦار وانگر وريل ۽ سنهڙو هو. چپ سنها ۽ ڳل ڳاڙها هئس، جي سندس حساس طبيعت جا شاهد هئا. وار گهنڊيدار ۽ ڳنڍي وريل ۽ سمنڊ جــي لهرن موافق. اکين تي عينڪ، جنهن جو فريم نازڪ، خوبصورت ۽ گلڪاري ڪيل. ڪنن وٽ ٿورا اڇا. ڪلندو هو ته سندس ڳلن ۾ گهنج پئجي ويندا هئا، ليڪن سندس اڇا سنهڙا ڏند ڏاڍا سٺا پاسندا هئا. سندس عمر چاليهن جي لڳ ڀڳ هئي، ليڪن ان جي باوجود به سندس جسماني حسن برقرار هو، جنهن ۾ عجيب قسم جي جنسي ڪشش جهلڪندي هئي.

ٽريننگ جو مقرر وقت درحقيقت پنج ڪلاڪ هو، ليڪن ايترو وقت ميمبرن کي وهارڻ معنيٰ مندن ڏينهن ڪارڻ. انهن ۾ ڪي واپاري ته ڪي دڪاندار هئا، ڪي هاري هئا ته ڪي زميندار. تنهنڪري مان پنهنجو ليڪچر، اڪثر ڪري، ڪلاڪ ڏيڍ بعد ختم ڪري کين موڪل ڏيئي ڇڏيندو هوس ۽ باقي ڏينهن ڪتابن پڙهڻ ۽ گهمڻ ڦرڻ ۾ گذاريندو هوس. پير صاحب جون زمينون سندس وڏو ڀاءُ سنڀاليندو هو، سو پاڻ فڪر معاش کان آزاد ۽ آجو هو، ۽ گهٽو ڪري مونوٽ ويٺو رهندو هو. انڪري اسين هڪ ٻئي کي ويجهو ايندا وياسين. اسانجي گفتگو جو موضوع به مقرر نه هو اسين ادب، فلسفي، سياست ۽ جنس وغيره تي بحث ڪندا رهندا هئاسون. مونکي پير جــي مطالعي جو داد ڏيڻو پوندو هو، ڇاڪاڻ تـــه سندس اسڪولي تعليم پنجن درجن تائين محدود هئي. انهي گهٽ تعليم جي باوجود به هر مضمون تي سٺي ڄاڻ ۽ خاص دسترس رکندو هو. هن مونکي ڪيترائي نوان ڪتاب پڙهڻ لاءِ ڏنيا. شام جو اسين پنڌ ڪرڻ جي غرض سان به نڪرندا هئاسون. ڳوٺ جي ڀرسان هڪ واهه هو، جنهن جي سرسبز ڪناري سان ڪڏهن اوڀارا ته ڪڏهن لهوارا ٻه اڍائي ميل نڪري ويندا هئاسون. گرمين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جا ڏينهن هئا ۽ ڀوتڙا ساڻ هوندا هئا، تنهنڪري موٽندي وهجندا به ايندا هئاسون.

هڪ ڏينهن اسين دستوري چڪر تي وڃي رهيا هئاسون، جو مون پير کان پڇيو: ”ڪامريڊ تو وٽ وقت به هوءِ پيسو به. ذهين به آهين ۽ هوشيار به. پوءِ به تون ڇو نه پڙهئين؟“

مون ڏنو ته سندس منهن تي ڏک جي هڪ لهر تري آئي ۽ پوءِ چوڻ لڳو ته: ”آئون حيدرآباد ۾ پڙهندو هوس، جڏهن هڪ ڏينهن ادو وڏو آيو. اسين ٻئي سئنيما تي وياسون. کيل شروع ٿيو ته ادي مونکي چيو ته کيس ڪاسٽ پڙهي ٻڌايان. پر مونکي اکر چٽا ڏسڻ ۾ نٿي آيا. ان تي ادي کي اچي وهم ويٺو ته متان مان نور وڃائي نه ويهان، سو مونکي عينڪ به ٺهرائي ڏنائين ۽ ساماڻ به کڻائي اچي ڳوٺ پهچايائين.“

ايتري ۾ اسانجي منزل اچي ويئي ۽ اسان ڪپڙا لاهي گوڏيون ٻڌي، واهه ۾ ٽپي پياسون. ٿڌو پاڻي جسم کي ساري ڏينهن جي گرمي جي تپش ۽ ٻڪهر کان نجات ڏياريندو ٿي ويو. سامهون سارين جا سرسبز کيت هلڪي هوا تي ڪنهن ماهر رقاصه جيان رقص ڪري رهيا هئا.

ڪامريڊ وڏو سماجي ڪارڪن هو ۽ هاري جماعت جو سرگرم ڪارڪن پڻ. مارشل لا کان اڳ پنهنجي تعلقي جي جماعت جو صدر به هو. اڪثر هارين سان ٻچ ٻڪ ڪندو وتندو هو. هارين سان ٿيل ظلمن جو اپٽار ڪندي ٿڪندو نه هو. چئي: ”ڪامريڊ توکي خبر نه آهي ته هتي هارين سان ڪهڙا ظلم ٿا ٿين. ڪهڙاتاڪلور ٿين. سندن عزت، سندن دولت، ڪجهه به محفوظ نه آهي. وڏيرو جيڪي چاهي سو ڪري. هاريءَ جي ڳئون ۽ ٻڪري، گهر در ، ويندي زال ۽ ڌيءُ به وڏيري جي ملڪيت آهي. جڏهن چاهي، تڏهن استعمال ڪري سگهي ٿو. جيترو وقت چاهي، اوترو وقت رکي سگهي ٿو.“ مون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي اهي ڳالهيون ٻڌي سمجهه ۾ آيو ته اسانوٽ انهن جو چوندا آهن ته "ڪڪڙ ڪوريءَ جو، نانءُ وڏيري جو."

آنون به ڪڏهن ڪيس چيڙائڻ لاءِ چوندو هوس:
"ڪامريڊ، هي روس چين نه آهي. هي ته اسلامڪ ريپبلڪ آف پاڪستان آهي، هتي ائين ڪڏهن به ٿي نه سگهندو."

"هون." چوندي سندس خوبصورت منهن تي سختي ڇانئجي ويندي هئي ۽ اکين ۾ نفرت جا مچ ٻرڻ لڳندا هئس.
"اسلامي ملڪ! فلاڻي جي گهر فلاڻي جي زال ويٺي اٿئي، نڪاح ٻڌي زال! فلاڻي جي گهر، فلاڻي جي ڌيءُ ويٺي اٿئي، سڳي ڌيڻ!" ۽ پوءِ آس پاس جي ننڍن وڏن وڏيرن جي سريتن جو داستان ٻڌائي وجهي پار پوندو هو.

بعضي ڪيس لاجواب ڪرڻ لاءِ مان چوندو هوس:
"ڪامريڊ، اهي ٿيون مارشل لا کان اڳ جون ڳالهيون. هاڻي ڇا ٿو ٿئي، سو ٻڌاءِ. مارشل لا جي خوف ۾ ڀارن ورهين جون ويهاريل عورتون، پنجن ڇهن ڀارن سميت مالڪن کي موٽائي ڏنيون آهن."

ليڪن هو ڪو لاجواب ٿيڻ وارو هو! پاسو بدلائي چوندو هو: "اهو برابر سچ آهي. مگر ڏاڍ ۽ زبردستي اڃان به پنهنجي جاءِ تي قائم آهن. اڄ به زميندار ٻٽيءَ جا ٿي پاوا ڪٽي ٿو. اڄ به ڪاروهو بدليو نه آهي ۽ رشوت وٺڻ کان باز ٿئو اچي."

مونوٽ انجو جواب ڪونه هو، ليڪن تڏهن به چوندو هوس: "ڪامريڊ، حڪومت آخر ڇا ڪري؟ هتان جي پبلڪ بي همت ۽ ٻڌڙي آهي. صدر اڪيلو ته مينهي کي لٺين سان سڌاري نه سگهندو." ان تي هو به "هون" ڪري ماٺ ٿي ويندو هو.

ٻن ڇئن ڏينهن کان پوءِ ڪامريڊ ڀير مونوٽ سهڪندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سهڪندو آيو. همراه جو ساه ٽيڪ ني نه ٽٽي، جنهن مان مون اندازو لڳايو ته بنهه تڪڙو پنڌ ڪري آيـو آهي. ايندي ئي چيائين: "ڪامريڊ اٿ، دير نه ڪر، جلدي اٿ."

مون حيرت وچان ڏانهنس نهاريندي چيو: "ويهه پير صاحب. ٿڌو ٿيءُ. ايتري تڪڙ ڇاجي، خير ته آهي؟"

هن ٿڌي ٿيندي چيو، "وهڻ ٿوروني آيو آهيان. منهنجو منهن نه ڏس. جلدي تيار ٿيءُ. مختيارڪار صاحب ڏي هلڻو آهي."

منهنجو تپرس ويتر وڌي ويو. عجب جي ڳالهه هئي. جو پير جهڙو ماڻهو اڄ مونکي مختيارڪار ڏي وٺي ٿي ويو! مون پڇيومانس: "آخر معاملو ڇا آهي؟ ڪجهه ته ٻڌاءِ."

چوڻ لڳو: "ڪامريڊ ترن به بنهه زورآور ماڻهو آهين. ڪم جي وقت به اجائي پيچ پچ! اڙي ٻاني ڪامريڊ وسائي جون مينهون ڪاهي ويا آهن ڍل ۾. اهي اوٺي پڙٽي قيمت ۾ وڪڻي ڇڏيندا. مان سيٺ انور علي ڪان پيسا اڌارا وٺي آيو آهيان. تنهنجا مختيارڪار صاحب سان تعلقات سٺا آهن. هل ته ڪيس ڍل ڏيون ۽ ڪامريڊ جون مينهون ڇڏائي اچون."

مون پڇيومانس: "پـر اهو تـه سڌو سودو آهي. ان منهنجي هلڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي."

منهنجي ان چوڻ تي سندس حالت بدلجي ويئي. منهن ڳاڙهو ٿـي ويس. ڪاوڙ وچان ڏڪڻي اچـي لڳس. چيائين، "ڪامريڊ توکي روينيو ۽ پوليس ڪاتي وارن سـان واسطو نه پيو آهي. شل پويئي به نه. سڌي ڳالهه تـه اهي سمجهندا ئي ڪونه آهن. سمجهن صرف پيسي يا سفارش جي زبان. پيو ٿيو ڀاو."

ان جو ڀلا ڪهڙو جـواب هو؟ مون خاموشيءَ سان ڪپڙا تبديل ڪيا ۽ مختيارڪار صاحب جي بنگلي ڏي، هلڻ شروع ڪيو. جڏهن اسين بنگلي جي ويجهو آيـاسين تـه مون پير صاحب کي چيو ته: "هو ڪجهه دير ترسي ٻاهر ويهي، مان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تيسين مختيارڪار صاحب سان ڳالهائي، ڪيس مجرائي پوءِ توکي سڏ ڪرائيندس."

مان بنگلي ۾ گهڙيس ته صاحب جو ڪڙڪيدار آواز ڪن تي پيو. بنهه غصي ۾ ٿــي ڏٺو. سڀ تپيدار ڪرٽيا هئائين. اهي ته ڳارين جا دس ڇاڙهيائين جو بس ٿي پلي.

صرف هڪ ڳالهه ياد هئس. وصولي، وصولي ۽ وصولي.

ڇاڪاڻ ته پٽي ڊپٽي ڪمشنر صاحب کي بيباقي جي اطلاع مقرر ميعاد کان اڳ ڏيڻو هو. مان چپ ڪري هڪ ڪرسي ميري وڃي رهيس. مختيارڪار صاحب به تپيدارن کي رخصت ڪيو، تيسين ڪجهه گرمي به جهڪي ٿي چڪي هئس. مون ڏانهن ڏيان ڪندي ڪيڪاريائين: "صاحب خوش آهيو؟"

مون مرڪندي ورندي ڏني: "سائين، ڌڻيءَ جي سهاري پيا ٽڳون."

وري پڇيائين: "ڀلا، تنهنجي ٽريننگ ڪيئن پئي هلي؟"

مون چيو: "سڀ ٺيڪ ٺاڪ آهي." ۽ پــوءِ هيڏانهن هوڏانهن جون ڳالهيون ڇيڙي ڇڏيم.

جڏهن مون محسوس ڪيو ته هاڻي مندس ڪاوڙ ڍري ٿي ويئي آهي، تڏهن ڪيس چيم: "صاحب، هڪڙو عرض ڪٽي آيو آهيان."

چوڻ لڳو: "چئه چئه، ڇا ٿو چاهين؟"

ڪيس وڏيڪ پڪو ڪرڻ لاءِ چيم: "صاحب عرض ته بنهه معمولي آهي، ليڪن شل قبول پوي."

چوڻ لڳو: "ڪهڙي ڳالهه آهي؟ ميان تنهنجي ڳالهه ته مڃٽي پوندي."

مون اڃان به پڪائي کان ڪم وٺندي چيو: "صاحب، انين نه ٿئي جو اسان فقيرن کي ڏک رسي."

مونکي اڳ ئي خبر هئي ته مختيارڪار صاحب، پيري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

فقيري جو ڏاڍو قائل هو. ”فقير“ سڏايو ته جڻ ڪيس ڪجهي وڏو چوڻ لڳو: ”ميان چڱ پڪايون. ڪٿي ڳالهه ڪر. وعدو ته جي ڪم ڪرڻ جهڙو هوندو ته ضرور ڪندس.“

مونکي يقين ٿي ويو ته هاڻي ڪم ضرور ٿيندو، سو کيس مدعا کان واقف ڪيم.

مختيارڪار صاحب جو رنگ ٿي ڦري ويو. شايد سمجهه نه ٿي آيس ته منهنجو وسائي سان ڪهڙو تعلق. مان ته اچا لنج ڇهه ڏينهن اڳ ٿي هتي آيو هوس ۽ نون چونڊيل ميمبرن کي سکيا ڏيئي رهيو هوس. هو نڪي ته ميمبر هو ۽ نه وري اهڙو مشهور معروف ماڻهو، جنهن سان ملڻ منهنجي لاءِ باعث فخر هجي. جڏهن ڳالهه سمجهه ۾ نه آيس ته چوڻ لڳو: ”ان بدمعاش وسائي جي سفارش ڪٿي آيو آهين. مونکي ڏاڍو تپايو اٿس. سندس ڳوٺ جو وڏيرو روز ٿو شڪايت ڪري. ڪڏهن هن جي خلاف هارين کي ٿو پري ته ڪڏهن ونگار وڙي ۾ شرڪت نٿو ڪري. پڌو اٿم ته چورن، لچن ۽ لوفرن سان به لهه وچڙ اٿس. منهنجي دل ٿي چئي ته مٿس سئو ذهين جي ڪاروائي ڪريان.“

مون چيو: ”صاحب، توهان جهڙي انصاف پسند حاڪم کي هڪ پاسو پڌي، ڪو نتيجو اخذ نه ڪرڻ گهرجي. توهان وسائي کي پُڌي جيڪو فيصلو ڪندا سو وسايو به منظور ڪندو. ان جي خاطري مان توهان کي ڏياريان ٿو.“

هن پڇيو: ”تون ڪيئن ٿو اهڙي پڪ ڏين؟“

مون موقعي جو فائدو وٺندي چيو: ”توهان جهڙي انصاف ڪندڙ صاحب کي ڪير پڪ نه ڏياريندو! دانهن ڪبي اتي، جتي ان جو تدارڪ به ٿئي.“

هن ٿورو مرڪندي چيو: ”منهنجي انصاف پسندي جي ڳالهه ڇڏ. پر پلا وڏيرو به ڪوڙ ته ڪين ڳالهائيندو هوندو؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون ورائيو: ”جناب، توهان کي خبر هوندي ته هڪ وڏيرو پنهنجي مطلب حاصل ڪرڻ لاءِ ڇا نه ٿو ڪري سگهي. هن ته سنڌ جو نيلام به ڪري ڇڪو آهي! باقي اهو وڏيرو ته جري ڪين، ڇٽي ويرون وير وڌ، وانگر آهي.“ مون سندس طبيعت موافق ڳالهه ڪندي چيو: ”توهان جهڙي فرض شناس ۽ انصاف پسند مختيارڪار کي ته پتو پئجي ويو هوندو تہ اهو وڏيرو وڏو بدمعاش ۽ ڪينہ پرور انسان آهي. اصل ۾ ڪيس وسايو ٿي اهڙو ماڻهو ڏو نظر اچي، جنهن کي زرعي اصلاحات سان جيڪا زمين ملندي، تنهن جي بٽئي ان کي نه ڏيندو. ان کان علاوه وسايو ڪيس الاٽ ٿيل زمين مان به وڏيري کي حصو نه ٿو ڏئي. ان ڪري سائين جن کي ڪوڙيون سچيون ٻڌائي، ان غريب کي تنگ ڪرائي جيل ۾ وجهرائي پنهنجو بدلو وٺڻ ٿو گهري.“

ان تي مختيارڪار صاحب ڪلڻ لڳو. جهڙوڪر منهنجي ڳالهه دل سان لڳي هجيس. تنهن هوندي به منهن تي مصنوعي غصو آڻيندي چيائين: ”جي توهان نه اچو ها ته ان حرامزادي جون مينهون اوٺيون پوٺيون وڪڻي ڏنڊ جا پئسا وصول ڪيان ها. پر ڏنڊ جا پئسا ڪٿي آهن؟“

مون چيو: ”اجازت ڏيو ته ٻاهر پير فتاح ويٺو آهي. ان کي سڏي وٺان، پئسا ان وٽ آهن.“

مون محسوس ڪيو ته مختيارڪار صاحب جو مصنوعي غصو، سچي ڪاوڙ ۾ بدلجي ويو. چئي: ”انهيءَ پير به ڪٿي ٽپايو آهي. هاڻي مونکي سڌجنهن ۾ آيو ته وسايو تو وٽ ڪيئن پهتو. پر مونکي اهو ته ٻڌاءِ، اهو پير ٻلا ڪنهن جا، ڪنهن جا پئسا ڀريندو؟ مغز جاءِ تہ اٿس! جنهن جو ٽا مال ڪاهي اچون ته ٻڌو ويٺو آهي پئسا ڀرڻ. قارون جو خزانو هٿ لڳو اٿس ڇا؟“ پوءِ کهنڊي وجائي سڏ ڪيائين: ”نانڪ!“ جواب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ ڪن دير ڌي ته زور سان رڙ ڪيائين: ”اڙي نانڪ. ڪيڏانهن مري ويا آهيو....“ پريان جواب آيو: ”حاضر صاحب اچان پيو.“ پوڙهو نانڪ سهڪندو اچي پهتو. صاحب هن کي مخاطب ٿي چيو: ”اڙي پير فتاح ٻاهر ويٺو اٿيئي، کونئار گڏي ڏيئس ته وڃي ٻل ڀرائي، ۽ وسائي جڙن ميٺون ڍڪ سان ڪيرائي ڏئيس.“ پوءِ مون ڏي منهن ڪري چيائين: ”فقير صاحب، هاڻي ته خوش ٿئين!“

مون سندس ٿورا مڃيا ۽ ڪجھ دير هيڏانهن هوڏانهن جون ڳالهيون ڪري، موڪلائي پنهنجي جاءِ تي موٽي آيس.

ٿوري دير ڪان پوءِ پير ۽ ڪامريڊ وسايو به اچي پهتا. وسايي اچڻ شرط چيو: ”ڪامريڊ، هڪ عرض آهي.“ مون پرون سٽي ڪندي ڏانهنس ڏٺو ته هو وڌيڪ چوڻ لڳو: ”ڪامريڊ، منهنجي دعوت تي هل.“ مون خيال ڪيو هيءُ غريب ماڻهو هرو ڀرو پاڻ کي خرچ ۾ وجهندو سو ٽارئيندي چيم: ”ادل، تنهنجي مهرباني. اڄ ته ڪم گهڻو اٿم، ڪنهن ٻئي ڀيري ضرور اچبو.“ وسايو چوڻ لڳو ”نه ڪامريڊ نه. اها بهاني بازي ڇڏ، مون انتظام ڪيو آهي. ڪامريڊ پير کي به عرض ڪيو اٿم، جنهن قبول ڪيو آهي. هلئو پونده ۽ اچ ٿي.“ مون پير صاحب ڏانهن ڏٺو، جنهن اڪين ئي اکين ۾ دعوت قبول ڪرڻ جي التجا ڪئي. مان ڪامريڊ وسايي کي جواب ڏيان، تنهن کان اڳ پير فتاح هن کي چيو: ”ڪامريڊ تون هل. آئون گهر ٻڌائيندو ۽ ڪامريڊ کي وٺيو ٿو اچان.“ منهنجي ذهن کي جهٽڪو لڳو ۽ سوچڻ لڳس ته ڪامريڊ پير، ڪامريڊ وسايي جي دعوت کان لاءِ ايترو آتو ڇو هو؟ سندس اکين اها التجا ڇو ڪئي ته مان هرو ڀرو دعوت قبول ڪريان؟ انهن ويچارن ۾ هوس جو ڪامريڊ پير چيو: ”ڪامريڊ هل ته هلون.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اسان هلندا اچي ڪامريڊ پير جي گهر وٽ پهتاسين. مان اڳ ڪڏهن به وٽس ڪونه ويو هوس، سو ڪيترن ئي ٻارن کي ڪيس چنبڙندو ڏسي عجب به ٿيم. ٻارن جي رڙ پئي پئي: ”بابا ٻه آنا ڏي، بابا چار آنا ڏي.“ ڪامريڊ پير انهن کي پيسا به پيو ڏئي ۽ مونکي ڏسي مرڪي به پيو. نيٺ مون کانئس سوال ڪيو: ”ڪامريڊ ڪيترا ٻار اٿيئي؟“ هن ورندي ڏني: ”پهرين زال مان ڇهه ۽ پوئين مان چار.“

نيٺ اسان سڀئي سنهڙي اچي ڪامريڊ وسايي جي ڳوٺ پهتاسون. اهو هڪ ننڍڙو ڳوٺڙو هو، جنهن ۾ پڪي جاءِ ته ڪا ايڪڙ ٻيڪڙ هئي، باقي وڏن اڪثر سان لوڙهن اندر ڇنا ۽ تنهن ڪافي هئا. گهٽين ڏنگيون ڦڏيون ۽ ور وڪڙ. اهڙين گهٽين جا چڪر هڻندا اچي ڪامريڊ وسايي جي گهر پهتاسون ته ڪامريڊ پير زور سان ڪامريڊ وسايا، ڪامريڊ وسايا ڪري سڏ ڪيو.

ڪن بعد، هڪ نوجوان عورت منهن ڪڍيو ۽ ڪامريڊ کي سڃاڻي چوڻ لڳي: ”ڪامريڊ اندر اچو، بابو ٿورو ٻاهر ويو آهي. چئي ويو هو ته جلد موٽي ايندو.“

وسائي جي گهر اندر اسين لوڙهو ٽپي گهڙياسين. عام هارين جي گهر وانگر هڪ ڪشاده ميدان تي قبضو ڪري چوگرد لوڙهو ڏياري ڇڏيو هئائين. وچ ۾ هڪ ڇنو ۽ تنهنجي پر ۾ هڪ منهن ٺهيل هو. جنهن ۾ ڪامريڊ وسايو ۽ سندس ٻار ٻچا رهندا هئا ۽ ٺهن ۾ مال ٻڌندا هئا.

اونهاري جا ڏينهن هئا ۽ سج به اچي لهڻ هاريڪو ٿيو هو، تنهن ڪري ان ڪشادي اڱڻ جي هڪ پاسي ٿورو ڇٽڪار ڪري ٽن ڪٽن تي ڏاڍيون خوبصورت رليون وڇايل هيون. اسان کي وٺي وڃي انهن ڪٽن تي ويهاريو ويو. انهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪان ٿورو پري ٽي چار پيون به ڪٿون رکيون هيون، جن تي ڪامريڊ وسايو ۽ سندس ڪتب ڪي سمهيو هو.

عام حالتن ۾ ته شايد اهڙن موقعن تي اسانکي لوڙهي ڪان ٻاهر سمهڻو پوي ها، پر ڪامريڊ وسايو نون خيالن جو ماڻهو هو، تنهن ڪري پردي جي سخت خلاف هو. هونئن به اسان وٽ عام هارين جي معاشي حالت اهڙي آهي جو سندس گهر ۾ سخت پردي ڪرڻ جو سوال ئي نٿو اٿي. اڪثر ڪري ڪم ڪار ۾ پنهنجن مردن سان گڏ هڪ ٻئي ۾ ٻن ڪمن سانگي، ٻهراڙيءَ جون عورتون، پنهن ٻارن ڏانهن اچن وڃن پيون. ساڳي حالت ڪامريڊ وسائي جي به هئي. پيو ته اسانجي حيثيت به ڪامريڊ وسائي ڪان ڪجهه مٿيري هئي تنهنڪري مناسب ڄاتو هونداٿين ته اسين وٽس پنهنجن وانگر سندس ٻچن سان گڏ وڃي رهون.

ٿوري دير بعد ساڳي جوان عورت اسان لاءِ چانهن تيار ڪري آئي. رنگ جي سانوري پر هئي ڏاڍي خوبصورت. ميانڊا نڪ ۽ وڏندڙ. اکيون سهڻيون ۽ ڪجليون، ٻنهه تير هلائيندڙ. جوانيءَ جو رنگ سڄي جسم تي غالب ۽ انگ انگ مان نمايان. هلي ٿي ته هر وک وڏي مستيءَ ۽ موج سان ٿي ڪنيائين. ائين ٿي لڳو چڻ جيڪو سامهون ايندس تنهن کي لتاڙيندي چيپائيندي ويندي!

ٻهريون ڪوپ ڪٽي ڪامريڊ پير ڏانهن وڌي ته ان چيس: ”حليم، ٻهريائين مهمان کي ته ڏي.“ ۽ هن رخ ڦيرائي ڪوپ سونڌانهن وڌايو. ڪامريڊ پير وري چيس: ”تو ته ڪامريڊ کي ڪيڪاريو به ڪونه. مان ته ٽيس توهانجو پنهنجو، پر نئين مهمان جي ته آجيان ڪرين ها.“ مون محسوس ڪيو ته ڪن لاءِ سندس سانورو رنگ فطري شرم ڪان ڳوڙهو ناسي ٿي ويو. پوءِ مرڪندي وراڻيائين: ”ڪامريڊ ڀلي ڪري آيا.“ مون کي ائين لڳو ته فليش ڪيمرا جو بلب هو جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پري منهنجي ذهن جي پليٽ تي هڪ اڻ مٽجندڙ عڪس ڇڏي ويو. ڪلندڙ ا ڪيون، مرڪندڙ منهن، نڙندڙ ڏندن جي اڇي لڙهي، ڳلن ۾ اڻ لکا ڪُـب ۽ لازوال سانوري سونهن!

هن پوءِ ڪامريڊ پير کي چانهه ڏني. مون ايترو سو محسوس ڪيو تہ چانهه جي انهيءَ ڏي وٺ ۾ معمول کان ڪجهه وڌيڪ وقت لڳو ۽ هٿن جو هڪ اڻلکو ڇُهاءُ بہ ٿيو!

هن جي وڃڻ بعد مون ڪامريڊ پير ڏانهن ڏٺو. جنهن منهنجو مطلب سمجهندي چيو: ”ڪامريڊ وسايي جي وڏي نياڻي آهي.“

اسان چانهه ٿي ويٺي پيتي جو ڪامريڊ وسايو بہ اچي ويو. پري کان ئي، ڪامريڊ ٻيئي آيا، پلي آيا، ڪندو آيو. همراهہ ڪپڙن ۾ نہ پيو ماپي. مهمان اچڻ جي ايتري خوشي شايد ڪن ٿورن کي ٿئي!

ماني بعد اچي ڪچهري شروع ٿي، جنهن جو موضوع، ڦرندو گهرندو اچي اخلاق تي پيئو. ڪامريڊ پير چوڻ لڳو: ”اسانوٽ اخلاق نالي تہ ڪا شيءِ رهي ڪانهي. اسان جو اڳواڻ، ڪامورو، وڪيل، هاري ناري، مزدور ڪير آهي جو ايمانداريءَ ۽ سچائيءَ سان ٿو ڪم ڪري، سڀڪو ڪم چور، بي ايمان ۽ آرام پسند بڻجي پيو آهي.“

مون چيو: ”ڪامريڊ تون تہ اڄ بورزوا اڳواڻن واريون ڳالهيون پيو ڪرين، اسانجو هاري ۽ مزدور تہ مظلوم آهي.“

اهو ٻـڌي ڪامريڊ پير وڌيڪ جوش ۾ اچي ويو، چئي: ”ڪامريڊ، توکي ڪهڙي خبر! مون ويهہ سال هارين جي تحريڪ ۾ ڪم ڪيو آهي. ٻنهہ نڪما آهن، اول تہ زمين تي محنت نہ ڪندا، هن ملڪ ۾ جي هاري محنت ڪري تہ الائي ڇا ٿي پوي. پر ڪيس بد معاشي، چوري، لچائي ۽ پراوا گهر ٽُپڻ کان فرصت ٿي ڪٿي آهي؟“ مون پڇيو تہ: ”ڪامريڊ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اها پوئين ڳالهہ مون نہ سمجهي.“ چوڻ لڳو : ”تنهنجو ڏوهہ بہ ڪونهي، ڇاڪاڻ تہ تنهنجو واسطو انهن سان نہ پيو آهي. جنهن هاريءَ جي ڳالهہ ڪر تہ پنهنجن پن ڇٽن ساهيڙين ۽ يارن جا نالا ڳڻائي وٺي سٽي چڙهندو. ڪو ڪنٿي تہ ڪو ڪٿي لڳو پيو آهي. جيڪي اهڙا ڪم ڪندا، سي محنت ڪيئن ڪندا.“ مون چيو تہ: ”ڪامريڊ اسانجي مظلوم هاريءَ تي توڪي اهڙا الزام هڻڻ نہ جڳائين.“ ان تي ڪامريڊ پير صفا ڳاڙهو ٿي ويو، چئي: ”آئون ٿو الزام هڻان؟ ڪامريڊ وسايا تون چئہ، مون سچ چيو يا ڪوڙ.“ ڪامريڊ وسايي وراڻيو: ”ڪامريڊ اهو سچ آهي. اسانجي تحريڪ جي ناڪاميءَ جا وڏا سبب اهي آهن، جيڪي ڪامريڊ پير ٻڌايا.“ مون ڪٿي بس ڪئي.

ڪجهہ دير خاموشي رهي. نيٺ خاموشي ٽوڙيندي چيم: ”ڪامريڊ پوءِ ان جو علاج ڪهڙو؟“. ”انجو علاج؟“ ڪامريڊ پير سوال ڪندي جواب ڏنو: ”ها علاج آهي، علاج اهو آهي تہ جيڪو بہ اهڙي بد اخلاقي ڪري انکي سخت سزا ڏجي.“ مان ڪامريڊ پير جي عظمت جو تہ هونئن بہ قائل هوس، پر اڄوڪين ڳالهين منهنجي دل ۾ سندس عـزت ۽ عظمت ويتر وڌائي ڇڏي.

اسان الائي ڪيتري دير تائين ڳالهيون ڪندا رهياسون. آخر مونکي اوٻاسيون اچڻ شروع ٿيون. اهـو ڏسـي ڪامريڊ وسايي اٿندي چيو: ”ڪامريڊو هاڻي توهان آرام ڪريو، اول خير، صبوح جو وري ملنداسون.“ ۽ اٿي وڃي پريان پنهنجي کٽ تي ستو.

ان ڪان پوءِ ڪن پل ۾ مـونکي بہ ننڊ اچي ويئي. مان ننڊ ۾ پالوٽ ۾ هوس تہ ڪو هلڪو آواز محسوس ٿيو، ڪو معمولي کڙڪو ٿيو. منهنجو ذهن سجاڳ ٿيو پـر اک اجا نہ پٽي کلي. پر زور ڪري کوليم ۽ حواسن کي هوشيار ڪيم.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ان مهل رات جو نيون پهر هو، چنڊ اڙي چڪو هو،
چانديءَ جهڙي چادر چوڏاري وڇائجي ويئي هئي، هوا ٿڏيري
ٿي چڪي هئي، خاموشيءَ جو راج هو، جنهن ۾ ڪامريڊ
وساڻي جي گونگهرن پئي خلل وڌو. پر اهو آواز! اهو آواز ڇا
جو هو؟ ڇا منهنجن ڪنن مون کي ڌوڪو ڏنو هو؟ شايد ائين
ني هو! مون اکيون بند ڪري سمهڻ جي ڪوشش ڪئي پر
ڏارئي گهر ۾ آواز ٻڌڻ خوف محسوس ٿيو هنرم سو ننڊ
کتان ٿي اُٿي. خيال ڪيم ته ڪامريڊ پير کي اٺاريان، پر
هو ويچارو ته پاڻ رات دير سان ستو هو. جي ڪجهه نه ملي
ها ته اجايو ڪلون ٿيم ها. اهي سوداءَ پڇائي پير کي اٿارڻ
جو خيال لاهي ڇڏيم ۽ ننڊ اچڻ جو انتظار ڪرڻ لڳس. پر
ننڊ ڪٿي؟ خالي اکيون ٻرنيل باقي ذهن سجاڳ ۽ ڪن آواز
ٻڌڻ لاءِ آتا!

هلڪو سرهٽ مون وري به ٻڌو. ائين پئي لڳو ته ڄڻ
ڪي پريان سس پس ڪري رهيا هجن! مونکي خوف وراڻي
ويو. الائي ڪير هئا؟ شايد چور هئا! يا ڪامريڊ وساڻي جا
ڪي دشمن. تحريڪ ۾ هئڻ ڪري اوسي پاسي جا زميندار ته
وساڻي کان ناراض رهندا هوندا. ڇا انهن تسه ڪي ماڻهو نه
موڪليا آهن؟ وري خيال ڪيم ته ڪامريڊ پير کي سجاڳ
ڪري خبردار ڪريان. پر خوف وچان جسم ۾ ايتري طاقت به
نه رهي هئي جو پاسو ورايان. زبان خشڪ ٿي وئي هيم، آواز
ڪڍڻ جي ڪوشش به ڪيم ته ٻه، نه نڪتو. پيشانيءَ تي
پگهر جون بوندون اچي ويون، خوف مونکي بنهه نستو ڪري
وڌو. هاڻي صرف اکيون ڦاٽل ۽ ڪن آواز ٻڌندڙ هئا، پيو
منهنجو سارو وجود ڄڻ هوئي ڪونه!

آواز هاڻي ٿورو وڌيرڙو ٿي ويو ۽ جيئن ٻوءِ وڌندو ٿي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويو. ائين پٺي لڳو تہ ڄڻ ڪو اسانجين ڪنن ڏانهن اچي رهيو هجي.

منهنجي حالت ويتر خراب ٿي ويئي. خوف ۽ ڊپ ڪان سارو جسم پٺي ڏڪيم، ذهن مائوف ٿي ويو هوم، سڀ اچي ڪنن تائين محدود ٿيون هيون! ٻيو بس.

نيٺ همت ڪري ٿوري اک ٿيڏي ڪري ڏٺم تہ چانڊوڪيءَ ۾ بہ ٻاڇولا ان لکي چال هلندا، لڏندا لمندا اسان جي ڪنن ڏانهن اچي رهيا هئا.

"يا الاهي خيرا منهنجا رب پناهہ!!" ڊپ ۾ الله سائين ياد اچي ويو، وٺي درود شريف ۽ ڪلمہ پڙهڻ شروع ڪيم، دل ئي دل ۾ سوين پير فقير ڪٺي ڪنا ڪيم. ٿورو سڪون نصيب ٿيو ۽ ڏڪڻي جهڙي ٿي، حواس بجا اچڻ لڳا.

ايتري ۾ ٻاڇولا بہ اچي ڪامريڊ پير جي کٽ جي مٿان بيٺا. چئبو تہ اهي ڪامريڊ پير جا دشمن آهن، ان کي مارڻ آيا آهن. ائين نہ ٿيندو! هرگز نہ!! منهنجا حواس بجا اچي ويا هئا، خوف بلڪل ختم ٿي ويو هو، هڪ زوردار چيخ منهنجي اندر ڪان هلندي اچي منهنجي چپن تائين پهتي، جو ٻاڇولن جي ڳالهائڻ ٻڌي اها منهنجي چپن تي ڄمي ويئي!

هڪ ٻاڇولي ٻئي کي ٻاڪر ۾ ٻڪوڙيندي چيو: "مٺڙي! اها تہ معمولي رقم هئي، تنهنجي لاءِ تہ سر ڪهورڻ لاءِ بہ تيار آهيان." ڪامريڊ پير جو آواز هوا

ٻئي ٻاڇولي آهستي آهستي پاڻ ڇڏائيندي چيو: "چريو ٿيو آهين ڇا؟ اهڙي بڪ؟ اجان بہ پيٽ نہ ڀريو اٿيئي! ڇڏ تہ صاحب نہ جاڳي پوي." ۽ اهو آواز ڪامريڊ وساٻي جي ڪنواري ڌيءَ حليمہ جو هوا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حليم بروهي

عورت ۽ سماج

عورت ۽ سماج تي گهڻو ئي لکيو آهي، سو مان به ڇو نه لکان؟ مون کهڙو ڏوهه ڪيو آهي سماج يا عورت جو، جو مان سماج ۽ عورت تي نه لکان؟ ۽ مون سماج يا عورت جي ڪا ڀلي ماري آهي جو مان سماج ۽ عورت تي نه لکان؟ هي ئي سوال ڪي ورهيه منهنجو ذهن جهنجهوڙيندا رهيا، ۽ آخر جڏهن مونکي خاطري ٿي ته مون سماج يا عورت جي ڪا به ڀلي نه ماري آهي، تڏهن مون هي ڪتابڙو لکڻ جو فيصلو ڪيو ۽، الحمد الله، اڄ مان فخر سان هي ڪتابڙو پنهنجين منهنجين ڀينرن ۽ سماج جي قدمن ۾ رکان ٿو.

هي ڪتابڙو دراصل تحقيقاتي تجربن جو نچوڙ آهي. پڙهندڙ پاڻ اندازو ڪندو ته مون نه عورت جو پاسو ورتو آهي پر نه سماج سان ڪا زيادتي ڪئي آهي. سماج ۽ عورت جا پاڻ ۾ تعلقات عالم آشڪار آهن جو رستن ۽ چوواٽن تي به اڪثر عورت جا چنبا سماج جي لڙڳوٽ ۾ کتل هوندا آهن ۽ ٽرئفڪ جام ٿيل هوندي آهي، پر تنهن سان سائنسي تحقيقات جو ڪهڙو واسطو؟ سائنسي تحقيقات ۽ تحقيقاتي تجربن جو بڻ بنياد اهي ٺوس حقيقتون آهن جو لڪ اڏر اهي وڃندو آهي. اهوئي سبب آهي جو هي ڪتابڙو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڀڙهندڙ پيڙهن ۽ سماج کي هن ڪتابڙي مان لڪ جي مخالفت جي بوءِ ايندي. تنهنڪري پيڙهن ۽ سماج کي عرض آهي ته هي ڪتابڙو پڙهڻ وقت پنهنجو لڪ ڪپڙي يا اڳڙي سان ڍڪي ڇڏين.

فقط رب ئو جالي ته ڪير ڏوهاري آهي ۽ ڪير ٺردوش آهي. سو مون هن ڪتابڙي ۾ ڀاڱي کي جج نه بڻايو آهي ۽ آخري فيصلو پڙهندڙ تي ڇڏيو آهي ته زال کان ٻچي عورت جي ڀاسي ٿئي يا ماءُ کان ٻچي سماج جي ڀاسي ٿئي. هوڻئن هن ديباچي جو ڪوبه واسطو هن ڪتابڙي سان ناهي. ٻاقي ماءُ جي ڀاسي ٽيرڻ سان ٻي شادي به ٿي سگهي ٿي. زال جي ڀاسي ٽيرڻ سان ٻي شادي جا چانس ختم ٿيو وڃن، جيڪو سراسر ظلم آهي هن حقير ۽ خطير ديباچي مان هي تحقيقاتي ڪتابڙو شروع ڪريان ٿو. بسم الله ۽ في امان الله.

ٻر ٻهرين هڪ ڳالهه. هي ڪتابڙو لکندي منهنجو ايترو ته گهٽو واسطو عورتن ۽ سماج سان رهيو، خاص ڪري سماج سان، جو ڪتابڙو لکندي مان ڀالڪي ڪڏهن ادو ته ڪڏهن ادي سمجهندو رهيو آهيان. عورتن کي دوش ڏيڻ اجايو آهي جو هوته هولئن به ٻرواهه نه ڪنديون، سو منهنجو خيال آهي ته سڄو ڏوهه سماج جو آهي جنهنکي ادي ۽ پيڙهن چوندي مان ڀاڱ به ادي ۽ پيڙهن لڳي ويو آهيان. هاڻ ماشا الله.

ٻر ٻهرين هڪ ٻي ڳالهه. هن ڪتابڙي جو نالو هڪ وڏو مسئلو هو. مسئلو هي هو ته نالو سماج ۽ عورت هجي، يا عورت ۽ سماج. سو مون سوچيو ته سماج ۾ عورت نالو رکان، ٻر ٻوءِ سوچيم ته عورت ۾ سماج ڇو نه رکان. آخر نهي چارئي نالا چئن ڇڏڪيس تي لکي ڏوهلي ۾ ولڙ ۽ اکيون ٻوٽي ٻوٽي هڪڙي چٽڪي ڪڍيم، جنهن تي لکيل هو عورت ۽

سماج. انهن بنهي منهنجو مسئلو حل ٿيو. آمين.

— حليم بروهي.

سماج ۽ عورت

(ڪي بنيادي حقيقتون)

عورتون سماج جو اهم جزو آهن. جنهن سماج ۾ عورت نه هوندي تنهن ۾ مات هوندي.

عورت کان سواءِ سماج لولو، لنگڙو ۽ انڌو آهي.

عورتن کي گهرجي ته گهڻي تعداد ۾ سماج ۾ داخل ٿي سماج کي زور وٺائين.

سماج ۽ سس، ساڪي هراپائي جا به نالا آهن. سماج ازل کان ظالم آهي.

نياڻيون سماج کان ٻاهر هونديون به سماج ۾ دخل اندازي ڪنديون رهنديون آهن. نياڻين جو خيال آهي ته هو به سماج جو حصو آهن، ۽ سماج سڀ ڪجهه سمجهي ٿو. لوهار جا سڄ ڏنگ، سماج جو هڪڙو ڏنگ. نياڻين کي گهرجي ته پنهنجي چنگهه سماج جي معاملي ۾ نه اڙائين.

گذريل ڪجهه سالن ۾ عورتن جا ترقي ڪئي آهي تنهن سماج کي منجهائي ڇڏيو آهي. سماج گهٻرائجي وائڙو ٿي ويو آهي. هي قدرت جو قانون آهي. سماج ۾ برداشت جو مادو ڪجهه وڌيڪ هئڻ گهرجي.

عورت کي سماج کان ٻچڻ نه گهرجي. سماج به انسان جوڙو انسان آهي.

جتي عورت آهي اتي سماج آهي، ۽ جتي سماج آهي اتي عورت آهي. سو سماج سان وٺل آهي.

تعليم نسوان

تعليم نسوان تعليم جو هڪ خاص قسم آهي جيڪو عورتون وابرائينديون آهن. مرد هن معاملي ۾ عورتن کان گهڻو

ٿيندي آهي، جنهنڪري مرد اها ٿا گهرن جو ان جي ان ۾ فرق آهي. جيڪڏهن مردن تعليم نسوان حاصل نه ڪئي ته جلد نيست و نابود ٿي ويندا.

تعليم حاصل ڪرڻ ڪارپوريشن جيڪو هتي عورتون پنهنجي تعليم جو ڪنديون آهن تنهنڪري به تعليم نسوان ڇٽيو آهي. تعليم نسوان جو بهترين مظاهرو شاهين مرادين ۾ ٿيندو آهي. لپ اسٽڪ، روج، ۽ پائوڊر تعليم نسوان جو اهم جزو هئا، هر هالڪي تعليم نسوان ۾ پنهنجو مقام وڃائي ويٺا آهن. تعليم نسوان ۾ آءِ لڪشنز ۽ آءِ بروز جو پنهنجو مقام آهي. تعليم نسوان سان آراسته عورت سماج ۾ ٻري ڪان پڌري هوندي آهي.

عورت آفيس ۾

هزار سال اڳ عورت جو مرڻ مقام ۽ ٻرط ٻڌيل رڌلو هو، پر اڄ جي عورت آفيسر ٻنجي وڏا وڏا ادارا هلائي رهي آهي، ۽ اهڙيءَ ڪاميابيءَ سان جو مرد به حيران آهن. خاص ڪري سندن پنهنجا مرد ته منجهوي پئي پيا آهن ته پنهنجو ڪم ڪار ڪن يا پنهنجن زالن لاءِ پرانٽ ۽ تقريرون لکن. پر اهڙين ننڍين ۽ خصيص ڳالهين سان اڄ جي عورت دل شڪسته نه ٿي آهي.

سائنس جي ميدان ۾

دنيا جون وڏيون ايجادون جيڪي سائنسدان عورتن ڪيون آهن، سي آهن، ائٽم بم، هئڊروجن بم، ليوٽران بم، ۽ فرارو، ۽ هي سڀئي شيون سائنسدان عورتن پنهنجن مردن جي مدد ڪان سواءِ ايجاد ڪيون. هي فقط اتفاق آهي ته سائنس جي تاريخ ۾ فقط هڪ عورت مئڊم ڪيوري جو نالو آهي جنهن ريڊيم ڳولهيو هو، ۽ هي به فقط اتفاق هو ته سندس مڙس به ساڳي ليبارٽري ۾ ئي سائنسدان هو.

سنڌي ثقافت ۾
عورت جي حيثيت

سنڌ الاجي جي تحقيقاتي شعبي مطابق ”سنڌي ثقافت ۾ عورت جي حيثيت سدائين بلند ۽ مقدس رهي آهي. جتي ٻه ڪا عورت نظر ايندي آهي ته والهڙو وات وساري مقدس نظرن سان ڪيس تيستائين گهوري ڏسندا رهندا آهن جيستائين يا عورت غائب ٿئي، يا دفع ٿئي، يا غرق ٿئي، يا سنڌن ٻنهنجا منهن اڳيان ايندڙ ٽانگي يا ماڻهوءَ ۾ ٽڪا نه پون“. ٻئي سنڌي ادبي بورڊ جي تحقيقاتي شعبي مطابق ”سنڌي ثقافت ۾ عورت جي حيثيت بلند ۽ مقدس فقط ان ڪري آهي جو جي ڇڙن ٿا ته بلند ۽ مقدس ناهي ته چادر ڇيون ڪڍن. پر جي فقط چادر ڪڍن ته به نيڪ آهي پر مصيبت هي آهي چادر ڪڍيو هٿيو ڪيل. پر جي فقط چادر ڪڍي هٿيو ڪيل ته به نيڪ آهي پر مصيبت هي آهي ته وري چون ٿيون ته چادر ڪڍي ڏي. چادر ته ڪڍي به ڏيون پر مصيبت هي آهي ته وري هٿيو ڪيل“.

سنڌ عجائب گهر جي ڊائريڪٽر چاڻ ٻنهنجي تحقيقاتي مضمون ۾ لکيو آهي ته ”ٻه هزار سال قبل از مسيح جي زماني جي هڪڙي زناني هڏائو ٻيري هڪڙي ڏينهن اهڙي زوردار لپاٽ هڪڙي مرداني هڏائو ٻيري کي هڻي جو لپاٽ جو نڪاءُ عجائب گهر جي آئيس ۾ ڪلارڪن ٻه ٻڌو ۽ ڪلاڪ ڪالهوءِ اهي ٻئي هڏائو ٻيرا وري هالئيم ڪير ڪنڌ ٿيو وينا هئا“. ڊائريڪٽر صاحب چاڻ ٻنهنجا تاثرات قلمبند ڪندي لکي ٿو ته ”صاف ظاهر هو ته اهي ٻه هڏائو ٻيرا قديم زماني ۾ هالئيم زال مڙس هئا جو اهو لڪاءُ ڏسي مون کي چل ائين محسوس ڪيو ته جيئن مان ٻنهنجن ۾ هجان!“ ٻوءِ ڊائريڪٽر صاحب شايد گهران صلاح مشورو وٺڻ ڪالهوءِ لکي ٿو ته ”اهي ٻه هڏائو ٻيرا قديم زماني ۾ يقينن چاڻ ۾ زال مڙس هئا جنهن مان وڏيڪ ثابت ٿو ٿئي ته سنڌي معاشري ۾ هزارين سال اڳ به عورت جي حيثيت اڄ والگي ئي بلند ۽ مقدس هئي“.

سو اديون، اهي ته ليا سنڌ جي ٻن عظيم ۽ قديم اداري سنڌالاجي، سنڌي ادبي بورڊ ۽ سنڌ عجائب گهر جا نوس تحقيقاتي رايا. هاڻ ڏسون ته اسانجي پنهنجي لنڊڻ جهڙي پياري سماج جي تنظيم سنڌ گريجوئيٽس ايسوسيئيشن جي اسان پيغن بابت ڇا راءِ آهي. هن سدا بهار تنظيم جي پنهنجي صد نامي روشني سنهري اکرن ۾ لکيل آهي ته

”جيڪڏهن سنڌي ثقافت کي ائين غور سان ڏسبو جيئن نڌيڙا پار ننڍڙ ڏسندا آهن، ته معلوم ٿيندو ته جڏهن سنڌي ثقافت وجود ۾ آئي تڏهن عورت ان ۾ اهڙي ننڍڙ جيان موجود هئي، ۽ پوءِ جيئن جيئن سنڌي ثقافت وڌي ٿيندي وئي، تيئن تيئن عورت به ننڍڙ جيان وڌي ٿيندي وئي، ۽ آخر اهڙو به ڏينهن آيو جڏهن عورت ننڍڙ وانگي ثقافت کان به وڌي ٿي وئي ۽ ثقافت ننڍڙ جهڙي شڪل ڪري ويهي رهي، ۽ هي سڀ لماچوڪڙي جو نتيجو هي نڪتو جو سنڌي عورت ڪجهه پنهنجي لٽڙت سان، ڪجهه پنهنجي حليمت سان، ۽ گهڻو ڪري پنهنجي داداگيري سان سنڌي ثقافت ۾ اهڙي حيثيت وٺي وئي آهي جهڙي ٻارن جي نظرن ۾ لنڊڻ جي آهي“. پوءِ ساڳئي صدنامي ۾ اڳتي لکيل آهي ته ”هر جي عورت کي ائين غورسان ڏسبو جيئن نڌيڙا ٻار ننڍڙ کي ڏسندا آهن، ته هڪدم احساس ٿيندو ته سنڌي ثقافت ۾ عورت جي صحيح ۽ اصلي حيثيت هڪڙي اهڙي نهايت بلند ۽ مقدس ننڍڙ جهڙي آهي جنهنکي سنڌي ثقافت ائين غور سان ڏسندي آهي جيئن لنڊيڙا ٻار ننڍڙ ڏسندا آهن“.

سو پيغن، سبق حاصل ٿيو ته سنڌي ثقافت ۾ عورت جي حيثيت تامي ۽ ٻئر جي زماني ۾ به نهايت بلند ۽ مقدس هئي. سو اديون ان بلند حيثيت جوئي نتيجو آهي جو هاڻ فلم گئلري ۾ ويهي ڏسنديون آهيون ۽ ان مقدس حيثيت جو ئي نتيجو آهي جو هاڻ پنهنجن مڙس سان سنڌڻ مائرن وارو ورتاءُ ڪنديون آهن، يا اهي وري ثابتيون آهن پنهنجي بلند ۽ مقدس حيثيت جون؟

حيدرآباد جي معاشري ۾ عورت جو مقام

حيدرآباد شهر جي معاشري ۾ عورت جا دراصل ٻه وڏا مقام آهن— هڪڙو مقام ٽنڊي يوسف واري رستي تي آهي جنهنکي ٽنڊي يوسف وارو قبرستان به چئبو آهي، ۽ ٻيو مقام جيمخاني يا هل ٽاپ سئنيما جي پاسي واري لاهيءَ ڪالپوءِ لطيف آباد واري رستي تي ريلوي ڦاٽڪ کان ٿورين آهي جنهنکي صدر وارو قبرستان يا اميدن پريو قبرستان به چئبو آهي ڇو ته جنهن به عورت کي هن قبرستان ۾ دفنائبو آهي تنهن عورت جو مرد پنهنجي اها آخري اميد پوري ٿيندي ڏسي خوشيءَ ۾ جهومر هڻي نچندو آهي.

علامن (گهڻا علامه)، علمن (گهڻا علماء)، ۽ الائن (گهڻا ڊاڪٽر الانا) جي ڪتابن ۾ لکيل آهي ته حيدرآباد جي معاشري ۾ عورت جو مقام نه صرف عظيم آهي بلڪ بلند به آهي، پر حقيقت هي آهي ته مٿي ڄاڻايل ٻه وڏا مقام ورهن کان سيم ۽ ٿور جو شڪار ٿي وڃڻ لاءِ ٿي چڪا آهن جتي عورتن کي دفنائڻ بدران پورڻ آهي ۽ ٿوءِ خوش ٿيو آهي ته دفنائي آيا آهيون ڇو ته عورتن کي هرگز به پورڻ ٿي گهرجي. عورتن کي جيڪڏهن سندن جيئري ئي پورجي ها، ته جهڳڙو هڪڙو نه هجو!

سٽينڊ اٽي

ٽي وي تي ان جا اشتهار ڏيال سان ڏسي ڪنهن سٺي اُن جا چار گولا ڪنهن اولاد هڙ يا ٻاڙس هڙ قسم جي دڪان تان خريد ڪجن ۽ ٻه سڀاڻي ٻه ساڳئي دڪان تان يا پاسي واري دڪان تان وٺجن ته جيئن پاسي واري دڪان

جي خبر به نه پوي ته هلي پيو يا اتي ئي بيٺو آهي. جي ڏسجي ته دڪان هلي پيو ته هڪدم ٽپ ڏيئي دڪان تان لهي وڃجي ته متان پري نه هليو وڃجي. پوءِ هڪ سرائيءَ ۾ انجي هڪڙي گولي جو سرو ٻڌي الهيءَ ڳنڍ مان ٻي سرائي لنگهائي ٽڪڙو ٽڪڙو ڪالهائڻ لڳجي. جيترو ٽڪڙو ڪٽو ڪالهائبو اوترو ئي ٽڪڙو سٽيٽر ٺهندو. جي ڪالهائڻ ۾ عقل جو ذرو به دخل ڪيو ته سٽيٽر جو خانو خراب ٿي ويندو. اهو ئي سبب آهي اديون جو مرد سوئيٽر نه اڻي سگهندا آهن. مڙا ماريا هر ڪالهه ۾ عقل کان ڪم وٺندا آهن، سو سٽيٽر جي معاملي ۾ اسانجا محتاج آهن.

دراصل اسان عورتن جي فزيالاجي ڪجهه اهڙي قسم جي آهي جو اسانجي واٽ جو سڌو تعلق اسانجي آڱرين سان آهي، جنهنڪري جيترو ٽڪڙو ۽ ڪٽو ڪالهائينديون آهيون اوترو ئي ٽڪڙو پنهنجون آڱريون هلنديون آهن جن ۾ جي سٽيٽر ناهڻ جون سرايون هونديون ته سوئيٽر پالمراد آٽوميٽيڪلي خود بخود ٽڪڙو ٺهندو هلندو ۽ ماڻڪي هوش تڏهن ايندو آهي جڏهن پنهنجو ڪالهائڻ اٽڪڻ لڳندو آهي جو اُن جو گولو ختم ٿي ويو هوندو آهي. پوءِ ماڻ پيو گولو سرائيءَ سان ڳنڍي وري ڪالهائڻ شروع ڪنديون آهيون ۽ آخر جڏهن ڇهون گولو ختم ٿيندو آهي تڏهن سوئيٽر تيار ٿي ويندو آهي. هڪڙي جن ماڻ عورتن کي سوئيٽر اڻيندي ڏٺو ۽ منجهي پيو ته هي عورتون آهن يا جن آهن!

بلائوزر ڊاگڻ

(عورتن جو جسماني ڪرتب)

ساڙهيءَ سان بلائوز پائبو آهي جيڪو اڳيان بلڪل بند هوندو آهي ۽ پٺي وٽ پاسي زپ سان بند ڪبو آهي. پائڻ جو

طريقو هي آهي ته ٻئي ڀيڻون بلائوز ۾ وجهي پنهنجي مڙس کي ڇڏيو آهي هاڻ ٻنهي ڀيڻين زپ چاڙهي بلائوز بند ڪري ڇڏي. هر اهو شادي جي شروعاتي ڏينهن ۾ ٿيندو آهي. پوءِ اسان جا مڙس جڏهن تجربيڪار ٿي ويندا آهن تڏهن ٻالڪي ڪين ڇوڙڻ جي تڪليف به نه ڪرڻي پوندي آهي. مڙا مارِيا گندا ڪنا ڪڪ، ڄهڙا ڄيب، ڪيئن اڏيون؟ هاڻ فقط بلائوز پائي پنهنجي مڙس کي پٺي ڏيئي بيهي رهون آهيون ته مڙس هڪدم بلائوز جا سرا ڇڪي وٺي ملائي زپ الڪائي حيرت انگيز ماهرانه طريقي سان هڪ سٽ ۾ زپ مٿي ڪري زال جي ڪياڙي تائين پهچائي اتي ٽاڪي ۾ ڪنڊو اٽڪائي ائين خوش ٿيندو آهي جيئن ماڻس جو نڪاح پڙهيو هجيس اهو ڪٿان جو.

جديد دور ۾ جتي مرد ايتري ترقي ڪري ويو آهي جو پنهنجي زال جي بلائوزن جي هر هڪ قسم جي زپ بند ڪري سگهي ٿو، اتي هاڻ عورتن به ايتري ترقي ضرور ڪئي آهي جو شادي فقط پنهنجا بلائوز بند ڪرائڻ لاءِ ڪنديون آهيون. هڪڙي ساهيڙيءَ پنهنجي ساهيڙيءَ کي چيو ته ”مون وٽ هڪڙو اهڙو بلائوز آهي جنهنجي زپ منهنجي مڙس کان زور آهي سو سوچيان ٿي ته مڙس بدلايان.“ هڪڙي ساهيڙيءَ ٻيءَ کي ٻڌايو ته ”مڙس بدلايو ٿم جو بلائوزن جون زپون بدلايون ٿم.“ پوءِ هڪڙي ساهيڙي ٽئين ساهيڙيءَ کان پڇيو ته ”مڙس جو بدلايو ٿم، سو ڇا بلائوزن جون زپون به بدلائينديون هونديم؟“

سچ آهي اديون ته هي دنيا عجيب گورک ڌنڌو آهي جو فقط مڙس ٿيون بدلايون ته مرڪو بلائوزن جون زپون به بدلائينديون ٿيون ٿيون. وڃون روزو بخشائڻ ته نماز ڳلي پوي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻار ڀيڻر چاهيون ٿيون ته گهر کي جنت بنائڻ لاءِ ضروري آهي ته گهر کي مرد مٽي لاءِ جهنم بنايو وڃي. سو اديون اهو ته ڏسون گهر کي مٽي مارڻ لاءِ جهنم ڪيئن بنائجي. سچ پچ اديون هي اهڙو فن آهي جنهن تي جيڪڏهن ٻار ڀيڻرن کي چڱي ڪمانڊ هجي ته ٻار آخر تائين توهان ڏيئي کلنديون رهنديون ۽ مرد مٽا چريا ٿي مٿي جا وار پٽيندا واڪا ڪندا گهر ڇڏي ڀڄي ويندا.

جي مڙس مُٿو سگريٽ جو عادي آهي ته گهر ۾ جتي به مٿو ماريو ڇپ اچان سگريٽ دکائي مس ته انگٺري کڻي سندس اٿرو ويهو رکجي جو مٿو چٽو لڳي. جي مٿو ماريو سگريٽ ڇڪيندي گهر ۾ ڏهه جايون بدلائي ته هر ڀيري انگٺري کڻي سندس اٿروئي ويهو رکيو اچجي. جي مٿوماريو ڇپ حد کان وڌيڪ ڇپو ٿي شرافت جا ليڪا لنگهڻ لڳي ته فقط هي سمجهجي ته مٿو ماريو هاڻ مس مس ڪجهه چٽو ٿيو آهي، ۽ ٻيو اهو انگٺري ويهو ڪري رکڻ وارو ڪم ٻارن جي ۽ خاص ڪري ڇوڪرن جي حوالي ڪجي ته جيئن مٿوماريو ڇپ اندر ٿي اندر سڙندو ٻڇندو رهي ۽ ڪڇي به نه سگهي. ٻيو هڪڙو اهڙو اسٽيج ايندو آهي جنهن ۾ ٻار ڀيڻرن کي گهرجي ته جي مڙس مٿو سگريٽ نه پيو ڇڪي يا نه پيو دکائي ته به انگٺري سندس ويهو ڪري رکون. مڙس کي گهر مان ڀڄائڻ لاءِ هيءَ ترڪيب اهڙي آهي جيئن ڪتي کي ميونسپالٽي جي زهر واري گولي. تجربن مان ثابت آهي ته وڌ ۾ وڌ هڪ مهيني اندر مڙس گهر مان گولي ٿي ويندو. پر جي اڃا به ترسي ته ٻيو انگٺري کڻي مٿي ۾ هڻجيس ته پل اسپتال مان وڃي پٽي ڪرائي. هڪڙو اڳيئي چريو، ٻيو مٿي تي جو پٽي ٻڌل هوندس ته مٿو اڃان به وڌيڪ چريو نظر ايندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي مٿو ماريو ڇپ اخبار پڙهڻ جو عادي هجي ته، ڇڏجيس ته پل ڪپڙا مٽائي جوتا لاهي آرام سان صوفي تي ليٽي اخبار اڃا هٿ ۾ مس کڻي ته ٺيڪ ان وقت الو آڻي ڏي، دال ڪپي، ٻار کي کاڄ وٺي ڏي، ٻار کي ڊاڪٽر وٽ وٺي وڃ، وغيره وغيره سان ڪو هڪڙو ڪم ڪجهه اهڙي ٺانڪ سان ڇنڊجي جو ان گهڙيءَ الي گهر کان ٻاهر وڃڻو پويس. ياد رکڻ گهرجي ته ڪم معمولي ڇنڊجيس، اهڙو معمولي جو هفتو پوءِ به ڪري سگهجي ۽ هفتو اڳ به ٿي سگهي ها، پر هروڀرو بحث ۽ ضد ڪجي ته جي اهو ڪم هن گهڙي نه ٿيو ته بس آسمان ڪري پوندو ۽ ڌرتي ڌري پوندي. هي به ياد رکجي ته فقط هڪڙو ڪم ڇنڊجيس پر ڪم ٻئي ڏينهن اخبار پڙهڻ واري وقت لاءِ رکجي. ڪيئن اديون، هي ٽوٽڪو وڻيو؟ جنهن مهل مٿو ماريو گهر کان ٻاهر نڪري رهيو هجي ته پويان مٿي تي ٺڪ به هڻي ڇڏجيس ته پل مٿو در سان تاٻڙجندو نڪري.

جي اُن جو ٻت اديب آهي ته کيس چريو ڪرڻ تمام سولو آهي. جنهن ليبل تي اسٽوريون لکندو هجي تنهن ليبل تي ٻاڻ کي ٻارن جا ڪپڙا استري ڪرڻ گهرجن، جيڪي ٻنا لکي سي صفائي ڪندي ٻهاري ڇڏيا ڪجن، جنهن وقت سوچ ۾ غلطان هجي تنهن وقت ڪو ڪروڙ ڪڙو ڪجي، جنهن مهل ٻنهنجي ڪا آکاڻي ٻڌائي ته آکاڻي هلندي ال مان اٿي پورچي خاني وڃجي ۽ ڪلاڪ ڪالپوءِ اچي ڇنڊجيس ته "ها، سو تو ڇا ٿي چيو؟" مٿو ڇتو لي، چريو ٿي، مٿي جا وار پٽيندو ٻاراٽا ڏيندو ڀڄي ويندو.

جي رات جو دير تائين پڙهڻ جي عادت هجيس ته جنهن وقت ڪتاب پڙهندي ڏسوس تنهن وقت بتي وسائي ڇڏيو. گهڻو ڪري مرد اهڙو گڏهه هوندو آهي جو ڪارن ۾ اٿي ٻاڻ بتي ٻاريندو. جي ائين ڪري ته اوهان به ڪارن ۾ اٿي وري بتي وسائي سمهي پئو. جي هو گڏهه وري اٿي

ٻئي پاري ته اوهان به وري الٽي ٻئي وسائي سگهي ٿو. هو ٻيزار ۽ بخيل ٿي ڇتو ٿيندو ۽ ٻن ڇهن ڏينهن ۾ هاءِ بلڊپريشر جو مريض ٿي هڪڙي ڏينهن هارٽ اٽيڪ ۾ ائين مرندو جيئن رولو ڪتو ڪسيءَ ۾ مٿو ٻيو هوندو آهي. سچ آهي ٻيڙرون ته گهر ۾ مرد جو ڪهڙو ڪم؟

سنڌي ادب ۾
عورت جو ڪردار

ڪنهن به شادي شده سنڌي اديب جي در تي ڪن لڳائي ٻڌڻ سان هڪدم خبر پوندي ته سنڌي ادب ۾ عورت جو ڪردار ڇا آهي. ”پنهنجا ڪتاب دفع ڪر“، ”جهنم ۽ وڃن تنهنجون آڪاليون ۽ قصا“، ”ٽولي“، ”سست“، ”ڪاهل“، ”ڪڏهن ڪجهه ڪمايو اٿئي؟“ ”ليئي لوٽڪ ڪاڻ سڏون مرڙيجون“، ”ڪارو ٿئي منهن ۽ لهرا ٿئي پير“، ۽ ٻيا اهڙا ئي عظيم ڪرداري زالانا گفتا ٻڌڻا جهڙڪي اديب کي ادب جي عظمت قائم رکڻ لاءِ مجبور ڪيو ڇڏين.

سو هاڻ ٻيئرون فخر سان چئي سگهون ٿيون ته سنڌي عورت الله جي فضل و ڪرم سان بخوبي ڄاڻي ٿي ته ادب فقط جهنمي ماحول ۾ ئي جنم وٺندو آهي ۽ فقط دوزخي ماحول ۾ ئي پروان چڙهندو آهي، ۽ تنهنڪري سنڌي عورت پنهنجي اديب مڙس لاءِ گهر کي واري سان ڪڏهن دوزخ نه ڪڏهن جهنم بنائيندي رهندي آهي.

سنڌي ادب ۾ عورت جي ڀرپور ڪردار جو ئي اثر آهي جو سڪل سڙيل سيپڪ اديبن جون زالون ڪجهه پهلوان قسم جون آهن، ۽ جي سنڌي اديب جي زال سنهي هوندي ته ان سنهي هجڻ ۾ به ڪا حراماڻي ضرور هوندي. سنڌي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اديب شادي شده هجي ۽ زالس سنهي هجي، هن کان وڌي
ڏواري ڪهڙي ٿيندي.

بهرحال سنڌي ادب ۾ عورت جو ڪردار هميشه عظيم ۽ اوچو رهيو آهي، جنهنجي ثابتي هيءَ آهي ته سنڌي اديب جيڪڏهن شادي شده هوندو ته گنجو ضرور هوندو، ۽ جي گنجو نه هوندو ته ان گنجي نه هجڻ ۾ به ڪا ڏراماپائي ضرور هوندي. سنڌي اديب شادي شده هجي ۽ گنجو نه هجي، هن کان وڏيڪ ڏواري ڪهڙي. دراصل سنڌي ادب ۾ عورت جو ڪردار اهڙو خوفناڪ ۽ دهشت انگيز رهيو آهي جو سنڌي اديبن جو لنگڙو يا لولهو نه هجڻ هڪ معجزو آهي.

عورت
تعليم کاتي جو اهم جزو
هڪ اهم رپورٽ

سکر بورڊ، حيدرآباد بورڊ، ۽ سنڌ يونيورسٽي جي ڪنٽرولرس آف اگزيمنيشنس پنهنجي ڏهه سالہ گڏيل رپورٽ ۾ ڄاڻايو آهي ته "مردن جي ڀيٽ ۾ عورتون وڌيڪ ڪامياب ممتحن ثابت ٿيون آهن ڇو جو جنهن به مائيءَ کي اسان کي پيپر وغيره سيٽ ڪرڻ لاءِ ڏيندا آهيون ته اها مائي پنهنجي مڙس جون اهڙيون ٿيڪيون ٿپائيندي آهي. مڙس پنهنجو ڪم ڪار ڇڏي پورين پنهنجي زال کي مليل پيپر سيٽ ڪري، پاڻ پنهنجي زال جون صحيحون ڪري، پاڻ لفافن ۾ بند ڪري، پاڻ ئي اچي ڪنٽرولر جي هٿ ۾ ڏئي ويندو آهي. اهڙيءَ طرح عورتن کي ڏنل پيپر اسانوٽ وقت اندر پهچي ويندا آهن ۽ اسان وقت اندر امتحان وٺي سگهندا آهيون."

گڏيل رپورٽ ۾ اڳتي ڄاڻايل آهي ته "جنهن ممتحن مائيءَ

ڪي ڪاڻيون ڇڪاس ڪرڻ لاءِ ڏيندا آهيون سا مائي پنهنجي مڙس کي تيستائين ساهه کڻڻ نه ڏيندي آهي جيستائين مڙس سڀئي ڪاڻيون پاڻ ڇڪاسي، پاڻ لسڻون لاهي، پاڻ مائيءَ جون ڪوڙيون صحيح ھٿي، پاڻ پاڪيٽن ۾ بند ڪري پاڻ ڪنٽرول کي پهچائي نه اچي. اهڙي طرح عورتن کي ذليل ڪاڻيون وقت اندر اسان وٽ پهچي وينديون آهن ۽ اسان وقت اندر نتيجو ظاهر ڪري سگهندا آهيون.“

پوءِ ڪڏيل رپورٽ ۾ اهان به اڪثي چالايل آهي ته ”هي جيتوڻيڪ معمولي ڳالهيون آهن، پر هنن معمولي ڳالهين جوئي نتيجو آهي جو مائي جيڪڏهن پاڻ جاگرافي جي استاد آهي ته مڙسن وڪيل هوندي به جاگرافي جو ماهر هوندو، مائي جيڪڏهن پوليٽيڪل سائنس جي استاد آهي ته مڙس ڊاڪٽر هوندي به پوليٽيڪل سائنس تي مهارت رکندو هوندو، پر جي مائي پاڻ سنڌي يا اسلاميات يا پاڪستان اسٽڊيز يا عربي يا فارسي يا مٿئين جي استاد هوندي ته مڙس نپٽ جاهل هوندي به عقلمند نظر ايندو.“

هي به جيتوڻيڪ معمولي ڳالهيون آهن، پر اديون، هنن معمولي ڳالهين جو ئي نتيجو آهي جو پاڻ پنهنجن مڙسن جي ڪاڏيءَ تي هٿ رکي ڳلابي اردو ۾ کين چونديون آهيون ته ’هم ڪو دعائين دو جس ني تمهين قابل بنا ديا.‘ هونئن به اديون، هي پنهنجا سر ڪالڊ مرد ڀٽي ڪوڙي ڪم جا آهن؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شوڪت حسين شورو

ٽڪري ٽڪري پڇاڻي

نسرين پنهنجي خاندان جي سڀ کان سهڻي ڇوڪري هئي. سندس سؤنين، ماساتين ۽ پين مائٽياڻين جون شڪليون ڀوريون ساريون هيون. ان ڪري نسرين سڄي خاندان جو نڪ ليکي ويندي هئي. پر سونهن ۽ قسمت شايد پاڻ ۾ ڪونه ٺهن.

امجد ٺلهو، بيڊولو ۽ ڪارو هو. البت نوڪري سٺي هيس. ان ڪري نسرين جي مائٽن اکيون ٻوري ڏيءَ جي شادي هن سان ڪرائي ڇڏي. نسرين کي امجد نه شاديءَ کان اڳ وڻندو هو ۽ نه سندس زال بڻجڻ کان پوءِ هن کيس ذهني طور قبول ڪيو. هن کي پنهنجي سونهن جو احساس هو ۽ جڏهن امجد هن جي ويجهو ويهندو هو، تڏهن هن کي پاڻ تي ۽ پنهنجي قسمت تي ايتري ڪاوڙ ايندي هئي جو سوچيندي هئي ته ان شادي کان بهتر هو ته زهر کائي مري ها. امجد هن کي دل، جان سان چاهيندو هو. نسرين جي اکيان سندس واڇون ٽڙيون پيون هونديون هيون. هو نسرين جو چيڙو گهٽو خيال رکندو هو، نسرين کي ايتري گهٽي بيزاري ايندي هئي. هن ۾ ني پيرا ڪاوڙ ۾ امجد کي چيو هو ته هوکيس زهر ٿو لڳي. پر امجد ڪل ۾ ناري ڇڏيو. اصل ۾ هن کي ان ڳالهه تي فخر هو ته پاڻ نسرين جهڙي سهڻي ڇوڪريءَ جو مڙس آهي. هو ڪڏهن ڪڏهن سوچيندو هو ته اها سندس قسمت هئي جو نسرين سان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شادي ٿي هيس نه ته هن جهڙو بدصورت ماڻهو اهڙي خوبصورت ڇوڪريءَ جي قابل نه هو. ان ڪري هو نسرين جي ڪاوڙ ۽ بيچيني کي ڪلي لنوائي ڇڏيندو هو.

هنن جي شاديءَ کي چار سال ٿي چڪا هئا. ان وچ ۾ کين ٻه ٻار ٿيا هئا، هڪ ڇوڪرو ۽ هڪ ڇوڪري. ايتري وقت گذرڻ کان پوءِ به نسرين جي سوچ ۾ ڪو فرق نه آيو هو. امجد هن کي سانڀي طرح زهر لڳندو هو. امجد جو وجود هن جي لاءِ اهو ئي سانڀي طرح نه سهڻ جوڳو هو. شاديءَ جي پهرين ڏينهن جڏهن هن امجد سان گڏ ماني کاڌي هئي، تڏهن امجد جون ٿلهيون ڪاريون آڱريون ڏسي کيس من ۾ اوڪا اچڻ لڳا. اهي آڱريون جڏهن سندس جسم تي ڦرنديون هيون ته ڀانئيندي هئي ڄڻ ڪي ڪنا جيت سندس جسم تي سري رهيا هجن ۽ هوءَ ڪاوڙ وچان امجد جا هٿ پنهنجي جسم تان پٽي پري ڪندي هئي.

ٻهرين ٻار ڄمڻ کان اڳ جڏهن هوءَ اڪيلي هئي ته سندس پسند جو مشغلو ريڊيو تي گانا ٻڌڻ هو. گهر جو ڪم ڪندي يا واندي هوندي به ريڊيو يا ٽيپ هلندو رهندو. هر گيت جو موضوع گهڻو ڪري عشق هوندو هو. ڄڻ دنيا ۾ عشق کان سواءِ ٻي ڪنهن شيءِ جو وجود ڪونه هو. عشق کان سواءِ زندگي بيڪار رهي. نسرين کي خيال ايندو هو ته سندس زندگي به ائين بيڪار گذري رهي هئي. هن جي زندگيءَ ۾ نه پيار هو، نه چاهت هئي. هن هڪ اهڙي ماڻهوءَ سان گڏ زندگي پئي گذاري جيڪو کيس اصل نه ٿي وڻيو. پر مجبوري هئي ۽ ٻن ٻارن ٿيڻ کان پوءِ ته مجبوري جو گهيرو وڌيڪ تنگ ٿي ويو هو ۽ سڀئي راهون بند ٿي ويون هيون. هڪ ڏکي اڻ کٽ زندگي هئي جنهن ۾ بوريت کان سواءِ ٻيو ڪجهه به نه هو.

رات جو هڪ ٿي چڪو هو، ننڊ نسرين جي اکين کان سوين ڪوهه پري هئي. اکين ٻوٽڻ سان ڄڻ پلڪن تي مڻ بار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اچي ٿي ڪريا ۽ هن وري اکيون ڪوليون ٿي ڇڏيون. هڪ عجيب لوچ پوچ ۽ بي آرامي هئي- پاسي ۾ ڪٽ تي ليٽيل مڙس ڪان ڪيس ڪرب اچي رهي هئي. هن چاهيو ته کٽ تان اٿي وڃي ڪٿي ويهي رهي. هوءَ ذري ذري پاسا بدلائي رهي هئي. ننڊ اچڻ جو ته هوڻ ئي ڪو امڪان نه هو. ويتر امجد جي موجودگي سندس بي چينيءَ کي وڌائي رهي هئي. نيٺ هوءَ کٽ تان اٿي.

”ڇا ڳالهه آهي؟ طبيعت ته ٺيڪ آهي؟“ امجد جيڪو نسرين جي اٿل پٿل جي ڪري جاڳي پيو هو. تنهن حيرت مان پڇيو.

”نه، ڪا خاص ڳالهه ناهي. اٿين ٿي ساهه پيو منجهي .“

نسرين اٿي ڪرسيءَ تي وڃي ويٺي.

”ساهه اٿين ٿي ڪيئن منجهندو! ضرور طبيعت خراب هوندي!“

امجد کٽ تي اٿي ويهي رهيو. هو پريشان ٿي لڳو.

”سون ڇيو نه ته ڪا ڳالهه ناهي. تون ماٺ ڪري سمهي پئو.“

”!ها وري ڪهڙي ڳالهه آهي؟ تنهنجي طبيعت ٺيڪ ناهي ۽ آئون ماٺ ڪري سمهي پوان! پڌاءِ تڪليف ڪهڙي آهي؟“

”ڪجهه به ناهي. ماٺهوءَ کي ڪڏهن ننڊ نه اچي ته به تنهنجي اها آڌي پچا! آخر مونکي پنهنجي مرضيءَ سان سمهڻ ۽ جاڳڻ جو حق به آهي يا نه؟“ نسرين چڙ مان چيو.

امجد حيرت وچان هن ڏانهن ڏٺو.

”پر مون ته ڪو اعتراض نه ڪيو ته تون سمهين ڇو نه ٿي. آئون ته پاڻ پريشان ٿي پيو هو....“

”مهرباني. آئون ٺيڪ آهيان، تون سمهي پئو . مون کي جڏهن ننڊ ايندي ته پاڻهي اچي سمهنديس.“ نسرين بيزاري مان چيو .

”چڱو بابا، ٺيڪ آهي.“ امجد کٽ تي ليٽي پيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نسرين منهن ڦٽائي هن ڏانهن ڏٺو ۽ پوءِ ڪنڌ ڦيرائي ڇڏيائين.

هن جي اکين جي اڳيان اڪبر جي تصوير ڦري آئي.

سهڻو ۽ سمارٽ. جهڙو ڪ فلمي هيرو. هن جون اکيون سدائين مرڪنديون رهنديون هيون. ڳالهه ڳالهه تي ٽهڪ ڏيڻ ۽ ڏيارڻ وارو ۽ هن جون مزيدار ۽ دلچسپ ڳالهيون جيڪي ڪنديون نه هيون. هو ڪڏهن به ڪنهن کي بور نه ڪندو هو. نسرين کي اهڙا مرد وڻندا هئا جن کي خبر هئي ته عورتن کي خوش ڪيئن ڪجي. اڪبر نسرين جي بي رنگ ۽ بيابان زندگي جي مٿان ڪڪر بڻجي آيو هو. ساڻن جي لڪ لوسات کان پوءِ سينگهه ملهار جي مند آئي هئي. اڪبر هن جي هڪ نئين ساهيڙي جو ڀاءُ هو.

نسرين هڪ ڏينهن پنهنجي ساهيڙي جي گهر ويئي هئي ته اڪبر اوچتو ڪمري ۾ گهڙي آيو هو ۽ پنهنجي دلچسپ گفتگو سبب هڪدم فري ٿي ويو هو ۽ ان سان گڏ هو نسرين جي زندگيءَ ۾ داخل ٿي ويو. پيار جي هلڪي هلڪي بوند هن جي پياسي من تي وسڻ لڳي. هن کي اڪبر ڏاڍو وڻيو هو. هن جي شخصيت جي ڇانو سندس وجود جي مٿان ڇانئجي وئي هئي. هن چاهيو ته سڄي زندگيءَ جو پيار جيڪو هوءَ ڪنهن کي به ڏئي نه سگهي هئي، سو اڪبر جي مٿان نڇاور ڪري ڇڏي.

هن کي پيو ڪجهه به نه کپندو هو سواءِ پيار جي مٺن ٻولن جي. بس، اڪبر هن سان ڳالهيون ڪندو رهي ۽ هوءَ کيس ٻڌندي رهي. هن جيڪا ڪمي پنهنجي گهر ۾ محسوس ڪئي هئي سا اڪبر وٽان پوري ڪرڻ ٿي چاهي.

ٻئي ڏينهن هن کي اڪبر جي گهر وڃڻو هو. سندس ساهيڙي کيس چئي وئي هئي ته هوءَ ضرور اچي. نسرين کي لڳندو هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تہ اڪبر جو گھر جٿي هن جو پنهنجو گھر هو ۽ پنهنجي مڙس جي گھر ۾ تہ هوءَ جٿي ڏارين ۽ لاتعلق هئي. هوءَ رات جو ڪجھ دير تائين ڪرسيءَ تي ويٺي رهي.

منجهند تائين هن جو ڏينهن سخت بوريت ۾ انتظار ۾ گذريو.

امجد آفيس مان اچڻ ۾ دير ڪئي تہ هن جي چڙ هيڪاري وڌي وئي. ٻارن کي چڙٻون ڏئي مانيءَ ڪارايائين. امجد آيو تہ دوءَ ڪاوڙ کي لڪائي نہ سگھي.

”ڪڏهن تہ وقت تي ايندا ڪريو، آفيس کان پوءِ ڪيڏانهن ويندا آهيو؟“

”آفيس مان سڌو گھر پيو اچان ۽ ڪا خاص دير تہ ڪانہ ٿي آهي! چئو، اڄ منهنجي جلدي گھر اچڻ جي ڪهڙي ضرورت پيش آئي؟“ امجد مرڪندي چيو.

”مون کي اوهان جي سڪ لڳي هئي نہ!“ نسرين ڪاوڙ مان چيو، ”ساٿهو ڪيڏانهن اچي وڃي بہ نہ، رڳو گھر ۾ قيدي بڻيو ويٺو هجي. ماني کائي ٻار سنڀاليو. مون کي سڪينہ جي گھر وڃڻو آهي.“

”ٺيڪ آهي، ڀلي وڃ. ان ۾ چڙڻ جي ڪهڙي ڳالهہ آهي!“ امجد چيو.

نسرين هن ڏانهن ڪاوڙ مان ڏٺو ۽ چپ چاپ ماني ڪڍي اچي سندس اڳيان رکيائين.

هوءَ سڪينہ جي گھر پهتي تہ کيس خبر پئي تہ گھر جا سڀ ماٺهو فلم ڏسڻ هليا ويا هئا ۽ اڪبر اڪيلو ويٺو هو. نسرين واپس وڃڻ چاهيو تہ اڪبر کيس چيو، ”واهہ، اوهان مان اڪيلائي ۾ ڳالهائڻ خاطر سيني گھر وارن کي فلم ڏيکارڻ جي چٽي ڀري اٿم ۽ اوهان موٽي پيا وڃو!“

نسرين کلي پئي. وڃڻ تہ هن بہ ڪونہ ٿي چاهيو. هوءَ کلي ويهي رهي. اڪبر سندس پاسي ۾ اچي ويٺو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ڪجهہ ڳالهايو سرڪار! چپ ڪري ويهڻ آيا آهيو ڇا؟“ اڪبر چيو.

نسرين ڪجهہ سوچيندي چيو، ”اوهان کي خبر آهي الائي نہ، هڪڙي مهيني اندر منهنجي سڄي زندگي بدلجي وئي آهي!“

”ها، نظر تہ اچي ٿي....“ اڪبر کلندي چيو ۽ نسرين جو هٿ پنهنجي هٿ ۾ ورتو.

”هڪڙي ڳالهہ ٻڌايو، اوهان واقعي مون کي چاهيو ٿا يا ٽائيم پاس پيا ڪريو؟“

اڪبر ٽهڪ ڏنو.

”چاهڻ کي سگهہ ٿيندا! آهن ڇا؟“

”اڪبر! اها مذاق جي ڳالهہ ناهي. توکي خبر آهي تہ آئون ٻارن ٻچن واري عورت آهيان. منهنجي زندگيءَ جي ٿلهڻ ۽ ٻڌڻ جو دارو مدار توتي آهي. مون کي تہ ۾ ڪا لالچ ناهي. مون کي توکان ڪجهہ بہ نہ کپي. آئون رڳي پيار جي بکي آهيان. منهنجي لاءِ ايترو ڪافي آهي تہ ڪير مون کي چاهي ٿو، مون کي پيار ڪري ٿو ۽ آئون هن کي چاهيان ٿي.“

”آئون ڪوڙا قسم کڻڻ جو عادي نہ آهيان. توکي ايترو ٻڌايان ٿو تہ آئون سچ پچ توکي چاهيان ٿو ۽ دل جي گهرائين سان چاهيان ٿو.“ هن نسرين کي چوڪي پنهنجي ڀاڪر ۾ آندو.

نسرين هن جي سيني سان چهٽي وئي. هن نسرين جي چپن تي چپ رکيا ۽ سندس هٿ نسرين جي جسم تي ڦرندا آهستي هيٺ لهڻ لڳا. اوچتو جهٽڪي سان نسرين هن کان الڳ ٿي وئي.

”نہ اڪبر، نہ. اهو ٺيڪ ناهي....“ هن پري ٿي چيو.

”ڇا ٿيو؟“ اڪبر کي ڇڻ عجب لڳو.

”اسان جو پيار جسماني خواهشن کان مٿي آهي. جيڪڏهن نفس وچ ۾ اچي ويو تہ ان سان پيار جي پاڪيزگي ختم ٿي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويندي.“ نسرين چئن ڪتابن ۾ پڙهيل جملا دهرائيندي چيو.
اڪبر آڏيون ڦوڙي هن کي ڏٺو. اهو سڀڪجهه مندس اميدن جي ابتڙ هو.
”مون کي سمجهه ۾ نٿو اچي ته تون ڇئين چا ڏي، اسان جو هڪ ٻئي سان پيار آهي. جسماني تعلق پيار کان الڳ آهي ڇا؟“
”نه اڪبر، مون جسماني تعلق رکڻ جي لاءِ توکي ڪونه چاهيو آهي. تون مون کي غلط نه سمجهه. آئون اهڙي قسم جي عورت ڪانه آهيان....“ هوءَ روئنهارڪي ٿي وئي.
اڪبر اٿي بيٺو. هن کي ڪاوڙ اچي وئي هئي.
”اهڙي بيبي هئين ته گهر ۾ ويٺي هجين ها!“
هن ڪاوڙ وچان زور سان چيو. پوءِ ٿڌي لهجي ۾ چيائين،
”تون پنهنجي مڙس کي نٿي چاهين. توکي هن کان نفرت آهي. پوءِ به هن جو تنهنجي جسم تي حق آهي. توکي مون سان پيار آهي، پر تنهنجو جسم منهنجي لاءِ پرائو آهي! يا ته تون بيوقوف آهين يا ته مون کي بيوقوف پئي بنائين....“
نسرين جيڪا ڪنڌ هيٺ ڪري ويٺي هئي، تنهن نظرون مٿي کڻي هن ڏانهن ڏٺو- ۽ پوءِ پريل آواز ۾ چيو، ”تون سمجهين ڇو نٿو، اڪبر! اهڙي ڪا به ڳالهه ناهي. تون مون کي چاهين ٿو يا منهنجي جسم کي؟“
اڪبر نهڪ ڏنو.
”تنهنجو دماغ خراب آهي. تون الڳ آهين ۽ تنهنجو جسم الڳ آهي؟ اهي ڳالهيون مون کي ڪنهن ڪنواري ڇوڪريءَ جي واتان به ڪونه وڻنديون آهن، تون ته شادي شده آهين. تنهنجي عمر انهن نخرن کان مٿي چڙهي وئي آهي.“
”اڪبر!“ نسرين کان رڙ نڪري وئي. هوءَ ڪاوڙ ۾ ڏڪڻ لڳي. ”تون.... تون.... مون توکي الائي ڇا سمجهيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هوا پر تون....“

اڪبر ڪلڻ لڳو.

”روحاني پيار درويش ۽ اولياءَ ڪندا آهن. تو جيڪڏهن مون کي ڪو درويش يا بزرگ سمجهيو آهي ته اها تنهنجي ڀل آهي. اسين اهڙو واندو ڪونه آهيان جو روحاني پيار جي بڪواس وارين ڳالهين ۾ وقت وڃايان.“ هن ڪاوڙ مان چيو.

نسرين جو هانءُ ڦسي پيو. هن چاهيو ته اوڇنگارون ڏئي زور زور سان روئي. پر هن پاڻ کي روڪي ورتو. پوءِ به هن جي چاني چڻ ڦاٽي رهي هئي. هوءَ اٿي چادري پائڻ لڳي.

هن کي لڳو ته اهو اڪبر نه هو، امجد هو جنهن کي هن پنهنجي مرضيءَ جي خلاف پنهجو جسم ڏئي ڇڏيو هو.

نسرين کي اها سڀ کي نفرت محسوس ٿي ۽ هن جي اندر ۾ اڀرڪا ٿيڻ لڳا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نسرين رانا

حقيقت

اڄ آڪاش جي اڱڻ ۾ چنڊ پنهنجي پوري جوڀن سان جنوه نماهو، هيٺ ڌرتي چنڊ جي چانڊوڪي سان چمڪي رهي هئي- دل ٿي چاهيو ته چمڪندڙ چنڊ قريب هجي پر هو هميشه جيان ڏور هو- انهيءَ ڪري ڪير ٿو پائي سگهي. صرف چڪور جيان ماڻ جي آس تي چنڊ مٿان پنهنجو سڀ ڪجهه، گهوري سگهجي ٿو- سندس ازل. جي سونهن مٿان ساه صدقو ڪري سگهجي ٿو- ڪيڏو نه سهڻو آهي- ڪيڏو نه سندر آهي اهو پيارو، من موهڻوچنڊ. جنهن سان راڌا ڪيڪئي پنهنجي پياريپت رام کي ريجهايو هو- صرف آرسيءَ منجهه عڪس ڏيکاري!

مان هيٺ ڌرتي جي دالان ۾ ليٽيل هيس. اکيون چنڊمٿان کتل هيون- مان ڪيس تڪي رهي هيس. ڪيڏي ڪيڏي مهل نيڻ ڍڪي ٿي پيا- اکيون ٻوٽيم ٿي پر اکڙين منجهه چنڊ جو جو پاڇولو هو- سوچيم ته آخر مان ڇو چنڊ کي تڪيان ٿي! چنڊ ۽ منهنجو ڪهڙو ناتو!؟ مان چڪور به ته ناهيان جوچنڊ کي چاهيان! مان تارو به ناهيان جو هن جي چوڌاري ڪڙان- مان ڪڪر به ته ناهيان جو هن کي پنهنجي وجود ۾ سمايان؟ آخر اهو ڪهڙو رشتو آهي جو مان چنڊ کي چاهيان ٿي- لڪي لڪي ليئو پايان ٿي.

رات جي ڪاري ديوي ڪافي دير کان ڪائنات کي پنهنجن

پرن ۾ سميٽيو هو. دل ٿي چاهيو ته ننڊ ڪيان، پر ننڊ به مون کان چنڊ جيان ڏور هئي، شايد ڪٿي پري ننڊ کي به ننڊ اچي ويئي هئي:

دل ٿي چاهيو ته چنڊ جي چانڊوڪي تي شاعري ڪيان پر مان شاعر به نه ناهيان. چنڊ جي چمڪ تي مضمون لکان پر مان اديب به نه ناهيان. ايڏي وڏي رات آخر ڪيئن ڪٽيان. اکيون بار بار چنڊ ڏي کڄي ٿي ويون. آخر اها ڪهڙي شڪتي هئي جنهن منهن جي ۽ چنڊ جي وچ ۾ هڪ گمنام رشتو قائم ڪيو هو.

آخر چنڊ ڏي نهاريندي نهاريندي نيٺ ننڊ اچي ويئي. مان سپنن جي سنسار ۾ هلي ويس: مون کي هڪ وڏو سهڻو باغ ڏسڻ ۾ آيو، جنهن ۾ قسمين قسمين جا وڻ هئا. تمام وڏا گلن ڦلن مان ڀريل نظر پئي آيا. هر قسم جو ميوو هو. طرحين طرحين جا خوبصورت گل هئا. چوڌاري خوشبوءِ هئي جنهن دماغ کي معطر ڪري ٿي ڇڏيو. هر گل، ڄڻ ته کان سونهن ۾ سرس هئو. من ۾ اهو سوال اڀريو، ڪير سونهن ۾ سرس آهي؟. اهي رنگ برنگي گل، يا چوڏهين جو چنڊ. مان ڪم ۽ حيران هيس ته چاسونهن کي ماپڻ لاءِ ڪو ماپو آهي! ڪائنات جي هر شيءِ حسين آهي هر تخليق جي پنهنجي پنهنجي صفت آهي جوڙيندڙ هر شيءِ سهڻي جوڙي آهي. ڪنهن جي واکاڻ ڪري ڪنهن جي ڪيان. مان ٿورو اڳتي هليس ته ذهن تي خمار چڙهڻ لڳو، پر پاڻ کي هوشيار رکڻ لاءِ ذهن کي جهٽڪو ڏنم ته

اڃان ڪجهه ڏٺو آهي، اڳتي هلڻو آهي، اهو جيڪي ڪجهه مون ڏٺو آهي سو آخر ناهي پر اڃان گهڻو ڪجهه اڳيان آهي. ٿورو اڳتي وڌيس ته انگور جا وڻ ڏسڻ ۾ آيا. جي انگورن سان ٽمٽار هئا. انگور پڪال هئا ۽ ڪن ڪن مان رس ٽمي رهيو هو. انگورن جي هيٺان ناليون ٺهيل هيون جن ۾ رس ڪري پئي، عجيب سرور هو. اکيون جهرڪڻ لڳيون، پير ٿڙڻ لڳا، ڄڻ پيئڻ جي نشي جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خمار چڙھڻ لڳو. ذھن ۾ يڪدم عمر خيام آيو. سوچيم ته ھي آشيانو عمر خيام جو ٿي ٿي سگھي ٿو، ھن جي پريت انگور ۽ ان مان ٺھيل پيالي سان ھئي ۽ ھن وصيت ڪئي ھئي تہ مرڻ کان پوءِ کيس شراب جو غسل ڏنو وڃي ۽ انگورن جي باغ ۾ دفن ڪيو وڃي.

مان انگورن جي ولين ھيٺان عمر خيام جي قبر ڳولڻ لڳس، پر مونکي ڪابہ قبر نظر نہ آئي. سوچيم ھت عمر خيام جي قبر نہ بہ ڪٿي ھجي پر مقدس روح تہ ھئڻ کپي. پر مونکي ھت ڪوبہ اھڙو روح نظر نہ آيو. مان سوچيو تہ اھا جاءِ ھيءَ ناھي شايد اڳيان بہ اڳيان آھي. مون اڳتي قدم وڌايا. ڏٺم تہ ھڪ وڏو جبل ھو جنھن تي ڪئين پيچرا نظر آيا. سوچيم تہ شايد سسئي جي ملڪ ۾ آئي آھيان، جتي سسئي ۽ تن تنھا پنھون جا پيرا پٺي پيچايا. پر ھن کي پنھون نہ مليو! اڳتي وڌيس تہ سسئي کي ڳولڻ، مان انھن راھن ۾ ھلڻ لڳس. منھنجا پير ڦٽجي پيا، ڦڙن پنجي ويون. ڳوڙن ۾ گسڪڻ جي طاقت مس ھئي. مان سسئي کي ڏسڻ لاءِ رڙھندي رھيس پر مونکي سسئي نہ ملي ۽ نہ ئي پنھون جا پيرا. نيٺ مان گسڪندي جبلن مٿان لٿيس. تہ منھنجو وجود وري ھڪ نديءَ جي ڪناري تي ھو. ندي پاڻي سان پُر ھئي. پاڻي ڪنارن کي ڇُھي ڪپايو. ڪنارن لڳ سرن جا ڏگھا ٻوٽا ھئا. سوچيم: شايد سھڻيءَ جو ھي آستان آھي، ھي اھائي ندي آھي جنھن ۾ سھڻي گھڙيءَ ذريعي تري ميھار سان ملڻ ويندي ھئي. مون سر ڏٺا. نديءَ جون سيرون ڏٺيون. پر مونکي سھڻي ڪٿي بہ نظر نہ آئي. شايد درياءَ جي ٻئي پار ميھار سان ملڻ ويئي ھئي ۽ ندي جو ٻيو ڪنارو نظرن کان ڏور ھو. مان اڳتي وڌيس. مون کي ھڪ گھري ڍنڍ نظر آئي. جنھن جي نيري پاڻي تي نيرڳيون پيون تريون. تاڙين تنوار پئي ڪئي. ڪناري لڳ ھڪ سينگاربل ٻيڙي نظر آئي. سوچيم تہ شايد ھي نوريءَ جي ڪينجھر آھي ۽ ھتي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چام تماچي اڇو آهي- جيڪو نوريءَ جي نياز ۽ نئڙت تي پنهنجي پوتر دل ڏيئي ويٺو هو- مون پنهي کي ڳولڻ لاءِ ڇوڌاري نظرون گهمايون پر مونکي ڪير به نظر نه آيو- شايد نوريءَ پنهنجي نظرن ۾ چام تماچيءَ کي گم ڪري ڇڏيو هو ته متان ڪو ڪسبي نه وڃي- مان مايوس ٿي اڳتي وڌيس.

اڳتي هليس ته چند قدمن تي هڪ وڻ هيٺان مُراي پٽسر- والا- ڪلابا- ڪندري- ڪنئو ۽ علفي، ڳانا وغيره ڏٺم. پاسي پاسي ۾ ڪفني به پيل هئي ۽ چولو به هو- سامان ڏسي پڪ سمجهيم ته اهو ساز سامان رانجهي جو آهي ۽ هو پنهنجي هير جي تلاش ۾ ويل آهي- جنهن کي ڪيڏو دوکو ڏيئي زهر پياري ماري ڇڏيو هو- مان مرلي کڻي ۽ وڄائڻ لڳيس. مرلي منجهان درد جا آلاپ اچڻ لڳا. ۽ مڌر مست آواز نڪرڻ لڳا- مان مست ٿي ويس. هڪ سريلو رسيلو آواز جنهن تي نانگن جهڙا خطرناڪ جانور به مست ٿي نچن ٿا- مان هن کي گهڙي گهڙي پيو وڄايو جڏهن دل پرجي. ويئي ته مُرلي هيٺ رکي ۽ رانجهي کي ڳولهڻ لڳيس، پر هو نه مليو- شايد ڪنهن وڻ جي ڇانو هيٺ سمهي پيو هوندو ۽ ڪنهن کي ننڊ مان جاڳائڻ مناسب نه سمجهيم انڪري مان پنهنجوگس ورتو- اڳتي آيم ته هڪ ننڍيل ڦاهي ڏٺم: هڪ ارڏي انسان کي ڇوڪنيو پڌي ڦاهي چاڙهيو پي ويو. جلاد سندس ڳچي ۾ رسي وڌي ۽ ڇڪ ڏني. مان اها رسي پنهنجي گردن ۾ محسوس ڪئي. ڇاڪاڻ ته هر حقيقت ڳوليندڙ کي هميشه ڦاهي چاڙهيو ويندو آهي. مون پنهنجي گردن منجهه رسي جو ڦندو مضبوط ٿيندو ڏٺو ته رڙيون ڪرڻ لڳيس، اچانڪ ڦهڪو ٿيو ۽ مان ڪٽ جي هيٺان هيس! متان چنڊ پنهنجي پوري آب تاب ۽ شان چمڪي رهيو هو، شايد منهنجي اڻ پوري سپني کي ڏسي مرڪي چئي رهيو هو: "اوچري! سپنا، سپنا هوندا آهن ۽ حقيقتون، حقيقتون. پنهي جي پاڻ ۾ ڪو سنگم ناهي."

—※—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لياقت عزيز

ليڊر جو عشق

هو هڪ اڙدو انسان هو. سادگي سندس سونهن ۽ سچائي سندس صورت هئي. هو انهيءَ ديس جو رهواسي هو، جنهن وستيءَ جا ماڻهو ويهين صديءَ ۾ رهندي، هوندي به زندگيءَ جي بنيادي ضرورتن کان محروم آهن، پر پاڻي پوند لاءِ به ترسن ٿا. هر وقت آپ ڏي نگاهون هوندي پون اٿن. وسڪاري لاءِ واجهائيندا رهندا آهن. صدين کان ستايل اهي انسان، انهيءَ آس تي جيئي رهيا آهن ته هڪ ڏينهن هي پٽ ٽون آباد ٿينديون. قحط سالي دور ٿيندي. خوشحالي ايندي. سندن سڪل ٻوٽا ڇپن تي مرڪ ڏي مرڪ هوندي آهي. ڏڪر ۾ هنن ڪڏهن به پنهنجو ڏيهه نه ڇڏيو. هميشه اهي دعائون گهرندا آهن ته ٻوندون برسن ته پٽن تي بهار اچي ۽ سنگهارڻ کي سڳڪ ملي.

هو، واريءَ جي دڙن جي گود ۾ پليو هو. ڪوسين لڪن ۾ جوان ٿيو هو. سندس ڳالهين ۾ پوتر پاڻي جي پاڪيزگي هئي. هن جي من ۾ ميراڻ نه هئي. ٻارن جو پيار هو پاڙني پٽ جي سان اصل ڪانه پوندي هئس. سرويچن جو سرواڻ هو. سچائيءَ لاءِ هميشه سر ڏيڻ لاءِ تيار تي وبندو هو، هن کي پنهنجي ضرورتن جو ڪو احساس نه هو. هميشه ٻين جون ضرورتون پوريون ڪرڻ لاءِ جتن ڪندو رهندو هو. هن کي ڪاڻ پيٽ جي پرواه نه هوندي هئي، ڪئين ويلا اڻين وري ويندا هئا، پر هن ڪنهن جي اڳيان هٿ نه ٽنگيو نه ئي ڪنهن دوست کي تنگ ڪيو. هو هميشه کلندو رهندو هو ۽ ٻين کي کلائيندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رهندو هو. آرٽس فيڪلٽيءَ جون ديوارون سندس ٿهڪن سان هميشه گونججنديون رهنديون هيون. هر ماڻهوءَ کي منهن تي صاف ۽ کريون ڳالهيون چئي ڏيندو هو. بناوت کان بي نياز هو. ڪاڏيءَ جا ٻه جوڙا، اسپينج جو چنپل ۽ ڪجهه ڪتاب سندس ملڪيت هئا. ڪتابن کي هميشه ساڻ رکندو هو. پاڻ پڙهندو هو ۽ قلب ۾ ڪڙهندو هو! پين سائين کي به تلقين ڪندو رهندو هو ته اهي ڪتاب پڙهن، چاڪاڻ ته موجوده دور Competation جو دور آهي، جيڪڏهن پين جو مقابلو ڪرڻ چاهيو ٿا ته، علم سان ڪيو. علم ئي اهو هٿيار آهي، جنهن جي اڳيان بارود ۽ بمن جي ڪا حيثيت ناهي. سندس خشڪ ۽ فلسفيانه ڳالهيون ڪنهن کي به سمجهه ۾ نه اينديون هيون. هن وٽ دوستيءَ جا ٻه روپ هئا: هڪ ذاتي دوست ۽ ٻيا ذهني دوست. ذاتي دوست بيشمار هئا پر ذهني دوست آڱرين تي ڳڻڻ جيترا. جيڪي ڪجهه وقت هن سان گڏ هلي وري ڌار ٿي ويندا هئا، چاڪاڻ ته هو جن پيچرن تي هلي رهيو هو اتي وک وک تي نوڪدار پٿر هئا.

هن وٽ ڪوڙ ۽ سچ جي سڃاڻ هئي. هو پنهنجي آدرشي اصولن ڪري ڪنهن به ”وقت“ اڳيان جهڪڻ نه سکيو. نه ئي وقتي عيش ۽ آرام خاطر وڪامڻ سکيو. سندس شخصيت جي سُرهاڻ فيڪلٽي جي ڪاربدار سان نڪري سڄي وستيءَ ۾ پکڙجي وئي هئي. هو جت به ويندو هو، ماڻهو هن جي راهن ۾ عقيدت جا نيڻ وڇائيندا هئا، وڪٽيمائيزيشن ۾ هو نڪر نڪر وڃي پين جا ڏک ورهائيندو هو. ويرين هن تي وار ڪيا. پر ڏاڍ ۽ ڏهڪاءُ، ڪوٽ ۽ ڪڙا، هن کي پنهنجي مقصد کان هٽائي نه سگهيا. هو اڳتي وڌندو رهيو، پنهنجي منزل ڏانهن.

گُل، سندس ڪلاس فيلو هئي. هن جي ستند سندم سونهن سموهيل هئي، جڏهن هوءَ ڪنهن ڏانهن نشيلا نيڻ کڻي نهاريندي هئي ته سيني مان چرڪ نڪري ويندو هو. خدا جي فرصت جو حسين شاهڪار، جنهن کي ڏسي سوين شاگرد ....

تڏا شوڪارا پريندا هئا. هر شاگرد جي چپن تي گل جي سونهن جو چرچو هوندو هو. اميرزاده ڏکيون ڪارون جهاي ڪيس شهر ڇڏڻ لاءِ لفٽ آفر ڪندا هئا. پر هن ڪنهن کي به لفٽ نه ڪرائي. هرڪو هنکي مغرور سمجهندو هو. پر هوءَ مغرور نه هئي، هڪ نرم دل ناري هئي. زماني جي اونچ نيچ کان واقف هئي. هن کي خبر هئي ته وڏيرن جا لاڏلا يونيورسٽي منجهه تعليم حاصل ڪرڻ نه ايندا آهن پر معصوم ۽ بيگناهه ڇوڪرين کي پنهنجي خوبصورت جار ۾ ڦاسائي هميشه لاءِ ذلت جي کڏ ۾ اڇلائڻ لاءِ ايندا آهن. سندن محبت صرف جسمن جي ميلاپ تائين محدود هوندي آهي. هو يونيورسٽيءَ جي هر شاگرد ياڻيءَ کي پنهنجي هارياڻي سمجهي، ان تي پنهنجو حق سمجهندا آهن ۽ ميرن جهان سندس ماس پٽڻ جي ڪوشش ڪندا آهن.

گل، 'هارياڻي' نه هئي پر هڪ باشعور شاگرد ياڻي هئي، جنهن کي ترقي ڪرڻ جي تمنا هئي. پر جانيءَ جي شخصيت هن جو جيءُ جهوري وڌو هو. هن پاڻ کي پريت ۾ پڇندو پرندو محسوس ڪيو، هن پنهنجي چاهت جو اظهار ڪڏهن به جانيءَ تي نه ڪيو. بس ڪيس من ئي من ۾ پوڄيندي رهندي هئي. خاموش چاهت جي چٽنگ ڏکندي رهي، گل ان ۾ جلندي رهي، پر هن ڪڏهن به ٻڙڪ ٻاهر نه ڪڍي.

هڪ ڏينهن فيڪلٽيءَ جون ڏاڪيون چڙهندي، اوچتو جاني هن جي سامهون اچي ويو. پاڻ ۾ ٽڪرائجي پيا. هوءَ ٿاٻڙي ڪرڻ تي هئي ته جانيءَ کيس جهلي ورتو. نرم ۽ نازڪ هٿ جانيءَ جي مضبوط هٿن ۾ هئا. ڪجهه دير خاموشيءَ سان هڪ ٻئي کي ڏسندا رهيا. پوءِ گل 'مهرباني' چئي وينديرهي.

گل، جا نشيلا نيڻ جانيءَ کي گهائي ويا. آخر هو به گوشت پوشت جو انسان هو. سندس رڳ جهڙي سيني منجهه ڌڙڪندڙ دل هئي. هو گهڙي دير لاءِ بيٺو رهيو ۽ پوءِ ڪجهه سوچي مرڪندو هليو ويو.

ٻئي ڏينهن هو ڪلاس ۾ وڃڻ بدران فيڪلٽيءَ جي لان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ وڃي ويٺو. هن پنهنجو پسند مارڪ ”ڊائمنڊ سگريٽ“ دکايو. دونهين جون لاٽون فضا ۾ پکڙجڻ لڳيون، ۽ انهن ۾ هنجي ذهن تي گل جو عڪس اڀري آيو. هو سوچن جي ساگر ۾ ٻڏي ويو. جيئن ۾ ڀهريون پيرو پاڻکي ڪنهن سندر ناري ڏانهن ڇڪبندو محسوس ڪيو هئائين. پر جلد ئي هن گل جي سحر انگيز شخصيت جي پنجوڙ مان پنهنجو ذهن آزاد ڪرايو ۽ دل ۾ چوڻ لڳو: ”نه، نه. اها منهنجي منزل ناهي. منهنجي منزل ته اڃان ڏور آهي.“

ڪجهه ڏينهن کان پوءِ گل هنکي سيمينار روم ۾ ملي. هوءَ گلابي لباس ۾ هئي. گهاڙهو رنگ جيڪو جانيءَ جي ڪمزوري هو. هن جا قدم خود بخود گل ڏانهن وڌندا رهيا. گل ڪتابن مان نوٽ ٺاهي رهي هئي. هو سندس سامهون اچي خالي بيل ڪرسيءَ تي ويهي رهيو. گل نيڻ مٿي کنيا ته جانيءَ جو وجود ڏڪڻ لڳو.

هو ڪڏهن ڪنهن ڏاڍ کان نه ڏڪيو. پر اڄ هڪ سندر ناريءَ کان خوف محسوس ڪري رهيو هو. گل، جو مُشڪ اڻ مٽي خوشيءَ وچان موتي جيان ٽهڪي رهيو هو. جنهنکي هن، سپنن ۾ چاهيو هو، سو اڄ سندس سامهون ويٺو هو. باربار هنهي ڪنڌ مٿي تي کنيو ته سندن نيڻ ٽي ٽڪرايا. گل جي نشيلن نيڻن جي ڪٽوري مانهو ميءِ پيئندو رهيو. مست ٿيندو رهيو. گل آهستي آهستي پنهنجو هٿ وڌائي، جانيءَ جي هٿن ۾ ڏيئي ڇڏيو. اهڙي ۾ ڪجهه شاگرد ياڻيون اچي وڃون ۽ جاني سيمينار مان نڪري ويو.

هو رات جو دير تائين سوچيندو رهيو. گل سندس سوچن جو مرڪز هئي. دل چوندي رهيس ته: ”تون جوان آهين. جوانيءَ ۾ هر ڪنهن جي اندر مان آدما اٿندا آهن. هٿ هر ماڻهو پيار ڪندو آهي. گل کي جيون ساٿي بناءِ. اهڙو سهڻو ساٿي، جنهن لاءِ سڄي دنيا نيڻ وڇايو ويٺي آهي، توکي وري نه ملندو. هي جيون وري نه ايندو.“ پر دماغ سمجهائڻ لڳس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ته: ”تنهنجو جيون پنهنجو نـاهـي. تنهنجون خواهشون پرايون، آهن. تون جن راهن تي هلڻ سکيو آهين، ات هـڪ فرد سان پيار ڪرڻ پاپ آهي. پيار ڪرڻو اٿئي ته پوري ڪائنات سان ڪر. حاصل ڪرڻي اٿئي ته پوري دنيا جي سونهن حاصل ڪر. هـبت هر ماڻهوءَ کي مرڻو آهي، پر مقصد لاءِ مرڻ وارا هميشه حيات رهندا آهن.“

گل ۽ جاني فرصت جـي وقت ۾ انيڪ موضوعن تي ڪلاڪن جا ڪلاڪ ويهي ڪچهريون ڪندا هئا ۽ اهڙيءَ طرح وقت جو وهڪرو وهندو رهيو. ايم ـ اي فائنل جو امتحان سر تي هو. هڪ ڏينهن لان تي ويٺا هئا ته گـل چوڻ لڳي:

”جاني، امتحان کان پوءِ پاڻ ملي نـه سگهنداسين. چاڪاڻ ته تعليم مڪمل ڪرڻ کان پوءِ هر ماڻهو عملي زندگي جي ڊوڙ ۾ شامل ٿي ويندو آهي ۽ پوءِ شايد پاڻ ملون يا نه، مان توسان هڪ اهم ڳالهه ڪرڻ چاهيان ٿي.“ ائين چوندي هوءَ خاموش ٿي ويئي ۽ ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو.

”چئو سائين، آخر اهـا ڪهڙي اهم ڳالهه آهـي. ڇا ڪو اهتمي ڌماڪو ٿيڻ وارو آهي يا ڪو جهاز اغوا ٿيڻ وارو آهي؟“ جانيءَ کلندي چيو.

”جاني، تون هر ڳالهه کي مذاق سمجهي ٽاري ڇڏيندو آهين. Please ذرا ڌيان ڏئي ٻڌ. انهيءَ ڳالهه سان ڪنهنجي زندگي وابسته آهي!.“

”اڙي بابا! هاڻ ڪئي ٻڌاءِ ٻـ. اجايو پئي تنگ ڪرين.“

”ته ٻڌ تون مون کي پنهنجو ساٿي بناءِ.“ گـل هٻڪندي ۽ شرمائيندي چيو.

”ساٿي ته آهين!“

”پـر گهر ساٿياڻي.“

”پر منهنجو گهر تـه تـر ۾ آهي، جتـ واريءَ جون ڀٽون آهـــن. وڻ ناهن، پاڻي ناهي، بجلي ناهي، رڳو ڌـي رڄ آهي.“

”پر پاڻ هيت رهنداسين، مون پاپا کي پنهنجي فيصلي کان آگاه ڪري ڇڏيو آهي. پاپا ۽ مميءَ جو خيال آهي ته شاديءَ کان پوءِ تون هت اسان سان گڏ رهندين.“

”نه، پاپا نه. بنگلن منجهه منهنجو ساهه پوسالجڻ لڳندو آهي. بنگلن جي سيرن ۽ سيمنٽ جي پلستر مان مون کي انساني رت جي بوءِ ايندي آهي.“

”چڱو سائين مان توسان ٿر هلنديس.“

”پر منهنجو پنڌ اڙانگو ۽ منزل ڏور آهي. راهن تي آڀا ڪاوا آهن، تون نرم و نازڪ مزاج ناري مون ساڻ گڏ هڪ وک به وڌائي نه سگهندينءَ.“

”جاني، تون پنهنجيءَ گل کي آزمائي نه ڏس، مان زندگيءَ جي هر موڙ تي تو ساڻ گڏ هونديس، توتان پنهنجو تن، من سڀ ڪجهه گهوري ڇڏينديس.“

”پر منهنجو جيون منهنجو ناهي. وک وک تي وجود جا ويري ويٺا آهن. جيون جي آٿاه ساگر ۾ موهن واڳون وات کولي ويٺا آهن، نه ڄاڻ ڪيڏي مهل ڳوڙڪائي وڃن. ۽ پوءِ تون هميشه هميشه لاءِ ڳوڙها ڳاڙيندي رهندينءَ.“

”پوءِ جاني ڇڏي ڏي انهن پُرخطر راهن کي. هل ته ڪنهن ٻئي ديس هلون، جت تون هجين ۽ مان هجان، رڳو پيار تي پيار هجي.“

”نه. مان ايڏو خودغرض ناهيان جو پنهنجي وقتي تسڪين خاطر پنهنجي چوڌاري هزارين ڏکويلن کي ڏک جي ڏيهه ۾ ڇڏي تو ساڻ ڌارئين ديس هليو هلان، مان پنهنجو ديس مور نه ڇڏيندس. هن ديس جي ماڻهن ۽ مٽيءَ سان منهنجو ازل کان ناتو آهي. ڪو چنڊ چاهي به ته به، ڇني نه سگهندو.“

”شايد توکي مون سان پيار ناهي.“

”نه مون کي توسان پيار آهي ۽ جيون پڻ رهندو.“

”جيڪڏهن توکي مون سان پيار آهي ته منهنجي خاطر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهو سڀ ڪجهه ڇڏي ڏي. جنهن مقصد لاءِ تون جاکوڙ ڪري رهيو آهين اهو هت حاصل نه ٿيندو. هت هر ماڻهو خود غرض آهي. وقتي جذبي، ظاهري نمائش ۽ نمود خاطر چند ماڻهو اڪٺي اچن ٿا پر پنهنجو ذاتي مقصد حاصل ڪري گم ٿي وڃن ٿا. مقصد، نظريو، سڀ وڪامن ٿا. هت ڪو انمول ناهي— جهڙو ماڻهو آهي تهڙو ناٺو آهي— هر ڪو پنهنجي اگهه اگهامي ٿو. تون ڇو پنهنجو جيون انهن ڳالهين لاءِ وڃائي رهيو آهين!؟—"

"نه گل، جهڙي طرح اهو سچ آهي ته هر نمون سچ اوپر ڪان ايرندو آهي ۽ اولهه ڏي لهندو آهي. اهڙيءَ طرح هڪ ڏينهن خوشين ڪي هت ضرور اچڻو آهي. ڏکن ڪي ڏيهه نيڪالي ملڻي آهي."

"نه، اهو ڪڏهن به نه ٿيندو. اهو تنهنجو وهم ۽ گمان آهي. سارونا سپنا آهن."

"نه، اهو منهنجو وهم ۽ گمان ناهي، پر پختو يقين آهي. سڪڻا سپنا نه آهن پر سچيل حقيقت آهي. هر رات ڪان پوءِ صبح ڪي اچڻو آهي."

"جاني تون سمجهين ڇو نه ٿو پلا! ڪلراٺي زمين ۾ ٻج ڇٽڻ ۽ پوءِ اها آس رکڻ ته سلا نڪرندا ۽ سنگ پچندا سراسر چريائپ آهي."

"نه گل، هيءَ ڌرتي ڪلراٺي ناهي، پر زرخيز آهي. موسمن جي ڦير گهير ڪري سلا ڪڏهن ڦٽن ٿا ۽ ڪڏهن سڙي وڃن ٿا، پر سڀ سلا ته نه سڙندا آهن، ڪي ڪي نه ساوا به هوندا آهن. اسان ڪي موسمن جي مطابق سوچي سمجهي ڪيڙ ڪيڙي ٻج ڇٽڻ کپي. وڌيڪ محنت ڪرڻ کپي. موسمن جي ڦير گهير ڪري مايوس نه ٿجي."

"جاني، تون پٿر آهين، توتي منهنجي ڳالهين جو اثر نه ٿيندو."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”نہ، گل مان ڪارونجهر آهيان، ڪرڻ پٿرن ۾ پيهڻ جو ڏيک.“

امتحان جو شيڊول اچي چڪو هو. جاني او چتو ڪيڏانهن هليو ويو. گل سندس پار پڇيا ٻار پڇيا. پر هن جو پتو نہ پيو. اڳ ۾ ڪيڏانهن بہ ويندو هو تہ گل کي اطلاع ڏيئي ويندو هو. ھو هن پيري هن وچن جي خبر نہ ڏني. نہ ڄاڻ ڪهڙي ساڪ هليو ويو؟

امتحان گذري ويا. گل انتظار ڪندي رهي، پر هو نہ آيو. ساوڻ آيا مينهن وٺا، ٻرپٽن ۾ گلزاريون ٿيون. سرهي وڻي بهار آئي، انبن ٻور جهليو. هر طرف مستي ئي مستي هئي، پر گل جو من اداس هو. هن جي من جي اڳيان تہ صرف جانيءَ جي يادن جا گل ٽڙيا هئا، جن جي خوشبوءِ سان من ولدرائيندي رهندي هئي—.

رزلٽ نڪتي- هن فرسٽ ڪلاس ڪنيو. سندس پيءُ گورنمنٽ سروس مان ريٽائرڊ ٿي چڪو هو. گل چاهيو تہ نوڪري ڪيان پر پيءُ شاديءَ تي زور پريس. هن انڪار ڪري ڇڏيو. پر هوءَ ان ڄاڻ مسافر جون واٽون نهاربندي رهي. ڪڏهن ڪڏهن هن جو من وسامڻ لڳندو هو. ذهن مان انديشن جا سلسلا اڀرندا هئا تہ ڪٿي جانيءَ کي ڪاريهرن ڏنگي تہ نہ وڌو. صبح و شام هوءَ سندس سلامتي لاءِ دعائون گهرندي هئي. هن جانيءَ جي ويجهن ساٿين کان هن جو ڏس معلوم ڪيو، پر ڪنهن نہ ٻڌايو تہ سندس پريت جو پکيئڙو ڪاڏي اڏامي ويو. شايد شڪارين پنهنجي دولاب جي دام ۾ ڪيس ڦاسائي وڌو هو.

هوءَ وياڪل نظرن سان واٽون نهاربندي رهي. هنجون هاريندي رهي- گذريل يادن جا ديپ جلائي جيئندي رهي. سهيلين کيس سمجهايو تہ: انتظار نہ ڪر- وڇڙي وارا واپس نہ ايندا آهن. پرديسين سان پريت ڪرڻ ڏک پرائڻ آهي- يادن جي سهاري پهاڙ جيڏي زندگي گهارڻ چريائپ آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لڳون شادي ڪري پنهنجو گهر وساءِ، وقت وڏو مرهم آهي هر گهاءَ کي ڀري ڇڏيندو. جاني جو پيار هڪ پل جو سپنو هو. سپني جي پويان ساري حياتي زهر نہ ڪر.“ پر هوءَ راهن ۾ نيڻ وڇائي انتظار ڪندي رهي. هن کي پڪ هئي تہ جاني هڪ ڏينهن ضرور ايندو، اچي ورہ وٺي ويندو. ۽ رهيل جا ويڇوڙا لحظي ۾ لهي ويندا.

ڪڏهن ڪڏهن هو يونيورسٽيءَ هلي ويندي هئي. لان ۾ وڻ هيٺان ويهي ڪلاڪن جا ڪلاڪ انتظار ڪندي هئي. جهٽ پل ۾ جانيءَ جي پيرن جو پڙلاءُ هو. هو اداس نيڻن سان، نير وهائي واپس اچي پنهنجي بيڊ روم ۾ بند ٿيندي هئي. جاني طرفان ڏنل ڪتابن کي شيلف مان ڪڍي چمندي رهندي هئي. جن ۾ هنکي جانيءَ جي هٿن جو ڇهاءُ محسوس ٿيندو هو. ڪتابن جا ورق واريندي هئي تہ ورق ورق تي جانيءَ جي صورت جو عڪس هن آڏو ابري ايندو هو. هن جي ڪنن ۾ جانيءَ جا لفظ گونجندا هئا: ”گل، هن ڪائنات ۾ ڪتابن کان وڌ ڪو ساٿي ناهي. هي ڪتاب منهنجي حيات جو سرمايو آهن، انهن مونکي حقيقت ۽ سچائي جي راهہ ڏيکاري آهي. مون سان محبت ۽ ڪائنات کان نفرت سيکاري آهي. جيڪڏهن زندگي جي ڪنهن موڙ تي مان توکان وڇڙي وڃان تہ هي ڪتاب توکي منهنجي وجود جو احساس ڏياريندا رهندا. ڪتابن منهنجي شخصيت جي تعمير ڪئي آهي. جيڪو ڪجهہ اڄ مان آهيان، سو انهن ڪتابن جي علم تي عمل ڪرڻ جي دم سان آهيان. مونکي ڪولهٽو اٿئي تہ انهن ڪتابن ۾ ڳولهہ. مونکي پاٿو اٿئي تہ پوءِ انهيءَ راهہ تي هل جيڪا هنن ڪتابن مون کي ڏيکاري آهي. مان توکي جسماني طور تي پنهنجو ٿيو بنائي سگهان، پر ذهني طور تي توکي هميشه هميشہ لاءِ ساٿي بنائي سگهان ٿو.“

گذريل ڳالهيون ياد ڪري هن جي اداس اکڙين مان لڙڪ ٽم ٽم ڪري ٽمڻ لڳندا هئا.

هڪ ڏينهن صبح سوير در تي ڪنهن ڪال بيل وڄائي. نوڪر اچي ٻڌايو ته، ”سائين! ڪو اجنبي توهان سان ملڻ آيو آهي.“ هوءَ جلدي تيار ٿي ڊرائنگ روم ۾ آئي. هن ڪي هڪ ڇاتل سڄاتل هستي نظر آئي. ڏاڙهي وڌيل، مٿي تي اڇي ٽوپي، هٿ ۾ ٿيلهو. بظاهر ڪو مولوي معلوم ٿي رهيو هو. عينڪ جي پويان هن جي اهي جوت ڏيندڙ اکيون نظر اچي ويون.

”جاني!!!“ حيراني ۽ خوشيءَ وچان ڪانئس رڙ نڪري ويئي. بي انتها خوشيءَ وچان سندس اکين مان ڳوڙها جرڻ تي وهڻ لڳا. جاني جيڪو هن جي روح جي راحت هو. من مندر جو ديوتا هو، سو اڄ وٽس، خود هلي آيو هو!

”گل ٺيڪ ته آهين؟“ جانيءَ خاموشيءَ کي ٽوڙيندي پڇيو

”ها جيان پيئي.“

”هيءَ تو پنهنجي ڪهڙي حالت بنائي آهي. سچ ٻڌاءِ ته بيمار ته ناهين؟“

”درد ڏيئي وري پڇين ٿو ته بيمار ڇو آهين. چڱو اهو ته ٻڌاءِ ڪيڏانهن هليو ويو هئين. هيترا سارا ڏينهن. خير ته هو؟“

”پتن ۾ هئي پتڪيس.“

”مان توکي ياد نه آيس؟“

”ها ضرور ياد آئي هئين. جڏهن وسڪارو ٿيو هو. هر طرف ميگهه ملهار هئي. ڪارونجهر تي ساوڪ ايري آئي هئي، جهنگلي گل ٽڙيا هئا. گلن کي ڏسي مون کي تون ياد آئي هئين.“

”هل ڪوڙا!“

”گل، توکي خبر آهي ته، مان ڪوڙ نه ڳالهائيندو آهيان. اهو منهنجي اندر جو آواز آهي.“

”پوءِ موٽي ڇو نه آئين؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ٻيرن ۾ مجبورين جا زنجير هئا.“
”لوڙي ڇڏين ها.“
”نهايت سگهارا سنگهر هئا. گهڻو ئي لوڙڻ جي ڪوشش ڪيم، پر ٽٽي نه سگهيا، الٽو گهائجي پيس.“
”تنهنجي لاءِ گهاءُ نوان ته ناهن“.
”پر هن ڀيري جيڪو گهاءُ آيو آهي، تنهن جيءَ کي جهوري وڌو آهي. مونکي تنهنجي نظرن ۾ ڪيرائي وڌو آهي.“
”آخر اهڙو ڪهڙو گهاءُ آهي.“
”توکي خبر آهي ته مان جسمن جي گهائن جي پرواه نه ڪندو آهيان. پر هن ڀيري دل گهائل ٿي ويئي آهي. ان مان رت ٻيو نمي. پنهنجي جيڻ جي ڪا آس ڪانهيم، پر مان هين لاءِ جيئندس، ڇاڪاڻ ته منهنجو جيئڻ هين لاءِ جيلبو آهي.“
گل ٻي چين ٿي ويئي ۽ چوڻ لڳي: ”جاني جلدي ٻڌاءِ هاڻي پنهنجو فلسفو ڇڏ.“
”گل، توکي ياد آهي ته مون تو سان وعدو ڪيو هو ته مان جيون ڀر شادي نه ڪندس —
— پر جيڪڏهن ڪيم ته تو-ان ئي ڪندس.“
”ها مونکي چڱي طرح ياد آهي، تنهنجا وعدا پهاڙن جيان مضبوط هوندا آهن.“
”پر هن ڀيري مجبورين جي ڏائڻا ميٽ انهيءَ مضبوط وعدي کي اڏائي ڇڏيو. سڀ ڪجهه مليا ميٽ ٿي ويو. مان اڄ توسان آخري ڀيرو ملڻ آيو آهيان، پوءِ شايد جيون ڀر تو-ان ملي نه سگهان.“
”اها ڪهڙي مجبوري آهي، جنهن جي ڪري تو جهڙو اٽل انسان پنهنجو وعدو پاري نه سگهيو، ٻڌائين ڇو نه تو ته آخر ڇا ڳالهه آهي؟“
”گل، مون توکي اهو به چيو هو ته مان ٻاڇولو آهيان،

پاڇولن جي ہوبان نه ڊوڙ، توکي ڪجهه هٿ نه ايندو“
”۽ جاني مون ورائيو هو ته جيون پر تنهنجو پيڇو ڪندس.“ گل ٿڌو ساهه ڀريندي چيو.
”گل، مان تنهنجو مجرم آهيان. مون تنهنجي دل ٽوڙي آهي. مون شادي لاءِ سوچيو به نه هو، پر مون کي ڪوٺ ۾ شادي ڪري ڇڏي آهي.“
جانيءَ جو ائين چوڻ ۽ گل مٿان ڄڻ وڄ ڪري پئي، سندس وجود لرزجي ويو ۽ ذهن چڪرائڻ لڳو. ڪرڻ ته ٻي هئي ته جانيءَ کيس سنڀالي ورتو. هن جي دل چاهيو ته مان ڌاڙي، رڙيون ڪري. جنهن جي لاءِ هن جيون برباد ڪيو، سک تياڳ ڪيو. جنهنجي پيار کي عبادت سمجهيو. تنهن اڄ کيس عبادت جو اهو صيلو ڏنو آهي.“
هن سڏڪا ڀريندي چيو: ”جاني، مونکي پنهنجي بربادي ءَ تي ڪو افسوس ناهي. پر ڇا پريت ڪرڻ وارا هميشه ٻين کي تڙپائيندا آهن— نينهن لائي، روڳ لڳائي پوءِ راهن ۾ اڪيلو ڇڏي ويندا آهن. مان ٻين مردن مان نه اها توقع ڪري سگهيس ٿي- پر تو به مون سان اهو سلوڪ ڪيو! آخر مرد آهين نه! بيوفائي مردن جو شيوو آهي.“
”نه، گل نه. تو مون کي غلط سمجهيو آهي. مان انهن مردن مان ناهيان، جيڪي عورتن کي دل وندرائڻ جو رانديڪو سمجهندا آهن. مان هڪ اهڙو انسان آهيان جنهن جو جيون، پنهنجو جيون ناهي، جنهن جو وجود پنهنجو وجود ناهي. اسان اهي ديپ آهيون جيڪي پاڻ ٻري ٻين کي روشني ڏيندا آهيون.“
”اهو سڀ دوکو آهي، دولاب آهي، تنهنجون ڳالهيون دلفريب چار آهن. تون ڪوڙو آهين، دوکيباز آهين“ گل جذبات ۾ اچي روئيندي چيو.
”گل جذباتي نه ٿي. مان ڪوڙو ناهيان ۽ نه ئي مون توسان دوکو ڪيو آهي، اهو لازم نه ناهي ته انسان جون سڀ خواهشون پوريون ٿين، ۽ اسان جهڙن ماڻهن جي پنهنجي

ڪا خواهش نہ هوندي آهي. اسان جو مرڻ جيئڻ پڻ لاءِ آهي. گل، توکي ياد آهي تہ مون توکي ٻڌايو هو تہ: گهر ۾ منهنجي امڙ ۽ ڀيڻ آهن ۽ بابو نوڪريءَ سبب انهن کان ڏور رهي ٿو. منهنجي امڙ هڪ حادثي ۾ پنهنجي ٽنگ وڃائي ويٺي ۽ هميشہ هميشہ لاءِ معذور ۽ محتاج بنجي ويئي. مان جڏهن کان پيري ڪِوٽ ويس تہ منهنجي ڀيڻ جو وهانءُ ٿي ويو. هوءَ پرائي گهر هلي ويئي. امڙ گهوڙها ڳاڙهيندي رهي. گهر کان جي سارسنڀال لهڻ وارو نہ هو.

ماءُ جي معذوري ۽ مصيبت ڏسي مون کي شمل سان شادي ڪرڻ جي صلاح ڏني وئي، تہ جيئن هوءَ اسان جي غير حاضري ۾ امڙ جي سارسنڀال لهي سگهي. مان مسلسل ٻہ راتيون سوچيندو رهيس. آخر مون اهو فيصلو ڪيو تہ مان شمل سان شادي ڪندس، هوءَ منهنجي ماءُ جي ڌيءَ آهي ۽ پيٽ جي پليل آهي. تنهن ڪري هوءَ امڙ جو سٺو سهارو بنجي سگهي ٿي. مون انهيءَ خاطر پنهنجي پيار جو گلو گهٽي ڇڏيو، جنهن مونکي هن ڌرتيءَ تي آڻڻ لاءِ پيڙا ڀوڳي ۽ منهنجي پالڻ لاءِ ڪيئن ڪشالا ڪڍيا، مون انهيءَ ڀيءُ جي خواهش تي پنهنجو ڪنڌ جهڪايو، جنهن منهنجي ڀيءُ هٿان ناتي سان بيگناه سور ۽ سختيون سٺيون آهن.” جاني ٽڏو ساه پريندي چيو.

گل روئڻ بند ڪيو. سندس چهري تي هڪ لئين عزم جون ريکائون ابري آيون هيون. هن جانيءَ جي هٿن کي چميو ۽ چوڻ لڳي: ”جاني، واقعي تون هماليہ جيان عظيم آهين. مون کي تنهنجي پريت تي مرڻ گهڙيءَ تائين فخر رهندو.“

”نہ، مان عظيم ناهيان، عظيم تہ اهي اصول آهن جنهن جو مان راهي آهيان.“

هو اٿيو ۽ وڃڻ لڳو. گل جي من چاهيو تہ وڃڻ واري جي قدمن جي نشانن تي سجدو ڪري. پر هوءَ ويٺي رهي. تان جو هو نظرن کان ڏور ٿي ويو.

*

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وليرام ولڀ

هڪ ڪنواري ڇوڪري

”هان هي وٽ نجوڙيءَ جي چاهي. نوان هيرا اڄ ويا آهن، سڀاڻي سوير اهي پرڪٽا اٿيئي.“ سارا جي پيءُ چيو. هو هيرن کي تراشڻ جو ڪم ڪندو هو. صدين کان اهو سندس خانداني پيشو هو. هيٺ دڪان هئس ۽ ٻاڻ مٿين منزل تي رهندا هئا. اها ئي اڪيلي ڌي سندس اولاد هو، جنهنکي اڳتي هلي ڪاروبار سنڀالڻو هو.

سارا ڏاڍي اتساهه سان ورائيو، ”ڪيترن ڏينهن کان انهن هيرن جو انتظار هو. مان خاص طور تي انهيءَ نيري پٿر کي ڏسڻ ٿي چاهيان، جنهنجي باري ۾ انهيءَ جي واپاري لکيو هو.“

”منهنجي خيال ۾ اهو پٿر ڏاڍو قيمتي آهي. مون اڄا تائين ڏٺو ناهي. هيرن جي باهه- ٻاٽيءَ جي پرک تنهنجي هٿان ئي ٿيڻ گهرجي.“ پڻس اعتماد سان چيو.

سارا فخر وچان پنهنجو ڪنڌ مٿي ڪنيو. سندس نازڪ منهن ۾ ڪاريون اکيون اڳي کان وڌيڪ چمڪي اٿيون. سندس ڳچي سچ پچ صراحي جهڙي هئي. سارا ڇٽي قميص تي ترنڊڙ ميڇين جي پرنٽ هئي. ڪسڪنڊڙ نرم ميڇين جٽڻ سندس من ۾ نئين کي ڏسڻ جي هڪ خواهش پيدا ٿي. سندس من جو ٻاٽي سمورو ڪنوارو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو- نرالو.

"پٽر جي چمڪي جو سڀني عورتن تي اثر ٿئي ٿو، پر نانگ جي اکين جي گهور کان انڌي ٿيل ڪوئن جئن. پر پٽرن سان تنهنجو سنبنڌ سڀاويڪ آهي — سهج. شايد انهيءَ ڪري جو تنهنجي فطرت ۾ نانگ جهڙي آهي. تون پٽرن کي رڳو ڏسين نٿي پر سائن ڳالهيون به ڪري سگهين ٿي. سندن اندر ۾ ڪهڙي انهن جي هرهڪ خوبي خامي کي ڏسي سگهين ٿي. تون هيرن جون اهي خاميون ڪڍي ڏيکارين ٿي، جن جي وڏن وڏن واپارين کي به پيٽ نٿي پوي. پر توکي خبر آهي، هيرن جواهرن سان اهو سنبنڌ رکڻ لاءِ توکي سدائين نيڪ پاڪ رهڻو پوندو- اهو سڀ ڪجهه مستقل مزاجيءَ سان ٿي قائم رهي سگهي ٿو — توکي ڪڏهن به شادي نه ڪرڻ گهرجي." پڙس سارا کي خبردار ڪندي چيو.

"مان به ائين ئي سوچيندي آهيان." سارا جي لهجي ۾ گهرو اعتماد هو. اهو اعتماد هن گهٽي ڏکيائي سان حاصل ڪيو هو. جنهن ڏينهن کيس ڪنهن هيري کي پرکڻو هوندو هو، اهو ڏينهن سدائين هن جي لاءِ عبادت جو ڏينهن هوندو هو. انهيءَ کان اڳ رات جو هوءَ بلڪل ڪجهه به نه کائيندي هئي. من کي هڪ هنڌ رکي هوءَ ايندڙ صبح سان جوڙي ڇڏيندي هئي. دنياوي خيالن جي هڪ توريل تڪيل دائري مان نڪري سندس وجود پنهنجي اندر ۾ هڪ اڏام محسوس ڪرڻ لڳندو هو. انهيءَ رات بنا سپنن واري گهري ننڊ سندس انگ انگ کي هلڪو ڪري ڇڏيندي هئي. سڀ ڪجهه کيس ڏاڍو وڻندڙ لڳندو هو. من سڄاڳ ۽ هڪ چتو ٿي ويندو هو. صبح جي پهرئين ڪرڻي نڪرڻ سان هوءَ اٿندي هئي ۽ گرم پاڻيءَ سان هڪ پيرو پنهنجو انگ انگ صاف ڪندي هئي. انهيءَ ڏينهن هوءَ پنهنجي وجود جي نرم هڳاءَ ۾ ويڙهيل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رهندي هئي .

اُج بہ هن هميشه وانگي سويرئي وهنجي سهنجي پشم جو سفيد چولو پاتو ۽ آلا وار ڇنڊي، انهيءَ ڪمري تائين پهتي جتي هيرن جي ٽجوڙي رکيل هئي. وار جلدي سڪندا ٿي ويا. هيرن لاءِ وقف ڪيل پنهنجي زندگيءَ تي ڪيس ناز هو. هن ادب سان دروازي جي ٻاهران پنهنجا سليپر لاٿا ۽ پوءِ پاتل پشم جو چولو بہ لاهي اگهاڙي جسم سان ڪمري ۾ گهڙي .

ڪمري ۾ اڃا صبح جو اجالو ڪونہ پهتو هو. هن درين جا پردا سرڪايا ۽ سج جي ڪرڻن ڪي ڪمري ۾ اچڻ جو رستو ڏنو. ٽجوڙيءَ جو تالو سندس پنهنجي نالي جي اکرن کي ابتو ملائڻ سان کلي پيو. الماڙيءَ ۾ ڪئين خانا هئا. سڀ کان هيٺين خاني ۾ هيرا هئا — ڇوڙي جي ننڍين ننڍين ٿيلهين ۾ ٻڌل ۾ رکيل. نئين دٻيءَ کي سارا احترام سان، کنيو ۽ پوءِ ڪمري ۾ پيل آبنوس جي ميز تي رکي ڇنڊ پائين .

ميز جي هڪ حصي تي سج جو هڪ ڪرڻو پهچي رهيو هو، باقي حصي تي اڃا تائين ڇانوَ هئي. دٻيءَ جي مهر ٽوڙي هن اندرين ڏوري آهستي آهستي کولي. سنهڙن ڪاغذن ۾ ويڙهيل ويهارو کن ٽڪر ميز تي پکڙجي ويا. ميز جو ڪاٺ ايترو چمڪيدار هو جو ميز تي جهڪيل سارا جي جسم جو پاڇو، مٿس اهڙي طرح لڏي لمي رهيو هو جڻ هوءَ پاڻيءَ جي تلاءَ ۾ وهنجي رهي هجي. نيري ڪاغذ ۾ ويڙهيل هيري کي هن هلڪو ڇهيو ۽ ڪاغذ سان ڪڍي پنهنجي آڱرين ۾ جهليائين اهو هيرو سندس اميد کان بہ سرس نڪتو. انهيءَ کان بهتر هيرو هن ساري زندگيءَ ۾ اڳ ڪڏهن نہ ڏٺو هو — تجنيدار ۽ اندران برف جهڙو اڇو ۽ شانت. ٻاڪبازي هڪ حد کان اڳتي وڌي وڃي تہ ڏاڍي ٻوائتي ٿي ويندي آهي. دراڻ آنما ۽ گهڻ طاقتور جسم وارن لاءِ ايتري نرملتا ڌارڻ ڪرڻ چڱو نہ ٿيندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي. ماڻهو شايد انهيءَ ڪارڻ ڪري هيرن کي چڱائي —
مداني سان منسوب ڪندا آهن ....

مارا لينس کنيو ۽ هيري واري تريءَ کي هيٺ جهڪائي لينس سان اهو ڏسڻ لڳي .... آنبوس جي ٿڌاڻ سندس لونئين سان لنگهي سندس ڇاتيءَ تان گذرندي سندس دل جي ڌڙڪن ۾ پيهي وڃڻ لڳي .... کيس ائين محسوس ٿيو ڄڻ هوءَ برفاني ڪرين ۾ ڪٿي پيئي هجي .... لينس ۾ نظر ايندڙ هيري جو عڪس تمام وڏو ٿي ويو هو، ايڏو وڏو ڄڻ اهو برف جي ڪا ٽڪري هجي .... ۽ پوءِ کيس لڳو ته ڪنهن برفاني ٽڪريءَ تان سندس پير ترڪي ويو آهي. هوءَ هيٺ .... هيٺ اونهو ڪٿي ڪرندي پيئي وڃي .... هيري جي چمڪ هڪ نوراني چمڪ جئن سندس اکين ۾ پئجي ويئي هئي ۽ سندس شعور گم ٿي ويو.

پنهنجي طرفان جڏهن سنڀالي هن اکيون کوليون ته کيس محسوس ٿيو ته هوءَ آرپار ڏسڻ ۾ ايندڙ ديوارن جي وچ ۾ گهيريل آهي. هوءَ هيري جي اندر گهڙي ڄڻ منجهس بانڌڻ بنجي ويئي هئي. هڪ عجيب ٿڌ سندس اندر ۾ لهي ويئي .... هوا ايتري هلڪي هئي جو کيس ساهه کڻڻ ۾ به تڪليف ٿي رهي هئي .... هن اکيون پٽي نظر هڪ هنڌ ٽڪائي ڏٺو ته کيس ڪٿي ڪنهن هنڌ، هيري ۾ ڪا خاسي ملي وڃي، پر هڪ چيڙي کان ٻئي چيڙي تائين هڪ اٽٽ نرملتا هئي. اهڙي جو پير ترڪي ٿي پيا .... ڊپان کسڪي ويو ....

هيري اندر پيل مارا ٻاهر ڏانهن ڏٺو. ٻاهريون ڪمرو هو سڃاڻي سگهي ٿي. اهوئي اهو ڪمرو هو جنهن ۾ نجوڙي رکيل هئي، دريون لڳل هيون ۽ هڪ دريءَ مان ايندڙ سج جو ڪرڻو هيري جي مٿين حصي تي اکين کي انڌو ڪندڙ چمڪو پيدا ڪري رهيو هو. هن ڏٺو هوءَ جسم جي سموري طاقت لڳائي به هيري مان نڪري ٻاهر ڪمري ۾ نٿي اچي سگهي ....

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هيري ۾ پيل سارا جو سمورو جسم ٻرڻ لڳو .... انهيءَ ويل سج جو ڪرڻو هيري جي وچ سان ٽڪرائجي باهه جڻن ٻري رهيو هو. ٿڌ جو نيرو رنگ، باهه جي لال رنگ سان ٽڪرائجي رهيو هو.... ۽ پوءِ کيس لڳو ته هوءَ هيري جي اندر اڪيلي نه هئي، هڪ سگهارو مرد به هيري جي اندر پنهل هو ـــ ۽ سندس جسم تي به سارا جڻن ڪو ڪپڙو نه هو ـ سندس انگ انگ تاٿيل هو ـ سارا گهٻرائجي اکيون ٻئي طرف ڦيرائي ڇڏيون ـ سندس رڳن ۾ رت ڏاڍو گرم ٿي ڦرڻ لڳو ....

۽ پوءِ سارا گهٻرائجي ڏٺو ته اهو مرد هوريان ڏانهس وڌي رهيو آهي .... ۽ پوءِ هن جي بلڪل ڀرسان اچي سندس ڇوڏاري ٻانهون ورائي ڇڏيائين .... سارا جو نازڪ بدن سندس ٻانهن سان ٻاڻ ڇڏائڻ لاءِ سمورو زور لڳائڻ لڳو .... ۽ پوءِ انهيءَ مرد سارا کي ٻاڪر ۾ ڀري هيري جي ديوار ڀرسان ليٽائي ڇڏيو .... هاڻي سندس ساهن جو آواز به ٻڌڻ ۾ اچي رهيو هو .... هلڪو جيتوڻيڪ تمام گهرو هو.

هن ڇيو ته سارا انهيءَ ڪري هيري جي اندر آئي آهي جو انهيءَ شخص، سان سندس ميلاپ ٿي سگهي. هوءَ پاڪبازن جي ذات مان هئي ۽ سج جي ڪرڻي مان نڪتل انهيءَ نورانيءَ شخص جي ميلاپ مان هوءَ عام انسان ذات ۾ هڪ عظيم انسان کي جنم ڏيندي.

سارا انهيءَ شخص جي ٻاڪر مان نڪرڻ جو خيال ترڪ ڪري ڇڏيو. سندس يهودي دماغ فخر وچان اوچو ٿي ويو ۽ کيس لڳو ته دنيا جو هڪ عظيم ڪم کيس سونپيو پيو وڃي مرد جو سمورو جسم سارا جي جسم تي جهڪي ويو .... هڪ وجود سارا جي اندر ۾ داخل ٿي رهيو هو.

مرد جو جسم جيئن ٿي سارا جي جسم کان جدا ٿيو، ته گم ٿي ويو، برف ڀڳهرڻ لڳي ۽ هيري جي اندر پيل سارا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هيري کي ٻاهران ڏٺو ته سج جو ڪرڻو هاڻي هيري تي نٿي پيو. جڏهن هوش آيو — سارا ڏٺو ته هوءَ هيري کان ٻاهر هئي، ميز جي ڀرسان فرش تي پيئي هئي ۽ سندس انگ ڇور ڇور ٿي چڪو هو.

انهيءَ ڏينهن سارا هيري کي وري نظر ڀري نه ڏٺو. اڳي جئن ڪاغذ ۾ ويڙهي دٻيءَ ۾ بند ڪري تجوڙيءَ ۾ رکي ڇڏيائين. گرم ڪپڙا پائي پنهنجي ڪمري ۾ وڃي سمهي رهي.

شام جي ويل جڏهن سارا جي پيءُ هيرو ڏٺو ته کيس لڳو ته واپاري ساڻس دوکو ڪيو هو. هيرو داغيل هو. منجهس لال رنگ جو هڪ ننڍو ٽڪ هو. هن جڏهن سارا کان سندس راءِ پڇي ته سارا ڪجهه به نه ڪڇي. سارا جي زندگيءَ ۾ اهو پهريون ڏينهن هو جو هوءَ چپ هئي. پيس کي واپاريءَ تي ڏاڍي ڪاوڙ پئي آئي، انهيءَ ڪري ڪجهه ڏينهن کان پوءِ هن چيو ته هو اهو هيرو واپس موڪلي ڇڏيندو. انهيءَ ڏينهن سارا چپ نه رهي سگهي — ٻيو ڪجهه نه چيائين، رڳو اهو ته هوءَ هيرو واپس نه ڪندي. پيس هيرو منڊيءَ ۾ جڙائي سارا کي ڏيئي ڇڏيو — ۽ کيس لڳو جڻ سج — مرد جي ميلاپ سان جيڪو ٻج سندس گرڀ ۾ پئجي ويو هو اهو وڌو تي وڌي رهيو هو.

(آندري پيرد ماند يارگ جي ڪهاڻيءَ جو ترجمو)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خاڪي جويو

ڪانڌ وهيڻي

اڃان وڏي رات پئي هئي ته هوءَ سجاڳ ٿي. ٻهرين تاري کي ڏٺائين، جيڪو روزانو واري مهل کان اڳڪيو ڪونه هو. سوچيائين ته پوري مهل تي سجاڳي ٿي آهي. هڪ نظر ستل ٻارن تي وڌائين، جيڪي ٿڌي هير جي سڀيءَ ننڊ ۾ ستا پيا هئا. هوءَ اٿي ٻاهر ويئي. ٻاهران ٿي ڪري، ڪونري مان ٻه چار ٻاڻيءَ جا ڇنڊا منهن تي هڻي، پوتيءَ جي پلاند سان منهن، هٿ ۽ ٻانهون اگهيائين. پوءِ ڪالهوڪي ڇڙهيل اَن مان، ٻه ٽي ٻاٽيون ڇڄ ۾ وجهي، اچي جنڊ جي پرسان ويٺي. ٻهرياٽين ڪپڙي جو ليڙو ڪٽي تار صفا ڪري، ڪير مٿان مڪڙي رکي، آڪيڙو ڏيئي، جنڊ کي هلڪو ڪيائين. ۽ پوءِ ڇڄ کي ڇڪي پنهنجي ويجهو ڪري، اَن تي هڪ ڀرپور نظر وڌائين. ”بسم الله“ اچاريندي اَن جي ٻڪي ڪٽي جنڊ ۾ وڌائين — ۽ پوءِ جنڊ جو گهرو ۽ گنڀير آواز، رات جي سانت کي ڏرڻ لڳو. اهو آواز جيڪو گهر جي ڀاتين ۽ ٻاڙي وارن جي ننڊ ڦٽائيندو آهي، پر هڪ عجيب قسم جي لوري ڏيئي، سيني کي کهري ننڊ ۾ السوپ ڪري ڇڏيندو آهي. هوءَ ان مانوس آواز ۾ گم، جنڊ ۾ اَن جون ٻڪيون وجهندي رهي ۽ سوچڻ لڳي: ڪلاڪ ڏيڍ کان پوءِ ٻاڙي جي مسيت جو ملان اٿي ٻانگ ڏيندو، قرآن پاڪ پڙهندو ۽ نماز پڙهائيندو. اسانجي ڪرمن ۾ ته سڄي ڄمار پورهيو لکيل آهي. رات ڏينهن پيا پيهون. مٿي ڪنهن جي ٻه واڻڪائي ڪانه ٿي ملي. خبر ناهي مرڻ کان پوءِ ڪهڙو حشر ٿيندو! جيتري ته نسورو جهنم ۾ آهيون. مٿي پيچاٽان ڇا ٿيڻو آهي— سا ته مالڪ کي ئي سڌ آهي. پر پوءِ سندس سوچ بدلجي ويئي ۽ پنهنجي منهن ۾ ٻٽڪي چوڻ لڳي: ”ڪنهنجو ڪائون ته ڪو نه ٿا، ۽ نه ئي وري ڪنهن تي بار آهيون. نه وري ڪو ٺڳي چوري ٿا ڪريون. پنهنجو ڪائون پنهنجو هنڍايون. پيلا پورهيي ڪرڻ ۾ ڪهڙي اربع خطا آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيڪر هڪڙيان ڪري ڏسجي ته وڏي عبادت آهي ئي پورهيي ۾.

ڏينهن صبح ٿي چڪو هو. هن آن واري ڇڄ تي نظر وڌي، آن پورو ٿي چڪو هو ۽ جنڊ جو تار اڃا آجري اٽـي سان ٻڌجي ويو هو. پنهنجي پورهيي جو ڦل ڏسي، هنجي دل گهڙي ڪن لاءِ ٻلهار ٿي ويئي، الائي ڪيئن سندس ذهن ۾ خيال آيو: ”اهو اٽو ئي ته آهي، جيڪو انسان جي وڏي ۾ وڏي گهرج ۽ ايمان جي مضبوطي آهي.“ هن تار مان اٽو ڪڍي پارڙي ۾ وڌو ۽ پوءِ تار ۾ ڪپڙي جو ليڙو گهمائي، رهيل کهيل اٽـو ڪڍي، مٿانئس پيش جو ڇٻو چاڙهي، جنڊ کي ڍڪي ڇڏيائين.

آتان اٿي، اٽي جو تس، پاٽ، ڍڪيون ۽ ڪاٺيون وغيره چاهه وٽ رکيائين. پوءِ پاڻيءَ جو دلو، چاڌي، مانڌاٽي ۽ ڪالهوڪي ڄمايل ڌونئري جو ڪينگر ڪٻٽ مان ڪڍي اچي نهري جي ٻرسان ويٺي. پهرين چاڌيءَ کي سڪٽي پاڻيءَ سان آگهاري، پوءِ ان ۾ ڌونئري جو ڪينگر ليٽائي ڇڏيائين. ۽ مانڌاٽي وجهي ڏڌ ولوڙڻ لڳي.

ايتري ۾ مڙسهنس اٿيو. جنهن وڃي ڍاڳ کي اٿاريو ۽ ٻئي ڄڻا ڏاندا ڪٺي بنا ڪجهه چوڻ آکڻ جي ٻنيءَ تي لاباري لاءِ هليا ويا.

هن ڏڌ ولوڙي، ٿانو سانڍي، وڃي ٻارن کي اٿاريو. هنڌ ۽ ڪٿون ڪٺي اندر ڪيون. ڳئون ۽ مينهن کي ڏهي، وڏي پٽ کي مال چارڻ لاءِ چيو. جيڪو راتوڪي ٻاروٽي مانـي ڏڌ سان کائي، مال چاري جهنگ ۾ پهرائي ويو. هن مال جا ڇيٽا وغيره ڪٺي وٿاڻ صاف ڪيو ۽ سڄي گهر کي ٻهاري ڏني، هنڌ نيڙ ڇنڊي، پوءِ اچي ماني پچائڻ ويٺي. ماني پچائي بس ڪيائين تـه سج سوا پهر تي چڙهي آيو. جيڪو هنجي ٻنيءَ تي ماني کڻي وڃڻ لاءِ دير جو نشان هو. هن ۽ ٻارن، ٻه چار آڌا آٻتا مانـيءَ جا گرهه هنيا. جلد ئي ٿانو ٿڦا سانڍي، وچٽ کي اسڪول موڪلي، ننڍي کي ساڻ ڪري، گهر کي ڪڙهه ڏيئي، ماني کڻي، ٻنيءَ تي رواني ٿي — جتي مڙسهنس ۽ ڏيرهنس ڪڙٻ هٽي رهيا هئا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏير پوڻ سبب ڪين ٻڪ جا پيٽ ۽ ور ڀوڻ لڳا هئا. ۽ هرهر سَندس وات تڪي رهيا هئا: جڏهن ٻنيءَ تي پهتي ته مڙسهنس ۽ ڏيرهنس ڳرڙ ٻڪيءَ وانگر اڪيون ڀوري اچي مانيءَ تي ڪريا. ۽ هيءَ ڇيڙي ڪري ڏانو ۽ ڇٻو ڪٺي وڃي جوئر جي ڪڙٻ جي سٿرين مان سنگن کي لڻڻ لڳي — ٻن پهرن جو رڳو ڏهن پندرهن منٽن لاءِ ٿالهيءَ جي ڇانو ۾ مانيءَ جو ڳيو لسيءَ سان ڳاڙائين. ۽ پوءِ وري سا ڳيءَ ڪرت سان وڃي لڳي، جو ڇاڙائين ٿي ته صبح کان وٺي ٻنهي ڄڻن جيڪا ڪڙٻ هڻي آهي، ان جا سنگ ڪيس لاهي پورا ڪرڻا آهن. سڄو ڏينهن سنگ لڻي، ڇٻا ڀري، ڀريون ٻڌائي، ڪيڏيءَ مهل مڙسهنس ته ڪيڏيءَ مهل ڏيرهنس کي ڪڻائيندي رهي، جيڪي وري اهي ڀريون ٻار ۾ ڇڏيندا ٿي آيا. شام جو جڏهن سج لٿي هڻڻ ۾ هو ته هن مڙس کي آخري سنگن جي ڀري ڪڻائي. ۽ ڇٻي ۾، ڪجهه سنگ لائيءَ جا، ڪجهه ڪچا سنگ ڳئون لاءِ ۽ مانيءَ وارا ٿانو وجهي، مٿي تي رکي ڳهر ڏانهن وڃڻ لاءِ تياري ڪرڻ لڳي. سڄي ڏينهن جي پورهيي جي ٿڪاوٽ ڪري سندس قدم رڙهي ڪونه ٿي سگهيا. هر عضوو الڙيل ٿي لڳس. تڏهن به وچڙي رفتار سان هلندي گهر پهتي.

گهر اچي؛ رات جي سمهڻ لاءِ هنڌ ۽ کٽون ڪڍي اڱڻ ۾ رکيائين. چلهه تي ڪاٺيون، ڇيٽا ۽ ٻيو رڌ پچاءُ جو سامان رکيائين ايتري ۾ جهنگ مان مال موٽي آيو. جنهن کي پنهنجي پنهنجي جاءِ تي ڪلن ۽ ٿوڻين سان ٻڌي، ڪير ڏهڻ واري چونئري کي آگهاري (جيڪا صبح جو ماڃي رکيو هئائين) وڃي ڳابي کي ڇوڙيائين. ڳابو لوهه پائي وڃي ڳئون جي ٿڻن کي ڏائڻ لڳو. ٻن چئن چڪڙن ڏيڻ بعد، جڏهن ڏٺائين ته هاڻي ڳئون ڪير لاٿو آهي ته هن ڳابي کي ڇڪي ڀر واري ڪلي سان سوگهو ڪري ٻڌو ۽ ونگ ڪٺي ڳئون جي ٻنهي ٻنين جنگهن ۾ وجهي، ڪير ڏهڻ ويٺي. ڪير ڏهڻ کان پوءِ ڳابي کي ڇوڙي ڇڏيائين جيڪو وري به اڌ ڏڌل ڳئونءَ کي وڃي چنبڙيو. هن ڪير ڪٽ ۾ رکيو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻاهر ٻاري، چلهه تي دانگي رکي، اٽو ڳوهڻ ويٺي. اهان اٽو ڳوهي بس ڪيائين ته دانگي به تپي ويئي ۽ هوءَ ماني پچائڻ لڳي. پهرين ماني پچي تيار ٿي ته ان مان ڪيس عجيب قسم جي خوشبوءِ آئي — هنجي دل چاهيو ته جيڪر ماني دانگيءَ تان لاهي کائي ڇڏي. پر هوءَ ائين ڪري نه سگهي. ايتري ۾ مڙسهنس ۽ ڏيرهنس، ٻنيءَ تان مال لاءِ گاهه جون ڀريون کڻي آيا ۽ اهو مال کي آهرن ۾ ڏنائي، هٿ منهن ڌوئي، اچي کٽ تي ويٺا. ايتري ۾ هن به ماني پچائي بس ڪئي ۽ ٻن دبڪين ۾ ٽي ٽي مانيون رکي، کير جا ٻه وٽا ڀري، هڪ مڙس کي ۽ ٻيو ڏير کي ڏنائين، ۽ پوءِ ٻارن کي ماني کارايائين. جڏهن گهر جا سڀ ڀاتي ماني کائي ويٺا ته هن وٽانئس ڌڻو کنيا ۽ پوءِ ڪٻٽ ڀرسان وڇايل تڏي تي ماني کائڻ لاءِ ويٺي - وٽو کڻي ساڄيءَ ۾ بچيل کير کي ڏٺائين، جيڪو منو پاءُ کن مس هو. سوچيائين ته هن مان پورائو ڪو نه ٿيندو، پر لائي لائي کائڻ سان ڪجهه ڇڙهي ويندو. مانيءَ کي ڏٺائين، ٻارن، مڙسهنس ۽ ۽ ڏيرهنس جا بچايل ٽڪر، جيڪي ٽي اڳڙا ٿي ويا هئا - هن هڪ ٽڪر مان گرهه ڀڳو ۽ اهو پيٽو ڇوٽو ڪري وات ۾ وڌو ۽ مٿانئس کير جو اڻ لکو ڍڪ ڀريو ته جيئن ماني ٻسي وڃي ۽ نڙيءَ کان لهي سگهي. ماني کائيندي آخري گرهه جي مٿان کير جو وٽو اونڌو ڪيائين، جيئن وٽي ۾ کير جو ڪو ڦڙو رهجي نه وڃي. وات ۾ پيل گرهه کي چٻاڙيندي اٿي، ٿانو سنڀالي ڌوئي، هٿيڪا ڪري، ڳئون جو ڇڙيل ڳابو ڪلي سان ٻڌائين.

ايتري ۾ گهر جا سمورا ڀاتي سمهي پيا ۽ هوءَ مڙس جي پيرن کان کٽ تي ويهي، کيس زور ڏيڻ لڳي. جيتوڻيڪ وڏي امر کان وٺي لڙي سمهڻيءَ تائين، سڄي ڏينهن جي جاکوڙي ڪري، سندس سنڌ سنڌ سور ۽ ٿڪ کان ٽڪر ٿي رهيو هو. مڙس کي زور ڏيندي ڏيندي کيس جهوٽا اچڻ لڳا ۽ ننڊ کڄي ويس ۽ هوءَ مڙس جي پيرانديءَ ڪرونڊڙي ٿي سمهي پئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

زيب سنڌي

جذبا- پوندڙ وجود جا

—اڙي او زندگي....
زندگي تنهنجي ته....
ڪيڏو نه تنگ ڪئي ڪيو آ زندگيءَ!!
هي زندگي آ ؟!؟!؟....؟؟
منهنجي خيال ۾ ته هن زندگيءَ کان موت وڌيڪ بهتر آهي.
موت!!!
موت! اوهه.
زندگي؟؟؟

خير ڇڏينس. مونکي ڪهڙو سوچڻ نه گهرجي. هرو ڀرو ٿو مٿو خراب ڪيان پنهنجو!

سوچون. اڻ کٽ سوچون. لاڳيتا چار سگريٽ ڦوڪي وارن ۾ هٿ ڦيري ٿو. پنهنجي اندر ۾ سيون چيندي، ۽ وجود ڪنهن چار ۾ قاتل محسوس ڪري ٿو. عجيب قسم جون سوچون ايرڻ لڳيون اٿس:

سگريٽ ٿو پيئان.... ڇڏينس مزو نه ڏيندو، ڏاڍا پيتا اٿم.... پر جاني جهوندا آهن ته سگريٽ اڪيلاين جو ساٿي آهي. ڏوڙ! انسان انسان جو ساٿي ٿي نٿو سگهي ته پوءِ سگريٽ وري ڏوڙ انسان جو ساٿي ٿيندو....

خير سگريٽ انسان جو ساٿي ٿي سگهي ٿو، ڇو ته اهو

مڪريٽ ٿي آهي. پر جي مڪريٽ انسان هجيها ته ساٿ نه ڏئي ها.
ڪهٽ ۾ ڪهٽ منهنجو ساٿ ته نه ڏئي ها.... مان به ڏاڍو واهيات آهيان الائي ڇا ٿو سوچيان! مونکي ڪجهه سوچڻ نه گهرجي. ها ٺيڪ آ. هاڻي نٿو سوچيان....!

!؟!!!؟........؟؟....!!....

اڙي زندگي تنهنجي ته.... ڇڏيس ڪڏ ۾ پوي زندگي.

پلا موت؟ وري ڏوڙ پائي موت....

اني سڌو ٿي پيهي ٿو رهي. خماريل نيڻ کٽي ڪي پل هيڏانهن هوڏانهن ڏسي ٿو. ۽ پوءِ پنهنجا هٿ ڪوٽ جي کيسن ۾ وجهي، ڳرا ڳرا قدم کڻندو پارڪ ڏانهن وڌي ٿو. ٻاهر نڪري روشنين سان جڳمڳائيندڙ روڊ جي پاسي واري فوٽ پاٿ تي هلڻ لڳي ٿو.

مڪريٽ ڪيڏي دکائي ٿو، ۽ ننڍا ننڍا مونا هٿندو جڳمڳائيندڙ روڊ تي رات جي خاموشيءَ ۾ سرڙات ڪندڙ رنگ برنگي موٽرن کي ڏسندو فوٽ پاٿ تي هلندو ٿو وڃي.

اڙي او زندگي....

ڇڏيس. اجايو ٿو گاريون ڪيان!

زندگي.... ڪهڙو ڏوهه ڪيو آ زندگيءَ؟؟؟ ڏوهه ته سڄو حالتن جو آهي! حالتون به وڏيون.... پنهنجو سڄو نرلو اهي مونتي ڪيرايو. اٿن! پر حالتن جو ڪهڙو ڏوهه؟ ڏوهه ته سڄو پروين جو آهي. پروين. ڏاڍي ذليل آهي پروين. نه. ذليل. نه. واحيات آهي. مون کي هيءَ سال گذرڻ کان پوءِ به سمجهي نه سگهي آهي!

اجايو شادي ڪيم. نه، شادي ته سڄايو ڪيم پر پروين سان اجايو ڪيم. ڏاڍي ڪنزرويٽو آهي....

نه ڇڏينس.

اجايو ٿو پروين کي گاريون ڏيان. پلا ڇو نه گاريون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏيانس.... ؟هن.... هن هٽي مِنهنجي زندگي برباد ڪري رکي آهي.... ڇا مون کي ايتر حق به ڪونهي جو ڪيس ۾ ٿي ڳاريون ڏيان....!!

سگريٽ جو آخري سوٽو هٽي، سگريٽ ڦٽي ڪري ويهي ٿو رهي، ۽ پوءِ انڌلٽ ريڪائن جهڙي ماحول ۾ هيڏانهن هوڏانهن ڏسي ٿو. هر طرف روشنيون ئي روشنيون. نوٽ پاٿ تي ايڪڙ ٻيڪڙ ماڻهو. باقي روڊ تي هڪ ٻئي پٺيان ڊوڙندڙ رنگ برنگي موٽرون. جن ۾ ڪلها ملائي ويٺل خوبصورت جوڙا. خوش قسمت جوڙا. هو هڪ ٿڌو ساهه ڀري پرسان ئي هڪ اليڪٽرڪ پول کي ٽيڪ ڏئي ويهي ٿو رهي.

— ڇا ڪيان؟

ڇا ڪرڻ گهرجي مون کي....

ڇا ڪيان!؟

ڪهڙو جوڙو آهي اسان جو؟

ڪهڙو ميلاپ آهي!؟

شاديءَ کان پوءِ عورت ۽ مرد سدائين گڏ گهاريندا آهن.... ۽ مان ڪهڙو مرد آهيان....! پروين ڪهڙي عورت آهي....!؟ شاديءَ کان پوءِ به اسان ڌار آهيون....!!!

ڇا ڪيان؟ ڦٽو آهيان اهي....!

پروين جو پيءُ ان کي موڪل ئي نه ڏيندو. شروع ڪري ڏيندو پنهنجو پراڻو راڳ ....

— سچو ڏينهن ڪتابن ۾ منهن وجهي ويٺو آهين ....

— ڪهاڻيون ٿو لکين!

— رلين ٿو!

— اڻ سڌريل آن....

۽ پيو به الاءِ ڇا ڇا چوندو .... هيڻن آن.... هونءَ آن ....

چڙيس— چڙيس.... نه ويندس پروين جي مرڪل گهرڻ—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇا ڪيان ڀلا؟ ڇا ڪيان!؟
ها ـ اسان کي ٿو ڇو ن ته پاڻ وڃي ڳالهائين.
ـــ تنهنجي زال رن آ يا راڙو!
سچو ڏينهن ٻُٽي جهيڙو ڪندي. اچي گهر مٿي تي ڪٽندي....
ـــ ٻين جا ڇوڪرا به آهن. يا ڇڙو تون اچي زال وارو ٿيو آهين .... ڪني رن لاءِ پيو ٿو ڦٿڪين!!
۽ پيو به الاءِ ڇا چوندي.... ڇڏيس ٿو ڇوان اسان کي ـ ڀلا ڇا ڪيان؟ ڪهن کي چوان؟
ڇڏيس ڪلهه ۾ وڃي پوي پروين ـ وڏي .... آ ـ پاڻ جو مون سان ٻڌل هجي تـه ڪير ٿيندو آ سندس ٻيءُ، جـو ٿوري ٿوري ڳالهه تي ڀڻ وٽ وهاري ٿو ڇڏيس! هاڻي مان به پنهنجون اکيون هن ڪان ڦيري ڇڏيندس.... جي پاڻ به هلي آئي ته موهڙا هٽي چوندو مانس ته هاڻ اڳو پوءِ وڃي ٻيءُ وٽ رهه ....! پر.... پر .... مان هن کان سواءِ رهي سگهندس !؟
ٻيون عورتون ڪٽي ويون آهن ڇا ڀلا؟
پر نه ـ ڪيرائي تي پيار نه ملي سگهندو. خير جسم تـه ملندو .... پئسي سان هر شيءِ مليو وڃي ....
پر نه ـ نه ـ نه ـ پئسي سان جنسي خواهشون ته پوريون ڪري سگهجن ٿيون، پر پيار ته ملي سگهي .... محبت نٿي ملي سگهي ....
هون ـ پيار .... محبت .... اهو به ته جنسي خواهشن جوئي پيو نالو آهي .... پر نه .... نه ـ مان اها پيار .... محبت جـي توهين ٿو ڪيان ....
پيارا محبت!! پيار ! محبت!! آخر اها آهي ڪهڙي بلا!؟
اجايو ٿو انهيءَ تي سوچي پاڻ تباهه ڪيان .... پر جيون لاءِ، هڪ جيون ساٿيءَ جي ضرورت ته آهي بـه ! پر نه ـ هڪ لاءِ مخصوص ڇو ٿيان!؟ نئين نئين ساٿيءَ بدلائڻ ۾ جو لطف آهي، اهو ڪنهن هڪ ۾ ڪٿي آـــ جو پاڻ کي پابند ڪري ڇڏجي....

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر نه ـ نه .... ڪنهن به ڏاري عورت سان پيار وندڻ ....
نه ـ پيار وندڻ نه ـ پر .... ميلاپ ڪرڻ ڪان پوءِ ان عورت تي ڪيڏا نه جک ايندا آهن ....! هرو ڀرو به ائين محسوس ٿيندو ته اهو ڪجهه غلط ٿيو.... ائين نه ٿيڻ کپندو هو .... پر .... پر پنهنجي لاءِ مخصوص ٿيل عورت تي جک نٿا اچن، غلطيءَ جو جو احساس نٿو ٿئي....

پر اهي ڳالهيون ته مون تائين محدود آهن .... ٿي سگهي ٿو پيا ائين محسوس نــه ڪندا هجن .... ڪٿي پــلا ائين محسوس ڪندا به هجن تنهن ۾ منهنجو ڇا؟ مـان پين لاءِ ڇو سوچيان ـ هرڪو پاڻ ڄاڻي وڃي ـ ها ـ هرڪو پنهنجي لاءِ آهــي .... جيون پر جو ساٿ.... جيون ساٿي .... اهــو سڀ ڪجهه دوکــو آهي ـ فريب آهي ـ ڌوکي آهي سراسر ـ ڪير مــري .... ڪير جيئي .... ها ـ هرڪو پنهنجي لاءِ آهـي ـ پنهنجي ذات تائين محدود ـ پنهنجي ذات کان وڌيڪ ڪير آ پيو؟

ماءُ ـ پيءُ ـ ڀيڻ ـ ڀاءُ ـ اولاد ـ زال ـ مت مائٽ....

هرڪو پڻ ڄاڻي، مان جيڪو ڪجهه آهيان ’ مان‘ آهيان پنهنجي لاءِ آهيان ـ

ــــ پروين مري وئي!

نه نه ـ ماڻ اهو جملو ٻڌڻ جو ست ساري نٿو سگهان .... ته پوءِ .... چنبو هرڪو پنهنجي لاءِ ناهي ـ پــاڻ تائين محدود ڪونهي ـ جي ائين هجي ها ته پوءِ پروين مري ها يا جيئي ها، مان ان لاءِ نه سوچيان ها ـ

چنبو ته پيار .... محبت به ڪا شيءِ آهي!

ها ـ سڀ ڪجهه ئي پيار آهي .... ڇڙو پيار .... محبت ....

منڙيون منڙيون ڇهنڊڙيون .... وٽندڙ ڪنڪتائون .... ٿــڌا ٿڌا ساهه .... ڪنهيل، وهڙندڙ ساهه .... هلڪي هلڪي روشني.... سرهاڻي پر ڳالهيون ....

ايلفيءَ تي هڪ ٻئي جي چيلهه ۾ هٿ وجهي گهمڻ....

هٽ هٽ ۽ ڏئي هاڪس- ٻي واري ساحل تي ڊوڙڻ....
گڏ فلم ڏسندي هڪ ٻئي جي هٿن کي ڇهندڙيون پاڻي...
پيرن جي ويڙهاند....

هلڪي هلڪي روشنيءَ واري ڪيفي ۾ ويهي آهستي آهستي ڳالهيون ڪرڻ.... ٽهڪڙا.... ٽهڪڙائي ٽهڪڙا.... خوشيون ئي خوشيون....

ها- زندگي اهائي آهي.... اها زندگي.... زندگيءَ جو لطف.... پر منهنجي زندگي....!!!! اوهه ....

اوچتو روڊ تي ڪنهن ڪار جي بريڪ لڳڻ سبب پيدا ٿيندڙ چيڪاٽ ٻڌي ڇرڪي ٿو پوي. اليڪٽرڪ پول کان پنهنجو جسم هٽائي روڊ ڏانهن ڏسي ٿو. هڪ ڪتو ڪار هيٺان اچڻ کان بچي ڊوڙندو ڊوڙندو اچي سندس پرسان ويهي سهڪڻ لڳي ٿو. هو وري پول کي ٽيڪ ڏيئي بيهي ٿو رهي.

اڙي او زندگي .... ڇڏ بس — زندگي ٽيڪ آهي. آهستي آهستي سڀ ڪجهه ٺيڪ ٿي ويندو — پر جيسين مون کي ذهني سڪون نه ملي تيسين ڇا ٺيڪ ٿيندو؟ ۽ ذهني سڪون مون کي تڏهن ملي سگهي ٿو جڏهن پروين مونسان گڏ هجي .... هن کي مونسان گڏ گهارڻ گهرجي- آخر ٻه ته منهنجي زال آهي — پر مان ڇا ڪيان؟ ڇا ڪيان؟ ڪيئن سلجهايان انهيءَ مسئلي کي!؟

رنگ برنگي روشنين واري روڊ کي ڇڏي، هڪ اونداهي ۽ ويران رستي تي هلڻ لڳي ٿو. ٿورو اڳتي هلي آخري وار روشن رستي ڏانهن منهن ورائي ڏسي ٿو ته سندس نظر ان ساڳئي ڪتي تي پوي ٿي، جيڪو ڪني گوڙيون اڳ اليڪٽرڪ پول پرسان سندس پر ۾ ويٺو هو. هاڻي اهوئي ڪتو پيچ لوڏيندو سندس ڪيڏ ٿو اچي. هن جي ڇهري تي هڪ زهريلي مرڪ اچي وڃي ٿي ۽ پوءِ وري ڪنڌ ورائي اونداهي رستي تي هلڻ ٿو لڳي. هلندو ٿو وڃي .... هلندو ٿو وڃي ....٭

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عذرا چنا

ماما

[اٺهويهين صديءَ ڌاري لکيل هن شاهڪار ڪهاڻيءَ جي اصل خالق عورت جي نالي جو اڃان تائين پتو پئجي نه سگهيو آهي.

هيءَ ڪهاڻي سڀ کان پهرينءَ "هڪ گمنام ليکڪا جي نالي سان "پولش زبان" ۾ اٺويهين صديءَ ۾ شايع ٿي ۽ ان کان پوءِ دنيا جي ڪيترين ئي زبانن ۾ ترجمو ٿي، ڪروڙن جي تعداد ۾ شايع ٿي آهي.

گمنام عورت جي لکيل هيءَ شاهڪار ڪهاڻي صرف ڪنهن هڪ ڇوڪريءَ، ڪنهن هڪ عورت، ڪنهن هڪ ماءُ جي ڪهاڻي نه آهي، بلڪ ڪيترين ئي گمنام ڇوڪرين، عورتن ۽ مائرن جي آتم ڪهاڻي آهي.

غالباً ماءُ بنجڻ جي تمنا تي، هن کان بهتر ادبي شاهڪار، پيو ڪو مشڪل سان تخليق ٿيو هوندو.

ماءُ بنجڻ جي ان انتهائي مقدس ۽ پاڪيزه فطري خواهش کي، سنڌي زبان جي مروان ليکڪا، محترمه عذرا چنا، خاص طور تي سنگم جي پڙهندڙن لاءِ ترجمو ڪيو آهي.

عذرا چنا جي آرٽسٽڪ ذهن، هن ڪهاڻيءَ اندر سادگي دلسوزيءَ جو حقيقي رنگ ڀري ڇڏيو آهي.

ڪرم الاهي چنا]

✲ ✲ ✲

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مان عورت آهيان ـ بزدل آهيان!!
جيڪڏهن منهنجو وس پڄي ته پنهنجون اکيون ڪڍي ڇڏيان، پنهنجا ڪن بند ڪري ڇڏيان ۽ پنهنجي بيقرار هٿن جي ڏڪندڙ آڱرين کي ڪٽي اڇلائي ڇڏيان! پنهنجي دل ٻاهر ڪڍي رولو ڪتن آڏو ڦٽي ڪري ڇڏيان ـ يا موڙهو آپگهات ڪريان.

پر مان عورت آهيان.... بزدل....

مان آوازن جي دنيا ۾ رهندي پنهنجي ڪنن کي ڪيئن بند ڪيان. بيقرار هٿن جي ان پراسرار خواهش کي ڪيئن روڪيان، جيڪي ڪنهن جي پيار جو ڇهاءُ چاهين ٿا. منهنجا چپ پيار جو آلاپ الاپڻ لاءِ بقرار رهن ٿا ۽ منهنجي دل سمنڊ جي ڇڙواڪ ڇولين وانگر آٿلون کائيندي رهي ٿي.

ڇٽي پاسي اهڙا نظارا پکڙيل آهن جيڪي مون جهڙي ڪمزور عورت جي دل کي بيچين ڪيو ڇڏين! توڙي مان پنهنجي اکين کي بند ڪندي آهيان ـ ته به اهي نظارا مون کي ذهن ۾ ايندا آهن. اهي نظارا منهنجي دل ۾ ديرو ڄمائي ڇڪا آهن. نه چاهڻ جي باوجود به انهن کي ڏسان ٿي ۽ دل مان ڪڍڻ جي ڪوشش ڪرڻ باوجود دل ۾ رهن ٿا.

منهنجي دل ۽ ذهن تي غمن جا ايترا ته زخم آهن جو مان انهن کي ڳڻي نٿي سگهان. منهنجي دل جا اهي پراسرار زخم ناسور بڻجي ويا آهن جنجو ڪوبه علاج نه آهي.

پر مان اهو سڀڪجهه ڇو لکي رهي آهيان! هي اڻجا صفحا، بي ترتيب لفظ.... اهي پني تي اهي آڏيون ابتيون ليڪون.... آخر مون کي ڪير پريشان ڪري رهيو آهي ته مان پني تي اهي ڳالهيون لکندي وڃان، جيڪي منهنجي دل ۾ اچي رهيون آهن، آخر ڇو؟ ڪجهه به ته سمجهه ۾ نٿو اچي، باوجود ڪوشش جي.... جيڪڏهن سمجهه ۾ اچي ته شايد مان اڄ ايتري ڏکويل ۽ بزدل نه هجان ها!

ان ”ڪجهه به نه سمجهڻ“ منهنجو قرار ۽ سڪون کسي ڇڏيو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساں زمين جي ان نڪري وانگر آهيان، جتي جيڪڏهن برسات وسي به ٿي ۽ تخليق جو ٻج، انڪورجي جڏهن زمين جي ڪُک ماں نڪري ٿو ته ان کي ٿوهر جو ٻوٽو سمجهي ڇيو ٿو وڃي ته: هي گل نه، پر ڪنڊو آهي. هڪ زهريلو ڪنڊو.... پوءِ ڪو ظالم، ان معصوم گل کي پنهنجي طاقتور هٿن سان زمين جي ڪُک مان ڪڍي پيرن هيٺان ڇيباڻي ختم ڪري ڇڏي ۽ پوءِ ماڻهو مطمئن ۽ خوش ٿيو وڃن! — پر ان زمين ڏانهن ڪير به نه ٿو ڏسي جنهن جي ڪُک مان ان گل جنم ورتو هو، جنهن ٻج کي سانڍي رکيو هو ۽ پنهنجي جوت سان هن کي جلا بخشي هئي.

اها ڳالهه جيڪڏهن اِئين ئي ختم ٿي وڃي ته پوءِ به شايد.....!

پر اها ڳالهه انسان جي وس ۾ نه آهي. جڏهن ماڻهو جذبن ۽ احساسن کان سواءِ زنده نٿو رهي سگهي ته پوءِ خواهشن جي منهن کي ڪير بند ڪري....

ان ويران ۽ غيرآباد زمين جي وجود تي جيڪڏهن وري برسات پوي، وري ڪو ٻج ڦٽي– پر اها زمين فصل ڏيڻ جي صلاحيت کان محروم ٿي وڃي ته....

مان ان ”ته“ جو جيئرو جاڳندو نمونو آهيان.... ان ”ته“ جو پس منظر تمام گهڻو وسيع آهي، انساني زندگيءَ وانگر، زندگيءَ جي هرحادثي وانگر. انهيءَ ”ته“ جي اڪر سان منهن ڏيڻو پئجي پيو وڃي.

ويهه سال اڳ جي ڳالهه آهي، جڏهن سان پارنهن سالن جي معصوم ۽ البيلي ڇوڪري هئس. منهنجي شڪل ۽ عادتون ڇوڪرن وانگر هيون. مان پنهنجي ماڻٽن جي لاڏلي ڌي هئس. مرن کان وڏا منهنجا ٻه ڀائر هئا، ٻنهي ڀائرن جي وچ ۾ رهندي منهنجون عادتون به انهن وانگر ٿي ويون هيون. ماڻهو مون کي نام بواءِ جي نالي سان ڇيڙائيندا هئا، پر مان انهن سڀني ڳالهين کان بيپرواهه پنهنجي ڇوڪرن جهڙين عادتن ۽ حرڪتن ۾ رڌل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رهندي هيس. هڪ ڏينهن اسڪول مان موڪل ملي ته منهنجي هڪ سهيليءَ وڏي رازداري سان مون کي چيو، ”منهنجي گهر هلنديءَ.“

”ڇو؟ مان تنهنجي گهر ڇو هلان؟“ مون رڪائيءَ مان هن کان پڇيو.

”اسان جي گهر ننڍڙو ۽ پيارو مهمان آيو آهي.... منهنجو ڀاءُ.“ هو ڏاڍي خوش نظر اچي رهي هئي، ڄڻ هن کي سڄي دنيا جي بادشاهي ملي ويئي هجي!

”ڏاڍو پيارو آهي،“ هوءَ چئي رهي هئي، ”صبح جو ڪاڏي جي ميز تي امان کي موجود نه ڏسي مون، بابا کان پڇيو هو، جنهن چيو ته، ”هوءَ ڪمري ۾ آهي وڃي ڏس ته ڪمري ۾ وٽس ڇيو ڪير آهي؟“

”پوءِ ڇا ٿيو؟“ مون جلديءَ ۾ پڇيو.

”امان جي پاسي ۾ ننڍڙو ستو پيو هو.“

مان پنهنجي سهيليءَ سان گڏ سندس گهر ويس، جتي مون سندس ننڍڙي ڀاءُ کي ڏٺو: نرم نازڪ، اڇو رنگ، گلاب جي گل وانگر ڳاڙها ڳل، اڌ کليل ننڍا ڪڙيون اکيون، وات ۾ ته هڪ به ڏند نه هئس. مان حيرت سان کيس ڏسندي ۽ سوچيندي رهيس ته آخر هي ننڍڙو ڪٿان آيو.... ڪيئن آيو!؟

منهنجي ننڍڙي ذهن ۾ هڙا پيا به ڪيترائي عجيب ۽ غريب سوال هئا. گهر پهچندي ئي مون پنهنجي ماءُ کان ان باري ۾ سوال پڇيو ته هوءَ ڪاڻ لڳي. بابا به کلڻ لڳو. پيا ته ٿيو پر منهنجا ڀيڻ ڀائر به وڏا وڏا ٺهڪ ڏيڻ لڳا. ڄڻ هو وڏا ڪي افلاطون آهن ۽ سڀڪجهه ڄاڻن ٿا. جڏهن مون پنهنجي ماءُ کي گهڻو تنگ ڪيو ته هن چيو ته، ”هڪ ڏينهن اهڙو ايندو جو توکي سڀ خبر پئجي ويندي. تنهنجي گهر به ڪو مهمان ايندو، تون ڪنهن ننڍڙي جي ماءُ بڻبين!“

خبر نه آهي ان جملي ۾ ڪهڙو اثر هو جو مان غيرشعوري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

طور شرمائجي ويس.

مان، جيڪا نام بواهہ جي سان سچاتي ويندي هئس . ان واقعي کان پوءِ هڪدم بدلجي ويس. مون ۾ هڪ اهڙي تبديلي اچي ويئي جو مون کي خود ان جو احساس ٿيڻ لڳو. مان هر وقت مستقبل جي حسين سپنن ۾ گم رهڻ لڳس. ننڍپڻ ۾ جيڪي خواب ڏٺا آهن، اهي سڄي عمر ياد رهندا آهن. ان زماني ۾ جڏهن مان صرف ٻارهن سالن جي هئس مون کي ٻار ۽ ماڻرون سٺيون لڳڻ لڳيون. هر ڪنهن ٻار کي ڏسي منهنجي دل ۾ هڪ اڻ ڄاتل خوشيءَ جي لهر ڊوڙي ويندي هئي. ڪنهن ماءُ به کي ڏسي مان ان ۾ پنهنجي مستقبل جو عڪس ڏسڻ لڳندي هئس.

مان ننڍپڻ ڇڏي جواني جي حدن ۾ داخل ٿي چڪي هئس. هاڻي منهنجو شعور پختو ٿي چڪو هو. منهنجي دل ۾ نوان جذبا ۽ نيون امنگون پيدا ٿيڻ لڳيون. آس پاس جي ماحول ۽ ان ۾ رهندڙن جي نظرن کي به ٻيءَ طرح سمجهڻ لڳي هئس. ان زماني ۾ منهنجي وڏي ڀاڄائيءَ کي ڌيءَ ڄائي ته سڀني کان وڌيڪ خوشي مونکي ٿي، مان گهڻو وقت پنهنجي ڀاڄائيءَ جي ڪمري ۾ ننڍڙيءَ وٽ گذارڻ لڳس. نرم نازڪ گڏيءَ جيتري ٻارڙي کي جهوليءَ ۾ کڻندي مونکي عجيب خوشي محسوس ٿيندي هئي. هوءَ رئندي هئي ته مان پريشان ٿي ويندي هئس ۽ جڏهن ڀاڄائي هن کي پرچائڻ لاءِ لولي ڏيندي هئي ته مونکي ڪائنات جي هر شيءِ خوشيءَ ۾ ٻهڪندي ۽ جهومندي نظر ايندي هئي. منهنجي اکين ۾ به ننڊ جي غنودگي طاري ٿي ويندي هئي، مونکي اڄ به سندس اهي ٻول ياد آهن:

چنڊ جهڙي پياري ڌيءَ سمهي رهه.
تنهنجي خوابن ۾ گل ٽڙندا رهن.
توکي مٺي ۽ گهري ننڊ ايندي رهي.
منهنجي لاڏلي ڌيءَ سمهي رهه!....

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ان وقت ٻاچائي جي آواز ۾ ڪيڏو نه مٺاس اچي ويندو هو. سندس چهري تي ماءُ جي شفقت ۽ حسن هوندو هو.

مان اٿندي، ويهندي، ڊوڙندي، کيڏندي، اڪيلائي ۾ يا ٻين جي موجودگي ۾ غير شعوري طور لوليءَ جا لفظ ورجائيندي رهندي هئس. باوجود گهڻي ڪوشش جي مان ائين ڪرڻ کان پاڻ کي روڪي نه سگهندي هئس.

اسڪول جي حد ـ مان نڪري ڪاليج ۾ داخل ٿيس. ڪاليج جي شوخ ۽ چنچل ماحول ۾ رهندي به مونکان اها عادت نه نڪري سگهي. سهيلين ۾ ويهي جڏهن غيرارادي طور تي منهنجي چپن تي لوليءَ جا ٻول اچي ويندا هئا ته هو سڀ کلڻ لڳنديون هيون. مان انهن سيني ڳالهين کان بي نياز پنهنجي دنيا ۾ محو رهندي هئس. مونکي فطرت جي انهن اصولن جي پروڙ پئجي چڪي هئي، جنهن تي ڪائنات جو دارومدار آهي. تخليق جي هن دنيا ۾ جيڪڏهن ماءُ جو وجود نه هجي ته شايد اهو سلسلو ڪڏهوڪو ختم ٿي وڃي ها ۽ هيءَ دنيا ويران ۽ بيابان ٿي وڃي.

انهن ئي ڏينهن ۾ منهنجي زندگيءَ ۾ هڪ عجيب موڙ آيو. مان هڪ اهڙي ئي واٽ تي اچي بيٺيس، جتان مونکي پنهنجي زندگي جو اصل سفر شروع ڪرڻو هو. "الف ۽ "ج" منهنجا هم ڪلاسي هئا. سونهري وارن ۽ مضبوط جسم جو مالڪ الف سهڻو جوان هو. ج به پنهنجو مٽ پاڻ هو ۽ اهي ٻئي مون ۾ دلچسپي وٺندا هئا، پر مان اڃان تائين اهو فيصلو ڪري نه سگهي هئس ته مان الف کي وڌيڪ پسند ڪريان ٿي يا ج کي.....!

مونکي اهو ڏينهن چڱيءَ طرح ياد آهي، جڏهن مان ڪاليج جي باغ ۾ اڪيلي ويٺي هئس. منهنجي چپن تي اهي ئي لوليءَ جا الفاظ هئا ته اچتو ج اتي اچي ويو.

"توکي ماءُ بڻجڻ جو تمام گهڻو شوق آهي ۽ تنهنجي لاشعور ۾ اها خواهش گهر ڪري ويٺي آهي." سندس شوخي واري انداز ۽ اکين ۾ شرارت واري چمڪ ڏسي مان شرمائجي ويس، پر ظاهري ڪاوڙ واري انداز ۾ چيم، "مسٽر ج ٿي سگهي ٿو

ته تون سچ چوندو هجين، يا اهو به ٿي سگهي ٿو ته تنهنجو اندازو غلط هجي. بهتر ائين ٿيندو ته تون آئنده سون سان اهڙي قسم جون ڳالهيون نه ڪندو ڪر، نه ته مان توسان دوستي ختم ڪري ڇڏيندس."

ج جي منهن ۾ جيڪا شوخي هئي، اها سنجيدگي ۾ بدلجي ويئي. "جيڪڏهن توهان ان ڳالهه تي ناراض ٿي رهيا آهيو ته مونکي معاف ڪندا." سندس معافي گهرڻ وارو انداز مونکي ته ايترو وڻيو. جو پهريون دفعو مون اهو محسوس ڪيو ته مون کي ج، الف کان وڌيڪ پيارو آهي.

ان واقعي کانپوءِ مان ۽ ڊيوڊ هڪٻئي جي وڌيڪ ويجهو اچي وياسين. انهن ڏينهن ۾ جان تمام گهڻو اداس ۽ پريشان رهڻ لڳو هو. سندس چهري تي هر وقت ويراني نظر ايندي هئي. مان سندس اها ڪيفيت ڏسي سوچڻ لڳندي هئس ته ڪيس ڪهڙو غم آهي جو هو ايترو وبگاڙو پيو لڳي. پر ج جي دلچسپ، مزيدار ۽ پيار ڀريل ڳالهين ۾ مان ايتري ته محو هوندي هئس جو ڪڏهن به مون ان ڳالهه تي سنجيدگي سان نه سوچيو.

هڪ ڏينهن سان ۽ ج ڪاليج کان ٻاهر باغ ۾ گهمي رهيا هئاسين ته ج مونکان پڇيو هو. ته، "تون مون سان محبت ڪرين ٿي." ان اوچتي سوال تي مان گهٻرائجي ويس، پر پوءِ پاڻ سنڀاليندي چيم ته، "توکي خبر آهي ته ڪاليج ۾ هي اسانجو آخري سال آهي. تعليم کان فارغ ٿيڻ کانپوءِ سان محبت جي موضوع تي گفتگو ڪنديس." اهو ٻڌي ج جي مسڪرائيندڙ چهري تي اداسي اچي ويئي. سندس نيرين اکين ۾ ڏک کان ڳوڙها تري آيا. هن ڏکايل آواز ۾ چيو، "مان ته توکي پنهنجي خوابن جي راڻي بڻائي چڪو آهيان. توکانسواءِ زندگي گذارڻ جو تصور به نٿو ڪري سگهان. سوچ ته اسانجو هڪ ننڍڙو گهر هوندو، جنهن ۾ هڪ ننڍي لائبريري هوندي ۽ ان لائبريري ۾ ۾ اسانجي پسنديده اديبن جا ڪتاب هوندا. اسين ٻئي روزانو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شامرجو هٽ هٽ ۾ ڏيئي گهمڻ ويندا سين. ننڍڙي ٻار جا ٻاتا ۽ پيار ٻول سڀ منهنجي ذهن جي ٿڪاوٽ ختم ڪري ڇڏيندا. هو ڪنهن ڳالهه تي ضد ڪندو، ۽ اسين، سندس ضد خوشيءَ سان پورو ڪنداسين، ان وقت اسانکي ڪيتري نه مسرت حاصل ٿيندي."

سندس اهي ڳالهيون ٻڌي مان جذباتي ٿي ويس. ننڍڙو ٻار ته منهنجي ڪمزوري هو ۽ جڏهن هن کي منهنجي ان ڪمزوريءَ جي خبر پئي ته هن وري چوڻ شروع ڪيو، "ان ننڍڙي گهر خاطر جنهن ۾ اسانجون خوشيون هونديون، اسانجي محبت جو مرڪز ننڍڙو ٻار هوندو. تون مونسان پيار نه ڪندينءَ!"

منهنجي اکين مان ڳوڙها تري آيا. شايد اهي ان خوشيءَ جا هئا، جيڪا ننڍڙي ٻار جي ٻڌي مونکي ٿي هئي ۽ موز جلديءَ ۾ چيو هو ته ج مان توسان محبت ڪريان ٿي."

۽ ان ڏينهن کان منهنجي تباهيءَ جو آغاز ٿيو. ج کي منهنجي ڪمزوريءَ جي خبر پئجي ويئي. هو هر وقت ڳالهه ڳالهه تي هڪ ننڍڙي گهر، ان ۾ کيڏندڙ ۽ شرارتون ڪندڙ ٻار جو ذڪر ڪرڻ لڳندو هو.

هڪ رات مان ج سان گڏ فلم ڏسڻ ويس، جڏهن فلم ڏسي ٻاهر نڪتاسين ته تيز برسات پئجي رهي هئي. ٿوري دير ته اسين سئنيما کان ٻاهر وڻ جي هيٺان بيٺاسين پر برسات بيهڻ جو نالو ئي نه پئي وٺي، شايد اها به ان مذاق ۾ شريڪ هئي جيڪا قسمت مون سان ڪرڻ واري هئي.

ها، سو جڏهن اسين سئنيما کان ٻاهر نڪتاسين ته سخت برسات پئجي رهي هئي، ج مونکي چيو ته، "برسات تمام گهڻي تيز آهي، تنهنجو گهر ڪافي پري آهي، انڪري بهتر ائين ٿيندو ته تون في الحال منهنجي گهر هل. اهو هتان ٿوري فاصلي تي آهي. جيئن ئي برسات بيهندي، مان توکي تنهنجي گهر ڇڏي ايندس." مون آسمان ڏانهن ڏٺو، جتي ڪارا ڪڪر ڇانيل هئا. برسات جي ڪري رستا سنسان لڳا پيا هئا، ڪنهن سواريءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو ﮬﻪ ڪو آسرو نہ ھو. آخر لاچار ٿي سون ج جي ان پيشڪش ڪي قبوليو.

ج گهر ۾ اڪيلو رهندو ھو. سندس ماءُ ﭘﻴﺆ شهر کان ڪٿين ڪوهه پري هڪ ڳوٺڙي ۾ رهندا هئا. ج جي ڪمري سڄو سامان ڏانواڏول لڳو پيو هو. پاڻ مونکي اتي ويهاري ڪافيءَ جو سامان کڻي رنڌڻي ڏانهن وڃڻ لڳو ۽ چيائين ته، "تون آرام ڪر، مان ڪافي ٺاهي اچان ٿو."

"ان تڪليف ڪرڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي." مون چيو.

ج مونڏانهن محبت ڀريل نظرن سان ڏٺو ۽ چيائين ته، "هاڻي مونکي تڪليف ڪرڻ ڏي، جڏهن تون منهنجي زال بڻجي ايندينءَ ته اهي سڀ ڪم توکي ئي ڪرڻا پوندا."

اها ڳالهه ٻڌي مان شرمائجي ويس ۽ ڪنڌ جهڪائي مستقبل جي حسين سوچن ۾ گم ٿي ويس. مون سمجهيو ته ج ڪافي ڏاهو ويو آهي، ﭘﺮ جيئن ئي منهن مٿي ڪنيم تہ ج کي پاڻ ڏانهن پيار ڀريل نظرن سان گهوريندي ڏٺم. هو منهنجي پاسي ۾ ويهي رهيو ۽ ايندڙ ڏينهن جي باري ۾ ڳالهيون ڪرڻ لڳو.

"ڀلا اسين پنهنجي پٽ جو نالو ڇا رکنداسين."

مون ڪوبه جواب ڏنو.

"مون تہ ڪيترائي نالا سوچي ڇڏيا آهن. ڇوڪرن جا به ۽ ڇوڪرين لاءِ به. اسانجي لاءِ ٻئي برابر هوندا." ج چوڻ لڳو.

"ڀلا ٻڌاءِ ته سهي تو ڪهڙا نالا ڳوليا آهن." مون دل ئي دل ۾ خوش ٿيندي ج کان پڇيو.

هو مونکي نالا ٻڌائڻ لڳو ۽ پوءِ اسين ٻئي (ﭘﺮ نہ شايد مان اڪيلي ئي) ننڍڙي ٻار جي تصورن ۾ گم ٿي وياسين.

ڳالهين جو هڪ ڊگهو سلسلو شروع ٿي ويو. ان مختصر عرصي ۾ سڄي ڪائنات جون خوشيون ڄڻ تہ اسانجي جهوليءَ ۾ اچي پيون هجن. تصورن جي ان حسين دنيا ۾ اسين ايترا ته مدهوش ٿي وياسين جو خبر ئي نہ پئي ته برسات ڪڏهن ختم ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”اهو سڀڪجهه ڪيئن ٿيو....ڇو ٿيو....؟“
۽ جڏهن هو مونکي هلڪي ڦڙڦڙ ۾ گهر ڇڏڻ لاءِ هلي رهيو هو ته مون کيس چيو هو تـه ، ”ج هاڻي اسانکي جلدي شادي ڪرڻ گهرجي.“
هن ڏاڍي نرمي ۽ پيار واري انداز ۾ مونکي چيو هو ته ”بس جلد ئي تعليم مڪمل ڪري مـان توکي هميشه هميشه لاءِ پنهنجو بنائيندس ، باقي بہ ٽي مهينا تـه امتحان ۾ رهجي ويا آهن.“
اها سڄي رات مونکي ننڊ نه آئي، هزارين وسوسا ۽ خدشا منهنجي دل ۾ آيا پر مان دل کي اهـا آٿت ڏيندي رهيس ته جلد ئي منهنجي شادي ج سان ٿيندي ۽ پوءِ....!
۽ ”پوءِ“ جو لفظ بہ ”ته“ جي لفظ وانگر ڪنهن جي بہ اختيار ۾ نه آهي. مون ماڻ بچڻ جا ڪيترائي خواب ڏٺا هئا ۽ تصور ئي تصور ۾ ننڍڙي ٻار کي لولي ڏيندي رهندي هيس. پر مونکي خبر نه هئي ته انهن خوابن جي تعبير ائين ٿيندي....مان پراڻن خيالن جي سـادي سودي ۽ ناتجربيڪار ڇوڪري هيس. مونکي اينڌڙ لحمن جي ڪابہ ڄاڻ نه هئي. بہ ٽي دفعا الٽي ۽ واري ڪيفيت ٿي پر مون انکي معدي جي خرابي سمجهي نظرانداز ڪري ڇڏيو. پـر ٻن ٽن مهينن جي انـدر، منهنجي جسم ۾ جيڪي نمايان تبديليون آيون، تن منهنجو دماغ ڇڪرائي ڇڏيو. مون پنهنجي جسم اندر هڪ اهڙي چرپر محسوس ڪئي، جنهن منهنجو ذهني سڪون کسي ورتو. پهرين مون سوچيو تـه مان پنهنجي ماءُ کي سڄي حقيقت ٻڌايان . پـر وري مونکي پنهنجي ڀائرن جو خيال اچي ويو. ڪاش ان وقت ئي اها سڄي حقيقت مان پنهنجي ماءُ کي ٻڌايان ها ته شايد اڄ مونکي اهو ڏينهن ڏسڻو نه پوي ها. پر مان ته پراڻن خيالن جـي ۽ ڪمزور دل واري ڇوڪري هيس!
ان، اڻ تڻ ۾ هڪ ڏينهن شام جو مان جا جي، گهر ويس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪري ۽ اونده لڳي پئي هئي ۽ هو ڪٽ تي ليٽيو پيو هو.
هلڻ جو آواز ٻڌي ٻاهر نڪتو، "ڪير آهي؟" مون ڪيس پنهنجو نالو ٻڌايو ۽ ان سان گڏ سچي حقيقت ٻڌائي ڇڏيم.

ج هڪدم اٿي ويهي رهيو ۽ چيائين، "پريشان ٿيڻ جي ڪا ڳالهه نه آهي. مان ڪنهن ڊاڪٽر سان ڳالهايان ٿو ۽ سڄي معاملي کي اتي ئي ختم ڪري ٿا ڇڏيون."

مون کي سندس ان لاپرواهي تي ڏاڍي ڪاوڙ آئي ۽ چيم ته، "ڇا مان تو وٽ ان ڪري آئي آهيان ته تون هڪ معصوم جان کي قتل ڪرڻ جو انتظام ڪرين، جيڪو اڃان هن دنيا ۾ آيو ئي نه آهي. مون ته سوچيو هو ته، شايد تون اهو چوندين ته: 'مان اڄ ئي توسان شادي ڪري رهيو آهيان.'"

"شادي...." هو ٽهڪ ڏيڻ لڳو. "اهو سڀڪجهه ايترو جلد ڪيئن ٿو ٿي سگهي. شادي ڪرڻ ڪا آسان ڳالهه ته نه آهي."

سندس انهن ٽهڪن تي مونکي ڏاڍي بيزاري اچڻ لڳي.
"ڇو نٿي ٿي سگهي؟" مون ڪاوڙ ۾ چيو، "تون راضي آهين، مان راضي آهيان ۽ اسان جي وچ وارو ننڍڙو ٻار ان ميلاپ لاءِ سڪي رهيو آهي."

"ننڍڙو...." ج ٺوڪ واري انداز ۾ چيو، "پر هاڻي ته اسين ڪنهن ننڍڙي جي پرورش جي لائق نه ٿيا آهيون. منهنجي ڪاليج جو آخري سال آهي، انڪانپوءِ نوڪري جي ڪوشش ڪندس."

منهنجي ڪمزور ۽ ناتوان هئڻ ۾ خبر نه آهي ڪٿان ايتري طاقت اچي ويئي جو مون سندس گهڃيءَ کان جهليندي پڇيو، "مونکي صاف صاف جواب ڏي، تون مونسان شادي ڪرڻ لاءِ تيار آهين يا نه؟"

"افسوس، مان في الحال ڪوبه اهڙو قدم کڻڻ لاءِ تيار نه آهيان. البت مان پئسن جو انتظام ڪريان ٿو ۽ ڊاڪٽر سان ڳالهائي ان معاملي کي اتي ئي ختم ڪري ڇڏيون ٿا. ڪنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي خبر ڪانہ پوندي. تون ايترو جذباتي نہ ٿي، ان ڳالهہ تي ٿڌي دل سان سوچ.“ ج نرمائيءَ سان چيو.

مونکي ائين محسوس ٿيو، ڄڻ منهنجي هٿن جي سڄي قوت ختم ٿي ويئي هجي. منهنجي سڄي ڪاوڙ ڪافور ٿي ويئي ۽ مان ج جي ڏنل مشوري تي غور ڪرڻ لڳيس.

اوچتو منهنجي ڪن تي ننڍڙي ٻار جي روئڻ جو آواز پيو. مون پنهنجو پاڻ کان پڇيو، ”هو ڪير روئي رهيو آهي....، اهو ڪنهن جو آواز آهي....“ مون ڊيوڊ کان پڇيو، ”ڇا تون روئڻ جو آواز ٻڌي رهيو آهين.... اهو ڪير پيو روئي.... ڇو پيو روئي ؟“

ج حيرت مان چيو، ”روئڻ جو آواز.... مونکي تہ ڪوبہ آواز ٻڌڻ ۾ نٿو اچي.... اهو تنهنجو وهم آهي.“

پر اهو منهنجو وهم نہ هو. منهنجا ڪن روئڻ جو آواز ٻڌي رهيا هئا. ڪنهن ٻار جي روئڻ جو آواز- جنهن ۾ احتجاج هجي.... جنهن ۾ التجا هجي.... اهو روئڻ جو آواز منهنجي جسم مان اچي رهيو هوا منهنجي روح مان اچي رهيو هوا هڪ اهڙو انسان جنهن اڃان هن دنيا ۾ قدم ئي نہ رکيو هجي، ان جي قتل جا منصوبا ٺهي رهيا هئا ۽ هو روئي رهيو هو. هن جي روئڻ ۾ التجا هئي، احتجاج هو. جنهن کي اوليون ڏيڻ لاءِ مان ڪيتري عرصي کان سِڪي رهي هيس، انکي مان ڪيئن قتل ڪيان!! مون پنهنجي هٿن ڏانهن ڏٺو- نہ....نہ، هي هٿ ڪنهن قاتل جا ٿي نہ ٿا سگهن. هي ماءُ جا هٿ آهن، ممتا سان ڀرپور ڪنهن معصوم کي ٿڦڪيون ڏيڻ وارا.... شايد مان....آهيان!

ٿوري دير پهرين مان ج جي مشوري تي عمل ڪرڻ لاءِ سوچي رهي هئس، پر هاڻي مون فيصلو ڪيو تہ: ”مان پنهنجي ننڍڙي کي پاليندس، انکي لوليون ڏيندس.“

ج جيڪو ايتري دير کان خاموش هو، بيزاريءَ واري انداز ۾ چيو: ”هاڻي گهڻي سوچڻ جي ضرورت نہ آهي، جيئن مون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇيو آهي بس تون هڪدم ان تي عمل ڪر سڄو معاملو ٺيڪ ٿي ويندو."

مان هڪدم اٿي بيهي رهيس. منهنجو سڄو وجود ڪاوڙ کان ڏڪي رهيو هو. اکين مان باهہ جا آلا نڪرڻ لڳا. مون ڪاوڙ مان رڙ ڪندي چيو، "تون قتل جي سازش ۾ مونکي به شريڪ ڪرڻ گهرين ٿو. پر مان ان سازش ۾ توسان هرگز شريڪ نہ ٿينديس. عورت ماءُ جي روپ ۾ وڌيڪ سٺي لڳندي آهي، بنسبت قاتل جي." منهنجي اکين مان ڳوڙها وهڻ لڳا ۽ مان تڪڙيون وکون کڻندي ج جي ڪمري کان ٻاهر نڪري آيس.

هن مونکي گهٽو ني روڪڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ چيو، "توکي منهنجي ضرورت آهي." شايد سندس ضمير کيس ملامت ڪندو هجي. تڏهن تہ سندس اکين ۾ مونکي شرمساري جي جهلڪ نظر آئي.

"مونکي تنهنجي مدد جي ڪابہ ضرورت نہ آهي. تون منهنجي ننيڙي جو پيءُ ٿي سگهين ٿو، پر قاتل نہ..... اڄ کان مان اهو سمجهنديس تہ مون هڪ قاتل مان دوستي ڪئي هئي."

✲ ✲ ✲

ٻاهر اونده ٿي چڪي هئي. برسات جي هلڪي ڦڙڦڙ پئجي رهي هئي. مان موسم کان بي نياز سوچن ۾ گم هلندي رهيس اڄ مونکي زندگيءَ جو اهم ترين فيصلو ڪرڻو هو. ذهن ۾ هزارين خيال ۽ وسوسا اچي رهيا هئا. منهنجي فيصلي تي ئي منهنجي ٻار جو مستقبل ۽ منهنجي زندگي جو دارومدار هو. مون اڪيلائي ۾ سوچڻ ٿي گهريو، ان لاءِ مان باغ جي ڪنڊ ۾ بينچ تي ويهي رهيس. ان وقت باغ ۾ تمام گهٽ ماڻهو هئا ۽ اهي بہ آهستي آهستي پنهنجي گهرن ڏانهن واپس موٽي رهيا هئا. باقي بچيل شايد مون وانگر ڪنهن پريشانيءَ ۾ گهيريل هئا، تڏهن تہ اجا اتي ئي ڦريا پئي. هڪ طرف مون کي گهر جو خيال اچي رهيو تہ پئي پاسي وري ننيڙي ٻار جو. تہ ڪڏهن وري ج جون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهي ڳالهيون ياد اچي رهيون هيون جيڪي هن مونسان پيار واري زماني ۾ ڪيون هيون.

رات ٿي چڪي هئي پر مان اهو فيصلو نه ڪري سگهي هيس ته مان گهر وڃان يا نه.... گهر وارا انتظار ڪري رهيا هوندا.... پر گهر وڃي ڇا چونديس.... !! انهن ٿي سوچن ۾ غلطان ويٺي هئس ته مون پنهنجي ڪلهي تي ڪنهن جي هٿ جو ڇهاءُ محسوس ڪيو. ڪنڌ ورائي ڏٺم. الف ڪي پنهنجي نزديڪ ڏسي حيران ٿي ويس. سندس اکين ۾ ويراني ۽ چهري تي اداسي هئي. هو منهنجي پاسي ۾ بينچ تي ويهي رهيو.

”ڪهڙي ڳالهه آهي، تون هتي اڪيلي ڇو ويٺي آهين؟“

الف قرب ڀرئي لهجي ۾ چيو. سندس همدردي وارا اهي الفاظ ٻڌي منهنجي صبر جو بند ٽٽي پيو ۽ مان زارو قطار روئڻ لڳس. هو حيران ٿي ويو.

”مون کي ٻڌاءِ ته سهي، ڪهڙي ڳالهه آهي. اهڙو ڪهڙو ڏک آهي جو تون ايترو روئي رهي آهين. ڇا پنهنجي دوست کي نه ٻڌائيندينءَ؟“

هن جي لفظن ۾ پنهنجائپ هئي. همدردي هئي. مون هڪ ڪيون ۽ سڏڪا ڀريندي کيس سچي حقيقت ٻڌائي. هو خاموشيءَ سان ٻڌندو رهيو. هن جي چهري تي اداسي وڌي ويئي، سندس اکين ۾ سچي دنيا جو درد سمايل هو. اها حالت ڏسي سان پنهنجو غم به ڀلجي ويس.

الف منهنجي هٿن کي پنهنجي هٿن ۾ جهليندي پيار مان چيو، ”ڇا تون واقعي اها ڳالهه پنهنجي گهر وارن کان لڪائڻ چاهين ٿي“

”ها.“ مون جواب ڏنو.

”تون ڪو فڪر نه ڪر، جيڪڏهن تنهنجي اها مرضي آهي ته ٺيڪ آ. تون منهنجي گهر هل، اتي اسين ٻئي ڪجهه سوچيون ٿا ته اسان کي ڇا ڪرڻ گهرجي.“

مان الف سان گڏ سندس گهر رواني ٿيس. الف به ج وانگر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گهر ۾ اڪيلو رهندو هو، پر مونکي ان وقت سندس گهر ويندي ڪو به ڊپ محسوس نه پئي ٿيو. گهر پهچندي هن ڪاڏي پتي جون شيون منهنجي اڳيان رکيون ۽ مون کان ڪلاڪ کن جي اجازت وٺي گهر کان ٻاهر نڪري ويو. مان وري پنهنجي خيالن ۾ گم ٿي ويس. وقت گذرڻ جو احساس ئي نه ٿيو. هن اچڻ سان ئي مونکي ٻڌايو ته، ”اسين رات جي گاڏيءَ ۾ هي شهر ڇڏي رهيا آهيون.“

”شهر ڇڏي رهيا آهيون!“ مون سواليه انداز ۾ ڏانهس ڏٺو.

”اها دنيا جتي تنهنجي نٿيڙي لاءِ ماڻهو چميگوئيون ڪن، ان دنيا کي ڇڏڻ ئي بهتر آهي. تون مونتي اعتماد ڪر، مان تنهنجي خوشين خاطر سڀڪجهه ڪرڻ لاءِ تيار آهيان.“

”تون منهنجي خاطر پاڻ کي ايترو پريشان ڇو ٿو ڪرين، ڪاليج ۾ هي تنهنجو آخري سال آهي، تنهنجا گهر وارا....“

هن منهنجي ڳالهه اڌ ۾ ڪٽيندي چيو ته، ”بس تون هاڻي اهڙيون ڳالهيون نه ڪر ۽ جلدي هلڻ جي تياري ڪر.“

الف ضروري سامان بند ڪيو. مان خاموشيءَ سان ڪيس ڪم ڪندي ڏسندي رهيس. هن سامان بند ڪري مونکي چيو ته، ”هاڻي هلو ته هلون، اڄ کان تنهنجي زندگيءَ جو نئين سر آغاز ٿي رهيو آهي.“

مان هن سان گڏ هڪ انجاڻ منزل ڏانهن راهي ٿيس. مان دل ۾ روئي رهي هيس. مونکي پنهنجو گهر، مٽ مائٽ ۽ پاڙ ياد اچي رهيا هئا.

الف ان ڏکي مسافري ۾ منهنجي آرام جو تمام گهڻو خيال رکيو. اسين اترين علائقي جي هڪ وڏي شهر ۾ منجهند جو پهتاسين. اتي اسين هڪ هوٽل ۾ ترسياسين. هوٽل جي ڪمري ۾ ويهاري الف مونکي چيو ته، ”هاڻي تون آرام ڪر، ڏکي مسافريءَ جي ڪري ٿڪجي پئي هونديءَ. هن شهر ۾ منهنجو هڪ دوست آهي، مان ان سان ملي جلدي واپس اچان ٿو.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مان تمام گهڻو ٿڪل هيس، انڪري الف جيئن ئي ڪمري مان نڪتو، مان ليٽي پيس- جلد ئي منهنجي اک لڳي ويئي.. جڏهن جاڳيس ته ڏٺم الف ڪرسي تي ويٺو ڪجهه سوچي رهيو هو. مونکي جاڳندو ڏسي ٻڌايائين ته، "منهنجي دوست ذريعي مونکي معقول نوڪري ملي ويئي آهي، سڀاڻي تائين ڪا فليٽ به ملي ويندي. اڄ رات اسين هوٽل ۾ ئي رهنداسين."

شام جو الف مونکي پاڻ سان گهمائڻ وٺي ويو. اسان فلم ڏسڻ ڪانپوءِ هڪ سٺي هوٽل ۾ ماني کاڌي. ان وچ ۾ هن مونسان ڪا به اهڙي ڳالهه نه ڪئي جنهن جو تعلق ج سان هجي. رات جو هن فرش تي گدو وڇايو، ڪمبل ڪنيو ۽ سمهي پيو. مان هن کي ڪجهه به چئي نه سگهيس- ڇوانس به ڇا ها....

ٻي ڏينهن صبوح جو هن مونکي ننڊ مان جاڳايو ۽ چيو ته "هاڻي مان نوڪري تي وڃي رهيو آهيان، تون ناشتو ڪري پلي گهمڻ ڦرڻ وڃجانءِ. شام جو ٤ بجي کان اڳ واپس نه ايندس. مونکي فليٽ ڏسڻ به وڃڻو آهي."

ان شام جو اسين هڪ ننڍي ۽ خوبصورت فليٽ ۾ اچي رهياسين. الف ڏاڍو مطمئن ۽ خوش نظر اچي رهيو هو.

وقت گذرندو رهيو. الف جي محبت هڪ گهاٽي وڻ وانگر هئي، جنهن جي ڇانوَ هيٺان رهي مونکي نه برسات جو ڊپ هو ۽ نه اُس جو. هو آفيس کان سڌو گهر ايندو هو ۽ پوءِ شام جو اسين گهمڻ هليا ويندا هئاسين. هن انجي صلي ۾ مونکان ڪجهه به نه گهريو هو. بس هو مونکي هر وقت خوش ڏسڻ چاهيندو هو. مون ماضيءَ جي ڏکوئيندڙ يادين کي وساري پنهنجو سڄو توجهه ان ننڍڙي پيار ڏانهن ڪيو هو، جيڪو جلد ئي هن دنيا ۾ اچڻ وارو هو.

اڄ رات هئي جو مون ايندڙ مهمان جي دستڪ کي محسوس ڪيو. منهنجي طبيعت ڏاڍي خراب ٿي ويئي. مون الف کي سڏ ڪيو. هو رات جو چڻ ته سمهندو ئي ڪونه هو. هڪئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سڏ سان ورندي ڏنائين. تڪليف جي ڪري منهنجي حالت خراب ٿي رهي هئي. الف انهي وقت فون ڪري ايمبولنس گهرائي. اسپتال ۾ جڏهن مونکي اسٽريچر تي کڻي وڃي رهيا هئا ته مون هڪ نظر الف تي وڌي جيڪو ڪنڌ جهڪايو غمگين ٿيو بيٺو هو.

آپريشن ٿيٽر ۾ پهچڻ کانپوءِ سخت تڪليف جي ڪري مان بيهوش ٿي ويس ۽ جڏهن هوش آيو ته نرس کي پنهنجي مٿان جهڪيل ڏٺم. منهنجي سواليه نظرن کي ڏسي نرس چيو، "مبارڪ هجيوَ چنڊ جهڙو پٽ ڄائو اٿوَ."

منهنجي خوشي جي انتها نه رهي، منهنجي ڪنن ۾ لوليءَ جا آواز گونجڻ لڳا:

منهنجا چنڊ جهڙا پٽ پيارا سمهي رهه،
تنهنجي خوابن ۾ گل ٽڙندا رهن،
توکي مٺي ۽ گهري ننڊ ايندي رهي،
منهنجا لاڏلا پٽ.......

لوليءَ جو آواز خوشبو وانگر ڦهلجڻ لڳو ۽ مان ڄڻ ته انهيءَ خوشبوءِ ۾ رهي ويس. ٿوري دير ۾ الف ڪمري ۾ داخل ٿيو، سندس چهري تي اڄ انتها پيار ۽ مسڪراهٽ هئي. مون الف کي چيو ته، "مان ننڍڙي کي ڏسڻ چاهيان ٿي."

هن نرس ڏانهن ڏٺو. نرس ڪلندي هلي ويئي ۽ ٿوري دير کانپوءِ ننڍڙي کي کڻي آئي ۽ منهنجي پاسي ۾ سمهاريو.

مان پڏائي نٿي سگهان ته ننڍڙي کي ڏسي منهنجي دل جي ڪيفيت ڪهڙي ٿي. منهنجي اکين آڳيان ج جي شڪل ڦري ويئي. ٿوري دير لاءِ ڄڻ منهنجي مامتا مري ويئي! منهنجي دل گهريو ته جيڪر ان ٻار کي گهٽو ڏيئي ماري ڇڏيان. ٻر پوءِ هن جي معصوم صورت ڏسي مونکي هن تي بي انتها پيار اچي ويو ۽ مون ان کي پنهنجي سيني سان لڳائي ڇڏيو. ائين ڪرڻ سان منهنجي دل کي تمام گهڻو سڪون ملي ويو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهنجي چپن تي لوليءَ جا اهي ٻول اچي ويا، جيڪي ڪيتري عرصي کان منهنجي دل جي ڪنهن گوشي ۾ دفن هئا.

نرس ننڍڙي کي کڻي هلي وئي. منهنجيون اکيون هن جو تعاقب ڪنديون رهيون. ٻئي ڏينهن مون نرس کي چيو ته، "ننڍڙي کي کڻي اچ، مان انکي پيار ڪرڻ چاهيان ٿي." نرس مونڏانهن اداسيءَ سان ڏٺو ۽ ڪمري مان هلي وئي. ڪجهه دير کانپوءِ هوءِ ڊاڪٽر مونکي تپاسڻ آيو. مون ان کي چيو، "مان پنهنجي پٽ کي ڏسڻ چاهيان ٿي." ڊاڪٽر ڪوبه جواب نه ڏنو ۽ اهو به خاموشي سان ڪمري کان نڪري ويو. مان سوچڻ لڳس ته ننڍڙو مون کي ڇو نٿا ڏين. ڪٿي هو بيمار ته نه ٿي پيو آهي. اهو سوچي منهنجي اندر ۾ ويڍ پوڻ لڳا. منجهند جون الف مونکي ڏسڻ آيو. هن جي چهري تي اداسي ڏسي مان ڏڪي ويس. مون شڪايت واري لهجي ۾ کيس چيو:

"الف صبوح کان وٺي مان ڪيترائي دفعا نرس کي چئي چڪي آهيان ته مونکي ننڍڙو ڏيکاريو، پر منهنجي ڳالهه ڪير ٻڌي ئي ڪونه ٿو."

الف ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو.

"الف ڇا ٿيو، تون چپ ڇو آهين! ٻڌاءِ ته ننڍڙو ڪٿي آهي. منهنجو ننڍڙو مونکي ڏيو. مان انکي پيار ڪريان، پنهنجي سيني سان لڳائي لولي ڏيان."

الف ڏک ڀرئي انداز ۾ چيو، "ننڍڙو گذاري ويو."

منهنجي ڏک کان رڙ نڪري وئي ۽ مان بيهوش ٿي ويس. جڏهن مونکي هوش آيو ته مونکي ٻڌايو ويو ته مونکي ڪيترن ڏينهن کانپوءِ هوش آيو آهي. مان پنهنجي گهر ۾ هئس. الف منهنجي پاسي ۾ ويٺل هو. هن جي ڏاڙهي وڌيل، وار پريشان ۽ ڪپڙا ميرا هئا. مونکي هوش ۾ ڏسي هن پيار مان منهنجي پيشانيءَ تي هٿ رکيو.

"خدا جو شڪر آهي، جو تون هوش ۾ آئي آهين."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هوش لهڻ کانپوءِ منهنجي حالت رحم جي قابل هئي. مون دنيا جي هر شئي کان پڇڻ چاهيو ٿي تہ: منهنجو پٽ ڪٿي آهي؟ ڇو مري ويو؟ ڇا مون ايتريون تڪليفون ان ڏينهن لاءِ سٺيون هيون؟ پر منهنجي سوال جو جواب شايد ڪنهن وٽ بہ نہ هو. اهي لوليون جيڪي مان پنهنجي پٽ کي ڏيڻ چاهيان ٿي، سي منهنجي سيني ۾ دفن ٿي ويون. الف وٽ هڪ ئي جواب هو: ”خدا کي ائين منظور هو.“

ها.... شايد اهو جواب صحيح هو، پر ان جواب سان منهنجي بيقرار ماءُ کي سڪون تہ نٿي ملي سگهيو.

مون پنهنجي پٽ کي صرف هڪ ئي دفعو ڏٺو هو. ٿوري دير لاءِ منهنجي پاسي ۾ ستو هو، ۽ پوءِ هميشه هميشه لاءِ مونکان رسي ويو. مون الف کي چيو تہ، ”مان پنهنجي پٽ جي قبر تي ويندس.“ هو مونکي منع ڪندو رهيو پر مان ضد تي هئس. آخر هڪ ڏينهن هو مونکي قبرستان وٺي هليو. مان پنهنجي پٽ جي قبر تي ڏک کان غش کائي ڪري پيس. ڪافي ڏينهن کانپوءِ منهنجي طبيعت ٺيڪ ٿي. ان هاڻي بہ جيئري آهيان. مونکي ڏسي ڪير بہ نہ چوندو تہ مان بيمار آهيان.

ٺيڪ ٺيڪ کانپوءِ مون الف کي چيو، ”مان تنهنجي احسانن جو بدلو تہ نٿي ڏيئي سگهان، پر منهنجي دل ۾ اڃا تائين هڪ ننڍڙي ٻار جي خواهش موجود آهي، جنهن کي مان سيني سان لڳائي لوليون ڏيان. جنهن سان منهنجي ماءُ کي سڪون ملي. جيڪو اسانجي اڱڻ ۾ بهار جو* خوشيون* آڻي.“

الف چيو، ”جيئن تون چوين مان ائين ڪرڻ لاءِ تيار آهيان.“

مون جلدي ۾ چيو، ”مونسان شادي ڪر.“

اسانجي ازدواجي زندگي مثالي هئي. مون هنکي بي انتها پيار ڏنو ۽ هن منهنجي جهوليءَ ۾ سڄي دنيا جون خوشيون آڻي وڌيون، پر تڏهن بہ مونکي پنهنجي جهولي خالي محسوس ٿيندي هئي. منهنجو ذهن ننڍڙي جي موت کي وساري نہ سگهيو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهنجي اها خواهش هئي جلد از جلد مان هڪ ننڍڙي ٻار جي ماءُ بڻجان.

وقت تيزيءَ سان گذرندو رهيو. هڪ سال جي پڄاڻان ٻيو سال به گذريو، پر اڃان منهنجي جهولي خالي هئي.

مون ڪيترن ڊاڪٽرن کان تپاس ڪرائي، پر سڀني وٽ هڪ ئي جواب هو ته هاڻي مان ڪڏهن به ماءُ بڻجي نٿي سگهان.

مان هڪ اهڙي ماءُ آهيان، جنهن هڪ ٻار کي جنم ڏنو، ۽ پوءِ ان لاءِ تخليق جا سڀ دروازا بند ٿي ويا!

مان لوڪ سڪل ڌرتي جيان آهيان—

الف صلاح ڏني: ”اسين ڪنهن ٻئي جي ٻارکي پالي وٺون ٿا.“ پر مان ڏاريو ٻار نه پاليندس— مان خودغرض آهيان! مونکي پنهنجي ٻار جي کوٽ آهي، پنهنجي ٻار جي— جيڪو منهنجي ڪُک چيري نڪتو هجي، جنهنکي مون پنهنجي جوت سان جلا بخشي هجي.

سوچيان ٿي— شايد خدا مونکي سزا ڏني آهي، ان گناهه جي— جو انجاڻائيءَ ۾ مان، ٻار جي محبت ۾، هڪ مرد جي مٺين مٺين ڳالهين ۾ اچي ڪري ويٺيس. خدا مونکي ماءُ بڻائي، ڪن پلڪ جون خوشيون ڏنيون ۽ پوءِ— مونکي گناهه جي جهنم ۾ هميشه لاءِ تڙپڻ لاءِ اڪيلائي ڇڏيو....

مان هاڻ ٻار جڻي نٿي سگهان، پر مونکي ٻار کپي. منهنجا ڪن ننڍڙي ٻالڪ جي روئڻ ۽ پيارا پاتا ٻول ٻڌڻ لاءِ آتا آهن. مان هڪ پل به ٻار جي تصورکان آجي نٿي رهي سگهان.

مان صرف ايترو پڇان ٿي ته— جيڪڏهن عورت ماءُ بڻجي نٿي سگهي ته پوءِ انکي تخليق ڪرڻ جو مقصد ڇا آهي؟ ڌرتي جيڪڏهن ڪلراٺي آهي ته پوءِ ان مان ڪهڙو فائدو.

ان سوال جو زخم منهنجي سيني ۾ آهي، ناسور وانگر— جنهنجو ڪوبه ڪنهن وٽ جواب ڪونهي.

— —

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ابراهيم خشڪ

سليم هاٿي ڇو چريو ٿيو

حاجي دين محمد کي ٽي زالون، پنج نياڻيون، ڪيترائي نوڪر چاڪر، ڊرائيور ۽ هاري ناري هئا. سندس ننڍي ۾ ننڍي زال ۽ وڏي ۾ وڏي ڌيءَ جي عمر ساڳي هئي. پٽ جو اولاد ڪونه هئس. پٽ لاءِ ٽين شادي ڪئي هئائين، جنهن مان به ڪو اولاد اڃا ٿيو ڪونه هئس.

حاجي دين محمد ڳوٺ ڪري پنهنجي ٽين زال سان الڳ حويليءَ ۾ رهندو هو ۽ سندس ٻن حويلين ۾ ٻاجهي پتي، سامان سڙو ۽ ٻئي ڪم ڪار لاءِ نوڪرياڻيون ۽ نوڪر مقرر ٿيل هئا. حاجي دين محمد کان سندس نياڻين جا سڱ گهرڻ لاءِ، سندس جيتري مال ملڪيت رکندڙن کان وٺي، سندس مائٽ ماستر جانوءَ جهڙي سڀجي به ڪوشش ڪئي هئي پر حاجي دين محمد سوچيو هو ته پٽ جي اولاد ٿيڻ بعد سموري ملڪيت ان جي ڪاتي ڪري پوءِ نياڻيون آڻاريندو نه ته اتفاقي موت جي حالت ۾ ملڪيت نياڻين جا مڙس ميڙي ويندا.

انهن ڏينهن ۾ سليم نالي هڪ هاٿي، حيدرآباد جي راڻي باغ ۾ رهندو هو. پر سچي! رهندو ڪونه هو، بلڪه ان کي اتي رهايو ويو هو. سليم هاٿي ٿلهو ۽ خوش طبع هو. وڏي ڳالهه ته مهمان نواز به هو. شام جو راڻي باغ ۾ ايندڙ ٻارن ۽ ٻارن جي والدين کي پنهنجي پٺي ۽ ڪلهن تي کڻي راڻي باغ جي روڊ تي سير ڪرائيندو هو ۽ باجو به وڄائيندو هو، سندس باجي وڄائڻ جو

انداز عام ٻارن ۾ خاص ماڻهن کي ڏاڍو وڻندو هو پر سازندو، سازندي کي نه سهي، انکري کيترا ساز وڄائيندڙ نڪ کي موڙو ڏئي ڇوندا هئا ته سليم هاڻي باجي وڄائڻ مان ڪونه چاڻي.

جڏهن سليم هاڻـي جوان ٿيو تـه ڪاڻ پيڻ ۾ ساهه ڪڻڻ جي ضرورتن وانگر هڪ ٻي به اهڙي اٿر ضرورت محسوس ڪرڻ لڳو جيڪا ڪو به عقلمند توڙي بي عقل بالغ ٺاري نه سگهندو آهي.

سليم هاڻيءَ جي وارثن سندس اها ضرورت پوري ڪرڻ لاءِ ڪراچي ۾ بهاولپور جي راڻي باغ وارن مان رابطو قائم ڪيو پر جيئن ته اهي ڪنواريتا هئا انڪري پهرين دفعي انڪار ڪيائون.

هميشه خوش رهڻ وارو سليم هاڻـي، انهي انڪار ڪانپوءِ ائين ملول ۾ موڳانو ٿي رهڻ لڳو جڻ سندس وارثن حق بخشرائي ڇڏيو هجيس.

وس وارن سليم هاڻيءَ کي سمجهايو تـه انهي انڪار کي تون سچو پچو انڪار نه سمجهه ڇـو تـه ڪنواريتا دل ۾ خوش هوندا آهن ته به پهرين ست هائو نه ڪندا آهن. پر سليم صاحب جو ضد هو ته هاڻي هڪڙي گهڙي جڻ سال آ، انڪري دير نه ٿيڻ کپي.

حيدرآباد جي راڻي بـاغ وارن وري ٻنهي ڌرين کـي ڇـو، جن صرف هڪ مطالبو پيش ڪيو تـه ٻـاڙو خـرچ سچـو اوهان ڀريو ته پوءِ ڪٿي مانت ٿيون. ڳالهه معقول هئـي پـر حيدرآباد وارا به هن صديءَ جا گهوڙيتا هئا، انڪري ڀاڙو به ڪنواريتن مان ڪڍڻ ٿي چاهيائون.

گهوٽيتن ۾ ڪنواريتن جون ڳالهيون جڏهن اينگهجي ويون تـه هڪ ڏينهن شام جـو سليم هاڻـي ڀراون ٻارن کي چڪر ڏيارينديءَ پنهنجي سهاڳ گهڙي لاءِ سوچيندي ڇريو ٿي پيو ۽ راڻي باغ جي وڏن، لوهي درن ۾ پٿر جـي ٿنين کـي پيچڻ ۾ ٽوڙڻ لڳو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عشق ۾ سليم هاشي پٺيون ڪونہ ڏيئي رهيو هو، پر ان ڏينهن عشق جي تاريخ پنهنجو پاڻ کي دهرائي رهي هئي. ڪڏهن شيرين جي عشق ۾ فرهاد بہ جبل سان مٿو اڇلائي ٽڪرايو هو، جيئن سليم هاشي پٿر جي پٽين سان ٽڪرائي رهيو هو.

پوليس گهرائي وئي، جن سليم هاشيءَ کي گوليون هڻي، رت ۾ ڳاڙهو ڪري ماري ڇڏيو.

ٻئي ڏينهن اها خبر اخبار ۾ حاجي دين محمد ٽن زالن واري بہ پڙهي ۽ ماستر جانو جهڙي ڇڙي ڇانڊ بہ پڙهي. انهي خبر جو حاجي دين محمد تي تہ ڪو اثر نہ ٿيو پر جانوءَ تي ڏاڍو اثر ٿيو. جانو هر ڪنهن کي اها خبر پڙهي ٻڌائڻ لڳو. هڪ همراهہ چيس تہ ان ۾ سليم هاشيءَ جو ڪو ڏوهہ ڪونهي. ان ٻڌايس تہ عرس جڏهن پنهنجي پاڻرن سان جهيڙن هڻي ڪري پنهنجي شريف ڏي شريفان ويهاري ڇڏي هئي تہ آها بہ چري ٿي پئي هئي! پر عرس سمجهيو هو تہ شريفان کي حساب تي پيو آهي. ڪيترن فقيرن کان ٽوٽا موٽا ڪرايائين، پر شريفان ويرون وير وڌندي وئي. ڊاڪٽر کي ڏيکاريائين. ان چيو تہ ڇوڪري هسٽريا جي ڪري چري ٿي پئي آهي، سندس شادي ڪرايو تہ ٺيڪ ٿي ويندي ۽ شاديءَ کانپوءِ هوءَ واقعي ٺيڪ ٿي وئي هئي.

جانو هڪ ٻئي همراهہ کي جو سليم هاشيءَ واري خبر پڙهي ٻڌائي تہ ان چيس، سليم هاشي تہ ڪنوارو هو پر الائجي ڪهڙا ڪهڙا ساهہ وارا چريا ٿي پوندا آهن. آن ٻڌايس تہ هڪ نوجوان جي پوڙهي ماءُ چري ٿي پئي. نوجوان سمجهيو تہ سندس پيءُ جي مري وڃڻ ۾ ان بابت گهڻي ڳڻتي ڪرڻ سبب سندس ماءُ کي جن ٿي پيو آهي. سو ماءُ کي ڪلهي تي کنيو آنجو جن ڪيڊائڻ وٺي رهيو هو تہ واٽ تي ڪنهن پڇيس تہ ڀائو! پوڙهيءَ کي ڪيڏانهن کنيو پيو وڃين؟ — نوجوان چيو تہ جن ڪيڊائڻ.

آن همراهہ چيس تہ ابا پوڙهيءَ جي شادي ڪرائي ڇڏ!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪيترا پيو جن ڪڍرائيندينس!؟ نوجوان ڪي آئي ڪاوڙ- مو ماءُ ڪي هيٺ لاهي ان همراه ڪي پنج ست ٺونشا هڻي وري اچي ماءُ ڪي ڪنڌ جي پٺي ڪيائين ته ماڻس ٻچو ڏيئي چيس:

”ڇورا! ماٺهو سچ، تنا ڇوڻي ته ڪاوڙ ٿي لڳني!“

جانوءَ ڪي تيئن سليم هاٽي واري خبر ۾ چاه پيدا ٿيو. هڪ ٻئي همراه ڪي پڙهي پڌايائين، ته آن پڌايس ته ڪو وقت اڳ ونس پستي نسل جي هڪ ڪئي هئي- پستو ڪتو هٿ نه ٿي سگهيو هو ۽ پيو ڪتو ملائڻ چڱو نه سمجهيو هئم ته آها ڪتي بي چري ٿي پئي هئي.

جانوءَ ڪي يقين ٿي ويو ته حاجي دين محمد جهون ڏيون به ضرور چريون ٿينديون ۽ پوءِ حاجي دين محمد ڪيس ڳولي سگ ڏيندو.

آهو سال — هي سال - جانو دبئي هليو ويو. آتي پهچندڙ پهچندڙ خطن مان جانوءَ ڪي عجب ٿيندو هو ته حاجي دين محمد جون ڏيئون اڃا چو چريون نتيون ٿين!!!؟

جانو پنهنجي سنئين، پاڻ ڪان پڇندو هو ته حيدرآباد جي راڻي باغ وارو سليم هاٽي چريو ٿي پيو هو- عرس جي ڏيءَ شريفان چري ٿي پئي هئي- نوجوان جي پوڙهي ماءُ چري ٿي پئي هئي- پستي ڪتي به چري ٿي پئي هئي ته آخر حاجي دين محمد جي پنجن ڏيئن مان ڪا هڪ به چري چو نٿي ٿئي؟ ڪنهن جن يا ڪنهن حساب ۾ چو نتي ڦاسي!؟

هن سال جانو وڏي ملڪيت ڪمائي اچي پنهنجي ڳوٺ پهتو- حاجي دين محمد چوٿين شادي ڪئي هئي. سندس پنج ئي جوان جماڻ ڏيئون مياٺيون هيون.

جانو جڏهن پنهنجي هڪ پڙيسريءَ ڪان پڇيو تہ حاجي دين محمد جون ڏيئون ڪڏهن به چريون ڪونه ٿيون آهن ڇا؟ ته آن اچرج مان جواب ڏنو ته پاڻ حاجي دين محمد جي گهر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڇي وڃي، ڪونہ ڪيس ڪهڙي خبر؟ جانـو انکي سمجهائيندي
چيو تہ جيڪڏهن حاجي دين محمد جـي ڪا بہ ڇڙڪري ڇري
ٿئي ها تہ حاجي دين محمد جـا نوڪر ۽ ڊرائيور ڊڪ ڊوڙ ۾
پنجي وڃن ها ۽ پچيائينس تہ ڀلا! تو منهنجي دبئي وڃڻ ڪانپوءِ
ڪڏهن بہ حاجي دين محمد جي نوڪرن کي ڊڪ ڊوڙ ڪندي
يا پريشان ٿيندي ڪونہ ڏٺو!؟

ڀاڙيسري چيس تہ يار جانو! جيئن تنهنجي دُبئي وڃي ڪان
اڳ حاجي دين محمد جـا نوڪر آرام سان ڪم ڪري رهيا
هئا تيئن پوءِ بہ ڪندا رهيا آهن. وڌيڪ مونکي خبر ڪانهي.

اڇا!ـــ جانوءَ ڪـي ڳالهہ سمجهہ ۾ اچي وئي. چيائين مان
بہ چوان تہ ڇو حاجي دين محمد جي پنجن ٿي ڏيڻ مان ڪا
هڪ بہ اڇا ڇري نہ ٿي!!

—✻—

شهناز ميمڻ

ميهڻ ڪٽي

منهنجو هن سان ڪو پراڻو ساٿ نه هيو، پر الائي ڪيئن دل جي تار ملي وئي هئي! ڪو ڏک هڪ جهڙو هيو شايد، ڪهڙو ــ؟ اهو پچڻ جي نه هن ڪوشش ڪئي ۽ نه مان. رڳو محسوس ڪنديون رهيون سين.

هونئن ته اسان ٻئي فرسٽ ايئر ڪان گڏ هيوسين، پر هوءَ سائنس گروپ ۾ هئي ۽ مان آرٽس ۾. منهنجي ڪلاس جي ڇوڪرين جو خيال هيو ته عائشه ڏاڍي مغرور آهي. پر جڏهن انٽر ڪانپوءِ هن سائنس ڇڏي بي-اي ۾ داخلا ورتي ۽ اهي ئي سبجيڪٽ ڪنيائين، جيڪي مون وٺ هيا. تڏهن خبر پئي تــه هوءَ ڏاڍي سادي ۽ سباجهي هئي. هن ۾ ان عمر جي ڇوڪرين واري چنچلتا نه، پر گنڀيرتا هئي، ۽ ان ئي ڳالهه اسان ٻنهي کي ويجهو آندو. نراسائي ۽ حيراني ڳاڙهو هڪ عجيب ڪيفيت هوندي هئي هنجي اکين ۾! جيئن ڪو اڻ وڻندڙ ۽ اڻ وسرندڙ واقعو اکين ڏٺو هجي، ۽ ان تي ويساهه نه ايندو هجي.

تنهن ڏينهن فري پيريڊ هيو، اسان لائبريريءَ ۾ ويٺيون هيون سين. منهنجو ڪتابن ۾ ايڏو موهه ڏسي پڇيائين:

”تون به لکندي آهين فيروزه؟“

”لکڻ جو ڏانءُ ڪونهي. رڳو پڙهندي آهيان.“

”ع - ا - ع جا ليک ڪڏهن پڙهيا اٿئي؟“ هن پڇيو.

”ها، سٺو لکندي آهي، تحرير ۾ پختگي اٿس.“ مون ورائيو.

”جي اها مان هجان تهــ؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ناممڪن!“ مونکي اعتبار نه آيو.

”سچ ٿي چوان، سان عائشه احمدعلي ئي ع- ا -ع آهيان.“

هن جي لهجي جي سچائيءَ تي اعتبار ڪرڻو ئي پيو. مونکي ڪڏهن اهڙو خيال به نه آيو هيو تـه عائشه لکندي هوندي! ڪيڏي نه ڇرڪائيندڙ ڳالهه ڪئي هئائين!

”پر تون پنهنجو پورو نالو ڇو نه لکندي آهين؟“ سونکي اهان به حيراني هئي.

”مونکي ڇپ مشهوري سٺي نه لڳندي آهي. ۽ اهي سوال به ڏکيا لڳندا اٿم، جيڪي هر لکندڙ کان پڇيا ويندا آهن.“

”تنهنجي تحريرن ۾ ايڏي نراسائي ڇو آهي؟“

”سان ڪوئي ڪلندڙ ليک لکڻ چاهيان تـه به نٿي لکي سگهان! ائين لڳندو آهي جڻ منهنجي اندر ۾ لڙڪ ئي لڙڪ پريل آهن. جڏهن لکندي آهيان تـه اهي لڙڪ لفظ بنجي ويندا آهـــن!“

سوچيم، پڇانس جيڪر تـه، ايڏا لڙڪ تـوکي ڪنهن ارپيا آهن—؟ پر پڇي نه سگهيس. ڪي ڳالهيون ۽ ڳجهه دل ۾ لڪل ئي سونهندا آهن.

ان کان پوءِ جڏهن به ڪو نئون ليک لکندي هئي تـه مونکي ضرور پڙهائيندي هئي.

”تنهنجي ڪهاڻين جـو مجموعو پڙهيم . ان ۾ هڪ ڳالهه دل سان نه لڳي. تو ارپنا پنهنجي نالي ڇو ڪئي آهي؟ ان ڪري تـه خود پسندي ڇٽبو نه؟“ مون پڇيو.

”خود پسند هجان ها تـه جيڪر پنهنجو نانءُ هيٺن نه لڪايان ها. اهي هستيون جيڪي بيحد عزيز اٿم، سي دل جـي ڪوشي ۾ سانڍيل اٿم. ان ڪري پاڻ کي ارپيم، جڻ انهن کي ارپيم.“

هن جـي اکين ۾ اداسيءَ جا پاڇولاگهرا ٿي ويا. مونکي پڇتاءُ ٿيڻ لڳو تـه ائين ڇو پڇيم. الائي ڪهڙين عزيز هستين جو دک دل ۾ لڪيل هيس، جنهن جو عڪس اکين ۾ اولڙا ڏيندو هيس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سياري جون اداس ڪندڙ هوائون شروع ٿي ويون هيون.
ٻن-ٽن ڏينهن کان مند سونهي رهي هئي. انهي مند ۾ ڪو اڻ ڄاتل احساس من کي ماندو ڪري وجهندو آهي. تڏهن پنهنجي ڪيفيت پاڻ به نه سمجهي سگهندي آهيان! ٽن ڏينهن ۾ ڪاليج ۾ ساليانه رانديون ٿي رهيون هيون. باسڪيٽ بال ٽيم ۾ هوءَ به شامل هئي. مان بي ڌياني سان راند ڏسي رهي هيس. ايتري ۾ پريڪٽس اڌ ۾ ڇڏي هوءَ مون وٽ هلي آئي.
"ڇو! گيم پورو نه ڪيئي؟" مون پڇيو.
"دل نٿي چوي، مند اداس آهي ته دل کي به سڪ ناهي. مند سان گڏ اندر جي رُت به بدلجيو ٿي پوي!" شايد اڻ ڄاتل سوچ جا ڇولا هنجي وجود تي به ڇانئجي رهيا هيا.
"هر تنهنجي اندر ته سدائين سرهه جو ديرو هوندو آهي. تڏهن ته تنهنجي ڪهاڻين مان به سرهه جو هڳاءُ ايندو آهي." سونکي هن جي اداس ڪهاڻين جو خيال اچي ويو.
"اسانجي گهر جي اڱڻ ۾ ميندي جا، گلن سان وانجهيل ڪيترائي ٻوٽا آهن. مان انهن ٻوٽن جي ڇانو ۾ ويهي لکندي آهيان. انهيءَ ڪري ميندي جي خوشبو هوندي آهي منهنجي ڪهاڻين ۾ ـــ سرهه جي نه." کلندي وراڻيائين.
مان ڪڏهن به هن جي گهر نه وئي هيس، نه هوءَ مون وٽ آئي هئي. اسانجي دوستي بس ڪاليج تائين محدود هئي. تڏهن به ڪيترين ڳالهين ۾ ـــ سوچ ۾ هڪ جهڙائي هئي. دل جي ڪا تند ملي وئي هئي شايد! سوچيو هيم، سياري جون موڪلون ٿين ته هن جي گهر ضرور ويندس. ملندس ماءُ سان ملنديس، جنهن جي تذڪري سان هن جي اکين ۾ جوت پرڻ لڳندي هئي. ۽ جنهن لاءِ چيو هئائين: "تون منهنجي ماءُ سان ملي ڏاڍي خوشي محسوس ڪندينءَ، هوءَ تمام پياري ۽ محبت ڪرڻ واري ماءُ آهي."
شايد دنيا جي هر ڇوڪريءَ کي پنهنجي ماءُ ٻين جي مائرن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کان وڌيڪ پياري لڳندي آهي. منهنجي اندر ۾ ڪا شئي ڇڻ
ڇڻ لڳي. ماءُ پيءُ کي اولاد سان ايڏو پيار ڪرڻ ٿي نه گهرجي
جو انهن جون محبتون، شفقتون وساري نه وڃن.
سوڪلون گذري ويون پر مان هنجي گهر وڃي نه سگهيس.
سوڪلن کانپوءِ جڏهن هوءَ ڪاليج آئي، ته بيحد ڪمزور
لڳي. پڇڻ تي ٻڌايائين ”طبيعت خراب هئي، هاڻي ٺيڪ آهيان.“
پر سونکي هوءَ ڏاڍي نجهريل لڳي. امتحان ويجها هيا ، هاڻي
اسان فري پيريڊ ۾ لائبريريءَ ۾ ويهي ميگزين ۽ ڪهاڻين جا
ڪتاب پڙهڻ بدران ڪورس جا ڪتاب پڙهندڙيون هيونسين.
Rivision لاءِ سوڪلون ٿيون. سياري جي ڊگهين راتين ۾ امتحان
جي تياري ڪندي، عادت مطابق جڏهن ڪو رسالو پڙهڻ لاءِ
کڻندي هيس، ته عائشه ڏاڍي ياد ايندي هئي. هاڻي هڪڙو ارادو
ڪيم ته امتحان کانپوءِ عائشه ڏانهن ضرور وينديس. ڳاڙهن گلابن
۽ ميندي‎ءَ جي بوٽن وارو هن جو گهر ڏسڻ جو ڏاڍو شوق هيم.
امتحان شروع ٿيا، ختم به ٿي ويا. پر الائي ڇو عائشه هڪ
پيپر ۾ به نه آئي! سڀني کي ڏاڍو تعجب هيو. هوءَ ته ڪلاس جي
ذهين ڇوڪري هئي. امتحان ۾ ڇو نه ويٺي! منهنجي دل ۾ ڪيئي
وسوسا اڀرڻ لڳا. آخري پيپر ڏئي هن جي گهر ويس تہ سندن
گهر کي تالو لڳو پيو هو. معلوم ٿيو ته ڳوٺ ويا آهن.
هڪ ٻئي پويان ڪيترا ڏينهن گذري ويا. اسانجا فائنل جا
ڪلاس شروع ٿي ويا. پر هوءَ وري ڪاليج نه آئي. ڪيترا ڀيرا
معلوم ڪرڻ لاءِ سندس گهر ويس ، پر هر دفعي سندن گهر بند
مليو. ڪلاس جون ڇوڪريون اڪثر هن بابت سون کان پڇنديون
هيون. پر ڪنهن کي ٿي خبر نه هيم، هنن کي ڇا ٻڌايان!
ان ڏينهن مان ۽ منهنجي ڪلاس فيلو جميله ڪلرڪ آفيس
۾ مليبس ڏسڻ ويا هئاسين. اتي ڪوئي ويٺو هو. هن جو چهرو
سڃاتل پئي لڳو. سوچيم الائي ڪير هوندو؟
”هي ڪتاب نه عائشه جا پيا ڏسجن!“ جميله هن شن ن

جي هٿ ۾ جھليل ڪتابن ڏانهن نهاريندي آهستي سان چيو.

”عائشہ جا ئي آهن- پر ڇو؟“ مون ڪان ڇرڪ نڪري ويو. معلوم ٿيو ته هو عائشہ جو ننڍو ڀاءُ آهي، ۽ عائشہ وٽ موجود لائبريريءَ جا ڪتاب واپس ڪرڻ آيــو هيو. ڪيـڏي نہ صبر سان ٻڌاياءِين ته عائشہ زندگيءَ جي ليڪ اورانگهي وئي آهي! هن کي معدي جو السر ٿيو هيو. (وڃڻ لاءِ ڪو بهانو ته ڪپنڊوهيو نہ) لڳم مونکي ڇڻ ڪنهن پاتال ۾ ڌڪو ڏني ڇڏيو هجي، جتي ڪجهہ نظر نہ پئي آيو- سواءِ هڪ ڇهري جي!

”عائشہ! تون مونسان هميشه ڇرڪائيندڙ ڳالهيون ڪيون، جن تي ويساهہ ڪرڻ مشڪل ٿيو پوي. ۽ پلا هيءَ به ڪا اعتبار جوڳي ڳالهہ آ؟ ته تون ائين خواب بنجي وينديئن! ڪنهن سوچيو هوندو!“

منهنجو ته اندر ئي اڌ ٿي ويو آ. دل جي تار ٽٽي چڪي آهي، ڪو رابطو نہ رهيو آ هاڻي ڪڏهن هـن کي نہ ڏسي سگهبو. اداس نيڻن جي نهار، اونداهين ۾ الوپ ٿي وئي.

ســان پڙهڻ لاءِ ڪتاب کوليان ٿي ته لفظ مڙي هـن جي صورت اختيار ٿا ڪن. هاڻي ع ـ ا ـ ع جون وياڪل ڪهاڻيون ڪڏهن نہ ڇپجنديون، ڪنهن کي خبر نہ پوندي ته هوءَ ناهي. ۽ عائشہ جو وڃڻ به ڪجهہ وقت ڪانپوءِ سڀ وساري ڇڏيندا. مينديءَ جا پوتا خاموش آهن، هاڻــي انهن جي چانورَ ۾ ويهي ڪوئي ڪهاڻيون نہ لکندو. هوءَ ته ميينهن ڪنــي هئي، زمين تي ڪري، جذب ٿي وئي.

هڪ ڀيري هن چيو هيو:

”مان اهڙي ڪهاڻي لکڻ ٿي چاهيان، جنهن ۾ ڌرتيءَ جا سمورا ڏک هجن ۽ جنهن کي پڙهي ماڻهو روئي پون.“

سوچيان ٿي ڪهاڻي ته لکي نہ سگهي، البتہ هوءَ پاڻ اهڙي ڪهاڻي بنجي وئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منير چانڊيو

اڄايل مَن

ڪڏهن ڪڏهن نڪتي پيو هوس. ٻڪ ٻه ڏيڏي لڳي هئي. صبح جو سوير نيرن ڪري نڪتو هوس. ويٽيڪن سٽيءَ (Vatican City) ۾ سڄ نڪرڻ ڪان اڳ پوپ واعظ ڪندو آهي. دري کولي، ٻئي هٿ مٿي ڪري ماڻهن کي ڪهڪاريندو آهي. پاڻ اسيءَ ڪان مٿي آهي، انڪري ڪرسيءَ تي ويهاريندا اٿس. مشڪل سان پنج منٽ ڳالهايائين. ماڻهن جو ايترو تعداد ڪونه هو.

اتان پنڌ هليس. پنڌ هلڻ ۾ مونکي ڏاڍو مزو ايندو آهي. روم ۾ ڇنڇر ۽ آچر موڪل جا ڏينهن هوندا آهن. انهن ڏينهن ۾ فوٽ پاٿن ۽ چوراهن تي ٻه دڪان لڳي ويندا آهن ۽ ڏاڍي خريداري ٿيندي آهي. اڄ ڇنڇر جو ڏينهن هو ۽ رستن تي رونق گهٽي هئي. شهر وچان وهندڙ درياهه تي ماڻهو صبح ڪان ئي اچي ويا هئا، انڪري اتي ميڙو لڳو پيو هو.

تقريباً سڀئي آثار قديمه جون جايون ڏسي، هاڻ ويئا ونيسيا (Via Venecia) جي چوراهي تي باغ کي لڳل ڪاٺ جي لوڙهي تي ويهي سوچي رهيو هوس ته هاڻ ڪهڙي طرف رخ ڪيان، جو ماني ٻه ڪان ۽ جيڪي رهيل ڏسڻ جهڙيون جايون آهن، انهنکي ٻه ڏسي وٺان، پيريون ته اڃين ئي ڪڙين تي زور ڏنو هوم. پر جتي ٻه ويس ئي، اتي سياحن جي هٽن ۾ روم بابت ڪتاب ڏٺم، جيڪي ويهين ٽيهين روپين ۾ ئي مليا. بعد

۾ عقل ۾ آيو سو مون به ڪٿي ڪتاب ورتو. ڪتاب جا پنا اٿلائي رهيو هوس ته اکين تي اوائڙو پيو. ڪنڌ کڻي ڏٺم ته سامهون ڪار ۾ هڪ عورت ويٺي هئي. مٿي تي ڪڪائون وڏو ٽوپلو، اکين تي اس واري عينڪ، جيڪا نڪ تائين کسڪايل. ميڪ اپ ڪرڻ جي بهاني سان آئينو به پئي ڏسي ۽ وچهه وٺي مونکي اوائڙو به پئي هڻي. مون سمجهيو ته شايد چالو آهي، ڇو جو هڪ ڏينهن گهمندي ويٺا ونيسيا وٽ ڪن ڇوڪرين اچي پاسو ڏنو. پهرين ڇوڪري پرسان آئي ته ڏاڍو خوش ٿيس، بلڪ واچ ٿي گودو هڻي ويٺي. پڳل ٽٽل انگريزيءَ ۾ ڳالهائين:

”ڇو اڪيلو پيو گهمندو وتين!؟“ هن پڇيو.

”پرديسي آهيان ۽ پرديسين سان ڪير ڳالهائيندو.“ مون ورندي ڏني مانس.

”نه نه دل ننڍي نه ڪر. مان جو آهيان. پر مان توسان صرف ٻه ڪلاڪ رهي سگهان ٿي.“ هن چيو.

”رهڻ جو مطلب ڇا آهي؟“ مون پڇيومانس.

”تون منهنجي هوٽل تي هل. ڪلاڪ ڪن پيار ڪجانءِ. صرف پنجاهه هزار ليرا ڏجانءِ.“

مان هلندي هلندي بيهي رهيس ۽ ان ڇوڪريءَ کي گهور ڪري ڏسڻ لڳس. هوءَ به بيهي رهي ۽ پڇيائين:

”ٽيڪسي واري کي ٿو ڏسين ڇا؟“

”ٽيڪسي ته ڪڏ آهي، ٻر ڇڙهڻ جي سگهه ٻاڻ ۾ نٿو ساريان.“

”ڇا مطلب!؟“ هن تعجب وچان پڇيو.

”مطلب صاف آهي خدا جي بندي. مان مسافر آهيان، مون وٽ ته پنجاهه ليرا به ڪونهن. تون وري هزارن جي ڳالهه ٿي ڪرين. ڪجهه ته خيال ڪر.“

”مان سچي، سيلانين جو ڏاڍو خيال رکندي آهيان. ڪين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪنهن به قسم جي تڪليف نه ڏيندي آهيان . اچ ، ٽيڪسي رستي جي هن پر ايڪسيلسئر (Excelsior) هوٽل جي پرسان ملندي." هن منهنجي ٻانهن ۾ هٿ وجهي ڇڪيندي چيو .

سندس وات مان شراب جي هلڪي بوءِ اچي رهي هئي . شايد ڪنهن کي تازو واندو ڪري آئي هئي.

"هڪ شرط سان هلندوسانءِ."

"ڪهڙو شرط؟" هن خماريل اکين مان مرڪندي پڇيو.

"ڪاڏي پيتي جو بلو تون ڪنديئه ۽ مونکي پنجاهه هزار ليرا به ڏيندينءَ."

"ڇا مطلب!؟" هن تعجب وچان پڇيو.

"سودو آهي مکياري . جي وٽئي ته هڏاءِ نه ته مان رڪان ڪڙين تي زور."

"يعني الٽو مان توکي پيسا ڏيان!!؟"

مون ڪنڌ لوڏي هاڪار ڪئي.

"هل ڙي هل واڇ ڳوديا، آهين به سهڻو. ٺري پري ٿي. هليو آ روم گهمڻ ڪنجوس."

مان هن مان جان ڇڏائي اڃا ٿورو اڳتي هليس ته هڪ ٻي ڇوڪريءَ اچي پر ورتي. انڊالين ٻولي آهستي ڳالهائيندي ويهه هزار ليرا چيائين.

"ڇا جا ويهه هزار ليرا؟" مون پڇيومانس.

"دل خوش ڪرڻ جا." هن جواب ڏنو.

"توکي ڪنهن ٻڌايو ته منهنجي دل بيمار آهي؟" هن ڇوڪريءَ کي زبردست ميڪ اپ ٿيل هو . گهري گلابي لپ اسٽڪ لڳل. ڪارا ڪپڙا پهريل ۽ ڳچيءَ ۾ دادا گيرن وانگر رومال لڙڪيل ."اڳ هٿو جنهن ڇوڪريءَ مون مان ڳالهايو ٻي ته تو ٻڌي ورتو هو نه ؟" مون پڇيومانس.

"اوهان ته انگريزيءَ ۾ پئي ڳالهايو نه."

"مونکي انڊالين زبان ايتري نٿي اچي. تون فرينچ ڳالهائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مڪٿندين آهين."

"ڪوزي ڪوزي (Cosi Cosi)". يعني (ٺوري ٺوري) هن اٽالين زبان ۾ چيو.

"مان مسڪين ماڻهو آهيان. وچي ڪنهن ٻئي کي ٺڳ، اجايو پنهنجو وقت ضايع نه ڪر." مون چيومانس.

"ڇا ڇا؟" ڪلي چيائين، "مون نه سمجهيو، اٽالين ٻولي ڳالهاءِ."

"ڇيني جو فرينچ اچئي ٿي."

"اهو ته ائين ٿي چيو هو مانءِ."

"مان امير ماڻهو نه آهيان."

"مان توکي سڃاڻان ٿي. عرب ڏاڍا پڪا آهيو. تيل مان هيڏو ٺا ڪمايو ته به پيٽ نٿو ڀرجيو." هن منهنجي پيٽ ڏانهن اشارو ڪندي چيو.

"مان عرب ناهيان، پر منهنجي ملڪ جا ماڻهو عرب ملڪ جي گهٽين جا ڪتا ٿيڻ جي لاءِ دعائون رب کان گهرندا آهن."

"ڇڏ ڇڏ اجايون ڳالهيون. هلين ٿو يا...." هن ڳالهه کي اڌ ۾ ڇڏي ڏنو.

"مون ڪڏهن چيو ته مان توسان هلان ٿو."

"ڏاڍا پڪا آهيو؟ ڇگو ترن ويهن منٽن جا ڏهه هزار ليرا ڏجانءِ. اها توسان خاص رعايت آهي."

"حاتم طائيءَ جي نياڻي صاحبه اوهانجي وڏي مهرباني، مان هلان ٿو."

منهنجي پاڻهن ۾ ڪٺي ٻئي پاڻهون وڌائين ۽ شوخيءَ وچان ڪنڌ لوڏيندي چيائين، "مون سان هلڻو پوندئي."

"ڇگو مان به توسان رعايت ٿو ڪريان."

"ڪهڙي!!؟" هن تعجب وچان پڇيو.

"اڳيئو هن ڇوڪريءَ مونکي پاڻ سان هلڻ لاءِ چيو ته مون ڪائنس ان لاءِ پنجاهه هزارن جي گهر ڪئي هئي. پر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

توسان سان سفت ۽ هلڻ لاءِ تيار آهيان. انٿي منظور نه پوندو؟"
چپن وچان چپ ڪڍي، نوڪ ڪندي چيائين، "جيڪڏهن ڪنٽل آهين ته پوءِ هتي گهڻو ڇو آيو آهين."

— — — —

هوءَ سامهون مرڪي رهي هئي. ڪنڌ کي آهستي سان لوڏيندي اچڻ جو اشارو ڪيائين.
مون آس پاس نهاريو. ڪنڌ ۽ ٻه فوجي ڳالهائڻ ۾ مصروف هئا. ٻيا ماڻهو پنهنجي ڌن ۾ هئا. البته ٻه اڻالوي ڪنگلا دادا گير مونکي ۽ هنکي گهوري رهيا هئا.
آخر هن کان رهيو نه ٿيو. ڪار جو دروازو کوليندي، آهستي همٿ سان اچڻ جو اشارو ڪندي انگريزيءَ ۾ چيائين:
"ڇا سان اوهان سان ڳالهائي سگهان ٿي؟"
مجبوراً اٿي ڪار جي پرسان ويس ته هن وري پڇيو:
"اوهان افغانستان جا آهيو نه؟"
"نه."
"مون اوهانکي افغاني سمجهيو هو. پوءِ اوهان ضرور ايراني هوندا."
مون ڪنڌ سان نهڪار ڪئي.
سوچيندي چيائين: "پوءِ اوهان پاڪستان جا هوندا."
"جي ها"
"پشاور جا آهيو؟"
"نه."
"لاهور جا."
"نه."
"پوءِ ڪٿان جو آهين. ڀلا ڪٿي ٻڌاءِ."
"سنڌ جو."
"سکر جا."
"توکي سکر جي نالي جي خبر ڪيئن پئي؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”اڄ ڪار ۾ ويھه تہ ٻڌايانءِ ٿي. مونکي تو سان ڳالھائڻو بہ آهي.“ هن مرڪندي چيو.

سندس مرڪ اهڙيءَ تہ پياري هئي جو ان ۾ پيار ڪي لڙهندي محسوس ڪيم. نيٺ دل ٻڌي ڪار ۾ سندس برسان واري سيٽ تي ويھي رهيس.

”ڏکجي پيو آهين نہ؟“

”ها.“ مون ڪيس گھو ريندي چيو.

هن ڪار کي اسٽارٽ ڪندي وري پڇيو: ”بک بہ لڳي هوندءِ.“

”ها، پر توکي ڪيئن خبر پئي؟“ مون ٿورو مرڪندي پڇيومانس.

”هل تہ ڪنھن هوٽل ۾ هلي ٿا ماني کائون. من سانيڪو ٿيئي تہ پوءِ حال احوال ڪنداسون. ٻاٿھي خبر پئجي ويندي‌ءَ. تون بہ ڇا ياد ڪندين.“

مون کي سندس ڳالھائڻ مان اندازو ٿيو تہ هوءَ ڏاڍي اچابل آهي.

—*—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪلاپرڪاش

وياڪل نظرون - وياڪل واٽ

آج تنهنجون وياڪل نظرون ڏسي، منهنجي ممتا روئي رهي آهي، پر مان تنهنجين نظرن ۾ اکيون نٿي اٽڪايان. نجاڻان منهنجين اکين جي وياڪلتا به تنهنجون اکيون جهٽي وٺن ۽ وڌيڪ وياڪل ٿيڻ جي وچن! مون پڙهي ٿو آچيو ته ڪڏهن پاسيرو به لڙڪ لاڙي ٿي چڙيان، جنهن توکي ڪل نه پوي. صبح ڪان ولي توکان پڻکي لڪايو اٿم ۽ خاص ڪري لڪايو اٿم پنهنجين اکين کي؛ ڇو ته هڪ ڏينهن تو چيو هو.... ”تنهنجون اکيون هرڪو ڀاءُ ظاهر ڪرڻ لاءِ ڪافي آهن. تو برابر مونکي ڪڏهن مار کانه ڏني آهي، اما، ڪڏهن زبان مان ڪاوڙ کانه ڪئي آهي، ته به لنگهندي لنگهندي ڏک يا ڪاوڙ ڀريون نظرون اڇلي ويندي آهين ته مان سڀ ڪجهه سمجهي ويندو آهيان. سمجهي ويندو آهيان ته ڪا مون کان خطا ڪئي اٿم. تو خوشي به هميشه اکين وسيلي ئي ظاهر ڪئي آهي. منهنجين ڪاميابين جو ٻڌي، تنهنجون چمڪندڙ اکيون نمڻ لڳنديون آهن. تنهنجين اکين ۾ اهو ڇا آهي، اما؟“

تون انٽر جي امتحان ۾ پاس ٿي آيو هئين، تڏهن اهي لفظ چيا هئا. منهنجو ستل آيمان آن ويل جاڳي اٿيو هو. مون اهڙي ئي ماءُ بڻجڻ لاءِ ساڌنا ڪئي هئي؛ پر ڄاتم نٿي ته آها ساڌنا آن پورنتا تي پهتي هئي جو توکي سڀڪي اکين وسيلي ئي سمجهايو هوم.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اَن ڏينهن سونکي انيڪ يادگيريون آيون هيون. تنهنجي جنم جي ڏينهن ڪانوتي اَن ڏينهن تائين، تنهنجي سموري جيوت منهنجي اکين اڳيان تري آئي هئي. تنهنجو جنم ٿيو هو هڪ برساتي رات ۾. رم جهم برسات وسي رهي هئي. ڪاري رات پوري ٿي ۽ پرڀات ٿي تہ بہ چانيل ڪڪرن ڪارڻ، آڪاس ۾ اونده هئي. پرڀات پرٿويءَ جي گود ۾ آئي هئي، ميدان، وشال ڌرتيءَ جي گود ۾. اهڙي ئي وقت تو منهنجي گود ڀري هئي؛ پر جيتري ميدانتا، جيتري وشالتا پرٿويءَ جي گود ۾ آهي، اوتري ميدانتا، اوتري وشالتا سون وٽ هئي ڪٿي؟ ليڪن اهـا ڳالهہ ميچان ٿي تہ تو آئي سون هڪ آننت جوت جڳيل ڏٺي. سوچيم: ٻاهر ڪيترو نہ اَنڌڪار آهي، پر هاڻي اَهو نہ رهندو، ڇو جو تون آيو آهين. سنيلين ۽ مائٽن کي چوندي هئس، ”هيءُ گوتم ٻڌ آهي. اونده تڙي روشني ڦهلائيندو. دنيا کي شانتيءَ جو پيغام ڏيندو.“

سنيليون مسخري ڪري کلنديون هيون ۽ چونديون هيون، ”هي گوتم آهي؟ هيترو ٿو شور مچائي!“ تڏهن تنهنجن پتڪڙن ڇپن جو اَمرت پيئندي چوندي هئس: ”گوتم ننڍي هوندي شور نہ مچائيندو هو ڇا؟“

هڪ ڏينهن نخر ڇوان ڪنڌ اوچو ڪري سنيلين وچ ۾ چيم، ”مان هنکي ڪڏهن بہ مار ڪانہ ڏينديس. ٻار کي مارڻ مان پنهنجي گهٽتائي ٿي سمجهان. مان رڳو کيس هرڪا ڳالهہ سمجهائينديس، سندس رهبري ڪنديس؛ پر ڪجهہ بہ مٿس مڙهينديس ڪين. ڪجهہ بہ ڪرڻ چاهيندو تہ اَن جا فائدا ۽ نقصان سمجهائي، کيس پنهنجي واٽ تي ڇڏي ڏينديس؛ پال پنهنجيءَ سمجهہ سان درست واٽ وٺي.“

سنيليون کلي چونديون هيون، ”ٻار کي مار کيئن نہ کڏبي؟ ڪڏهن ڪڪ ٿي کيس ضرور ڇنڊينديئن ۽ ڪڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

متس ڪجهہ مڙهيندين بہ ضرور."

پر منهنجو ضد قائم. ضد چوان يا ايمان چوان؟

اهو ايمان، اهو ضد ڪٿي زندگي گهارڻ لڳيس. سچ چوڻ وينهي آهيان تہ پاڻسان بہ دوکو نہ ڪنديس. ڪڏهن ڏاڍي ششدر بہ ٿي هونديس. شايد صبر وڃائي غصو بہ ڪري وجهان ها.... پر منهنجو ايمان مون تي پنهنجو ڏينديو رهيو.

تون ڏهن ٻارهن سالن جو هئين، هڪ ڏينهن جڏهن توکي هلڪو تپ هو، تڏهن تون اسڪول جي پڪنڪ تي وڃڻ جو ضد ڪري ويٺين. مون توکي سمجهايو، "ڏس، مون تو لاءِ سڀ تياريون بہ ڪيون آهن، پر تپ اٿيئي. اڄ ڪري نہ وڃ."

منهنجين اکين ۾ ڏک تہ ضرور لڪل هوندو شايد انڪري ئي پنهنجو سامان سهيڙيندي تو ور ور لڪي مون ڏانهن نهاريو بہ ٿي ۽ اهو ڏک کي سمجهيو بہ ٿي تہ بہ جيڏن سرتن جي سنگت جو لوڀ اهو عمر ۾ تون ڪئن ٿي ڇڏي سگهين؟ تون ضد ڪري هليو ئي وئين! دادهن کي بہ جڏهن خبر پيئي تہ ڏاڍو ڪاوڙيو. مان سندس ڪاوڙ سهي ويس. شام جو جڏهن تون موٽي آئين تڏهن تپ وڌيل هيئہ. ايندي ئي اچي مونکي چنبڙئين ۽ چيئہ، "تون مٺان روئين، اما. اڳتي مان پڪنڪ تي اصل نہ وينديس."

تنهنجي اکين جا ڳوڙها پيئندي، مون تنهنجي مٿي تي هٿ گهمائي چيو، "ڇو نہ وڃين؟ ضرور وڃجانءِ. رڳو چئہ: اما، مان تپ ۾ نہ وينديس."

اهو بعد، تون وڏو ٿي بين تہ بہ چوندو هئين، "اما، تون خوشيءَ سان موڪل ڏيندينءَ تہ ويندس نہ تہ نہ."

اهو ڪانپورءِ، ٻئي دفعي.

تون مئٽرڪ ۾ هئين. پرلم جي امتحان کان ٿورو اڳ ۾ توکي دادهن سوا سؤ خرچي، هڪ واچ وٺي ڏني. تون خوشيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ نہ پيو ماپين. ٿورا ڏينهن ٿي ڪين گذريا تہ تون واچ پنهنجي هڪ دوست کي ڪن ڏينهن لاءِ ڏيئي آئين. هو شايد ڪو امتحان ڏيئي رهيو هو. مونکي اچي چيئہ، ”اسڪول ۾ ڪري پيئي ۽ ڀڄي ويئي. هڪ دوست جي پيءُ کي واچن جو دڪان آهي، سو ڪيس مرامت لاءِ ڏيئي آيو آهيان.“

ٿن چئن ڏينهن بعد تنهنجو اهو دوست آيو. تون گهر ۾ هئين ڪين. مونکي واچ ڏيئي چيائين، ”.... اچي تہ ڏجوس امتحان ۾ ضرورت پئي سو ورتيمانس.“ هو هليو ويو. مونکي ڄڻ نانگ ڏنگيو. پيلي ٿي ويس. تون ۽ مون سان ڪوڙ ڳالهائين! آخر ڇو؟ مان توکي مار ڏيان ها تہ دوست کي واچ ڇو ڏيئي آيو آهين؟

من ۾ ڏاڍي بي آرامي هئي. ڇوان: توکي مونسان ڪوڙ ڳالهائڻ جي ضرورت ڇو محسوس ٿي؟

رات جو ٿون آئين ۽ منهنجون اکيون ڏسي دهلجي وئين!! اهو مان ۾ سمجهي ويس. يڪدم پاڻ سنڀالي ورتم. ٽيبل تي ماني پائي رکيم. تون دادهن کي نيم موجب سڏي آئين. مانيءَ تي تو هان سان ويٺيس پر ڪاڌم ڪين. چيم: ٿوري تڪليف اٿم، ڪائيند پس ڪانہ. دادهن کي ڇٺي ڇڏيو هوم. هن ڪائڻ لاءِ زور ڪين ڀريو. توهين ٻئي جڏهن ڪائي آئيا، تڏهن مون بلڪل سادارڻ نموني توکي واچ ڏيئي چيو، ”تنهنجو دوست ڏيئي ويو. چيائين امتحان پورو ٿيو. پڌرهن منٽ ڪن ويٺو. چانهہ پيئاريمانس، پوءِ هليو ويو.“

تنهنجو چهرو زرد ٿي ويو. تنهنجون اکيون شرم جي بار کان هيٺ جهڪي ويئون. مان آئين ڏانهن ڪوبہ ڌيان نہ ڏيئي هلي ويس. توکي جاچيم ضرور پئي. تنهنجي مونجهہ ۽ پريشاني تہ مونکان لڪي ڪين سگهيون. ڪجهہ وقت بعد آچي چيئہ، ”تو ماني ڇو ڪين کاڌي، آسا. سچ پچ تڪليف اٿيئي؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون چيو، ”نه. تڪليف ڪانه ٿئي. بس .... ڪين وٺي.“
”ڇو ڪين وٺندين؟“
تنهنجي ان ننڍڙي جملي مان ڪيتري، نه پيڙا ظاهر ٿي رهي هئي!
مون رواجي نموع ۾ چيو، ”ڪجهه ڪونهي. تون وڃي پڙهه. مان ٿورو ڪم لاهي پوءِ سمهنديس.“
سمهڻ لاءِ مون ڪوڙيون ڪيون. انڪري چيو جو ننڍي هوندي کان تنهنجو نيم آهي ته رات جو سمهڻ کان اڳ پندرهن ويهه منٽ مون وٽ ويهي مونکي ڏينهن جون خبرون چارون ٻڌائيندو آهين. ۽ مان توکي ڏينهن جا ڪڙا مٺا آزمودا ٻڌائيندي آهيان.
تون هليو وئين پر تو پڙهيو ڪين. تنهنجون اکيون ڀريائين ڳجهه ڳوڙهه ۽ پوءِ ظاهرين طرح زور زور سان ٻرڻ لڳيون. نيم اُتو سان، ننڍ کان اڳ تو وڏان ٻچڙيءَ جهو ڦيرو ڪرڻ آيس ته تون مونکي ڇنبڙي پئين. تو منهنجي ڪلهي تي ڪنڌ رکي، روئي چيو، ”مونکي معاف ڪر، امان. مون واچ نسبت توسان ڪوڙ ڳالهايو. مونکي معاف ڪر....“
ڪاليج جي پهرئين سال ۾ پڙهندڙ پٽ ڪانڌي تي ڪنڌ رکي ڪتي هنياءَ روئي! مٺي ماءَ ڪيئن سهي سگهندي؟
منهنجين اکين مان به لڙڪ لڙي پيا. مون توکي ڳلي سان لڳائي چيو، ”تنهنجو ڏوهه ڪونهي، پٽ. مونکي آرمان پنهنجو آهي. مان شايد اهڙي مٺي ۽ مهربان ماءُ نه آهيان، نه ته تون مونسان ڪوڙ نه ڳالهائين ها؟“
تو مسڪندي، منهنجيءَ گود ۾ منهن لڪائي چيو ”ائين نه آهي، اما، ائين نه آهي. الائي ڇو توسان ڪوڙ ڳالهائي ويٺس سمجهيم: واچ نٿين آهي، متان تون ناراض ٿين.“
اڄ به اهو ڏينهن ياد آهي. امان ڳلي ملي رنو هو ۽ پوءِ تو ضد ڪري مونکي ماني کارائي هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهڙيون آنيڪ ڳالهيون دماغ جي ڪنڊن ۾ ڦيليل آهن، اکين ۾ انڪيل آهن.

چوندا آهن: ماءُ جو پيار علئي آهي. اهو مڃيندي به مان چوان ٿي ته تو جيڪو منهنجو موکي ڏنو سو به اعلئ هو. اچ به اها ڳالهه نهايت فخر سان چوان ٿي. تنهنجي شرڌا، تنهنجي منهنجو ۾ ڪا گهٽتائي ته ڪون ڪي نظرئي نٿي اچي، پوءِ تو چو ڪري دل ننڍي ڪئي آهي؟ توڻ ائين ته ڪونه ٿو سمجهين ته اسان موکي نرموهي ۽ بي جوابدار سمجهندي، جو پتيءَ جي چوڻ تي الڳ ٿي رهيو آهيان؛ پتيءَ جي مرضي رکڻ لاءِ نڪ منهن جي ناتي ڪي، ٢٧ سالن جي آڌرت ناتي ڪان وڌيڪ درجو ڏيئي رهيو آهيان ....

پر اهو منهنجي وات مان نڪري چڪا وڃوا جيڪڏهن ماءُت ۽ اولاد جو منهنجو آڌرت آهي ته ڇا پتي پتيءَ جو ناتو آڌرت نه آهي؟

سچ ٿي چوان ته توکي اچي ٿيڻ جو ڪوبه سبب ڪونهي. توڻ بلڪل درست قدم کڻي رهيو آهين. نرملا کي تو وٽ پل ٿي مينا ٿيا هجن پر توکي هن سان نباهڻ ته جيئون پر آهي نه؟ جن سان جيئڻ مرڻ جا ناتا هجن، تن سان ڦٽائڻ نٿو سونهين اسين ته دنيا ۾ رهي رهي ١٠–١٥ سال هونداسين. وڏي ڳالهه ته گن، شوپيءَ کي پرٽائڻ جو بار آهي. توڻ ٿي پڌاءِ جن حياتيءَ جو بار هيترا سال کنيو آهي، سي ننڍيءَ جوابداريءَ کان ڊڄي ويندا؟

نرملا ڌار رهڻ چاهي ٿي ڇو جو هوءَ اڪيلي رهي آهي. وڏو گهر نئو وٽيس، ته ٺيڪ آهي. ٻلي نه رهي. هوءَ سمي آهي، گهر گرهستي سنڀالڻ جي لائق آهي. رڳو ڳڏ رهڻ نٿي چاهي. منهنجو من دکي ٿي رهيو آهي، من ۾ هاهاڪار آهي پر صرف جدائيءَ ڪارڻ. نرملا کي بري نٿي سمجهيان . نرملا جهڙن ڪي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳالهيون مونکي پسند ڪونهن ته پوءِ ڇا؟ مونکي ياد آهي ته منهنجون به ڪيتريون ڳالهيون منهنجي مس کي پسند نه آيون هيون، پوءِ انڪري نرملا جيڪو آستان منهنجي من ۾ پاتو آهي، تنهن تان ڪري پوي، سو ٺيڪ ڪونهي. اهو ننڍي ٿِهيءَ ۽ وڏي ٿِهيءَ جو ٽڪر ته هلندو ايندو.

تو جڏهن پهرين پهرين مونکي چيو هو، "اما، نرملا ڪهڙو نه سٺو ڳايو! غضب جو گلو اٿس" ۽ وري ٿوري دير ترسي منهنجي ڳلي ۾ ٻانهون وجهي چيئه، "اما، نرملا جو نالو ڪوتا رکڻ گهرجي؛ هوءَ خود ڪوتا آهي، سنگيت آهي...."

مون تنهن وقت ئي سمجهيو ته پيار جي اها لهر جيڪا تنهنجي من ۾ اڀري هئي، سا آخر وڏي نرملا تي ڇانئجي ويندي. جڏهن تو نرملا سان شادي ڪرڻ جو رخ ڏيکاريو، تڏهن ئي مون توکي چيو هو، "پٽ، هوءَ تنهنجي دل ۾ سمائجي ويئي آهي ته منهنجن چشمن تي؛ پر هو اسان کان گهڻا مٿڀرا آهن. هنن جي رهڻ جو درجو اسان کان ڦريل آهي. هوءَ گڏ رهڻ پسند نه ڪندي، ڇو جو سندس سڀاءَ ۾ خودمختياري به گهٽي آهي؛ پر اها پڪ اٿم ته توسان الڳ رهي، آزاد رهي، هوءَ سٺوڳير ٿاهي سگهندي."

تو ٻارن وانگر کيٽو ڪري چيو، "اما، اهي لفظ واپس وٺ. هوءَ اهڙي ڪانهي. وڏي ڳالهه ته توکان ۽ دادا کان الڳ ٿي ڇا مان رهي سگهندس؟"

مون ته مرڪي ڪٽي ماٺ ڪئي هئي.

اڄ به توکي مرڪي موڪل ڏيندس. توکي اصل روئڻ ڪانه ڏينديس. توکي ڇڏيندي، من ۾ ڪوبه ڏک نه ٿيندم. منهنجا لايا سجايا ٿيا آهن. تون لائقيءَ لڳو آهين. هڪ سال به ناپاس ٿيڻ کان سواءِ تو ڊاڪٽري پاس ڪئي. اڄ تون انسان جو همدرد ۽ صحيح معنيٰ ۾ ڊاڪٽر بڻيو آهين. تو منهنجا سڀ خواب پورا ڪيا آهن. توکي نرملا جهڙي سوڻهي، توکي دل جان سان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چاهيندڙ ۽ ڪلاڪار جيئن سائڻ ملي آهي. ڇا رهي ويو آهي باقي جو توکي ڇڏيندي ڏکي ٿيان؟ تون سکي جيئن گهارين، لاڻائيءَ ڀريو انسان ٿين، ان کان وڌيڪ مون چاهيو به ڇا هو؟

تون سامان سڙو ٻڌي رهيو آهين. اکيون تنهنجون هيٺ جهڪيل آهن. مانسڪ ڇڪتاڻ سبب، تنهنجي گوڙهانيل چهري تي جيڪي ريکائون آهن، سي مان ڏسي رهي آهيان. سڀني تي سگهان تنهنجو اهو ڏک.

توکي ياد آهي ته هڪ دفعي جڏهن مان سگريٽ وٽ ويٺي رڌيندي ڪو گيت ڳائي رهي هئس ته تو اچي چيو هو، ”اما، تون راڳ برابر نٿي ڳائين. اهو راڳ ائين نه پر هيئن آهي.“

پوءِ تو درست ڪري ڇني ٻڌايون ۽ مون ڳايو اهو گيت.

تنهن ڏينهن ٿي مون تنهنجي رهبري قبول ڪئي هئي ۽ من ۾ سوچيو هوم ته سڄي عمر اها وات ونديس. اڄائي مون ۽ ماتاپڻي جي ايمان وس ٿي جيڪڏهن ڪا غلطي ڪري به ويٺيس ۽ تون سمجهائيندين ۽ چوندين: اما، تون غلط آهين. اها ڳالهه ڪانهي، هيئن آهي ته خوشيءَ سان قبول ڪنديس. من کي ڪا ڳالهه بري به نه لڳندم نه ائين سمجهنديس ته زمانو اڳتي پيو وڌي ۽ تون جيڪي چوين ٿو سو نئين زماني موجب ضرور نيڪ هوندو. اهو وشواس رکي، اها ڳالهه خوشيءَ سان قبول ڪنديس ۽ تنهنجي مڪ ۾ ڪڏهن به، وکين نه وجهنديس. تنهنجيءَ سمجهه ۾ پنهنجيءَ سمجهه کان زياده ڀروسو رکنديس ڇو ته انسان جي سمجهه ترقي پئي ڪري.

منهنجا ڪلهه ڌار ٿيڻ جي ڳالهه تي اسان گڏجي سوچيو آهي ۽ فيصلو ڪيو آهي، پوءِ هي ڏک ڇو؟ اڄ به جي ممتا وس ٿي روئي ويهان ۽ منهنجا ڳوڙها تو لاءِ روڪ ٿي پون ته هڪوار وري چئج، ”اما، تون غلط آهين. توکي مرڪي موڪل ڏيڻ گهرجي.“ ۽ مان تنهنجي رهبري ضرور قبول ڪنديس. چونديس، ”وڃ پٽ، شل سکيو رهين. اڳتي وڌ. تون آهين ۽ تنهنجي اڳيان حياتيءَ جي شاهي راه آهي!“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مدد علي سنڌي

مــن تنهــا - منزل دور

ٻاهر آسمان ۾ گوڙ جو هيبتناڪ آواز ٿيو، ته هن جي من ۾ هڪ ڏڪ جي لهر ڊوڙجي ويئي. (شايد اڄ مينهن پوي! هن سوچيو.) هوءَ جيڪا صبح کان وٺي هتي ڊرائينگ روم ۾ ويٺي هئي تنهن کي لڳو ڄڻ آسمان ۾ ڪائي پراسرار طاقت ڪنهن ٻي طاقت سان وڙهي رهي آهي. هن ڊرائينگ روم ۾ هڪ نظر وڌي. هر شيءِ هن جيان سانت هئي. (هن کي محسوس ٿيو ائين) ڪوچ سيٽون، ڪرسيون، ديوارون، غاليچي، (وال ٽو وال) پردا ۽ ڳاڙهي پردي ۾ لڪل شيشي جي وڏي شاهي دري يا ديوار. (هن جون نظرون ڄڻ ڪنهن ڪئميرا جــون لينس هيون) ٻاهر هڪ ٻيو وري گوڙ جــو ٺڪاءُ ٿيو، تہ هــوءَ ڏڪي ڪوچ تان اٿي بيهي رهي. ٻاهر ساوڻ جي مند هئي، ۽ انــدر سندس من ۾ ٻہ ڪا اهڙي ئي وسڻ جي مند گهيري آئي هئي. ساوڻ جي مند جي سگنڌ ڀنل هــوا سان گڏ ڪمري ۾ گهيڙي ڪيس احساس ڏياري رهي هئي تـہ هــن بدلجندڙ مند ۾ ڪي تاريڪ يادگيريون لڪل آهن .... (ننڍڙي هوندي، هن کي ياد آهي تہ جڏهن ساوڻ جــي مند ايندي هئي، تـہ ٻهار جيان ڄڻ سڀني جــي دلين ۾ خوشين جون بند مکڙيون ٽڙجي پونديون هيون. هوءَ ٻہ پين سرتين سان گهٽيءَ ۾ ڍڪون پائي چوندي هئي .... ٻـَـ تي جهرڪي، مينهن آيو ترڪي .... ٻـَـ تـي واڏو، مينهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آبو ڏاڍو....! پٽ! .... ٻوڏي شاهي صفحي جون پتيون ۽ ٻاهر اڱڻ ۾ بيٺل شاهي وڏيون پتيون....) هن چرڪي، ڊرائينگ روم جي ننڍين چتين وارين ننڍين ديوارن ڏانهن ڏٺو ته هن کي ڏاڍو ڏُک ٿيو. ڪيس لڳو جڻ هوءَ سامهون بيٺل ديوار اڳيان وڏي رهي آهي، جا وڏي اڇي مٽس ڪرندي. هوءَ ڏکي ويئي، ڪنهن اڻڄاڻ ڏُک سان! ڪنهن اڻ ڄاڻ ڏُک وچان، عوءَ تکيون وکون کڻندي اڇي ٻاهر لان ۾ بيٺي. سندس پيرن ۾ نرم سنڌي جتي هئي. هن اها جتي لاهي پنهنجا نرم ۽ گلابي پير ڊاڪا گراس تي رکيا ته سندس من تي هلڪي هلڪي مينهوڳيءَ جهڙي ٿڏڪار ڇانئجي ويئي. سندس پيرن هيٺان نرم نرم چٻر هئي ۽ مٿان ڪارن ڪڪرن سان ڍڪيل اونداهو آسمان. مينهن اڃان نه وٺو هو پر مينهن پوڻ کان اڳ هلندڙ هوا ڌيري هلي رهي هئي. هن جي ٻر ۾ ني گلاب ۽ موتئي جون قطارون هيون جن جي وچ ۾ زيتون جو وڻ هو. اوچتو گوڙ جو آواز ڪيترن نڪاون سان ٿيو، جنهن سان سڄو وايو منڊل گونجي اٿيو. پر هوءَ هن پيڙي نه ڏني. هوءَ بيٺي رهي انهن آوازن سان گڏ! ڪليل آسمان جي هيٺان، ڪارن ڪڪرن سان گڏ. (جڏهن ننڍپڻ ۾ اهڙا ساڳيا گوڙ جا هيبتناڪ آواز ٿيندا هئا ته هوءَ ڊڪي وڃي پنهنجي ماسيءَ جي هنج ۾ لڪندي هئي. ماسيءَ جي هنج ان منيل کيس، ڪنهن نڪر تي ٺهيل ڪوٽ جيان لڳندي هئي، جنهن ۾ لڪي هوءَ پاڻ کي هرشيءَ کان محفوظ سمجهندي هئي.... مينهن، رڏ ڦڙي وسڪاري سان وسندو هو ۽ هوءَ وراڻدي ۾ وڏيءَ کٽ تي ماسيءَ جي هنج ۾ ويهي نيسارن مان وهندڙ مينهن جي پاڻيءَ کي ڏسندي هئي. سانوڻ جي مند وڏي شاهي اڱڻ ۾ نم، جنهن ۾ پينگهه وجهي هوءَ لڏندي هئي. نم جي پرسان نين جي ٻڙڇن سان ٺهيل شاهي رڌڻو، جنهن ۾ ڪاٺين جي باهه تي الائي ڇا ڇا پيو پچندو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سانوڻيءَ ۾ اها سنڌس ماسي، ميدي جون مانيون پچائيندي هئي، پڪوڙا تريندي هئي ۽ مٺي ٿڌري رڌيندي هئي. ڪيس چڱيءَ طرح ياد آهي، جڏهن مينهن پوندو هو ته مينهن جو پاڻي رڌڻي جي ڇت تان نيسارا ڪري وهندو هو ۽ هوءَ چلهه وٽ پرنڊڙ باهه جي پڙ ۾ صندليءَ تي ويهي اهو نظارو يڪ ٽڪ ٿي ڏسندي هئي.... پر وقت جي هڪ ئي وير سنڌس نيڻن اڳيان اهو سڄو منظر وهائي وڃي چڪي هئي.... انسان، ڪاش مرڻ سان گڏ پنهنجيون سڀ يادگيريون به پاڻ سان گڏ کڻي وڃي ته ڪيڏو نه سٺو ٿئي! ڀر هاڻي هوءَ ڪٿي ڳوليندي انهن گذري ويل گهڙين کي! ڪاش! موت، انسان سان گڏ، انهيءَ جون سڀ پوريان ڇڏيل يادگيريون به ميڙي وڃي! مٺي مٽيءَ ۽ سونهن پٽرن جي هيڏان پوريل ماسي! هاڻ ڪٿي سنڌس ڳالهيون ٻڌندي! سانوڻ جي مند ته وري به اچي ٿي، پر آهي ماڻهو جن اهو سانوڻ ڏٺو هو، ڇا، سي واپس وري سگهندا؟ هن اداسيءَ سان سوچيو.... ۽ پڇيو پنهنجو پاڻ کان سوال!)

اوچتو ڪي ڦڙيون آسمان مان ڪريون ۽ اهي اچي سنڌس اکين جي پنبڻين تي پيون. هن هڪ هٿ سان آهي مينهن جون ڦڙيون پنهن جي اکين جي پنبڻين تان پري ڪرڻ چاهيون، پر پوءِ الائي ڪيڏو خيال آيس جو اهو وڌيل هٿ هن روڪي ڇڏيو. اکين کي ڇڏيءَ، هن لان ڏي نهاريو. پريان مالهي ۽ سنڌس ڇوڪري گلاب جي ٻوٽن وٽ گڏ بيٺي ڪئي. پريان پيلي رنگ جي گلن جا ٻوٽا هوا ۾ لڏي رهيا هئا. هوا جا تيز ۽ تڏا جهونٽا آيا ۽ اچي سنڌس گلابي ڳلن سان ٽڪرايا. هن نظرون کڻي آڪاس ۾ چانيل گهنگهور گهٽائن کي ڏٺو. (آڪاس ۾ جڏهن گهنگهور گهٽائون ڇانئجي وينديون آهن ته منهنجي من ۾ به ائين انهن گهٽائن جيان، يادگيرين جون گهنگهور گهٽائون پرجي ايند يون آهن، ۽ پوءِ مان بـه انهن گهٽائن جيان روئـي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پوندي آهيان. آڪاس تي ڇانيل گهنگهور گهٽائون ته وسي هليون ويندي يون آهن، پر هي من تي ڇانيل گهنگهور گهٽائون جڏهن وسڻ شروع ٿينديون آهن، ته پوءِ آهي ڇاهيندي به بس نه ڪنديون آهن!)

هوءَ خيالن ئي خيالن ۾ ڪجهه قدم اڳيان وڌي اچي زيتون جي وڻ وٽ بيٺي. سامهون نم جي وڻ ۾ ڪوئل ڪوڪ ڪئي - ۽ پوءِ ڪوئل ڪوڪ ڪندي ئي رهي. سندس من ڀرجي آيو، ڪوئل جي ڪوڪ ٻڌي، آسمان تي ڇانيل ڪارين گهٽائن جيان. اڄ ڪجهه ڏينهن اڳ ئي هن اقبال، نسرين ۽ پنهنجي مڙس سان ڳالهه ڪئي هئي. ان ڳالهه جو اثر اڃا تائين هن جي دل تي هو. ڇو ته ان ڏينهن ڪانوڻي، مونجهه ۽ اداسيءَ جي ڪوريئڙي پنهنجي آڌت شروع ڪري ڏني هئي. اوچتو ان ئي مهل زيتون جي ٽاريءَ وڻ هيٺان بيٺي سندس من ڀرجي آيو، آڪاس تي ڇانيل گهنگهور گهٽائن جيان. ڪالهه آڌيءَ رات کان وٺي هوءَ بيچين هئي. (الائي ڪيترن ڏينهن کان وٺي پنجري ۾ بند ٿيل ڪنهن پکيءَ جيان هوءَ پنهنجي شام ۽ صبح ائين گهاريندي پئي آئي!) ڪالهه آڌيءَ رات کان وٺي سندس من ۾ صدين جا ڪي وسريل پڙلاءَ اچي گونجيا هئا، جن سندس نيٽن مان ننڊ جي پکيئڙي کي اڏاري ڇڏيو هو. هوءَ اسر تائين جاڳي هئي ۽ پوءِ جاڳندي جاڳندي الائي ڪيئن پرڀات جي ٿڌي ٿڌي هير کيس پنهنجي هنج ۾ لڪائي، ٿپڪيون ڏئي سمهاري ڇڏيو هو. صبح جو دير سان اٿي هئي ته مٿي ۾ سخت سور هيس ۽ مڙس اٿي آفيس وڃي چڪو هو. کيس اڄ دير سان اٿڻ جو ڏک هو، پر اهو ڏک وڌيڪ ان مهل گهرو ٿي ويو هو، جڏهن کيس خبر پئي هئي ته سندس مڙس اڄ بنان نيرن ڪرڻ جي ائين ئي نيرانو آفيس هليو ويو هو. (هي رشتا به ڪڏهن ڪڏهن پنهنجي معنيٰ سان ڳنڍ، ڪيڏا نه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بي معنيٰ ٿي پوندا آهن ـ هن سوچيو) رات جي اوجاڳي سندس اکين ۾ الائي ڪيتري جسوت جا ڳاڻي ڇڏي هئي. جنهن ڪيس اڄ اهو سڀ ڪجهه محسوس ڪرايو هو، جنهن ڪي هن اڳي محسوس ڪندي به، محسوس ڪرڻ نه پئي ڏنو! هن ڪي الائي ڇو، ڪيترن ڏينهن کان اهو محسوس پئي ٿيو ته، هن جي ۽ سندس مڙس جي وچ ۾ ڪي ديوارون اڀي پيون آهن، جي ڏينهون ڏينهن اوچيون ٿي رهيون هيون. هن ڪي ڪڏهن ڪڏهن ته ائين محسوس ٿيندو هو ته هوءَ هرويرو به پنهنجي اندر ۾ نفرتن جون ديوارون ٺاهي ۽ ڊاهي رهي هئي. (پر هاڻ شايد اهي ديوارون سونکي پاڻ ئي ڊاهڻيون پونديون) زال ۽ مڙس جي زنجيريءَ ڪي ٽوڙڻ ڪنهن جي هٿ ۾ آهي، ان تي هن ڪڏهن به غور نه ڪيو هو. پر ڪيس ان ڳالهه جو احساس ضرور هئو ته عورت جڏهن شادي ڪرڻ ڪان پوءِ پنهنجا سپنا آئيڊل ڇڏي ڪنهن اڻڄاڻ. انسان کي پنهنجي سپنن جو خريدار بڻائيندي آهي ته پوءِ اهي سپني سپنا ڪنهن بيابان ۽ ويرانين سپني جيان لڳندا آهن. اهي بيابان ۽ ويرانا سپنا پوءِ انسان جي سچي زندگي ڪنهن پراسرار ڀاڄي جيان پوريان هوندا آهن. پر هن ته پنهنجا سپني سپنا ڏسڻ ڇڏي ڏنا هئا. پر پوءِ به ڪنهن ڀوت جيان اهي سپنا سندس پوريان هئا. (خدايا. سون کي ڊيڄارينڊڙ سپنا نه ڏيکار!) ۽ خدايا، هاڻ ته سچ پچ مان ڀڄڻ چاهيان ٿي پنهنجن سپنن کان، سوچن کان، آئيڊل کان. اوچتو هن کي اهو خيال آيو ته هوءَ ائين ڇو، سوچي رهي هئي. ڪالهه تائين ته هن سوچيو هو، اڳيان هلي، هن زال ۽ مڙس واري زنجيريءَ کي هڪ ئي ڇڪ سان ٽوڙي ڇڏيندي. پر اڄ صبح جو هوءَ جڏهن باٿ روم ۾ ويٺي هئي، تـه ڪيس سخت حيرت ٿي هئي ته ڪيس ڪپڙا ڪونه آيا هئا. مهيني جا شروعاتي ڏينهن هئا، ۽ ڪيس سدائين مهيني جي شروع وارن ڏينهن ۾ اهي ايندا هئا. (ڇا مان آن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انسان جي ٻار جي ماءُ ٻڻجڻ واري آهيان، جنهن کي ڪنڌ مون پنهنجن سپنن ۾ به ڪونه ڏٺو آهي!؟ ۽ جنهن کي ماٺهو پنهنجن سپنن ۾ به نه ڏسي، اهو شخص ڇو نه ڪنهن جي جسم جو مالڪ ٿئي. مونکي ته هن جسماني ميلاپ کان ڪيڏو نه ڪرپ ٿيندو هو!) ڪيس اهو خيال ايندي ئي هڪ اوڪارو آيو. اوڪارو ايندي ئي سندس ڇاتيءَ ۾ جڻ ڪنهن ٻاڻ هڻي ڪڍيو. هوءَ اداس ٿي وئي. اوچتو وڏي ٽڪاءُ سان سينهن ٻوڻ شروع ٿي ويو. هن سامهون نهاريو. لاڻ سان مالهي ۽ سندس ڇڪرو آلائي ڪيڏيءَ مهل وڃي ڇڪا هئا. آسمان سان مينهن سان گڏ اونداهي به لهي سندس آس پاس جي ماحول کي پنهنجي ٻيت ۾ گم ڪري ڇڏيو. هن جي دل چاهيو ته، هن زور سان ڊسندڙ مينهن ۾ اٿين ٿي ٻيڻي رهي. پر اٿين سوچيندي ڪيس محسوس ٿيو جڻ سندس پيٽ ۾ ڪا ٿي شيءِ چري رهي آهي. ڪا ٿي جاندار شيءِ آهي اندر ۾، جا ڪيس اندر هلڻ لاءِ ٻني چئي. اهو خيال ايندي ئي هوءَ ٻڙاس دل سان تکڙا تکڙا قدم، کڻندي، ڪاريڊور جون ڏاڪڻيون چڙهي، ڪاريڊور ۾ آئي ته سندس کهاڻن وارن سان پاڻي ٽمي رهيو هو. هن ڪنڌ هڪ ٻاسي لاڙي، هٿ سان پنهنجن ڊگهن ۽ ڪارن وارن کي هڪ چنبڪو ڏنو ته پاڻيءَ جا موتي ٻري ٻري تائين ٻکڙجي ويا. ننڍڙا ننڍڙا قدم کڻندي هوءَ اندر ڊرائينگ روم ۾ هلي آئي. اوچتو ڪوئي خيال پنجري ۾ بند ڪنهن بيوس پکيءَ جي آڏام جيان قرڙات ڪندو سندس من ۾ گهڙي آيو.... (ڇا مان ڪڏهن پنهنجي من جي ٻاندي پکيءَ کي آزاد ڪرائي سگهنديس؟ يا اٿين خواهشن جو ڪاچ ٻڄندي رهنديس!.... پر ڇا سچ پچ مان ڪنهن ٻئي جي ٻار جي ماءُ ٻڄي وينديس؟) هن جي اندر ۾ جڻ ڪنهن بجليءَ جو ڪرنٽ ڊوڙائي ڇڏيو. هوءَ ننڍيون وکون کڻندي اچي ڪوچ تي ويٺي. ڪوچ تي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويهي هن سامهون دريءَ کي ڏٺو، جنهن تي ڳاڙهو شاهي پردو لڙڪي رهيو هو. اوچتو سندس دل ۾ الائي ڪهڙو خيال آيو، جو هوءَ اُتان اٿي دريءَ وٽ وڃي بيٺي. اتي بيهي هن شيشي جي ديوار تان ڳاڙهو پردو هڪ پاسي هٽايو. لان جي پاسي کان لڳل، ديوار بدران اهو شيشو لڳل هو. هن ٻاهر نهاريو. پر ٻاهر ته پاڻيءَ جي اڃ ئي اڃ هئي. لان جي ٻوٽا، وڻ ۽ انهن جون ٽاريون، پن، سڀ پاڻيءَ جي اڃ ۾ گم هئا. شيشي سان لڳل ڳاڙهن گلن جي ول سان پاڻي ڏيري ڏيري ٽمي رهيو هو. هوءَ شيشي جي ديوار سان ٽيڪ ڏيئي ٻاهر پاڻيءَ جي اڃ ۾ الائي ڪنهن کي ڳولڻ لڳي. (ٻڌندڙ ساعتن سان گڏ، مينهوڳيءَ سواري هوا پنهنجي سر شيشي جي ديوار سان ٽڪرائجي ڪجهه چئي رهي هئي. ڪڏهن پڙاڏو هو ٻاهر هوائن ۾. ڪير الائي ڪنهن کي سڏي رهيو هو.... ”پر ڪير ٿو ڪنهن کي سڏي ڪري سگهي!“ هن سوچيو.) پر ٻاهر ته ڪڏهن هوندي به ڪڏهن نه هو. فقط بنگلي جو لان هو، جنهن ۾ ساوڻ جو مينهن زور زور سان پئجي رهيو هو. هيءُ بنگلو به سندس آئيڊل بنگلو هو. وڏو شاهي لان، وڏا ڪمرا، ڊائينگ روم ۽ ان جي پر ۾ ڊرائينگ روم، جنهن کي هن پنهنجيءَ پسند موجب ٺهرايو هئو. ڏاکڻي لان واري ديوار کي ٽوڙائي هن اتي سڄو شيشو هڻايو هو. انهي شيشي جيءَ ديوار سان لان جو هڪ هڪ وڻ ۽ هڪ هڪ ٽڙندڙ گل ڊرائينگ روم ۾ ويٺل ماڻهوءَ کي هڪ عجيب سڪون ڏيندا هئا. ڪڏهن شام جو هوءَ پنهنجن مهمانن سان گڏ ويهي جڏهن ڪافي پيئندي هئي، ته گلابي گلن جون وليون شام جي ڏيري ڏيري هلندڙ هوا ۾ لڏي، ان شيشي جي ديوار سان اچي لڳنديون هيون. مٿي بيڊ روم واري فرينچ دري ۽ هي لان جي پاسي کان ديوار سندس آئيڊل هئا.
(پر مان اهو سڀ ڪجهه هيئنر ڇو سوچي رهي آهيان!)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻاهر پاڻي نـــي پاڻي هئو. ۽ اندر، هوءَ پنهنجي اندر جي اڪيلائيءَ سان شيشي سان گڏ لـڳي پيئي هئي. سينهن جو پاڻي شيشي تان وهي هيٺ ڪچي سڻي واري زمين ۾ گم ٿي رهيو هو. هوءَ واپس وري، ۽ اچي ڪوچ تي ويٺي. سندس نظرون وري به ان شيشي جــي ديوار تي هيون. ٻاهر ساونڻ جي منڊ تـ، الائي ڪڏهن ڪان شروع ٿي هئي، پر کيس اهو محسوس ضرور ٿيو هو ته آڪاس مان فقط هوائون ۽ مينهن جو پاڻي نه لٿو هو، پر اهي سـڀ پاڻ سان گڏ مونجهه ۽ اداسيءَ جو مينهن به کڻي آيون هيون. وڏ ڦڙي مينهن وانگر سندس ذهن ۾ بـه يادگيرين جو وڏ ڦڙو مينهن وسڻ شروع ٿي ويــو. ٻاهر زور شور ســان وسندڙ برسات، ۽ انـدر ڏيري ڏيري وسندڙ يادگيرين جو مينهن هو. ڪنهن گذريل دؤر جا اڌوراڻا پراڻا سپنا سندس اکين ۾ لهي آيا.......

”رخسانا، تون هي سپنا ڏسڻ ڇڏي ڏي. هي سپنا ڪنهن ڏينهن توسان دوکو نه ڪري وڃن!“ هڪ ڏينهن کيس راحيل، ڪنهن فنڪشن مان ٻاهر نڪرندي چيو هو.

”توهين شايد صحي چوندا هجو راحيل. پر منهنجيون هي اکيون الائي ڇو سپنن ڏسڻ تي هري ويون آهن!“ هوءَ الائي ڇو ان مهل ڏچي ويئي هئي.

”تون .... رخسانا، تون منهنجا سپنا ڏسڻ ڇڏي ڏي. مان سمجهان ٿو ته تون هي سڀ ڪجهه منهنجي لاءِ ڪري رهي آهين. پر پوءِ به الائي چــو مون کي لـڳي ٿو ته اڄ جا ڏٺل سپنا ڪٿي توسان سپان جــي ايرندڙ سج سان گـــڏ ڪائي وڃڙهه نه ڪن. ڪالهه کان اڳ تون سپنن ڏسڻ جي انـڪاري هئينءَ. پر اڄ تو فقط منهنجي ڪري پنهنجي سچي طبيعت بدلائي ڇڏي آهي. هي سڀ صحي ۽ سچ هوندي به الائي ڇو مونکي محسوس ٿي رهيو آهي ته هيءَ منهنجي راهه ڏاڍي اڻانگي آهـــي. مان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

توکي هنن اونداهن رستن تي پاڻ سان گڏ نئو وٺي هلي سگهان. الائي اسان مان ڪنهن ڪنهن کي پنهنجي رت سان روشنيءَ جي لاٽ ٻاري هنن اونداهن رستن کي روشن ڪرڻو آهي .... ۽ تون منهنجي زندگيءَ جي هن اونداهي رات جي پرهه ڦٽي آهين، جنهن جي سوجهري ٿيڻ تائين مان الائي هجان يا نه !!"

"توهين اهڙيون ڳالهيون ڇو ڪندا آهيو، جن سان منهنجي اندر ۾ ڪي خوف جهڙيون غفائون جنم وٺڻ لڳنديون آهن. مون پنهنجو پاڻ سان اهو وعدو ڪيو آهي ته، مان اوهان سان زندگيءَ جي هر ڏک سک ۾ ساٿ ڏيندس. هن ڌرتيءَ تي سڀاڻ جڏهن ڪوئي سج ابريو، ۽ ان سج آڏارڻ ۾ توهان سان گڏ منهن جو ته جيترو به ساٿ رهيو ته منهن جي لاءِ اهو ڪيترو نه خوشيءَ جو مقام هوندو. مان توهان جي زندگيءَ ۾ روشنيءَ جو ڪرڻو نه مڃي، پر اونداهي به ته نه آهيان. توهان منهنجي زندگيءَ جا آئيڊل آهيو، ۽ آئيڊل کي ڪوئي به پنهنجي هٿان وڃائڻ نه چاهيندو آهي. مون سوچي سمجهي اوهانکي، اوهانجن نظرين سميت قبول ڪيو آهي. مون جڏهن پنهنجي راهه چونڊي ورتي آهي ته توهين منهنجي انهيءَ چونڊيل راهه ۾ رڪاوٽون ڇو ٿا وجهڻ چاهيو؟"

ٻاهر ڪڪر اچان به زور سان وسڻ لڳا. هن ٻاهر نهاريو، وسائل ۽ ٻنل نيڻ سان! ("هو ڪٿي آهي؟" هن وسندڙ بادلن کان پڇيو.) پر هو ته سندس من جي اندر ڪنهن لڪل ڪنڊ ۾ ويٺل هو. مينهن اچان به زور شور سان وسڻ لڳو. هن وري وسندڙ مينهن کان پڇيو، "هو ڪٿي آهي؟" هو الائي ڪٿي هوندو. (هن جي اندر ۾ ڪنهن ڪوئل ڪوڪ ڪئي!) نيڻن جي نهار کان دور. ڪنهن رڃ کي ڏسندڙ ۽ ٻڌڪندڙ هرڻيءَ جيان، هرڻ به ڪنهن ريگستان جي هرڻي هئي. ڇالانگون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئي، هن به ڊوڙڻ ڇاهيو ٿي. پر پوءِ الائي ڇا ٿيو جو ڇلانگون هڻندڙ هرڻي الائي ڪيئن هڪ سهڻي باغيچي ۾ اچي بند ٿي. جنهن جي چار ديوارن ۾ بند، ساوڪ به هئي، وڻ به هئا، پاڻي به هو، پر الائي ڇا نه هوا؟ هن وري به اهان زور سان وسندڙ ٻدلن کان ڪجهه پڇڻ گهريو. پر بادل سندس سڀ ڳالهيون وسندڙ پاڻيءَ سان گڏ وهائي هلندا پئي ويا. هن سوچيو، ”ڪنهن جو ڪيڏو ماڳ هو، اما ته ڪنهن کي چاڻ نه هئي. پر منزل سامهون هوندي به الائي ڇو دور ٿي ويئي هئي. منزل جا دوڪا الائي ڪنهن سان ٿيا هئا!“ ٻاهر برسات پنهجي رمي هئي، هڪ مسلسل شور سان گڏ. ڊرائينگ روم جو دروازو کليل هو. ڪاريڊور سان تيز هوا لنگهي اندر پئي آئي. تيز هوا جا جهٽڪڙ ۽ پنن وڻن سان ٽڪرندڙ برسات جو پاڻي ۽ ڏير ڪٽي ڪن درين جي ٽڪرائڻ جا آواز. هوءَ بت بڻيو ڏيئي رهي. هن پنهن جي آدرش سان دوکو ڪيو هو. زندگيءَ ورتي ڪيس سڀ خوشيون ڏيندي به کي دوکا ڪري ويئي هئي. لڪي لڪي، ايندڙ زندگيءَ ۾ جهاتيون پائيندڙ، اڄ ڪان ڪي سال اڳ جي، يونيورسٽيءَ ۾ پڙهندڙ ڇوڪري، اڄ پنهنجن خيالن ۽ سوچن جي پنجري ۾ بند، ڪنهن گهايل هرڻيءَ جيان پاڻ کي ڦٿڪندي پئي محسوس ڪيو. هن راهيل جي وڇڻ ڪانپوءِ پاڻکي سدائين گهايل محسوس ڪيو هو. اندر جون خواهشون مري ويون هيون. ڪاش! ڪرڻي ڪنهن سان محبت نه ڪري پر محبت به ته ضروري آهي هن زندگيءَ ۾. (هن ڪٿي پڙهيو هو، ”پست جو اهوگل جنهن کي ٽڙڻ ۾ ڏير لڳندي آهي ته هوا جو جهونڪو ان جي پنکڙين کي کولي ڇڏيندو آهي. محبت به هڪ ڇوڪريءَ جي آتما کي اوچتو هڪ گل وانگر ٽڙائي ڇڏيندي آهي.“) محبت جي واءَ ورڻ کان اڳ ۾ ئي سندس اندر جو گل ڪومائجي ويو هو. هن محسوس ڪيو هو ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪنهن جي وڃڻ سان هن جي زندگيءَ تي ڪائي شام لهي آئي هئي. اداس، ويران ۽ ڪنهن بن شام! وڃڻ وارا تہ هليا ويا پر سنڌس من جي ريگستان تي، ويندڙن جي پيرن جا نشان تيز هوا اڃان مٽائي نہ سگهي هئي. ڏينهن راتين ۽ راتيون ڏينهن ۾ بدلجند يون رهيون، ڪئين رتون آيون ۽ هليون ويون. ساوڻ آيو ۽ ويندو رهيو، پر نہ ڪنهن سج، نہ ڪنهن رات، ۽ نہ ڪنهن منڊ هن لاءِ ڪائي خبر آندي ۽ جڏهن ڪائي خبر آئي تہ هوءَ شادي ڪري چڪي هئي. (پر اها بہ خبر هئي! هن دل ئي دل ۾ سوچيو) خبر تہ هن بہ منڊس ڪانہ لڌي هئي ۽ نہ وري ڪو هوءَ مستي ئي هن لاءِ جبل جهاڳڻ وئي هئي. زندگيءَ جا جبل جياڳيندي جهاڳيندي اڌ پنڌ ۾ ڪوئي ڪنهن سان دوکو ڪري ويو هو. (پر دوکو الائي ڪنهن، ڪنهن سان ڪيو هو. هن راحيل سان ڪيو يا راحيل هن سان.) هن جو مٿو چڪرائجي ويو. هن جي من ۾ الائي ڪٿان ڪٿان جا خيال آيا ۽ ويا پئي. هوءَ انهن خيالن جي وچ ۾، جڻ ڪنهن سمنڊ ۾ بيٺل پراڻي جهاز جيان هئي، جنهن ڪـي تيز لهرون هيڏانهن هوڏانهن لڏائي رهيون هيون.

اوچتو ٻاهر مينهن هڪدم بند ٿي ويو. هوءَ بہ خيالن جي سمنڊ مان هٿوراڻيون هڻندي ٻاهر نڪري آئي. مينهن جي بند ٿيڻ ڪري هڪدم هڪ عجيب خاموشي ڇانئجي ويئي. هن جي اندر ۾ بہ هڪ مائٽ جي لهر ڊوڙي ويئي. ٻاهر مينهن بند ٿي چڪو هو، پر منڊس اندر ۾، اڃان مينهن وسڻ بند نہ ڪيو هو. اوچتو هن محسوس ڪيو تہ منڊس اکين ۾ وري هڪ پيرو ڪائي وياڪل وياڪل شام لهي آئي آهي. اکين ۾ اداس ۽ سنسان شام هئي ۽ ذهن ۾ يادگيرين جا ڄار ڪيس ڀاڻ ڏي ڇڪي ڦاسائي رهيا هئا. (اسان ۽ توهان جي وچ ۾ هڪ وڇوٽي حائل آهي.) هن ڪي ان ڳالهہ تي ڪجهہ ياد ـــ، پر جيسين هن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ان ڳالهه کي ياد ڪرڻ چاهيو، ان کان اڳ ۾ ئي ڪا وسر سندس ذهن تان اها يادگيري ميساري هلي ويئي. هوءَ انهن يادگيرين کي ڳولڻ لاءِ بادن جي وشال صحرا ۾ گهڙي پيئي. تيز هوا اندر زور سان الائي ڪٿان جون وڇايل گهڙيون ميڙي چونڊي ڪٺي آئي هئي هن جي اڳيان. ۽ هوءَ هڪ پيرو وري الائي ڪيڏانهن ڪوڙجي ويئي. من جي صحرا تي وري ڪوئي قافلو ڏيري ڏيري لنگهي رهيو هو. اُٺن جي ڇڙن جو آواز پئي آيو ۽ دور ڪٿي ڪنهن ٽوڙي جي پر ۾ ڪائي اَڇايل هرڻي ڇلانگون هڻندي اچي بيٺي. ”سال گذري ويندا جڏهن سانوڻ جي پي مند ايندي ته خبر ناهي تون ڪٿي هوندين ۽ مان ڪٿي. منهنجي دل چوي ٿي ته اسانجي زندگين تي هي جيڪو اڻ ڏٺل آسيب ڇانيل آهي، اهو اسرار ۾ وجندڙ ڌنڌ هڪ نه هڪ ڏينهن ضرور لهندو. پر رخسانا، انهن سڀني شين کي پورو ڪرڻ لاءِ توکي مون سان هن بيابان ۾ ڪنهن نه جي ٿڌي ڇانو ٽيڙو پوندو. اڄ ته ڳڏجي پنهنجي هن اندر جي اونداهي شهر ۾ ڪوئي شمعدان ٻاريون. الائي ڇو مونکي لڳي ٿو ته مان جيئن جيئن پرهه ڦٽيءَ جي پوڀان پوان ٿو، هوءَ مون کان دور ٿيندي ٿي وڃي. ازل کان وٺي ابد تائين هي جيڪو اُداسيءَ جو قافلو اسان سان گڏجي هلي پيو، ان کان مات ڇڏائڻ ۾ مونکي اڃا الائي ڪيترا جنم وٺڻا پوندا.“ هو ٿين چئي چپ چاپ سامهون وسندڙ مينهن کي ڏسڻ لڳو هو. سانوڻ جو پهريون مينهن آرٽس فيڪلٽي مٿان پئجي رهيو هو ۽ هن راحيل سان گڏ ٿين ماڙ تي بيٺي وسندڙ مينهن کي پئي ڏٺو.

”توهان جون سدائين هي اداسيءَ سان ڀريل ڳالهيون ٻڌي ٻڌي ڄاڻ مون کي لڳي ٿو ته، ڪٿي مان به توهان جي ان رنگ ۾ نه رڱجي وڃان!“ هوءَ بي اختيار کلي پيئي هئي ان مهل!.

”تون کلين ٿي ته منهنجي دل جي هڪ هڪ ڪنڊ ۾، ڪي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عجيب سپنا ڏنا جنم وٺن. مون سوچيو آهي ته جڏهن به زندگيءَ مون سان ساٿ ڏنو، ته مان تنهنجي هن مرڪ تي ڪئي ڪويتا لکندس."

"آهيو ته بنيادي طور تي رائيٽر؟ ڪيترا به ڪٿي توهين پاڪي انقلابي سڏايو، پر توهان جي اندر ۾ جيڪو فنڪار لڪو ويٺو آهي، اهو ڪڏهن ڪڏهن ڪيئن نه جاڳي پئي توهان جي من ۾!."

"منهنجي اکين اڳيان سرهن جي سونهن پري پوک آهي ۽ مٿان آڪاش ۾ ڪڙيل چنڊ. مان گيت لکڻ چاهيان ٿو، سرهن جي سونهن جا، آڪاش جا ۽ ستارن جا. پر منهنجي هٿن ۾ قلم بدران ڪجهه پيو مڙهيو ويسو آهي ۽ منهنجا چيل گيت اڌورا رهجي ويا آهن. مون ته اڄ پنهنجن ناهيل چترن ۾ رنگ به نه پريو آهي...."

" بس، بس. سائين، مون مڃيو ته اوهين فنڪار آهيو" هن کيس اڌ ۾ ڪٽيندي چيو هو.

"رخسانا." هن ڏيري ڏيري سندس نالو ورتو هو.

"هون!" هن سندس وارن کي ڏسندي چيو هو.

" هڪ ڳالهه چوانءِ."

"ها، چئو!"

" تون، رخسانا. تون، ڪنهن سٺي انسان سان شادي ڪري ڇڏ جانءِ." ۽ هوءَ ان ميل ڏکي ويٺي هئي.

"توهين وري به اهي ڳالهيون ٿا ڪريو. مان سچ ٿي ته هميشه هميشه لاءِ، توهان سان ڳالهائڻ بند ڪري ڇڏينديس!" هن وسائل نيڻن سان کيس ڏسندي چيو هو.

"ناراض ٿي ويئينءَ نه!" هن سندس هٿ ۾ هٿ ڏيندي چيو هو.

" نه."

" توکي هڪ شعر ٻڌايان." هن چئي کيس پرچايو ٿي.

" ها، پر هجي خوشيءَ جو."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ پوءِ هن ڏيري ڏيري ڪيس اهو گيت ٻڌايو هو:

The warm sun is failing, the bleak wind is wailing,
The bare boughs are sighing the pale flowers are dying
And the year,
On the earth her death-bed in a shroud of leaves dead,
Is lying.
Come months, come away,
From November to May,
Follow the bier,
Of the dead cold year,
And like dim shadows watch by her sepulchre.

ٻاهر پورچ ۾ ڪوئي زور زور سان موٽر جو هارن وڄائڻ لڳو. هوءَ ڄڻ هڪ ڌڪ ٿي ننڊ مان ڇرڪ ڀري اٿي ويٺي رهي. ٻاهر سندس مڙس جي موٽر جو آواز هو. ڪوئي نوڪر ڊوڙي ڪار ڏي ويو هو. سندس مڙس ۽ نوڪر جا آواز ڪيس ڪنهن دور جي دنيا مان ايندي پئي محسوس ٿيا. ("جا نيڻن ڳنڍي نانءَ، سا مون جيئن پوندي ماري." سندس دل تي تري آيو شاهه سائينءَ جو بيت) هوءَ چپ چاپ اٿي ٿي ڪوچ تي ويٺي رهي. ايتري ۾ سندس مڙس در مان لنگهي اندر آيو. ڪيس ڪوچ تي ويٺل ڏسي هن ٻه ساڻس نه ڳالهايو. هوءَ پٿر جي بت جيان پنهنجي مڙس کي ڏسي رهي هئي، جيڪو ڪنهن اجنبي جيان اندر آيو هو ۽ اچي پريان پيل جنديءَ جي ڪرسيءَ تي ماٺ ڪري ويهي رهيو هو. ان مهل سندس دل چاهيو هو ته سامهون ويٺل سندس مڙس ڪيس اچي پرچائي. اچي ڪائنس پڇي ته هوءَ هيڏيءَ مند ۾ اٿين اڪيلي اڪيلي ۽ اداس ڇو ويٺي آهي! پر هن محسوس ڪيو ته سندس مڙس، شايد ڪائنس وڌيڪ ناراض هو. هوءَ اهو خيال دل ۾ رکندي چپ چاپ اٿي ۽ آهستي آهستي هلندي اچي مڙس جي پير ۾ ويٺي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجي نوعيت جو منفرد ڪتاب

نيو فيلڊس پبليڪيشنس جو پلاٽينم جوبلي ڪتاب

(ڪتاب نمبر 100)

؟

انشاءالله نومبر ۾ شايع ٿيندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي ٻوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ پکيڙ کي وسيع ڪرڻ آهي ۽ پڻ دنيا سان گڏ سندس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، ڇو ته تاريخ هميشه انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي ٻوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي ٻوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ ناياب ورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نه رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آسانيءَ سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.

اسان جي خواهش هئي ته سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آساني سان آن لائين پڻ پڙهي سگهجي.

۽ اهو سڀ ”سنڌ سلامت ڪتاب گهر“ ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو. اميد ته سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نه صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو ڀورو سات نڀائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ اپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book